S. A. SHOVDIROV

ILMIY TADQIQOT METADOLOGIYASI

YONDASHUVLAR | NAZARIYA | METODLAR | TAHLIL | NATIJALAR

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

S.A.SHOVDIROV

ILMIY TADQIQOT METADOLOGIYASI

O‘zbekiston respublikasi oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi tomonidan “70110501 – Tasviriy san’at” magistratura mutaxassisligi magistrantlari uchun
DARSLIK

SHARQ NASHR
TOSHKENT – 2026

UO‘K 001.891
KBK 72.5
A 88

S.A.Shovdirov. Ilmiy tadqiqot metadologiyasi. – T.: Sharq nashr 2026, 292 bet

Mazkur darslik zamonaviy oliy ta’lim tizimida tasviriy san’at sohasida ilmiy tadqiqot olib borishning nazariy-metodologik asoslarini kompleks yoritishga qaratilgan bo‘lib, u bo‘lajak mutaxassislarda mustaqil ilmiy tafakkur, tahlil qilish va xulosa chiqarish kompetensiyalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Unda metodologiya faqat nazariy kategoriya sifatida emas, balki amaliy faoliyatni tashkil etuvchi tizim sifatida talqin qilinib, tasviriy san’atning o‘ziga xos xususiyatlari bilan uyg‘un holda bayon etilgan.

Darslikda tasviriy san’at tadqiqotlariga xos bo‘lgan ikonik va ikonologik tahlil, vizual tahlil, badiiy-ijodiy eksperiment, pedagogik tajriba-sinov hamda statistik usullar integratsiyalangan holda yoritilib, magistrantlarda kompleks ilmiy yondashuvni shakllantirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, unda ilmiy tadqiqot bosqichlari, manbalar bilan ishlash, ilmiy matn tayyorlash, natijalarni tahlil qilish va taqdim etish jarayonlari izchil bayon etilib, magistrantlarning nafaqat nazariy bilimlarini, balki amaliy tadqiqot ko‘nikmalarini ham rivojlantirishga yo‘naltirilgan.

Mas’ul muharrir:
dotsent **T. Sa’diyev**

Taqrizchilar:

N.Dj.Yadgarov
Buxoro davlat pedagogika instituti “Musiqa va tasviriy san’at” kafedrasi, professori. p.f.d. (DSc)

J.S.Ramatov
Toshkent davlat transport universiteti “Ijtimoiy fanlar” kafedrasi mudiri, professori. f.f.d.

O.D.Raximov
Navoiy davlat universiteti “Tasviriy san’at va muhandislik grafikasi” kafedrasi, dotsenti.

ISBN 978-9910-18-048-4

© S.A.SHOVDIROV, 2026
© SHARQ NASHR, 2026

ANNOTATSIYA: Mazkur «Ilmiy tadqiqot metodologiyasi» darsligi oliy ta'lim tizimida, xususan 70110501 – **Tasviriy san'at** magistratura mutaxassisligi bo'yicha tahsil olayotgan magistrantlar uchun mo'ljallangan bo'lib, tasviriy san'at sohasida ilmiy-tadqiqot olib borishning nazariy, metodologik va amaliy asoslarini kompleks ravishda yoritishga qaratilgan. Darslikning asosiy maqsadi – magistrantlarda ilmiy fikrlash madaniyatini shakllantirish, badiiy ijod va ilmiy-tadqiqot o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni ochib berish hamda tasviriy san'at sohasida metodologik jihatdan puxta tayyorlangan mutaxassislarni tayyorlashdan iborat.

Hozirgi globallashuv va ilm-fan integratsiyasi sharoitida tasviriy san'at tadqiqotlari faqat estetik tahlil bilan cheklanib qolmasdan, falsafiy, pedagogik, psixologik, madaniy va statistik yondashuvlar asosida olib borilishini talab etadi. Shu nuqtai nazardan, mazkur darslik tasviriy san'at tadqiqotlarida metodologiyani subyektiv baholashdan xoli, dalillarga tayangan, tizimli ilmiy bilish vositasi sifatida talqin qiladi. Metodologiya badiiy asarni tahlil qilish, tadqiqot mavzusini tanlash, manbalarni saralash, tadqiqot metodlarini belgilash, natijalarni tahlil qilish va ilmiy xulosalar chiqarish jarayonlarini yagona mantiqiy tizimga birlashtiruvchi "ilmiy yo'l xaritasi" sifatida ochib beriladi.

Darslik tuzilishi to'rt bobdan iborat bo'lib, har bir bob tasviriy san'at sohasida ilmiy-tadqiqot olib borishning muayyan bosqichlari va yo'nalishlarini qamrab oladi. Birinchi bobda ilmiy-tadqiqot metodologiyasining falsafiy va umumilmiy asoslari, ikkinchi bobda tasviriy san'at ta'limi va tadqiqotlarida metodologik yondashuvlarning pedagogik jihatlari, uchinchi bobda tadqiqot natijalarini tahlil qilish, baholash va ilmiy muomalaga kiritish masalalari yoritilgan. To'rtinchi bob esa to'liq seminar mashg'ulotlariga mo'ljallangan bo'lib, unda magistrantlarning mustaqil fikrlashi, ilmiy bahs-munozara olib borishi, amaliy tadqiqot ko'nikmalarini shakllantirishga qaratilgan mashqlar, topshiriqlar va metodik ko'rsatmalar berilgan.

Darslikning muhim jihati shundaki, u tasviriy san'at asarlarini ilmiy tahlil qilishda ikonografik va ikonologik tahlil, fanlararo (interdissiplinar) yondashuv, statistik va vizual tahlil, manbashunoslik, ilmiy etika va plagiat muammolari, shuningdek, ilmiy natijalarni xalqaro ilmiy maydonda taqdim etish masalalarini maxsus yo'naltirilgan holda qamrab oladi. Bu esa mazkur darslikni

umumiy metodologiya qo‘llanmalaridan farqli ravishda, aynan tasviriy san’at sohasi uchun ixtisoslashgan ilmiy-uslubiy manba sifatida namoyon etadi.

Darslikda keltirilgan amaliy misollar, seminar mashg‘ulotlari ssenariylari, bahs-munozara mavzulari va refleksiv topshiriqlar magistrantlarni tayyor nazariy bilimlarni o‘zlashtirish bilan cheklanib qolmasdan, mustaqil ilmiy izlanish olib borishga, tadqiqot muammosini to‘g‘ri qo‘yishga, ilmiy pozitsiyasini asoslab himoya qilishga o‘rgatadi. Shu orqali magistrantda tadqiqotchi, tahlilchi va ijodkor sifatidagi kasbiy kompetensiyalar uyg‘un rivojlanadi.

Ushbu darslik O‘zbekiston Respublikasida oliy ta’limni rivojlantirish, ilm-fan va amaliyot integratsiyasini kuchaytirish, ijodiy va innovatsion fikrlaydigan kadrlar tayyorlashga qaratilgan davlat siyosati talablariga to‘liq mos keladi. Mazkur darslik tasviriy san’at magistraturasi uchun ilmiy-tadqiqot metodologiyasiga bag‘ishlangan ilk kompleks darsliklardan biri sifatida nafaqat milliy, balki mintaqaviy ilmiy-ta’limiy amaliyotda ham muhim ahamiyat kasb etishi mumkin.

KALIT SO‘ZLAR: Ilmiy tadqiqot metodologiyasi, tasviriy san’at tadqiqotlari, san’atshunoslik metodlari, badiiy tahlil, ikonografik va ikonologik tahlil, fanlararo yondashuv, vizual tahlil, statistik tahlil, manbashunoslik, ilmiy fikrlash, ijodiy tafakkur, ilmiy etika, plagiat muammosi, magistrlik dissertatsiyasi, ilmiy tadqiqot kompetensiyalari, xalqaro ilmiy maydon, ilmiy natijalarni taqdim etish.

ABSTRACT: At the present stage of higher education development, improving research-oriented training at the master’s level, strengthening the integration of education, science, and creative practice, and preparing specialists capable of analytical, innovative, and independent thinking have become priority objectives. These tasks are particularly relevant in the field of visual arts, where artistic creativity and scientific research must function in close methodological unity. The effectiveness of professional training in this area largely depends on the level of methodological preparedness of master’s students and their ability to conduct scientifically grounded artistic and pedagogical research.

This textbook Research Methodology is specifically designed for the master’s degree program 70110501 – Visual Arts and represents one of the first comprehensive attempts to systematize

research methodology within the context of visual arts education at both national and regional levels. Unlike general methodological textbooks, this work focuses on the unique epistemological, aesthetic, pedagogical, and interdisciplinary characteristics of visual arts research. The textbook addresses the need for a specialized methodological framework that allows artistic phenomena to be studied not only as aesthetic objects but also as complex cultural, educational, and research-based processes.

The theoretical foundation of the textbook is built upon philosophical, pedagogical, psychological, and art-historical approaches to scientific inquiry. Special attention is given to methodology as a unifying system that connects research objectives, object and subject selection, source analysis, research methods, interpretation of results, and the formulation of scientifically valid conclusions. In visual arts research, methodology is presented as a crucial tool for reducing subjectivity, ensuring analytical rigor, and transforming creative observations into academically justified outcomes.

Structurally, the textbook consists of four interrelated chapters that consistently develop the research competencies of master's students. The first chapter introduces the conceptual foundations of research methodology and clarifies the distinctions between methodology, methods, and techniques. The second chapter focuses on research design, including topic selection, problem formulation, literature review, and source studies in art history and theory. The third chapter examines modern statistical and visual analysis tools and demonstrates their application in artistic and pedagogical research. The fourth chapter is entirely practice-oriented and designed as a system of seminar-based modules aimed at developing critical thinking, interdisciplinary analysis, academic writing skills, research ethics, and international scholarly communication.

A distinctive feature of the textbook is its seminar-based and practice-oriented structure. Each topic is organized into clearly defined blocks: theoretical orientation, learning objectives, seminar organization stages, practical and independent tasks, analytical discussion questions, expected learning outcomes, assessment criteria, and recommended readings. This approach enables master's students to actively apply methodological principles in their own research projects, including master's theses, scientific

articles, and conference presentations.

The textbook emphasizes interdisciplinary integration by combining visual arts studies with pedagogy, psychology, philosophy, cultural studies, and quantitative research methods. Particular attention is paid to iconographic and iconological analysis, comparative studies of national and global art research traditions, research ethics and plagiarism prevention, and preparation of scientific publications for impact-factor journals. These components align the educational process with contemporary international academic standards.

Overall, the textbook aims to develop a new generation of visual arts researchers who are not only creators of artistic works but also reflective scholars capable of conducting methodologically sound, ethically responsible, and internationally competitive research. The content and structure of the textbook correspond to national educational priorities and global academic requirements, making it a valuable resource for master's students, university instructors, and researchers in visual arts education.

KEYWORDS: Research methodology; Visual arts education; Artistic research; Art pedagogy; Interdisciplinary approach; Iconographic analysis; Iconological analysis; Visual analysis; Statistical analysis in art research; Research ethics; Academic integrity; Master's thesis; Seminar-based learning; Scientific writing; Impact-factor journals; International academic communication; Creative research competence; Methodological thinking.

АННОТАЦИЯ: На современном этапе развития высшего образования особое значение приобретает совершенствование научно-исследовательской деятельности в магистратуре, интеграция образования, науки и творческой практики, а также подготовка специалистов, обладающих аналитическим, инновационным и самостоятельным мышлением. Эти задачи имеют особую актуальность в сфере изобразительного искусства, где художественное творчество и научное исследование должны развиваться в тесном методологическом единстве.

Настоящий учебник «Методология научного исследования», предназначенный для магистерской образовательной программы 70110501 – Изобразительное искусство, является одной из первых комплексных работ, в которых методология

научного исследования системно рассматривается с учётом специфики изобразительного искусства. В отличие от универсальных методологических пособий, данное издание ориентировано на художественно-педагогические, эстетические и междисциплинарные особенности исследований в области изобразительного искусства.

Теоретической основой учебника являются философские, педагогические, психологические и искусствоведческие подходы к научному познанию. Методология рассматривается как целостная система, обеспечивающая логическую взаимосвязь целей исследования, выбора объекта и предмета, анализа источников, применения методов, интерпретации результатов и формулирования научно обоснованных выводов. В условиях изобразительного искусства методология выступает ключевым средством снижения субъективности и обеспечения научной достоверности результатов.

Структура учебника включает четыре взаимосвязанные главы, последовательно формирующие исследовательские компетенции магистрантов. Особое внимание уделено семинарской форме обучения и практико-ориентированному подходу, позволяющему применять методологические знания в процессе подготовки магистерской диссертации, научных статей и докладов на международных конференциях.

Учебник ориентирован на формирование у магистрантов научного мышления, академической культуры, навыков критического анализа, соблюдения научной этики и подготовки публикаций в рецензируемых журналах с импакт-фактором. В целом издание представляет собой значимый научно-методический труд, способствующий развитию методологически обоснованных исследований в области изобразительного искусства на национальном и международном уровнях.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: Методология научного исследования; Изобразительное искусство; Художественное исследование; Искусствоведение; Педагогика искусства; Междисциплинарный подход; Иконографический анализ; Иконологический анализ; Визуальный анализ; Статистический анализ; Научная этика; Академическая добросовестность; Магистерская диссертация; Семинарские занятия; Научное письмо; Импакт-факторные журналы; Международная научная коммуникация.

TARGET AUDIENCE / PRACTICAL RELEVANCE

Target audience: Master's students in visual arts, university instructors, doctoral candidates, and researchers in art education.

Practical relevance: The textbook can be used as a core instructional resource for seminar-based courses, research methodology training, and supervision of master's theses in visual arts programs.

MUQADDIMA

Mazkur “Ilmiy tadqiqot metodologiyasi” darsligi tasviriy san’at magistratura mutaxassisligi bo‘yicha tahsil olayotgan magistrantlar uchun ilmiy tadqiqot faoliyatining nazariy va metodologik asoslarini tizimli ravishda yoritishga qaratilgan.

Bugungi kunda tasviriy san’at nafaqat estetik hodisa, balki murakkab madaniy, ijtimoiy va ilmiy jarayon sifatida talqin qilinmoqda. Shu sababli ushbu sohada olib boriladigan ilmiy tadqiqotlar zamonaviy metodologik yondashuvlar, fanlararo integratsiya hamda ilmiy tahlil usullarini chuqur egallashni talab etadi.

Mazkur darslikda ilmiy tadqiqot metodologiyasining nazariy asoslari, tasviriy san’at sohasida tadqiqot olib borishning o‘ziga xos jihatlari, ilmiy manbalar bilan ishlash usullari, tadqiqot metodlarini tanlash, ilmiy natijalarni tahlil qilish va ularni ilmiy muomalaga kiritish masalalari izchil bayon etilgan.

Darslikning alohida jihati shundaki, unda tasviriy san’at asarlarini ilmiy tahlil qilishda ikonografik va ikonologik yondashuvlar, fanlararo metodlar, statistik va vizual tahlil usullari hamda ilmiy etika masalalari maxsus yo‘naltirilgan holda yoritilgan.

Shuningdek, darslik tarkibida seminar mashg‘ulotlari uchun mo‘ljallangan mavzular, amaliy topshiriqlar va metodik tavsiyalar berilgan bo‘lib, ular magistrantlarning mustaqil ilmiy izlanish olib borish ko‘nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Mualliflar ushbu darslik tasviriy san’at magistratura mutaxassisligi uchun ilmiy tadqiqot metodologiyasini o‘rganishda muhim ilmiy-uslubiy manba bo‘lib xizmat qiladi, degan umiddalar.

Muallif

MUNDARIJA

KIRISH 13
I-BOB. ILMIY TADQIQOT METODOLOGIYASINING NAZARIY ASOSLAR VA ILMIY METODLARI 16
1.1 § Ilmiy tadqiqot metodologiyasining nazariy asoslari va tasviriy san'atdagi ahamiyati 16
1.2 § Ilmiy tadqiqot mavzusini tanlash va uning maqsad - vazifalarini belgilash usullari 25
1.3 § Tasviriy san'at sohasida ilmiy manbalar va adabiyotlar bilan ishlash uslubi 33
1.4 § Ilmiy tadqiqot metodlari: qiyosiy tahlil, ikonik va ikonologik yondashuvlar 42
1.5 § Tasviriy san'at asarlarini ilmiy tahlil qilishda zamonaviy metodlar va interdissiplinar yondashuvlar 51
II-BOB. ILMIY TADQIQOT METODOLOGIYASINING AMALIY TAHLIL VA ILMIY ISH ETIKASI 61
2.1 § Ilmiy tadqiqot jarayonida ma'lumotlarni yig'ish, qayta ishlash va tahlil qilish texnologiyalari 62
2.2 § Ilmiy ishning tuzilishi: dissertatsiya, maqola va tezislarni tayyorlash qoidalari 69
2.3 § Ilmiy tadqiqotda ilmiy etika, plagiat muammosi va huquqiy me'yorlar 78
2.4 § Tasviriy san'at tadqiqotlarida innovatsion yo'nalishlar va axborot texnologiyalarining qo'llanilishi 85
2.5 § Ilmiy tadqiqot natijalarini amaliyotga joriy etish va tasviriy san'at sohasida ilmiy-tadqiqot ishlarining istiqbollari 91
III-BOB. ILMIY TADQIQOT METODOLOGIYASINING MILLIY VA JAHON TAJRIBASI, ZAMONAVIY YONDASHUVLAR VA NATIJALARNI JORIY ETISH 100
3.1 § O'zbek tasviriy san'ati va xalq amaliy san'atida tadqiqot metodlari 101
3.2 § Jahon san'atshunosligida metodologik yondashuvlar va ularning milliy ilmiy maktablarga ta'siri 112
3.3 § Tasviriy san'at tadqiqotlarida zamonaviy statistik va vizual tahlil usullari 122

3.4 § Magistrlik dissertatsiyasiga qo‘yiladigan talablar va uni tayyorlash bosqichlari 128
3.5 § Ilmiy tadqiqot natijalarini xalqaro ilmiy maydonda taqdim etish va impakt-faktorli jurnallarda chop etish masalalari 136
IV-BOB. SEMINAR MASHG‘ULOTLARI BO‘YICHA KO‘RSATMA VA TAVSIYALAR. SEMINAR MASHG‘ULOTLARI UCHUN QUYIDAGI MAVZULAR TAVSIYA ETILADI 147
4.1 § Ilmiy tadqiqot metodologiyasi tushunchasi va tasviriy san’at sohasidagi ahamiyati haqida bahs 149
4.2 § Ilmiy tadqiqot mavzusini tanlash: magistrantlarning tadqiqot mavzusi misolida tahlil 154
4.3 § Manbashunoslik: tasviriy san’at tarixi va nazariyasiga oid adabiyotlarni tahlil qilish 157
4.4 § Tasviriy san’at asarini ikonik va ikonologik tahlil qilish mashqi 161
4.5 § Tasviriy san’at tadqiqotlarida interdissiplinar yondashuvlar haqida munozara 167
4.6 § Ilmiy tadqiqotda ma’lumot to‘plash va tahlil qilish usullari: amaliy mashqlar 171
4.7 § Ilmiy ish tuzilishi: magistrlik dissertatsiyasi rejasi ustida ishlash 174
4.8 § Ilmiy etika va plagiat muammosi: amaliy misollar tahlili 178
4.9 § O‘zbek va jahon tasviriy san’at tadqiqotlarining o‘zaro qiyosiy tahlili 181
4.10 § Ilmiy maqola va tezis tayyorlash: magistrantlarning shaxsiy ishlari ustida muhokama 184
4.11 § Milliy tasviriy san’at namunalarini ilmiy tahlil qilish: amaliy mashq 188
4.12 § Jahon san’atshunosligidagi metodologik yondashuvlarni milliy tadqiqotlarga qiyosiy qo‘llash 191
4.13 § Tasviriy san’at tadqiqotlarida statistik va vizual tahlil usullari: amaliy misollar 195
4.14 § Magistrlik dissertatsiyasi loyihasi ustida ishlash va

bahs-munozara 198
4.15 § Ilmiy tadqiqot natijalarini xalqaro maydonda taqdim etish: magistrantlar tajribasi asosida muhokama 205
Mustaqil ta’lim va mustaqil ishlar 212
Talaba mustaqil ta’limini samarali tashkil etish bo‘yicha umumiy metodik tavsiyalar 256
Izohli lug‘at 267
Ilovalar 272
Adabiyotlar ro‘yxati 282

KIRISH

Hozirgi bosqichda O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimida ilmiy-tadqiqot faoliyatini takomillashtirish, magistratura ta’limini ilmiy izlanishlar bilan uzviy bog‘lash hamda ijodiy va innovatsion tafakkurga ega mutaxassis kadrlar tayyorlash strategik ahamiyatga ega vazifalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, tasviriy san’at sohasida magistrlar tayyorlash jarayonida badiiy ijod va ilmiy-tadqiqot uyg‘unligini ta’minlash sohaning barqaror rivojlanishi uchun hal qiluvchi omil sifatida namoyon bo‘lmoqda. Shu jihatdan olib qaralganda, magistratura ta’limi oliy ta’lim tizimining ilmiy-tadqiqotga yo‘naltirilgan bosqichi sifatida, talabalarda mustaqil ilmiy fikrlash, tadqiqot muammosini qo‘yish, ilmiy gipoteza ishlab chiqish va natijalarni asoslash kabi kompetensiyalarni shakllantirishni taqozo etadi. Xususan, tasviriy san’at sohasida badiiy ijod va ilmiy tahlil uyg‘unligiga tayangan tadqiqot faoliyati magistr tayyorlash jarayonining asosiy metodologik mezoni sifatida namoyon bo‘ladi.

O‘zbek san’atshunosligi va tasviriy san’at ta’limi sohasida olib borilgan ilmiy-tadqiqotlarda (A. Sulaymonov, S. Abdirasilov, R. Xasanov, S. Bulatov, S. Shovdirov va boshqalar) tasviriy san’atni o‘qitish jarayonida ilmiy tahlil, kompozitsion tafakkur, vizual mushohada va ijodiy izlanishlarning o‘zaro uzviy bog‘liqligi ilmiy jihatdan asoslab berilgan. Mazkur tadqiqotlarda badiiy asar nafaqat estetik ob’ekt, balki ilmiy tahlil va tadqiqot ob’ekti sifatida ham o‘rganilishi zarurligi ta’kidlanadi. Bu esa tasviriy san’at sohasida ilmiy-tadqiqot metodologiyasini ixtisoslashgan yondashuv asosida shakllantirishni taqozo etadi.

Pedagogika sohasidagi yetakchi olimlar (X. Ibrahimov, R. Jo‘rayev va boshqalar) ta’lim jarayonida tadqiqot faoliyatini tashkil etish, talabalarda ilmiy fikrlash, tahlil qilish va mustaqil qaror qabul qilish kompetensiyalarini rivojlantirishni zamonaviy oliy ta’limning ustuvor vazifasi sifatida belgilaydilar. Ularning ilmiy qarashlariga ko‘ra, yetarli darajada metodologik tayyorgarlikka ega bo‘lgan mutaxassisgina o‘z sohasida tizimli, dalillarga asoslangan va ilmiy jihatdan barqaror faoliyat yurita

oladi. Mazkur yondashuvlar tasviriy san'at magistraturasida ham ilmiy-tadqiqot metodologiyasi fanining ahamiyatini yanada oshiradi.

Psixologiya sohasida olib borilgan tadqiqotlarda (E. G'oziyev, D. Davlatshina va boshqalar) ijodiy tafakkur, obrazli fikrlash, tasavvur va intuitsiya mexanizmlari chuqur tahlil qilinib, badiiy ijod jarayoni ilmiy bilishning o'ziga xos shakli sifatida talqin etiladi. Bu holat tasviriy san'at tadqiqotlarida psixologik yondashuvlarni metodologik tizimga integratsiya qilish zarurligini ko'rsatadi.

Falsafiy tadqiqotlarda (R. Raxmonov, M. Mahmudov, N. Safarova va boshqalar) metodologiya bilish jarayonini tashkil etuvchi asosiy nazariy tizim sifatida qaraladi va har qanday ilmiy-tadqiqot mustahkam falsafiy poydevorga tayanishini taqozo etishi ta'kidlanadi. Bu yondashuv tasviriy san'at sohasidagi ilmiy-tadqiqotlarning ham falsafiy-metodologik asoslarini belgilashda muhim ahamiyat kasb etadi.

O'zbekiston Respublikasida qabul qilingan qonunlar, Prezident qaror va farmonlari hamda Prezident Sh. M. Mirziyoevning ta'lim va ilm-fanga bag'ishlangan nutqlarida oliy ta'limni rivojlantirish, ilm-fan va amaliyot integratsiyasini kuchaytirish, ilmiy tafakkurga ega ijodkor yoshlarni tayyorlash ustuvor vazifa sifatida belgilab berilgan. Xususan, magistratura ta'limi ilmiy-tadqiqotga yo'naltirilgan ta'lim bosqichi ekani va unda metodologik tayyorgarlik hal qiluvchi o'rin tutishi alohida ta'kidlanadi.

Mazkur 70110501 – Tasviriy san'at magistratura ixtisosligi uchun mo'ljallangan «Ilmiy-tadqiqot metodologiyasi» darsligi aynan shu ilmiy, pedagogik, psixologik va falsafiy qarashlar hamda davlat ta'lim siyosati talablariga tayangan holda ishlab chiqilgan. Darslikda ilmiy-tadqiqot metodologiyasi tasviriy san'at sohasiga moslashtirilgan holda, nazariya va amaliyot uyg'unligi asosida yoritilib, magistrantlarda ilmiy-tadqiqot kompetensiyalarini izchil shakllantirishga qaratilgan.

Darslikning tuzilishi to'rt bobdan iborat bo'lib, unda ilmiy-tadqiqot metodologiyasining nazariy asoslari, metod va yondashuvlar, tadqiqot jarayonini tashkil etish hamda

amaliyotga joriy etish masalalari bosqichma-bosqich va yaxlit tizimda bayon etilgan. Ayniqsa, tasviriy san'at yo'nalishi uchun maxsus ishlab chiqilgan seminar va amaliy mashg'ulotlar tizimi mazkur darslikning ilmiy-uslubiy yangiligini belgilaydi.

Mazkur darslikda ilmiy-tadqiqot metodologiyasi tasviriy san'at sohasining estetik, ijodiy va pedagogik xususiyatlari bilan uyg'un holda, fanlararo (interdissiplinar) yondashuv asosida tizimlashtirilgan. Darslikda badiiy asarni tahlil qilish, ijodiy eksperiment, vizual, ikonografik va ikonologik tahlil, pedagogik tajriba-sinov ishlari kabi usullar ilmiy-tadqiqot metodologiyasining ajralmas tarkibiy qismi sifatida talqin etiladi. Bu esa mazkur darslikni umumiy metodologiya darsliklaridan farqli ravishda, aynan tasviriy san'at magistraturasi uchun ixtisoslashgan ilmiy-metodik manba sifatida namoyon etadi.

Darslikda vizual iyerarxiya va rangli dizayn elementlari ta'lim jarayonida materialni qabul qilishni yengillashtirish, bo'lim va paragraflar o'rtasida mantiqiy yo'nalishni ta'minlash hamda magistrantlarning vizual-analitik tafakkurini faollashtirish maqsadida qo'llanildi.

Shu boisdan, mazkur darslik tasviriy san'at magistraturasida ilmiy-tadqiqot metodologiyasini o'rganish jarayonini tizimli tashkil etish, magistrantlarda ilmiy fikrlash va mustaqil tadqiqot olib borish kompetensiyalarini shakllantirishga xizmat qiluvchi muhim ilmiy-metodik manba sifatida ahamiyat kasb etadi.

I BOB. ILMIY TADQIQOT METODOLOGIYASINING NAZARIY ASOSLARI VA ILMIY METODLARI

KALIT TUSHUNCHALAR:
metodologiya, ilmiy tadqiqot, nazariya, ilmiy yondashuv, metod va metodika, ilmiy bilish, tasviriy san'at, ilmiy tafakkur.

Ilmiy-tadqiqot metodologiyasini chuqur o'zlashtirish har qanday sohada, jumladan tasviriy san'at yo'nalishida ham ilmiy-tadqiqot faoliyatini samarali tashkil etishning muhim sharti hisoblanadi. Metodologiya tadqiqotchining ilmiy fikrlash tarzini shakllantiradi, tadqiqot muammosini anglash, maqsad va vazifalarni belgilash, shuningdek, tadqiqot jarayonida qo'llaniladigan metodlarni to'g'ri tanlashga xizmat qiladi.

Mazkur bobda ilmiy-tadqiqot metodologiyasining nazariy asoslari, uning falsafiy va umumilmiy manbalari, ilmiy bilish jarayonida metod va metodologiya tushunchalarining o'rni hamda o'zaro bog'liqligi yoritiladi. Shuningdek, ilmiy-tadqiqotda qo'llaniladigan asosiy metodlar tizimi tahlil qilinib, ularning tasviriy san'at sohasidagi tadqiqotlar uchun ahamiyati ochib beriladi.

Bob mazmuni magistrantlarda ilmiy-tadqiqotga nisbatan tizimli yondashuvni shakllantirish, ilmiy-tadqiqot jarayonining mantiqiy ketma-ketligini anglash hamda keyingi amaliy va ijodiy tadqiqot ishlari uchun mustahkam nazariy poydevor yaratishga qaratilgan.

1.1§ Ilmiy tadqiqot metodologiyasining nazariy asoslari va tasviriy san'atdagi ahamiyati

Ilmiy-tadqiqot metodologiyasi ilmiy bilish jarayonining nazariy va falsafiy asoslarini, tadqiqot faoliyatini tashkil etish qonuniyatlarini hamda ilmiy usullar tizimini o'rganuvchi

fan sohasi hisoblanadi. Falsafiy-metodologik tadqiqotlarda metodologiya ilmiy bilishni tashkil etishning asosiy nazariy mexanizmi sifatida talqin qilinib, u tadqiqot jarayonining mantiqiy tuzilishi, maqsad va vazifalarning izchilligi hamda natijalarning asosliligini ta'minlashi ta'kidlanadi (N.Safarova. Ilmiy bilish falsafasi. – Toshkent, 2018. – 45-47-b.).

Pedagogika sohasidagi yetakchi olimlar metodologik tayyorgarlik ilmiy-tadqiqot samaradorligining hal qiluvchi sharti ekanini alohida qayd etadilar. Jumladan, akademik X.I. Ibrahimov metodologiyani "Tadqiqotchining ilmiy tafakkurini shakllantiruvchi, uning ilmiy pozitsiyasini belgilab beruvchi asosiy omil" sifatida tavsiflaydi (Ibrahimov X. Pedagogik tadqiqot metodologiyasi. – Toshkent, 2016. – 32-34-b.). Shuningdek, R. Jo'rayev ilmiy-tadqiqotda metodologik asos mavjud bo'lmagan taqdirda olingan natijalar tizimsiz va sub'ektiv tus olishini ta'kidlaydi (Jo'rayev R. Ta'limda ilmiy tadqiqotlar metodologiyasi. – Toshkent, 2017. – 28-30-b.).

Psixologiya sohasidagi tadqiqotlarda ilmiy tafakkurning shakllanishi tahlil, refleksiya va umumlashtirish jarayonlari bilan uzviy bog'liq ekani asoslab berilgan (G'oziyev Ye. Psixologiya. – Toshkent, 2000. – 112-115-b.). Bu esa ilmiy-tadqiqot metodologiyasining tadqiqotchi shaxsi rivojida muhim o'rin tutishini ko'rsatadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. M. Mirziyoev ta'lim va ilm-fan masalalariga bag'ishlangan nutqlaridan birida shunday ta'kidlaydi: "Bizning eng katta kuchimiz – ilm va tafakkurdir. Ilmiy yondashuvsiz hech bir sohada rivojlanish bo'lmaydi" (Mirziyoev Sh. M. Yangi O'zbekiston – taraqqiyot strategiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2022. – 34-b.). Shu bois, tasviriy san'at sohasida ham ilmiy-metodologik bilimlar ijodiy jarayonni tahlil qilish, estetik qadriyatlarni ilmiy asosda yoritish hamda milliy badiiy merosni o'rganishda mustahkam poydevor vazifasini bajaradi.

Tasviriy san'at sohasida olib borilgan ilmiy-tadqiqotlarda ilmiy metodologiyaning ahamiyati alohida ta'kidlanadi. Jumladan, A. Sulaymonov o'z tadqiqotlarida tasviriy san'atda ijodiy jarayonni ilmiy tahlil qilish, kompozitsiya va obraz

tizimini tadqiqot ob'ekti sifatida o'rganish metodologik yondashuvni talab etishini ko'rsatadi. Olimning fikricha, badiiy asarni chuqur anglash faqat estetik mushohada bilan emas, balki tizimli tahlil va ilmiy umumlashtirish orqali amalga oshadi (Sulaymonov A. Tasviriy san'atda ijodiy tafakkur va tahlil. – Toshkent, 2015. – 41-44-b.).

S. Abdirasilov tasviriy san'at ta'limiga bag'ishlangan ishlarida ilmiy-tadqiqot metodologiyasini badiiy ta'limning ajralmas qismi sifatida talqin qilib, o'quvchi va talabalarda vizual tahlil, qiyosiy mushohada va ijodiy tafakkurni rivojlantirishda metodologik tayyorgarlik muhim ekanini ta'kidlaydi (Abdirasilov S. Tasviriy san'atni o'qitish metodikasi. – Toshkent, 2016. – 27-30-b.).

R. Xasanovning ilmiy qarashlariga ko'ra, tasviriy san'atda tadqiqot faoliyati rang, shakl, kompozitsiya va obrazlar tizimini ilmiy asosda o'rganishni taqozo etadi. Olim badiiy asar tahlilida formal va mazmunli yondashuvlarni uyg'un qo'llash zarurligini asoslab beradi (Xasanov R. Badiiy asarni tahlil qilish asoslari. – Toshkent, 2014. – 52-55-b.).

S. Bulatov esa tasviriy san'atda ijodiy eksperiment va amaliy ishlarni ilmiy-tadqiqotning muhim usullari sifatida baholaydi. Uning ta'kidlashicha, ijodiy tajriba natijalarini ilmiy tahlil qilish va umumlashtirish orqali tasviriy san'at nazariyasi boyiydi va amaliyot bilan uzviy bog'lanadi (Bulatov S. Tasviriy san'atda ijod va tajriba. – Toshkent, 2017. – 33–36-b.).

Tasviriy san'at ta'limida ilmiy-tadqiqot metodologiyasining amaliy samaradorligi maxsus olib borilgan tadqiqot ishlari orqali ham tasdiqlanadi. Xususan, o'quvchilarda tasviriy savodxonlikka oid o'quv kompetensiyalarni shakllantirishga qaratilgan tadqiqotda metodik tizimni takomillashtirish ilmiy tahlil, pedagogik tajriba-sinov ishlari va natijalarni tizimli umumlashtirish asosida amalga oshirilgan. Tadqiqot jarayonida kompetensiyaviy yondashuv, vizual tahlil, ijodiy topshiriqlar va bosqichli o'qitish metodlari o'zaro uyg'un holda qo'llanilib, o'quvchilarning tasviriy savodxonligi, obrazli fikrlash va ijodiy faollik ko'rsatkichlarining sezilarli darajada oshgani aniqlangan (Shovdirov S. O'quvchilarda tasviriy

savodxonlikka oid o‘quv kompetensiyalarni shakllantirishning metodik tizimini takomillashtirish. – Toshkent, 2023).

Nazariy jihatdan metodologiya falsafiy bilish nazariyasi, mantiq, dialektika hamda umumilmiy yondashuvlarga tayanadi. Falsafiy metodologiya ilmiy bilishning umumiy tamoyillarini belgilab, hodisa va jarayonlarni rivojlanishda, o‘zaro bog‘liqlikda va ziddiyatlar birligida o‘rganishni taqozo etadi. Masalan, tasviriy san’atda rang va shakl munosabatlari, an’ana va yangilik o‘rtasidagi qarama-qarshiliklar yoki klassik va zamonaviy uslublarning o‘zaro ta’siri dialektik yondashuv asosida tahlil qilinadi. Bu yondashuv badiiy jarayonni statik holatda emas, balki doimiy rivojlanishdagi tizim sifatida anglash imkonini beradi.

Umumilmiy metodologiya esa tahlil va sintez, induksiya va deduksiya, taqqoslash, abstraksiyalash va umumlashtirish kabi bilish usullarini qamrab oladi. Jumladan, badiiy asarni tahlil qilishda kompozitsiya, rang yechimi va obrazlar alohida elementlar sifatida o‘rganiladi (tahlil), keyin esa ularning o‘zaro bog‘liqligi asosida yaxlit badiiy g‘oya ochib beriladi (sintez). Turli rassomlar asarlarini taqqoslash orqali muayyan uslubiy qonuniyatlar aniqlanadi, alohida holatlardan umumiy xulosalar chiqarish esa induktiv usulga tayanadi. Bu jarayonlar tasviriy san’atda ilmiy tahlilning mantiqiy va asosli bo‘lishini ta’minlaydi.

Shu tariqa, falsafiy va umumilmiy metodologiyaga tayangan nazariy asoslar tasviriy san’at sohasida olib boriladigan ilmiy-tadqiqotlarning mantiqiy, tizimli va dalillarga asoslangan holda amalga oshirilishiga xizmat qiladi. Bunday metodologik yondashuv badiiy ijodni tasodifiy faoliyat sifatida emas, balki ilmiy tahlil va umumlashtirishga tayangan murakkab ijodiy jarayon sifatida anglash imkonini beradi. Natijada magistrantlarning ijodiy faoliyatini ilmiy jihatdan tushunish, asoslash va baholash imkoniyatlari sezilarli darajada kengayadi.

1.1.1-jadval.

Ilmiy-tadqiqot metodologiyasining nazariy asoslari va ularning tasviriy san'atdagi ifodasi

Metodologik daraja	Asosiy mazmuni	Tasviriy san'atdagi namoyon bo'lishi
Falsafiy metodologiya	Ilmiy bilishning umumiy tamoyillari, dialektik rivojlanish	An'ana va yangilik, shakl va mazmun, rang va obraz o'rtasidagi ziddiyatlarni tahlil qilish
Umumilmiy metodologiya	Tahlil, sintez, qiyoslash, umumlashtirish	Badiiy asar elementlarini alohida va yaxlit tahlil qilish
Xususiy (ixtisoslashgan) metodologiya	Sohaviy tadqiqot usullari	Vizual tahlil, badiiy tahlil, ijodiy eksperiment
Pedagogik metodologiya	Ta'lim jarayonini tadqiq qilish	Tasviriy savodxonlikni shakllantirish, tajriba-sinov ishlari
Psixologik yondashuv	Ijodiy tafakkur mexanizmlari	Obrazli fikrlash, intuitsiya, estetik qabul qilish

Ushbu 1.1.1-jadval ilmiy-tadqiqot metodologiyasining falsafiy, umumilmiy va ixtisoslashgan asoslari tasviriy san'at sohasida qanday tizimli va o'zaro bog'liq holda qo'llanilishini ko'rsatadi. Metodologik darajalarning uyg'unligi badiiy ijodni ilmiy asosda anglash, ijodiy jarayonni tahlil qilish va tadqiqot natijalarini ishonchli asoslash imkonini beradi. Jadvalda keltirilgan yondashuvlar magistrantlarning ilmiy-tadqiqot faoliyatini maqsadli va izchil tashkil etishga xizmat qiladi.

Tasviriy san’at sohasida ilmiy-tadqiqot metodologiyasi o‘ziga xos xususiyatlarga ega bo‘lib, badiiy ijod va ilmiy bilish uyg‘unligida namoyon bo‘ladi. San’at sohasida tadqiqot ob’ekti sifatida badiiy asar, ijodiy jarayon, kompozitsiya, rang yechimlari, obrazlar tizimi hamda muallif uslubi o‘rganiladi. Shu bois tasviriy san’atda ilmiy-tadqiqot faqat nazariy tahlil bilan cheklanib qolmay, vizual mushohada, badiiy tahlil, ijodiy eksperiment va interpretatsiya usullarini ham o‘z ichiga oladi.

Jumladan, vizual mushohada orqali badiiy asarning shakl, rang, fazo va kompozitsion yechimlari tahlil qilinib, ularning o‘zaro munosabati aniqlanadi. Badiiy tahlil jarayonida asar mazmuni, g‘oyaviy yo‘nalishi va obrazlar tizimi ilmiy asosda ochib beriladi. Ijodiy eksperiment esa ma’lum bir kompozitsion yoki rang yechimida turli variantlarni sinab ko‘rish, ularning estetik va ifoda imkoniyatlarini qiyosiy tahlil qilish orqali amalga oshiriladi. Interpretatsiya usuli esa badiiy asarni tarixiy, madaniy va shaxsiy ijodiy kontekstda talqin etish imkonini beradi.

Mazkur metodologik yondashuvlar tasviriy san’at tadqiqotlarida ijodiy jarayonni ilmiy asosda anglash, badiiy yechimlarni dalillar asosida tahlil qilish hamda umumlashtirilgan xulosalar chiqarishga xizmat qiladi. Natijada tasviriy san’at sohasida olib boriladigan ilmiy-tadqiqotlar estetik mushohada bilan bir qatorda ilmiy dalillarga tayangan holda amalga oshiriladi, bu esa tadqiqot natijalarining ishonchliligini ta’minlaydi.

Ilmiy-tadqiqot metodologiyasi tasviriy san’at magistrantlariga ijodiy faoliyatni ongli va maqsadli ravishda tashkil etish, badiiy ishlarni ilmiy nuqtai nazardan tahlil qilish va ularni umumlashtirish imkonini beradi. Jumladan, magistrant ma’lum bir ijodiy topshiriqni bajarayotganda asar mavzusini tanlash, kompozitsiyani qurish, rang yechimini belgilash kabi bosqichlarni oldindan rejalashtirib, ularni tadqiqot maqsadi bilan uyg‘unlashtiradi. Bu jarayonda har bir ijodiy qaror tasodifiy emas, balki aniq ilmiy va estetik asoslarga tayangan holda qabul qilinadi.

Metodologik yondashuv magistrantning o‘z tasviriy ishiga

nisbatan tanqidiy munosabatini shakllantirib, sub'ektiv qarashlardan xoli bo'lgan ilmiy xulosalar chiqarishga yordam beradi. Masalan, bajarilgan badiiy ishni tahlil qilish jarayonida magistrant kompozitsiya muvozanati, ranglar uyg'unligi va obrazlar ifodaliligini ilmiy mezonlar asosida baholaydi, o'z ijodiy yechimlarini muqobil variantlar bilan taqqoslaydi va asosli xulosalar chiqaradi. Bunday yondashuv ijodiy ishlarni baholashda shaxsiy ta'b yoki sub'ektiv fikrlar emas, balki dalillarga tayangan ilmiy tahlil ustuvor bo'lishini ta'minlaydi.

Natijada ilmiy-tadqiqot metodologiyasiga tayangan holda tashkil etilgan ijodiy faoliyat magistrantlarda tadqiqot madaniyati, tahlil qilish qobiliyati va mustaqil ilmiy fikrlashni rivojlantirib, ularni kelajakda pedagogik, ilmiy yoki ijodiy faoliyatni samarali olib borishga tayyorlaydi.

Shuningdek, ilmiy-tadqiqot metodologiyasi tasviriy san'at sohasida amalga oshiriladigan magistrlik dissertatsiyalarida muammo qo'yish, ilmiy gipoteza ishlab chiqish, tadqiqot metodlarini tanlash hamda olingan natijalarni ilmiy va amaliy jihatdan asoslashda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Masalan, magistrant magistrlik dissertatsiyasi uchun mavzu tanlar ekan, avvalo mavjud ilmiy qarashlar va amaliyotdagi muammolarni tahlil qiladi, shundan kelib chiqib tadqiqot muammosini aniq belgilaydi. Bu bosqichda metodologik yondashuv muammoni umumiy tasviriy ish emas, balki ilmiy-tadqiqot ob'ekti sifatida ko'rish imkonini beradi.

Ilmiy gipoteza ishlab chiqish jarayonida magistrant tasviriy san'at ta'limi yoki ijodiy jarayonga oid muayyan taxminni ilgari suradi va uni tekshirish uchun mos tadqiqot metodlarini tanlaydi. Jumladan, vizual tahlil, qiyosiy tahlil, pedagogik tajriba-sinov yoki ijodiy eksperiment kabi usullar tadqiqot maqsadiga muvofiq ravishda qo'llaniladi. Olingan natijalar esa faqat umumiy xulosalar bilan cheklanib qolmasdan, ilmiy dalillar, jadvallar, tahlillar va umumlashtirishlar asosida asoslanadi.

Metodologiyasiz olib borilgan tadqiqotda esa ushbu izchillik buzilib, muammo noaniq qo'yiladi, gipoteza ilmiy jihatdan asoslanmaydi va natijalar tasodifiy xarakter kasb

etishi mumkin. Bunday holatlarda magistrlik dissertatsiyasida ilmiy yangilik, amaliy ahamiyat va metodik qimmat yetarli darajada namoyon bo‘lmaydi. Shu bois ilmiy-tadqiqot metodologiyasi tasviriy san’at magistrantlari uchun magistrlik dissertatsiyasini tayyorlash jarayonida mustahkam nazariy va amaliy poydevor vazifasini bajaradi.

Xulosa qilib aytganda, ilmiy-tadqiqot metodologiyasining nazariy asoslarini chuqur o‘zlashtirish tasviriy san’at magistrantlarida ilmiy tafakkur, ijodiy tahlil va tadqiqot madaniyatini shakllantirishning muhim omili hisoblanadi. Metodologik bilimlar magistrantlarga ijodiy jarayonni ongli ravishda tashkil etish, badiiy asar va ta’lim jarayonlarini ilmiy mezonlar asosida tahlil qilish hamda umumlashtirilgan xulosalar chiqarish imkonini beradi.

Bu jarayonda magistrantlar nafaqat ilmiy-tadqiqot olib borish ko‘nikmalarini egallaydilar, balki o‘z ijodiy faoliyatiga tanqidiy va mas’uliyatli munosabatni shakllantiradilar. Ilmiy-tadqiqot metodologiyasiga tayangan holda olib borilgan faoliyat ularning magistrlik dissertatsiyalarini puxta, izchil va ilmiy jihatdan asoslangan tarzda tayyorlashlariga xizmat qiladi.

Natijada ilmiy-tadqiqot metodologiyasini chuqur o‘zlashtirgan tasviriy san’at magistrantlari kelajakda ilmiy, pedagogik hamda ijodiy faoliyatni samarali olib borishga, innovatsion yondashuvlar asosida ta’lim va ijodni rivojlantirishga qodir mutaxassislar sifatida shakllanadilar. Bu esa tasviriy san’at sohasida ta’lim sifatini oshirish va milliy badiiy madaniyat taraqqiyotiga munosib hissa qo‘shishga xizmat qiladi.

I. Reproduktiv (bilimni tekshirish) savollar.

1. Ilmiy-tadqiqot metodologiyasi tushunchasiga ta'rif bering.
2. Metodologiya ilmiy bilish jarayonida qanday vazifalarni bajaradi?
3. Falsafiy metodologiya nima va u ilmiy-tadqiqotda qanday ahamiyatga ega?
4. Umumilmiy metodologiya deganda qaysi bilish usullari tushuniladi?
5. Ilmiy-tadqiqotda mantiqiy izchillik nima bilan ta'minlanadi?
6. Tasviriy san'at sohasida tadqiqot ob'ekti sifatida nimalar o'rganiladi?

II. Analitik (tahlil qilishga yo'naltirilgan) savollar.

7. Ilmiy-tadqiqot metodologiyasining tadqiqot natijalariga ta'sirini izohlang.
8. Falsafiy va umumilmiy metodologiya o'rtasida qanday bog'liqlik mavjud?
9. Dialektik yondashuv tasviriy san'at tadqiqotlarida qanday namoyon bo'ladi?
10. Badiiy asarni ilmiy tahlil qilishda estetik mushohada va ilmiy yondashuv qanday uyg'unlashadi?
11. Ilmiy metodologiyasiz olib borilgan tadqiqot qanday kamchiliklarga olib kelishi mumkin?
12. Tasviriy san'at tadqiqotlarida vizual tahlilning ilmiy ahamiyatini asoslang.

III. Tushuntiruvchi va umumlashtiruvchi savollar.

13. Ilmiy-tadqiqot metodologiyasi magistrantlarda qanday ilmiy kompetensiyalarni shakllantiradi?
14. Metodologik bilimlar ijodiy faoliyatga qanday ta'sir ko'rsatadi?
15. Tasviriy san'at sohasida ilmiy tahlil va ijodiy eksperiment o'rtasidagi bog'liqlikni ochib bering.
16. Metodologiya magistrantning ilmiy fikrlash madaniyatini qanday rivojlantiradi?
17. Ilmiy-tadqiqot metodologiyasini chuqur o'zlashtirishning kelgusidagi pedagogik faoliyat uchun ahamiyatini izohlang.

1.2 § Ilmiy tadqiqot mavzusini tanlash va uning maqsad - vazifalarini belgilash usullari

Ilmiy-tadqiqotni samarali olib borish, avvalo, tadqiqot mavzusini to‘g‘ri tanlash hamda uning maqsad va vazifalarini aniq belgilash bilan uzviy bog‘liq. Tadqiqot mavzusi ilmiy izlanishning yo‘nalishini, mazmunini va natijalarini belgilab beruvchi asosiy omil hisoblanadi. Ayniqsa, tasviriy san’at sohasida mavzu tanlash jarayoni badiiy ijod, ta’lim amaliyoti va ilmiy tahlil uyg‘unligida amalga oshirilishi lozim, chunki bu sohada tadqiqot ob’ekti ko‘p hollarda ijodiy jarayon, badiiy asar yoki ta’lim amaliyoti bilan bevosita bog‘liq bo‘ladi.

Amaliy tajriba shuni ko‘rsatadiki, agar tadqiqot mavzusi faqat umumiy va keng shaklda belgilansa (masalan, “Tasviriy san’atda rangning ahamiyati”), tadqiqot jarayonida aniq maqsad va vazifalarni belgilash qiyinlashadi, natijada ilmiy yangilik va amaliy ahamiyat yetarlicha ochilmay qoladi. Aksincha, mavzu aniq ilmiy muammoga yo‘naltirilgan holda tanlansa (masalan, “O‘quvchilarda rang hissini shakllantirishda ijodiy eksperimentning roli”), tadqiqotning mantiqiy izchilligi, metodologik asoslanganligi va amaliy qiymati sezilarli darajada oshadi.

Noto‘g‘ri yoki noaniq tanlangan mavzu tadqiqotning ichki mantig‘ini buzib, ilmiy tahlilning yuzaki bo‘lishiga, natijalarning esa tasodifiy xarakter kasb etishiga olib kelishi mumkin. Shu bois tasviriy san’at magistrantlari tadqiqot mavzusini tanlash jarayoniga ijodiy qiziqish bilan bir qatorda ilmiy mas’uliyat bilan yondashishlari, mavzuni ta’lim amaliyoti va zamonaviy san’at rivoji nuqtai nazaridan asoslab olishlari zarur. Pedagogik tadqiqotlarda mavzu tanlashning ahamiyati haqida R. Jo‘rayev shunday ta’kidlaydi: – “Ilmiy-tadqiqot mavzusining to‘g‘ri belgilanishi tadqiqotning butun mantiqiy tizimini belgilab beradi va uning natijadorligini ta’minlaydi”[1].

1 Jo‘rayev R. Ta’limda ilmiy tadqiqotlar metodologiyasi. – Toshkent, 2017. – 28-29-b.

Tadqiqot mavzusini tanlash jarayonida bir qator ilmiy mezonlarga tayanish tadqiqotning mazmunan puxta, metodologik jihatdan asosli va amaliy ahamiyatga ega bo‘lishini ta’minlaydi. Ayniqsa, tasviriy san’at sohasida mavzu tanlashda badiiy qiziqishning o‘zi yetarli bo‘lmay, uni ilmiy talablar bilan uyg‘unlashtirish zarur. Shu bois magistrant tadqiqot mavzusini belgilashda quyidagi asosiy mezonlarga tayanish lozim.

Avvalo, mavzunung dolzarbligi muhim ahamiyatga ega. Dolzarb mavzu tasviriy san’at ta’limi yoki ijodiy amaliyotda mavjud muammolar, yechimini kutayotgan masalalar bilan bevosita bog‘liq bo‘lishi kerak. Masalan, raqamli texnologiyalar keng qo‘llanayotgan sharoitda “an’anaviy rangtasvir” haqida umumiy mavzu tanlashdan ko‘ra, “raqamli vizual vositalar sharoitida o‘quvchilarda kompozitsion tafakkurni rivojlantirish” kabi mavzu dolzarb va amaliy qiymatga ega hisoblanadi.

Ikkinchidan, ilmiy yangilik mezoni hisobga olinishi zarur. Ilmiy yangilik mavzu doirasida ilgari yetarlicha o‘rganilmagan jihatlarni ochish, mavjud ilmiy qarashlarni yangi nuqtai nazardan talqin etish yoki amaliyotda sinovdan o‘tgan yangi metodik yechimlarni taklif qilishda namoyon bo‘ladi. Tasviriy san’at sohasida, masalan, vizual tahlil metodlarini kompetensiyaviy yondashuv bilan uyg‘unlashtirishga bag‘ishlangan tadqiqotlar ilmiy yangilikka ega bo‘lishi mumkin.

Uchinchidan, amaliy ahamiyat mezoni tadqiqot natijalarining ta’lim jarayonida yoki ijodiy amaliyotda qo‘llanish imkoniyatini anglatadi. Agar tadqiqot natijalari faqat nazariy xulosalar bilan cheklanib qolsa, uning qimmati pasayadi. Shu bois tasviriy san’at magistrantlari tadqiqot mavzusini tanlar ekanlar, olingan natijalarni dars jarayonida, o‘quv mashg‘ulotlarida yoki ijodiy topshiriqlarda qo‘llash imkoniyatini oldindan ko‘zda tutishlari maqsadga muvofiq.

To‘rtinchidan, manba bazasining mavjudligi ham muhim mezon hisoblanadi. Tadqiqot mavzusi bo‘yicha ilmiy adabiyotlar, ilmiy maqolalar, amaliy tajriba va empirik materiallar yetarli bo‘lmasa, tadqiqot jarayoni qiyinlashadi. Masalan, muayyan badiiy uslub yoki tor doiradagi muallif

ijodiga bag‘ishlangan mavzu tanlanganda, manbalarning cheklanganligi tadqiqotning chuqurligiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin.

Nihoyat, tadqiqotchining shaxsiy qiziqishi va tayyorgarligi ham inobatga olinishi lozim. Magistrant o‘z ijodiy tajribasi, pedagogik faoliyati yoki ilmiy qiziqishlari bilan uyg‘un bo‘lgan mavzuni tanlasa, tadqiqot jarayoni samarali va mazmunli kechadi. Bu holat tadqiqotchida ilmiy izlanishga bo‘lgan ichki motivatsiyani oshirib, ish natijalarining sifatiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Tasviriy san’at magistraturasida tadqiqot mavzulari, odatda, sohaga xos nazariy va amaliy muammolar bilan bog‘liq bo‘lib, kompozitsiya, rangtasvir, vizual tahlil, tasviriy savodxonlik, ijodiy kompetensiyalar hamda badiiy ta’lim metodikasi kabi yo‘nalishlarni qamrab oladi. Mazkur yo‘nalishlar tasviriy san’at ta’limi va ijodiy amaliyotning asosiy tarkibiy qismlari hisoblanib, ularni ilmiy-tadqiqot ob’ekti sifatida o‘rganish magistrantlarning kasbiy tayyorgarligini oshirishga xizmat qiladi.

Jumladan, kompozitsiya va rangtasvirga oid tadqiqotlar badiiy asarning tuzilishi, ranglar uyg‘unligi va ifoda imkoniyatlarini ilmiy tahlil qilishga qaratilsa, vizual tahlil yo‘nalishidagi mavzular badiiy asarni qabul qilish, talqin etish va baholash jarayonlarini o‘rganishga xizmat qiladi. Tasviriy savodxonlik va ijodiy kompetensiyalar bilan bog‘liq tadqiqotlar esa o‘quvchilar yoki talabalarda badiiy bilim, ko‘nikma va malakalarni shakllantirishning samarali metodik tizimlarini ishlab chiqishga yo‘naltiriladi.

Shuningdek, badiiy ta’lim metodikasiga oid tadqiqot mavzulari tasviriy san’at fanini o‘qitish jarayonini takomillashtirish, zamonaviy pedagogik va vizual texnologiyalarni joriy etish, ta’lim samaradorligini oshirish masalalarini qamrab oladi. Bunday mavzularni tanlash magistrantlarga o‘z tadqiqot ishlarini amaliy ta’lim jarayoni bilan uzviy bog‘lash, olingan natijalarni bevosita pedagogik amaliyotda qo‘llash imkonini beradi.

Tadqiqot maqsadini belgilash ilmiy ishning mazmunan

yo‘nalishini aniqlab beruvchi muhim bosqich hisoblanadi. Maqsad tadqiqot mavzusidan kelib chiqib, izlanish natijasida qanday ilmiy yoki amaliy muammoni hal qilish ko‘zda tutilayotganini umumiy, ammo aniq ifodada aks ettirishi lozim. Ayniqsa, tasviriy san’at sohasida maqsad badiiy ijod, ta’lim amaliyoti va ilmiy tahlilni bir nuqtada uyg‘unlashtirishi bilan ahamiyatlidir.

Amaliy tajriba shuni ko‘rsatadiki, agar tadqiqot maqsadi noaniq yoki haddan tashqari keng shaklda qo‘yilsa (masalan, “tasviriy san’atni o‘rganish”), tadqiqot jarayonida vazifalarni belgilash va natijalarni baholash qiyinlashadi. Aksincha, maqsad aniq ilmiy yo‘nalishga qaratilgan holda belgilansa (masalan, “o‘quvchilarda kompozitsion tafakkurni rivojlantirishning metodik tizimini takomillashtirish”), tadqiqot jarayoni mantiqiy, izchil va natijaga yo‘naltirilgan holda tashkil etiladi.

Tasviriy san’at magistraturasida tadqiqot maqsadlari ko‘pincha takomillashtirish, samaradorlikni oshirish, metodik asoslarni ishlab chiqish, model yaratish yoki pedagogik shart-sharoitlarni aniqlash kabi iboralar orqali ifodalanadi. Bunday maqsadlar tadqiqot natijalarining nafaqat ilmiy, balki amaliy qiymatga ega bo‘lishini ta’minlaydi.

Shu bois magistrant tadqiqot maqsadini belgilashda mavzu doirasi, tanlangan metodlar va kutilgan natijalar o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni hisobga olishi lozim. Maqsad tadqiqotning barcha bosqichlari uchun yo‘naltiruvchi vazifani bajarib, ilmiy ishning umumiy mantig‘ini belgilab beradi. X. Ibrohimovning ta’kidlashicha, “tadqiqot maqsadi ilmiy izlanishning strategik yo‘nalishini belgilab, vazifalar tizimining mantiqiy qurilishini ta’minlaydi”[2].

2 Ibrohimov X. Pedagogik tadqiqot metodologiyasi. – Toshkent, 2016. – 33-34-b.

1.2.1-jadval.

Ilmiy-tadqiqot mavzusi, maqsadi va vazifalarining o‘zaro uyg‘unligi

Tadqiqot komponenti	Asosiy mazmuni	Tasviriy san’atda namoyon bo‘lishi
Tadqiqot mavzusi	Ilmiy muammo va yo‘nalishni belgilaydi	Kompozitsiya, rangtasvir, vizual tahlil, tasviriy savodxonlik, ijodiy kompetensiyalar
Tadqiqot maqsadi	Nimaga erishish ko‘zda tutilganini ifodalaydi	Metodik tizimni takomillashtirish, samaradorlikni oshirish, model ishlab chiqish
Tadqiqot vazifalari	Maqsadga erishish bosqichlari	Manbalar tahlili, badiiy asar tahlili, tajriba-sinov, natijalarni umumlashtirish
Metodologik bog‘liqlik	Mavzu–maqsad–vazifalar uyg‘unligi	Ilmiy izchillik va amaliy natijadorlikni ta’minlaydi
Kutilgan natija	Ilmiy va amaliy samara	Ta’lim amaliyotida qo‘llanadigan metodik tavsiyalar

Ushbu 1.2.1-jadval tadqiqot mavzusi, maqsadi va vazifalarining o‘zaro mantiqiy bog‘liqligini tizimli tarzda ifodalaydi. Jadvalda aks ettirilgan uyg‘unlik tasviriy san’at sohasida ilmiy-tadqiqotning izchil va natijaga yo‘naltirilgan holda olib borilishini ta’minlaydi. Mavzu, maqsad va

vazifalarning muvofiqligi tadqiqot natijalarining ilmiy asosli va amaliyotga yaqin bo‘lishiga xizmat qiladi.

Tadqiqot vazifalarini belgilash tadqiqot maqsadiga erishish uchun bajarilishi lozim bo‘lgan aniq ilmiy-amaliy qadamlarni belgilab beradi. Agar maqsad tadqiqotning umumiy yo‘nalishini ko‘rsatsa, vazifalar ushbu maqsadni amalga oshirishga xizmat qiluvchi bosqichlar tizimini tashkil etadi. Shu bois vazifalar maqsaddan kelib chiqqan holda, izchillik va mantiqiy ketma-ketlik asosida shakllantirilishi zarur.

Amaliy tajriba shuni ko‘rsatadiki, vazifalar noaniq yoki maqsad bilan bog‘lanmagan holda belgilansa, tadqiqot jarayoni parokanda tus oladi. Masalan, tasviriy san’at sohasida maqsad “o‘quvchilarda tasviriy savodxonlikni shakllantirishning metodik tizimini takomillashtirish” deb belgilangan bo‘lsa, vazifalar ushbu maqsadni ochib beruvchi quyidagi yo‘nalishlarni qamrab olishi lozim: mavzuga oid ilmiy manbalarni tahlil qilish, asosiy tushunchalarni aniqlash, amalda qo‘llanilayotgan metodlarni o‘rganish, tajriba-sinov ishlarini tashkil etish hamda olingan natijalarni tahlil va umumlashtirish.

Tasviriy san’at tadqiqotlarida vazifalar faqat nazariy tahlil bilan cheklanib qolmasdan, badiiy asarlarni tahlil qilish, ijodiy topshiriqlarni ishlab chiqish, pedagogik eksperiment o‘tkazish va vizual materiallar bilan ishlash kabi amaliy faoliyat turlarini ham o‘z ichiga oladi. Bunday vazifalar tadqiqot natijalarining hayotiy va amaliyotga yaqin bo‘lishini ta’minlaydi.

Shuningdek, vazifalarni belgilashda ularning soni va mazmuni ham muhim ahamiyatga ega. Haddan tashqari ko‘p vazifalar tadqiqotni ortiqcha yuklab qo‘ysa, juda kam vazifalar maqsadni to‘liq ochib berolmasligi mumkin. Shu bois har bir vazifa tadqiqot maqsadiga xizmat qiladigan, aniq ifoda etilgan va amalga oshirish mumkin bo‘lgan tarzda shakllantirilishi lozim.

Ilmiy-tadqiqot samaradorligi ko‘p jihatdan tadqiqot maqsadi va vazifalarining o‘zaro uyg‘unligiga bog‘liq. Agar maqsad tadqiqotning umumiy yo‘nalishini belgilasa, vazifalar ushbu maqsadga erishish uchun amalga oshirilishi lozim

bo‘lgan aniq ilmiy-amaliy qadamlarni ifoda etadi. Maqsad va vazifalar o‘rtasidagi mantiqiy bog‘liqlik tadqiqot jarayonining izchil, tizimli va natijaga yo‘naltirilgan holda tashkil etilishini ta’minlaydi. N. Safarovaning fikricha, ilmiy-tadqiqotda maqsad va vazifalar o‘rtasidagi uyg‘unlik “ilmiy bilish jarayonining izchilligi va natijalarning ishonchliligini ta’minlovchi asosiy omillardan biri”[3] hisoblanadi.

Amaliy jihatdan olib qaralganda, maqsad va vazifalar o‘rtasida uyg‘unlik mavjud bo‘lmagan tadqiqotlarda ilmiy izlanish yo‘nalishi buzilib, bajarilayotgan ishlar maqsadga xizmat qilmay qolishi mumkin. Masalan, agar tadqiqot maqsadi tasviriy san’at ta’limida muayyan metodik tizimni takomillashtirishga qaratilgan bo‘lsa, vazifalar ham aynan ushbu tizimni tahlil qilish, amaliyotda sinovdan o‘tkazish va natijalarni baholashga yo‘naltirilgan bo‘lishi lozim. Aks holda, tadqiqot natijalari umumiy xulosalar bilan cheklanib qolib, amaliy qiymatini yo‘qotishi mumkin.

Tasviriy san’at sohasida maqsad va vazifalar uyg‘unligi badiiy ijod, ta’lim amaliyoti va ilmiy tahlilning o‘zaro bog‘liq holda amalga oshirilishida namoyon bo‘ladi. Bu uyg‘unlik magistrantlarga tadqiqot jarayonida har bir vazifaning nima uchun bajarilayotganini anglash, olingan natijalarni maqsad nuqtai nazaridan baholash va ilmiy asoslangan xulosalar chiqarish imkonini beradi.

Shu bois magistrantlar tadqiqot mavzusini tanlashdan boshlab, maqsad va vazifalarni belgilashgacha bo‘lgan barcha bosqichlarda ularning o‘zaro uyg‘unligiga alohida e’tibor qaratishlari lozim. Maqsad va vazifalarning izchilligi ilmiy-tadqiqotning sifati, ishonchliligi va amaliy ahamiyatini belgilab beruvchi asosiy omillardan biri hisoblanadi.

3 Safarova N. Ilmiy bilish falsafasi. – Toshkent, 2018. – 46-47-b.

I. Reproduktiv (bilimni tekshiruvchi) savollar

1. Ilmiy-tadqiqot mavzusini to‘g‘ri tanlash nima uchun muhim hisoblanadi?

2. Tasviriy san’at sohasida ilmiy-tadqiqot mavzusini tanlashning o‘ziga xos xususiyatlarini izohlang.

3. Tadqiqot mavzusini tanlashda hisobga olinadigan asosiy mezonlarni sanab o‘ting.

4. Ilmiy-tadqiqotning maqsadi tushunchasiga ta’rif bering.

5. Tadqiqot vazifalari qanday maqsadda va qanday asosda belgilanadi?

II. Analitik (tahlil qilishga qaratilgan) savollar

6. Nima sababdan umumiy va keng qamrovli tarzda tanlangan mavzu tadqiqot samaradorligini pasaytiradi?

7. Tadqiqot mavzusining dolzarbligi bilan uning ilmiy va amaliy ahamiyati o‘rtasidagi bog‘liqlikni ochib bering.

8. Tadqiqot maqsadi va vazifalari o‘rtasidagi uyg‘unlikni misollar asosida tahlil qiling.

9. Manba bazasining yetarli darajada shakllanmaganligi tadqiqot jarayoni va natijalariga qanday ta’sir ko‘rsatadi?

10. Tadqiqotchining shaxsiy qiziqishi hamda kasbiy tayyorgarligi mavzu tanlash jarayonida qanday ahamiyat kasb etadi?

III. Tanqidiy va ijodiy (mustaqil fikrlashga yo‘naltirilgan) savollar

11. Tasviriy san’at sohasida ilmiy-tadqiqot mavzusini tanlashda qaysi mezonni eng muhim deb hisoblaysiz? Fikringizni asoslang.

12. Biror misol orqali tadqiqot maqsadi va vazifalari o‘rtasidagi o‘zaro uyg‘unlikni tushuntirib bering.

13. Agar tadqiqot maqsadi noto‘g‘ri yoki noaniq belgilansa, bu tadqiqot jarayoni va yakuniy natijalarga qanday ta’sir ko‘rsatadi?

14. O‘zingiz tanlagan bir tadqiqot mavzusi uchun aniq maqsad va 3-4 ta vazifani shakllantirib ko‘ring.

1.2-§ da bayon etilgan tavsiyalar magistrlik dissertatsiyasini rejalashtirish va tayyorlash jarayonida qanday amaliy yordam beradi?

Metodik izoh: – Ushbu nazorat savollari bilim → tahlil → ijodiy fikrlash ketma-ketligida tuzilgan bo‘lib, magistrantlarda: – ilmiy-tadqiqotni rejalashtirish, metodik va tahliliy fikrlash, ilmiy mas’uliyat va mustaqil qaror qabul qilish kabi kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirishga xizmat qiladi.

1.3 § Tasviriy san’at sohasida ilmiy manbalar va adabiyotlar bilan ishlash uslubi

Ilmiy-tadqiqot samaradorligi ko‘p jihatdan ilmiy manbalar va adabiyotlar bilan to‘g‘ri va tizimli ishlashga bog‘liq. Ilmiy manbalar tadqiqotning nazariy poydevorini tashkil etib, mavjud ilmiy qarashlarni o‘rganish, tadqiqot muammosini aniqlash hamda ilmiy yangilik darajasini belgilashda muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, tasviriy san’at sohasida ilmiy manbalar bilan ishlash jarayoni faqat matnli adabiyotlarni o‘qish bilan cheklanib qolmay, badiiy asarlar, kataloglar, vizual materiallar, ilmiy maqolalar va dissertatsiyalar bilan kompleks ishlashni taqozo etadi.

Tasviriy san’at sohasida ilmiy manbalarni tahlil qilish badiiy ijod, san’at tarixi va ta’lim metodikasini o‘zaro bog‘liq holda o‘rganish imkonini beradi. Magistrant ilmiy manbalar bilan ishlash jarayonida muallifning ilmiy pozitsiyasini anglash, asosiy g‘oya va xulosalarni ajratib olish, turli manbalar o‘rtasida qiyosiy tahlil o‘tkazish hamda ularni o‘z tadqiqot mavzusi nuqtai nazaridan baholash ko‘nikmalarini shakllantiradi. Bu esa tadqiqotning ilmiy asosli va mantiqiy izchil bo‘lishini ta’minlaydi.

Ilmiy-tadqiqot jarayonida manbalar va adabiyotlar bilan ishlash tadqiqotchining ilmiy madaniyati, metodologik tayyorgarligi hamda tahlil qilish qobiliyatini namoyon etuvchi asosiy ko‘rsatkichlardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, tasviriy san’at sohasida ilmiy manbalar bilan ishlash o‘ziga xos xususiyatlarga ega bo‘lib, u faqat nazariy matnlarni o‘rganish bilan cheklanib qolmay, badiiy asarlar, vizual materiallar va

ijodiy manbalarni ham ilmiy tahlil ob'ekti sifatida qamrab oladi.

Magistrant ilmiy manbalar bilan to'g'ri ishlash orqali mavjud ilmiy qarashlarni chuqur anglaydi, tadqiqot muammosining o'rganilganlik darajasini aniqlaydi hamda o'z tadqiqotining ilmiy yangiligi va amaliy ahamiyatini asoslab bera oladi. Bu jarayonda manbalarni tasniflash, adabiyotlar bilan ishlash metodlarini bilish, ulardan samarali foydalanish hamda bibliografik talablarga rioya qilish muhim ahamiyat kasb etadi.

Shu bois ushbu paragrafda tasviriy san'at sohasida ilmiy-tadqiqot olib borishda zarur bo'lgan manbalar turlari, adabiyotlar bilan ishlash usullari, ilmiy manbalardan foydalanishning amaliy yo'llari hamda bibliografiya tuzish qoidalari izchil va tizimli tarzda yoritiladi. Bu esa magistrantlarga ilmiy-tadqiqotni rejalashtirish va amalga oshirishda mustahkam metodik poydevor yaratishga xizmat qiladi.

1.3.1. Ilmiy manbalar va ularning turlari.

Ilmiy-tadqiqot jarayonida foydalaniladigan manbalar mazmuni va kelib chiqishiga ko'ra turli guruhlarga bo'linadi. Ilmiy manbalarni to'g'ri tasniflash tadqiqotchi uchun zarur axborotni tez va samarali aniqlash, manbalar ishonchliligini baholash hamda ilmiy tahlil sifatini oshirishga xizmat qiladi. Tasviriy san'at sohasida ilmiy manbalar o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, ular nafaqat yozma matnlar, balki vizual va badiiy materiallarni ham o'z ichiga oladi.

Avvalo, birlamchi ilmiy manbalar ajratiladi. Ularga monografiyalar, dissertatsiyalar, ilmiy maqolalar, mualliflik kataloglari, rassomlarning ijodiy yozuvlari va manifestlari kiradi. Masalan, mashhur rassomning ijodiy kundaliklari yoki mualliflik kataloglari uning badiiy qarashlari va ijodiy metodini o'rganishda muhim birlamchi manba hisoblanadi.

Ikkinchidan, ikkilamchi ilmiy manbalar mavjud bo'lib, ular birlamchi manbalar asosida yaratilgan sharhlar, o'quv qo'llanmalar, darsliklar va tahliliy ishlarni o'z ichiga oladi. Tasviriy san'at ta'limiga oid darsliklar va metodik qo'llanmalar

aynan shu turdagi manbalarga misol bo‘la oladi.

Shuningdek, vizual manbalar alohida ahamiyatga ega. Bular qatoriga badiiy asarlar, reproduksiyalar, albomlar, virtual muzeylar, ko‘rgazma kataloglari va arxiv materiallari kiradi. Masalan, muayyan rassom ijodini o‘rganishda uning asarlarini bevosita kuzatish yoki raqamli galereyalar orqali tahlil qilish ilmiy xulosalarning aniqligini oshiradi.

Bundan tashqari, elektron va raqamli manbalar ham zamonaviy ilmiy tadqiqotning muhim qismi hisoblanadi. Ilmiy ma’lumotlar bazalari, elektron jurnallar, onlayn arxivlar va virtual kutubxonalar tasviriy san’at bo‘yicha so‘nggi ilmiy tadqiqotlar bilan tanishish imkonini beradi.

1.3.1-jadval.

Tasviriy san’atda ilmiy manbalarning asosiy turlari

Manba turi	Tavsifi	Tasviriy san’atda misol
Birlamchi	Bevosita ilmiy yoki ijodiy manba	Monografiya, dissertatsiya, rassom kundaligi
Ikkilamchi	Tahlil va sharh manbalari	Darslik, metodik qo‘llanma
Vizual	Badiiy va ko‘rgazmali manbalar	Asarlar, kataloglar, virtual muzey
Elektron	Raqamli ilmiy manbalar	Onlayn jurnal, elektron arxiv

Ushbu 1.3.1-jadvalda tasviriy san’at sohasida ilmiy-tadqiqot olib borishda foydalaniladigan manbalarning asosiy turlari tizimli ravishda tasniflandi. Jadval manbalarning mazmuni va funksiyasini aniq ajratib ko‘rsatish orqali magistrantlarga

tadqiqot jarayonida qaysi manbadan qanday maqsadda foydalanish lozimligini anglash imkonini beradi. Birlamchi manbalar tadqiqotning nazariy va ilmiy poydevorini shakllantirsa, ikkilamchi manbalar mazkur poydevorni sharhlash va umumlashtirish vazifasini bajaradi.

Shuningdek, jadvalda vizual va elektron manbalarning alohida guruh sifatida ajratilishi tasviriy san'at tadqiqotlarining o'ziga xos xususiyatini aks ettiradi. Badiiy asarlar, kataloglar va virtual muzeylar vizual tahlil uchun asosiy manba bo'lib xizmat qilsa, elektron manbalar zamonaviy ilmiy ma'lumotlar bilan tezkor tanishish va tadqiqotning dolzarbligini ta'minlash imkonini yaratadi. Ushbu tasnif ilmiy manbalar bilan ishlash jarayonini maqsadli, izchil va samarali tashkil etishga xizmat qiladi.

1.3.2. Adabiyotlar bilan ishlash metodlari.

Ilmiy-tadqiqot jarayonida adabiyotlar bilan ishlash tadqiqotchidan faqat ma'lumot o'qishni emas, balki uni tahlil qilish, tizimlashtirish va ilmiy maqsadga yo'naltirib qo'llashni talab etadi. Adabiyotlar bilan ishlash metodlari tadqiqot mavzusining nazariy asoslarini chuqur anglash, mavjud ilmiy qarashlarni qiyosiy tahlil qilish hamda tadqiqot muammosining o'rganilganlik darajasini aniqlashga xizmat qiladi. Ayniqsa, tasviriy san'at sohasida bu jarayon vizual va badiiy manbalar bilan ishlash xususiyati tufayli yanada murakkab va mas'uliyatlidir.

Avvalo, tanishuv (obzor) o'qishi metodi qo'llaniladi. Ushbu metod adabiyotlarni umumiy mazmuni bilan tezkor tanishish, asarning tadqiqot mavzusi bilan qay darajada bog'liq ekanini aniqlashga qaratilgan. Masalan, magistrant tasviriy savodxonlikka oid bir nechta monografiyalarni ko'zdan kechirib, ularning qaysi biri tadqiqot muammosini bevosita qamrab olishini belgilaydi. Bu bosqichda kitobning muqaddima, mazmunnoma, xulosa qismlari asosiy manba sifatida o'qiladi.

Ikkinchidan, chuqur (analitik) o'qish metodi muhim

ahamiyatga ega. Bu metodda tadqiqot mavzusiga bevosita taalluqli manbalar batafsil o‘rganilib, asosiy tushunchalar, nazariy qarashlar va ilmiy xulosalar tahlil qilinadi. Tasviriy san’at sohasida, masalan, kompozitsiya yoki rangtasvirga bag‘ishlangan ilmiy asarlar chuqur o‘qish orqali o‘rganilib, muallifning metodologik yondashuvi va ilmiy pozitsiyasi aniqlanadi.

Uchinchidan, qiyosiy tahlil metodi adabiyotlar bilan ishlashda keng qo‘llaniladi. Bu usul turli olimlar tomonidan ilgari surilgan nazariy qarashlarni taqqoslash, umumiy va farqli jihatlarni aniqlashga yordam beradi. Masalan, turli mualliflarning tasviriy san’at ta’limida vizual tahlilga oid yondashuvlarini qiyosiy o‘rganish orqali magistrant o‘z tadqiqoti uchun eng maqbul ilmiy pozitsiyani belgilashi mumkin.

To‘rtinchidan, tanqidiy baholash metodi muhim ahamiyat kasb etadi. Bu metodda tadqiqotchi adabiyotlarda berilgan fikrlarni qabul qilish bilan cheklanib qolmay, ularning ilmiy asoslanganligi, amaliyotga mosligi va zamonaviy talablarga javob berishini tahlil qiladi. Masalan, ayrim metodik tavsiyalarning zamonaviy raqamli ta’lim sharoitida qay darajada samarali ekanini baholash tanqidiy yondashuvni talab etadi.

Nihoyat, umumlashtirish va tizimlashtirish metodlari orqali o‘rganilgan adabiyotlardan ilmiy xulosalar chiqariladi. Bu bosqichda magistrant turli manbalarda berilgan fikrlarni bir tizimga solib, tadqiqot muammosi bo‘yicha umumiy nazariy asosni shakllantiradi. Bu esa keyingi bob va paragraflarda ilmiy tahlil va amaliyotni izchil olib borishga zamin yaratadi.

1.3.3. Tasviriy san’at sohasida ilmiy manbalardan foydalanish usullari.

Tasviriy san’at sohasida ilmiy manbalardan foydalanish tadqiqotchidan o‘ziga xos yondashuvni talab etadi, chunki bu sohada manbalar faqat matnli ilmiy adabiyotlar bilan cheklanib qolmay, badiiy asarlar, vizual materiallar va ijodiy

natijalarni ham qamrab oladi. Shu bois ilmiy manbalardan samarali foydalanish tadqiqotning nazariy va amaliy jihatdan mukammal bo‘lishini ta’minlovchi muhim omil hisoblanadi.

Avvalo, manbani tadqiqot ob’ekti sifatida aniqlash usuli muhim ahamiyatga ega. Tasviriy san’atda badiiy asar, rassom ijodi yoki vizual material ilmiy-tadqiqot ob’ekti bo‘lishi mumkin. Masalan, muayyan rassom asarlarini o‘rganishda ular faqat estetik baholash ob’ekti emas, balki kompozitsiya, rang yechimi va obrazlar tizimini ilmiy tahlil qilish uchun manba sifatida qaraladi.

Ikkinchidan, manbani kontekstual tahlil qilish usuli qo‘llaniladi. Bu usulda badiiy asar yoki ilmiy manba yaratilgan davr, ijtimoiy-madaniy muhit va muallifning ijodiy pozitsiyasi hisobga olinadi. Masalan, klassik va zamonaviy tasviriy san’at namunalarini qiyosiy o‘rganishda ularning tarixiy va madaniy konteksti tahlil qilinsa, ilmiy xulosalar yanada asosli bo‘ladi.

Uchinchidan, vizual tahlil usuli tasviriy san’at tadqiqotlarida keng qo‘llaniladi. Bu usulda badiiy asarning shakl, rang, fazo, kompozitsiya va obrazlar tizimi tizimli ravishda o‘rganiladi. Masalan, rangtasvir asarini tahlil qilishda ranglar uyg‘unligi, yorug‘lik–soya munosabati va kompozitsion muvozanat ilmiy mezonlar asosida baholanadi.

To‘rtinchidan, qiyosiy tahlil va umumlashtirish usullari manbalardan foydalanishda muhim o‘rin tutadi. Turli mualliflar yoki turli davrlarga mansub asarlarni qiyosiy o‘rganish orqali umumiy qonuniyatlar va o‘ziga xos jihatlar aniqlanadi. Bu usul, ayniqsa, tasviriy san’at ta’limi metodikasiga oid tadqiqotlarda samarali hisoblanadi.

Nihoyat, amaliy natijalarni ilmiy manbalar bilan bog‘lash usuli tadqiqotning amaliy qiymatini oshiradi. Magistrant o‘z tadqiqoti davomida olgan natijalarni mavjud ilmiy manbalarda berilgan fikrlar bilan qiyoslab, ularni tasdiqlaydi yoki tanqidiy qayta ko‘rib chiqadi. Bu jarayon ilmiy xulosalarning ishonchliligini ta’minlaydi.

1.3.4. Bibliografiya tuzish va adabiyotlarni tartiblash qoidalari.

Ilmiy-tadqiqot jarayonida bibliografiya tuzish va adabiyotlarni to‘g‘ri tartiblash tadqiqotchining ilmiy madaniyati va akademik mas’uliyatini ifodalovchi muhim ko‘rsatkich hisoblanadi. Bibliografik ma’lumotlar tadqiqotda foydalanilgan manbalarni aniq, ishonchli va tekshirish mumkin bo‘lgan shaklda taqdim etishga xizmat qiladi. Ayniqsa, tasviriy san’at sohasida manbalar xilma-xilligi (matnli, vizual, elektron) tufayli bibliografiyani tuzishda aniq qoidalarga rioya qilish talab etiladi.

Avvalo, bibliografik yozuvning to‘liqligi ta’minlanishi lozim. Har bir manba uchun muallifning familiyasi va ismi, asarning to‘liq nomi, nashr joyi, nashriyot nomi, nashr yili va betlar ko‘rsatilishi shart. Masalan: – Abdirasilov S. Tasviriy san’atni o‘qitish metodikasi. – Toshkent.: Fan, 2016. – 120 b. Bunday to‘liq yozuv manbaning aniq identifikatsiya qilinishiga imkoniyat yaratadi.

Ikkinchidan, adabiyotlarni tartiblash usuliga e’tibor qaratish zarur. Ilmiy ishlarda adabiyotlar, odatda, alifbo tartibida (muallif familiyasi bo‘yicha) joylashtiriladi. Ayrim hollarda manbalar turlariga ko‘ra (normativ-huquqiy hujjatlar, monografiyalar, maqolalar, elektron manbalar) guruhlanib, har bir guruh ichida alifbo tartibi saqlanadi. Bu usul, ayniqsa, katta hajmli magistrlik dissertatsiyalarida qo‘llash uchun qulay hisoblanadi.

Uchinchidan, matn ichida manbaga murojaat qilish qoidalariga amal qilish muhim. Ilmiy matnda iqtibos keltirilganda yoki muallif fikriga tayanilganda, qavs ichida muallif familiyasi, nashr yili va zarur holda bet raqami ko‘rsatiladi. Masalan: (Xasanov, 2014, 52-b.). Bu usul o‘quvchiga fikrning manbasini oson aniqlash imkonini beradi va plagiat holatlarining oldini oladi.

To‘rtinchidan, vizual va badiiy manbalarni rasmiylashtirish tasviriy san’at tadqiqotlari uchun o‘ziga xos ahamiyatga ega. Badiiy asarlar, reproduksiyalar, kataloglar yoki elektron galereyalardan foydalanilganda, asar muallifi, asar nomi,

yaratilgan yili, texnikasi va manba joyi ko‘rsatilishi lozim. Masalan: – Kamoliddin Behzod. “Layli va Majnun”. XV asr, miniatyura. – O‘zbekiston davlat san’at muzeyi to‘plami.

Nihoyat, elektron manbalarni rasmiylashtirish qoidalariga rioya qilish talab etiladi. Elektron manba uchun muallif (yoki tashkilot nomi), material nomi, manba turi, e’lon qilingan sana (agar mavjud bo‘lsa) va foydalanilgan sana ko‘rsatiladi. Bu ilmiy axborotning dolzarbligi va ishonchliligini ta’minlaydi.

I. Reproduktiv (bilimni tekshirishga qaratilgan) savollar

1. Ilmiy-tadqiqot jarayonida ilmiy manbalarning o‘rni va ahamiyati nimadan iborat?
2. Tasviriy san’at sohasida qo‘llaniladigan ilmiy manbalarning o‘ziga xos xususiyatlarini izohlang.
3. Birlamchi va ikkilamchi ilmiy manbalar tushunchalariga ta’rif berib, ularga misollar keltiring.
4. Vizual manbalar deganda nimani tushunasiz va ular qaysi turlarga bo‘linadi?
5. Elektron va raqamli manbalarning ilmiy-tadqiqotdagi ahamiyatini ochib bering.
6. Adabiyotlar bilan to‘g‘ri va tizimli ishlash nima uchun tadqiqotchining ilmiy madaniyatini belgilaydi?

II. Analitik (tahlil qilishga yo‘naltirilgan) savollar

7. Ilmiy manbalarni to‘g‘ri tasniflash tadqiqotning mazmuni va samaradorligiga qanday ta’sir ko‘rsatadi?
8. Tasviriy san’at tadqiqotlarida vizual manbalarning o‘rni va ahamiyatini aniq misollar orqali tushuntiring.
9. Tanishuv (obzor) o‘qishi bilan chuqur (analitik) o‘qish metodlari o‘rtasidagi farqni tahlil qiling.

10. Qiyosiy tahlil metodi ilmiy manbalar bilan ishlash jarayonida qanday ilmiy imkoniyatlar yaratadi?

11. Manbani kontekstual tahlil qilish nima uchun ilmiy ishonchlilikni ta'minlaydi?

12. Ilmiy manbalardan noto'g'ri yoki noqonuniy foydalanish qanday salbiy ilmiy oqibatlarga olib kelishi mumkin?

III. Ijodiy va amaliy (mustaqil fikrlashga qaratilgan) savollar

13. O'z tadqiqot mavzungiz bo'yicha foydalaniladigan ilmiy manbalar turlarini aniqlab, ularga qisqacha tavsif bering.

14. Bir badiiy asarni ilmiy manba sifatida tahlil qilish uchun algoritm yoki bosqichlar tizimini taklif eting.

15. Tasviriy san'at ta'limiga oid ikki xil ilmiy manbani qiyosiy tahlil qilib, ularning ilmiy qiymatini baholang.

16. Ilmiy-tadqiqotda vizual manbalardan foydalanishning afzalliklari va cheklovlarini ko'rsatib bering.

17. Adabiyotlar bilan ishlashda tanqidiy yondashuv nima uchun zarur deb hisoblaysiz? Fikringizni asoslang.

18. Bibliografik qoidalarga rioya qilinmasligi tadqiqot sifati va ilmiy nufuzga qanday ta'sir ko'rsatadi?

1.4 § Ilmiy tadqiqot metodlari: qiyosiy tahlil, ikonik va ikonologik yondashuvlar

Ilmiy-tadqiqot jarayonida metodlarni ongli va maqsadga muvofiq tanlash tadqiqotning ilmiy ishonchliligi, olingan natijalarning xolisligi hamda chiqariladigan xulosalarning nazariy va amaliy asoslanganligini ta'minlaydi. Ayniqsa, tasviriy san'at sohasida olib boriladigan tadqiqotlarda badiiy obraz, vizual shakl, ramz, ma'no kabi ko'p qatlamli va interpretatsiyaga ochiq tushunchalar bilan ishlash talab etiladi. Bunday murakkab ob'ektlarni o'rganish esa an'anaviy umumilmiy metodlar bilan bir qatorda, san'atshunoslik va pedagogikaga xos maxsus ilmiy yondashuvlardan

foydalanishni taqozo qiladi. Shu sababli tasviriy san'at tadqiqotlarida qo'llaniladigan metodlar nafaqat tahlil vositasi, balki badiiy-estetik mazmunni ochib berishga xizmat qiluvchi ilmiy mexanizm sifatida qaraladi.

Ushbu paragrafda tasviriy san'at sohasida olib boriladigan ilmiy-tadqiqotlarda keng qo'llaniladigan hamda yuqori ilmiy samaradorlikka ega bo'lgan qiyosiy tahlil, ikonik va ikonologik yondashuvlarning nazariy-metodologik asoslari hamda ularni ta'lim va tadqiqot amaliyotida qo'llash imkoniyatlari izchil tarzda yoritiladi. Mazkur metodlar orqali badiiy asarlarning vizual shakli, ramziy mazmuni va g'oyaviy-estetik qiymati kompleks tahlil qilinib, ularni tasviriy san'at ta'limi tadqiqotlarida samarali tatbiq etish yo'llari asoslab beriladi.

1.4.1. Qiyosiy tahlil metodi.

Qiyosiy tahlil metodi ilmiy-tadqiqotda ikki yoki undan ortiq ob'ekt, jarayon, badiiy asar yoki nazariy qarashlarni o'zaro taqqoslash orqali ularning umumiy va farqli jihatlarini aniqlash, shu asosda esa ilmiy xulosalarni asoslashga qaratilgan universal metod hisoblanadi. Mazkur metod tadqiqotchiga o'rganilayotgan ob'ektlarni alohida holda emas, balki tizimli va dinamik rivojlanish jarayonida ko'rib chiqish imkonini beradi.

Tasviriy san'at tadqiqotlarida qiyosiy tahlil metodi quyidagi yo'nalishlarda keng qo'llaniladi:

– turli tarixiy davrlarga mansub badiiy asarlarni qiyosiy o'rganish;

– badiiy maktablar va uslublar o'rtasidagi o'xshash va farqli belgilarni aniqlash;

– alohida rassomlar ijodiy uslubi va obrazlar tizimini tahlil qilish;

– tasviriy san'at ta'limida qo'llanilayotgan metodik yondashuvlar hamda o'quv dasturlarini solishtirish.

Qiyosiy tahlil metodi tadqiqotchiga badiiy taraqqiyot qonuniyatlarini ochib berish, uslubiy o'zgarishlar dinamikasini asoslash, shuningdek, ta'lim amaliyotida samarali metod va shakllarni ilmiy jihatdan asoslab berish imkonini yaratadi.

Ayniqsa, ushbu metod tasviriy san’at ta’limi sohasida nazariya bilan amaliyot o‘rtasidagi bog‘liqlikni ochib berishda muhim ahamiyat kasb etadi.

1.4.1-jadval.

Tasviriy san’at tadqiqotlarida qiyosiy tahlil metodining qo‘llanilishi

Qiyoslash ob’ekti	Tadqiqot maqsadi	Ilmiy natija
Turli davr asarlari	Taraqqiyot bosqichlarini aniqlash	Badiiy rivojlanish qonuniyatlari
Badiiy maktab va uslublar	Uslubiy farqlarni ochish	Stillik tahlil, klassifikatsiya
Rassomlar ijodi	Individual uslubni aniqlash	Mualliflik konsepsiyasi
Ta’lim metodikalari	Samaradorlikni solishtirish	Ilmiy asoslangan metodik taklif

Ushbu 1.4.1-jadval magistrantlarga qiyosiy tahlil metodini nafaqat nazariy, balki amaliy tadqiqot vositasi sifatida anglashga yordam beradi. Jadval orqali metodning ta’lim, san’atshunoslik va pedagogik tadqiqotlarda qo‘llanilishi tizimli tarzda namoyon bo‘ladi.

1.4.2. Ikonik yondashuv.

Ikonik yondashuv tasviriy san’at tadqiqotlarida badiiy asarlarni vizual obraz sifatida o‘rganishga qaratilgan bo‘lib, unda asarning tashqi shakli, kompozitsiyasi, ranglar tizimi, liniya va plastik ifoda vositalari asosiy tahlil ob’ekti hisoblanadi. Mazkur yondashuvda badiiy asar, avvalo, vizual fenomen sifatida qabul qilinib, uning ko‘rinadigan belgilar orqali ifodalangan badiiy qiymati ilmiy jihatdan ochib beriladi.

Tasviriy san’at tadqiqotlarida ikonik yondashuv quyidagi

jihatlarni aniqlashda muhim ahamiyat kasb etadi:

– asarning kompozitsion tuzilishi va fazoviy yechimi;

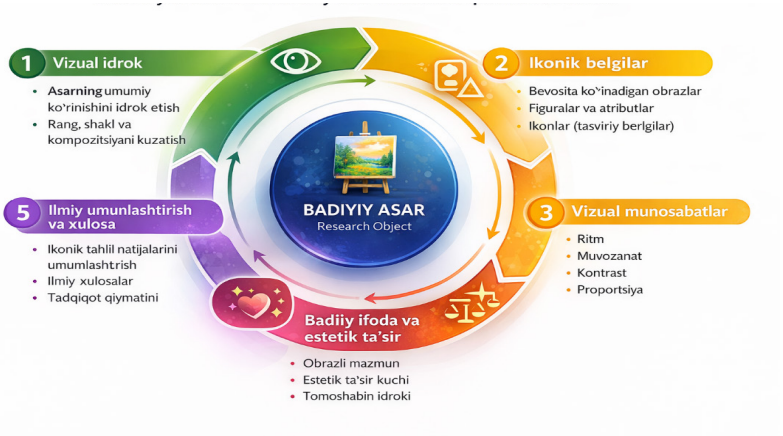
– obrazlar o‘rtasidagi vizual munosabatlar va iyerarxiya;

– ifoda vositalarining (rang, chiziq, shakl) badiiy va emotsional ta’sir kuchi.

Ikonik yondashuv, ayniqsa, tasviriy san’at ta’limi jarayonida o‘quvchilarning vizual tahlil ko‘nikmalarini, badiiy idrokini hamda estetik tafakkurini rivojlantirishda samarali metod hisoblanadi. Bu yondashuv orqali o‘quvchilar badiiy asarni tashqi ko‘rinishdan kelib chiqib tahlil qilish, vizual belgilar orqali mazmunni anglash va badiiy yechimlarni baholash kompetensiyalarini shakllantiradi. Natijada ikonik yondashuv tasviriy san’at ta’limida vizual tahlilni o‘rgatuvchi samarali metodik vosita sifatida namoyon bo‘ladi.

1.4.1-sxema.

Ikonik yondashuvda badiiy asarni tahlil qilish bosqichlari

Mazkur 1.4.1-sxema ikonik yondashuv asosida badiiy asarni vizual idrokdan ilmiy xulosagacha bo‘lgan uzluksiz analitik jarayon sifatida talqin etadi. Model san’atshunoslik, semiotika va metodologik tahlil uyg‘unligini ifodalaydi.

1.4.3. Ikonologik yondashuv.

Ikonologik yondashuv tasviriy san’at tadqiqotlarida ikonik tahlildan keyingi chuqur ilmiy bosqich hisoblanib, badiiy asarning ichki mazmuni, ramziy ma’nosi, ijtimoiy, madaniy va tarixiy kontekstini ochib berishga qaratilgan. Bu metodda badiiy asar faqat vizual tasvir sifatida emas, balki muayyan davrning madaniy-tarixiy hujjati, muallifning dunyoqarashi va g‘oyaviy pozitsiyasini ifodalovchi manba sifatida tahlil qilinadi.

Ikonologik yondashuv orqali quyidagi masalalar ilmiy jihatdan ochib beriladi:

– vizual obrazlar ortida yashiringan g‘oyaviy va falsafiy mazmun;

– asarda ifodalangan milliy va umuminsoniy qadriyatlar tizimi;

– muayyan tarixiy davrning ijtimoiy muhiti, mafkuraviy ta’sirlari hamda muallifning shaxsiy dunyoqarashi.

Mazkur yondashuv tasviriy san’at ta’limi tadqiqotlarida o‘quvchilar va magistrantlarda mazmunli tahlil, tanqidiy fikrlash va badiiy asarni kompleks anglash kompetensiyalarini shakllantirishda alohida ahamiyat kasb etadi. Ikonologik tahlil orqali badiiy asarning vizual shakli bilan uning ma’naviy-g‘oyaviy mazmuni o‘rtasidagi chuqur bog‘liqlik ilmiy asosda ochib beriladi. Bu esa ikonologik yondashuvni tasviriy san’at ta’limi tadqiqotlarida mazmunli tahlil va tanqidiy fikrlashni shakllantiruvchi muhim metod sifatida belgilaydi.

1.4.2-sxema.

Ikonik va ikonologik yondashuvlarning o‘zaro bog‘liqligi

Mazkur 1.4.2-sxema ikonik va ikonologik yondashuvlarning uzviy bog‘liqligini ifodalaydi. Unda badiiy asar avvalo vizual-shakliy jihatdan tahlil qilinib, so‘ng mazmuniy va madaniy kontekst asosida chuqur talqin etiladi hamda yakunda kompleks ilmiy xulosaga kelinadi.

1.4.4. Metodlarning o‘zaro uyg‘unligi.

Amaliyot va ilmiy tajriba shuni ko‘rsatadiki, tasviriy san’at sohasida yuqori ilmiy natijaga erishish uchun tadqiqot metodlarini alohida holda qo‘llash yetarli emas, balki ularni o‘zaro uyg‘un va kompleks tarzda tatbiq etish maqsadga muvofiq hisoblanadi. Qiyosiy tahlil metodi tadqiqot ob’ektining umumiy qonuniyatlari va rivojlanish dinamikasini ochib bersa, ikonik yondashuv badiiy asarning vizual shakli va ifoda vositalarini aniqlashga xizmat qiladi. Ikonologik yondashuv esa mazkur vizual belgilar orqali ifodalangan mazmun, ramz va g‘oyaviy ma’nolarni chuqur tahlil qilish imkonini yaratadi.

Metodlarning o‘zaro uyg‘un qo‘llanilishi tasviriy san’at tadqiqotlarida badiiy asarni shakl, vizual obraz va ma’no birligida kompleks tahlil qilish imkonini beradi. Bunday yondashuv tadqiqot natijalarining ilmiy ishonchliligi va metodik qiymatini oshirib, ularni ta’lim amaliyotida samarali qo‘llashga xizmat qiladi.

1.4.2-jadval.

Tadqiqot metodlarining o‘zaro uyg‘un qo‘llanilishi

Metod	Tahlil ob’ekti	Asosiy vazifa	Ilmiy natija
Qiyosiy tahlil	Asarlar, uslublar, metodikalar	O‘xshash va farqli jihatlarni aniqlash	Rivojlanish qonuniyatlari
Ikonik yondashuv	Shakl, rang, kompozitsiya	Vizual tahlil	Badiiy ifoda xususiyatlari

Ikonologik yondashuv	Ramz, g‘oya, kontekst	Mazmun va ma’noni ochish	G‘oyaviy-ma’naviy xulosa

Ushbu 1.4.2-jadval magistrantlarga metodlarning har biri alohida vazifani bajarishini, ammo ularning uyg‘un qo‘llanilishigina badiiy asarni to‘liq ilmiy tahlil qilish imkonini berishini anglatadi. Jadval darslikda metodlarni tizimli anglashga xizmat qiladi.

1.4.3-sxema.

Metodlarning kompleks qo‘llanilishi

1.4.3-sxema tasviriy san’at tadqiqotida metodlarning ketma-ket va uyg‘un qo‘llanilishini ko‘rsatadi. Bu yondashuv

ta’lim jarayonida o‘quvchilar va magistrantlarda kompleks tahlil qilish kompetensiyasini shakllantirishga xizmat qiladi.

Mazkur paragrafda tasviriy san’at sohasida ilmiy-tadqiqot olib borishda muhim ahamiyatga ega bo‘lgan qiyosiy tahlil, ikonik va ikonologik yondashuvlarning nazariy-metodologik asoslari hamda ularni tadqiqot va ta’lim amaliyotida qo‘llash imkoniyatlari yoritildi. Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, tasviriy san’at tadqiqotlarida badiiy asarni faqat bitta yondashuv asosida o‘rganish yetarli emas, balki uni kompleks va tizimli metodlar majmui orqali tahlil qilish ilmiy samaradorlikni oshiradi.

Qiyosiy tahlil metodi turli davrlar, uslublar, rassomlar ijodi hamda ta’lim metodikalarini solishtirish orqali badiiy taraqqiyot qonuniyatlarini aniqlash imkonini bersa, ikonik yondashuv badiiy asarning vizual shakli, kompozitsiyasi va ifoda vositalarini tahlil qilishga xizmat qiladi. Ikonologik yondashuv esa mazkur vizual belgilar ortidagi mazmun, ramz va g‘oyaviy-ma’naviy qiymatni ochib berish orqali badiiy asarni madaniy-tarixiy hodisa sifatida talqin qilishga imkon yaratadi.

Metodlarning o‘zaro uyg‘un qo‘llanilishi tasviriy san’at tadqiqotlarida shakl–obraz–ma’no birligiga asoslangan kompleks ilmiy xulosalar chiqarishni ta’minlaydi. Bu yondashuv tadqiqot natijalarining ilmiy ishonchliligini oshirish bilan bir qatorda, tasviriy san’at ta’limi jarayonida o‘quvchilar va magistrantlarda tahliliy, tanqidiy va ijodiy fikrlash kompetensiyalarini izchil rivojlantirishga xizmat qiladi.

I. Reproduktiv (bilimni tekshirishga qaratilgan) savollar.

1. Ilmiy-tadqiqotda metodlarni ongli tanlash nima uchun muhim hisoblanadi?

2. Tasviriy san’at tadqiqotlarida qo‘llaniladigan metodlarning o‘ziga xos xususiyatlari nimalardan iborat?

3. Qiyosiy tahlil metodiga ta’rif bering.

4. Ikonik yondashuv nima va u qaysi vizual belgilarni tahlil qiladi?

5. Ikonologik yondashuvning asosiy tadqiqot ob’ekti nimadan iborat?

6. Ikonik va ikonologik yondashuvlar o‘rtasida qanday farq mavjud?

II. Analitik (tahlil qilishga yo‘naltirilgan) savollar.

7. Qiyosiy tahlil metodi tasviriy san’at tadqiqotlarida qanday ilmiy natijalarni ochib berishga xizmat qiladi?

8. Ikonik yondashuv orqali badiiy asarning qaysi jihatlari chuqur tahlil qilinadi?

9. Ikonologik yondashuvda asarning madaniy-tarixiy konteksti qanday ahamiyat kasb etadi?

10. Ikonik tahlil ikonologik tahlil uchun qanday ilmiy poydevor yaratadi?

11. Metodlarni alohida qo‘llash bilan uyg‘un qo‘llash o‘rtasida qanday farq bor?

12. Qiyosiy tahlil, ikonik va ikonologik yondashuvlarning o‘zaro bog‘liqligini tushuntiring.

III. Ijodiy va amaliy (mustaqil fikrlashga qaratilgan) savollar.

13. Bir badiiy asarni misol qilib, uni qiyosiy tahlil metodi asosida tahlil qilish rejasini taklif eting.

14. Tanlangan badiiy asarni ikonik yondashuv asosida tahlil qilib, asosiy vizual belgilarni aniqlang.

15. Shu asarga nisbatan ikonologik yondashuvni qo‘llab, uning ramziy va g‘oyaviy mazmunini ochib bering.

16. Bir badiiy asarni shakl – obraz – ma’no zanjiri asosida kompleks tahlil qiling.

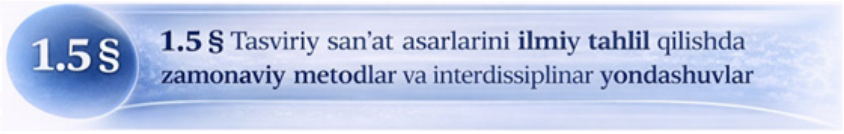
17. Ushbu metodlar tasviriy san’at ta’limida o‘quvchilarda

qaysi kompetensiyalarni shakllantiradi, deb hisoblaysiz?

18. 1.4-§ da bayon etilgan metodlar magistrlik dissertatsiyasi tayyorlash jarayonida qanday amaliy yordam beradi?

Metodik izoh.

Ushbu nazorat savollari magistrantlarda: – ilmiy-metodologik fikrlash, vizual va mazmunli tahlil qilish, badiiy asarni kompleks o‘rganish, tadqiqot metodlarini ongli tanlash va qo‘llash kabi kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Bugungi kunda tasviriy san’at asarlarini ilmiy tahlil qilish jarayoni an’anaviy san’atshunoslik yondashuvlari bilan cheklanib qolmasdan, zamonaviy metodlar va fanlararo (interdissiplinar) yondashuvlar asosida amalga oshirilmoqda. San’at asari nafaqat estetik ob’ekt, balki ijtimoiy, madaniy, psixologik, pedagogik va texnologik omillar bilan uzviy bog‘liq bo‘lgan murakkab tizim sifatida talqin etiladi. Shu bois badiiy asarni to‘liq, xolis va chuqur anglash uchun uni bir necha fanlar kesishmasidagi ilmiy yondashuvlar asosida tahlil qilish zaruriyati yuzaga kelmoqda.

1.5.1. Interdissiplinar yondashuv tushunchasi va uning ilmiy asoslari.

Interdissiplinar yondashuv ilmiy-tadqiqotda muayyan ob’ektni bir fan doirasida emas, balki bir nechta fanlar kesishmasida, ularning nazariy va metodologik imkoniyatlariga tayangan holda o‘rganishni nazarda tutadi. Tasviriy san’at asarlarini tahlil qilish jarayonida bunday yondashuv badiiy asarni faqat san’atshunoslik nuqtai nazaridan emas, balki

pedagogik, psixologik, madaniy, semiotik va texnologik jihatlar uyg‘unligida tadqiq etish imkonini yaratadi.

Interdissiplinar yondashuvning ilmiy asosi turli fanlarning o‘zaro metodologik integratsiyasiga tayanadi. Jumladan, pedagogika ta’limiy ta’sir va metodik samaradorlikni, psixologiya badiiy obrazni idrok etish mexanizmlarini, madaniyatshunoslik asarning ijtimoiy-madaniy kontekstini, semiotika esa vizual belgilar va ramzlar tizimini tahlil qilishga xizmat qiladi. Axborot texnologiyalari esa zamonaviy raqamli muhitda san’at asarlarini tahlil qilish va taqdim etish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Tasviriy san’at ta’limi tadqiqotlarida interdissiplinar yondashuvdan foydalanish badiiy asarni shakl, mazmun va ta’limiy ta’sir birligida anglashga olib keladi. Bu yondashuv orqali tadqiqotchi va o‘quvchilar san’at asarini nafaqat estetik ob’ekt, balki ta’limiy resurs va ijtimoiy-ma’naviy qadriyatlarni tashuvchi manba sifatida talqin qilish imkoniga ega bo‘ladilar.

Zamonaviy ilmiy-tadqiqotlarda tasviriy san’at asarlarini tahlil qilish jarayonida pedagogika, psixologiya, madaniyatshunoslik, semiotika, estetika hamda axborot texnologiyalari kabi fanlar yutuqlariga tayangan holda kompleks metodlar tizimi qo‘llanilmoqda. Bunday interdissiplinar yondashuv badiiy asarning nafaqat tashqi shakli va g‘oyaviy mazmunini, balki uning qabul qilinishi, ta’lim jarayonidagi ta’siri hamda ijtimoiy-madaniy ahamiyatini ilmiy jihatdan chuqur tahlil qilish imkonini yaratadi. Shu ma’noda interdissiplinar yondashuv tasviriy san’at asarlarini tahlil qilishda zamonaviy ilmiy paradigmaning asosiy metodologik tamoyili sifatida namoyon bo‘ladi.

1.5.2. Psixologiya va pedagogika bilan bog‘liq tahlil metodlari.

Tasviriy san’at asarlarini ilmiy tahlil qilishda psixologiya va pedagogika fanlari yutuqlariga tayanish interdissiplinar yondashuvning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Psixologik yondashuv badiiy obrazlarning inson ongida qabul qilinishi,

idrok etilishi va hissiy ta’sirini o‘rganishga qaratilgan bo‘lsa, pedagogik yondashuv mazkur asarlarning ta’lim jarayonidagi o‘rni, tarbiyaviy ahamiyati va metodik qiymatini aniqlashga xizmat qiladi.

Psixologik tahlil metodlari orqali badiiy asarning:

– vizual obrazlarining idrok qilinishi;

– rang, shakl va kompozitsiyaning hissiy ta’siri;

– estetik tajribaning shakllanish mexanizmlari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Bu esa o‘quvchilarning san’at asarini anglash jarayonidagi individual va yosh xususiyatlarini hisobga olish imkonini yaratadi.

Pedagogik tahlil metodlari esa tasviriy san’at asarini ta’limiy vosita sifatida o‘rganishga qaratilgan bo‘lib, unda:

– asarning o‘quv maqsadlariga mosligi;

– ta’lim mazmunida tutgan o‘rni;

– o‘quvchilarda bilish, ijodiy va qadriyatli munosabatlarni shakllantirish imkoniyatlari aniqlanadi.

Psixologiya va pedagogika bilan bog‘liq tahlil metodlarining uyg‘un qo‘llanilishi tasviriy san’at ta’limi tadqiqotlarida badiiy asarni idrok → anglash → ta’limiy qo‘llash zanjiri asosida kompleks tahlil qilish imkonini beradi. Bu esa o‘quvchilar va magistrantlarda estetik idrok, tanqidiy fikrlash hamda metodik tafakkurni izchil rivojlantirishga xizmat qiladi. Shuningdek, tasviriy san’at darslarida badiiy asarlarni o‘quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda tahlil qilish metodikasini ishlab chiqishga zamin yaratadi.

1.5.3. Simiotik va vizual kommunikatsiya yondashuvlari.

Semiotik yondashuv tasviriy san’at asarlarini belgilar, ramzlar va vizual kodlar tizimi sifatida tahlil qilishga qaratilgan bo‘lib, interdissiplinar tadqiqotlarda muhim o‘rin tutadi. Ushbu yondashuvda badiiy asar vizual axborotni uzatuvchi kommunikatsion tizim sifatida qaralib, undagi har bir shakl, rang, obraz va kompozitsion yechim muayyan ma’no tashuvchi belgi sifatida talqin qilinadi.

Vizual kommunikatsiya yondashuvi esa san’at asarining muallif – asar – tomoshabin o‘rtasidagi axborot almashinuv jarayonini tahlil qiladi. Bu jarayonda badiiy obrazlarning qanday qabul qilinishi, qanday ma’nolar yuklanishi va qanday estetik ta’sir ko‘rsatishi aniqlanadi. Ayniqsa, zamonaviy vizual muhitda tasviriy san’at asarlarining ommaviy axborot vositalari, raqamli platformalar va ta’lim tizimi orqali tarqalishi ushbu yondashuvning ahamiyatini yanada oshiradi.

Tasviriy san’at ta’limi tadqiqotlarida semiotik va vizual kommunikatsiya yondashuvlari orqali:

– badiiy obrazlar mazmunining ramziy qatlamlari;

– vizual til va ifoda kodlari;

– asarning ta’limiy va tarbiyaviy ta’sir mexanizmi ilmiy jihatdan ochib beriladi.

Bu yondashuvlar o‘quvchilar va magistrantlarda vizual savodxonlik**,** mazmunli tahlil qilish va badiiy obrazni anglash madaniyatini shakllantirishga xizmat qiladi. Natijada tasviriy san’at asari ta’lim jarayonida faqat estetik ob’ekt emas, balki ma’no yaratuvchi va kommunikatsion resurs sifatida qaraladi. Natijada semiotik yondashuv o‘quvchilarda vizual belgilar orqali ma’noni anglash, ramziy fikrlash va badiiy matnni tahlil qilish ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

1.5.4. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) va raqamli tahlil metodlari.

Zamonaviy ilmiy-tadqiqotlarda tasviriy san’at asarlarini tahlil qilish jarayoni axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) va raqamli vositalar bilan chambarchas bog‘liq holda rivojlanmoqda. Raqamli texnologiyalar badiiy asarlarni tahlil qilish, taqqoslash, vizuallashtirish va ta’lim jarayoniga tatbiq etish imkoniyatlarini kengaytiradi.

AKT asosidagi tahlil metodlari quyidagi imkoniyatlarni yaratadi:

– raqamli tasvirlar orqali asar detallarini chuqur o‘rganish;

– virtual muzeylar va onlayn galereyalardan foydalanish;

– badiiy asarlarni qiyosiy tahlil qilishda multimediaviy vositalarni qo‘llash;

– vizual ma’lumotlarni diagramma, sxema va interaktiv shakllarda taqdim etish.

Tasviriy san’at ta’limi tadqiqotlarida raqamli tahlil metodlari o‘quvchilar va magistrantlarda raqamli kompetensiya**,** mustaqil tahlil qilish va axborot bilan ishlash madaniyatini shakllantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, AKT badiiy asarlarni ta’lim jarayonida vizual, interaktiv va innovatsion shakllarda qo‘llash imkonini beradi.

AKT va an’anaviy ilmiy metodlarning uyg‘un qo‘llanilishi tasviriy san’at asarlarini zamonaviy ta’lim muhitiga mos holda tahlil qilish, ularning ta’limiy samaradorligini oshirish va o‘quv jarayonini boyitishga xizmat qiladi.

15.1-jadval.

Tasviriy san’at asarlarini ilmiy tahlil qilishda interdissiplinar yondashuvlar

Fan yo‘nalishi	Tahlil ob’ekti	Asosiy metodik vazifa	Ta’limiy natija
Pedagogika	Asarning ta’limiy qiymati	Ta’lim maqsadiga mos tahlil	Metodik kompetensiya
Psixologiya	Idrok, hissiy ta’sir	Qabul qilish mexanizmlari	Estetik idrok
Semiotika	Belgi, ramz, vizual til	Mazmunni ochish	Ramziy fikrlash
Madaniyatshunoslik	Ijtimoiy-madaniy kontekst	Davr ruhini anglash	Madaniy ong
AKT	Raqamli vizual muhit	Vizuallashtirish, taqqoslash	Raqamli kompetensiya

Ushbu 15.1-jadval interdissiplinar yondashuvning har bir fan orqali tasviriy san’at asarini tahlil qilishda qanday vazifani bajarishini aniq ko‘rsatadi va magistrantlarda kompleks tahlil qilish ko‘nikmasini shakllantirishga xizmat qiladi.

Ayniqsa, tasviriy san’at ta’limi tadqiqotlarida zamonaviy metodlar va interdissiplinar yondashuvlardan maqsadli foydalanish o‘quvchilar va magistrantlarda kompleks tahlil qilish, tanqidiy fikrlash, ijodiy yondashuv hamda metodik tafakkurni rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Bu esa san’at asarini faqat tahlil ob’ekti sifatida emas, balki ta’limiy resurs, metodik qo‘llanma va tarbiyaviy vosita sifatida qarash imkonini kengaytiradi. Natijada tasviriy san’at asarlari ta’lim jarayonida nazariya bilan amaliyotni bog‘lovchi samarali pedagogik instrument sifatida qo‘llanilishi mumkin.

Yuqorida bayon etilgan tahlillar shuni ko‘rsatadiki, tasviriy san’at asarlarini ilmiy o‘rganishda zamonaviy metodlar va interdissiplinar yondashuvlarni uyg‘un qo‘llash tadqiqot samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Psixologiya va pedagogika badiiy asarning inson ongida qabul qilinishi va ta’limiy ta’sirini ochib berishga xizmat qilsa, semiotik va vizual kommunikatsiya yondashuvlari obraz, ramz va vizual til orqali ifodalangan mazmunni chuqur tahlil qilish imkonini beradi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari esa mazkur tahlillarni zamonaviy raqamli muhitda amalga oshirish, vizuallashtirish va ta’lim jarayoniga samarali tatbiq etish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Shu tariqa, interdissiplinar yondashuv tasviriy san’at asarini shakl – mazmun – ta’limiy ta’sir birligida o‘rganishga imkon yaratib, uni faqat estetik ob’ekt emas, balki ta’limiy resurs va metodik vosita sifatida talqin qilishni ta’minlaydi. Bu esa tasviriy san’at ta’limi tadqiqotlarida o‘quvchilar va magistrantlarda kompleks tahlil qilish, tanqidiy va ijodiy fikrlash hamda metodik tafakkurni izchil rivojlantirish uchun mustahkam ilmiy asos bo‘lib xizmat qiladi.

I. Reproduktiv (bilimni tekshirish) savollar

1. Zamonaviy ilmiy-tadqiqot metodlari deganda nimani tushunasiz?
2. Tasviriy san’at tadqiqotlarida zamonaviy metodlarga qaysi usullar kiradi?
3. Interdissiplinar yondashuv tushunchasiga ta’rif bering.

4. Tasviriy san’at tadqiqotlarida qaysi fanlar bilan integratsiya ko‘proq uchraydi?

5. An’anaviy va zamonaviy tahlil metodlari o‘rtasida qanday farq mavjud?

II. Analitik (tahlil va qiyosga yo‘naltirilgan) savollar

6. Zamonaviy metodlar tasviriy san’at asarini chuqurroq anglashga qanday imkoniyat yaratadi?

7. Interdissiplinar yondashuvning ilmiy-tadqiqot natijalariga ta’sirini misollar bilan izohlang.

8. Psixologiya, sotsiologiya yoki kulturologiya elementlarini tasviriy san’at tahlilida qo‘llash qanday afzalliklar beradi?

9. Zamonaviy vizual tahlil usullari klassik san’at tahlilidan qay jihatlari bilan farq qiladi?

10. Interdissiplinar yondashuv noto‘g‘ri qo‘llanilganda qanday ilmiy xatarlar yuzaga kelishi mumkin?

III. Umumlashtiruvchi va tushuntiruvchi savollar

11. Zamonaviy metodlar va interdissiplinar yondashuvlarni uyg‘un qo‘llashning ahamiyatini ochib bering.

12. Tasviriy san’at tadqiqotlarida metod tanlash tadqiqot maqsadi bilan qanday bog‘liq?

13. Interdissiplinar yondashuv magistrantlarda qanday ilmiy kompetensiyalarni rivojlantiradi?

14. Zamonaviy metodologik yondashuvlar tasviriy san’at ta’limi sifatini oshirishga qanday hissa qo‘shadi?

15. Kelajakda tasviriy san’at tadqiqotlarida qaysi zamonaviy yondashuvlar muhim bo‘lishi mumkin, deb hisoblaysiz?

Metodik izoh: – Savollar nazariy paragraf talablariga to‘liq mos, amaliy topshiriqlar ongli ravishda kiritilmadi (IV bobga qoldirilgan), seminar mavzusi (5-seminar) uchun ilmiy asos yaratadi.

I bob bo'yicha
UMUMIY ILMIY XULOSA

Mazkur bobda tasviriy san'at ta'limi va ilmiy-tadqiqotlarida qo'llaniladigan metodologik yondashuvlar nazariy va amaliy jihatdan izchil, tizimli hamda kompleks tarzda tahlil qilindi. Bob doirasida ilmiy-tadqiqot mavzusini tanlash, tadqiqotning maqsad va vazifalarini belgilash, ilmiy manbalar bilan ishlash, shuningdek, qiyosiy tahlil, ikonografik va ikonologik tahlil, zamonaviy hamda fanlararo (interdissiplinar) metodlarni qo'llash masalalari ilmiy-metodik jihatdan asoslab berildi.

Olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, tasviriy san'at sohasida samarali ilmiy-tadqiqot faoliyatini amalga oshirish uchun faqat an'anaviy san'atshunoslik yondashuvlari bilan cheklanib qolish yetarli emas. Badiiy asarni chuqur va xolis o'rganish pedagogika, psixologiya, semiotika, madaniyatshunoslik hamda axborot-kommunikatsiya texnologiyalariga tayangan kompleks va ko'p qirrali metodologik yondashuvlarni talab etadi. Bunday yondashuv badiiy asarni shakl, mazmun, g'oyaviy-estetik xususiyatlar va ta'limiy ta'sir uyg'unligida tahlil qilish imkonini beradi.

I-bobda bayon etilgan nazariy va metodik qoidalar tasviriy san'at sohasida ilmiy-tadqiqot olib borishda magistrantlarda metodologik fikrlash, tahlil qilish va ilmiy umumlashtirish ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Shuningdek, ushbu qoidalar keyingi boblarda tasviriy san'at asarlarini amaliy tahlil qilish, ta'lim jarayonida ilmiy asoslangan metodlarni qo'llash hamda tadqiqot natijalarini xolis va dalillarga tayangan holda asoslash uchun mustahkam metodologik poydevor vazifasini bajaradi. I bobda shakllantirilgan metodologik qarashlar keyingi boblarda amaliy tahlil va tadqiqot texnologiyalarini ilmiy asosda qo'llash

uchun konseptual mezon vazifasini bajaradi.

I. Nazariy bilimlarni tekshirishga qaratilgan savollar.

1. Ilmiy-tadqiqot metodologiyasi tushunchasiga ta'rif bering va uning ilmiy bilishdagi o'rnini izohlang.
2. Metodologiyaning falsafiy va umumilmiy asoslari nimalardan iborat?
3. Ilmiy-tadqiqot metodologiyasining tasviriy san'at sohasidagi ahamiyatini tushuntiring.
4. Ilmiy-tadqiqot mavzusini tanlashda qaysi asosiy mezonlarga tayanish lozim?
5. Tadqiqot maqsadi va vazifalari o'rtasida qanday bog'liqlik mavjud?

II. Analitik va qiyosiy fikrlashga yo'naltirilgan savollar.

6. Noto'g'ri tanlangan tadqiqot mavzusi qanday ilmiy muammolarni keltirib chiqaradi?
7. Birlamchi va ikkilamchi ilmiy manbalar o'rtasidagi farqni misollar bilan izohlang.
8. Tasviriy san'at tadqiqotlarida vizual manbalardan foydalanishning afzalliklari nimalardan iborat?
9. Qiyosiy tahlil, ikonik va ikonologik yondashuvlarning ilmiy-tadqiqotdagi o'rnini ochib bering.
10. Interdissiplinar yondashuv tasviriy san'at tadqiqotlarini qanday boyitadi?

III. Umumlashtiruvchi va tushuntiruvchi savollar.

11. Ilmiy manbalar bilan ishlash tadqiqot natijalarining ishonchliligiga qanday ta’sir ko‘rsatadi?

12. Zamonaviy metodlar va an’anaviy yondashuvlarni uyg‘un qo‘llashning ahamiyatini asoslang.

13. Ilmiy-tadqiqot metodologiyasi magistrantlarda qanday ilmiy kompetensiyalarni shakllantiradi?

14. Tasviriy san’at tadqiqotlarida ilmiy tahlil va ijodiy tafakkur o‘rtasida qanday uyg‘unlik mavjud?

15. Birinchi bobda ko‘rib chiqilgan nazariy bilimlarning keyingi boblar uchun ahamiyatini izohlang.

16. Tasviriy san’at tadqiqotlarida fanlararo yondashuv nima uchun metodologik zarurat hisoblanadi?

Metodik izoh: – savollar 1.1-1.5 paragraflar mazmunini to‘liq qamrab oladi, magistrantlarda yaxlit metodologik fikrlashni shakllantiradi, II bobga o‘tish uchun nazariy tayyorgarlikni ta’minlaydi, fan dasturi va OTM darslik talablariga to‘liq mos.

II BOB. ILMIY TADQIQOT METODOLOGIYASINING AMALIY TAHLIL VA ILMIY ISH ETIKASI

KALIT TUSHUNCHALAR:

pedagogik tadqiqot, ta'lim jarayoni, metodlar tizimi, didaktik tamoyillar, baholash mezonlari, pedagogik tajriba, ilmiy tahlil, samaradorlik.

Ilmiy tadqiqot metodologiyasining amaliy tahlil va ilmiy ish etikasi.

Ushbu bob ilmiy-tadqiqot metodologiyasining amaliy jihatlarini ochib berishga qaratilgan bo'lib, magistrantlarni ilmiy-tadqiqotni mustaqil ravishda rejalashtirish, tashkil etish va amalga oshirishga tayyorlashni maqsad qiladi. Agar birinchi bobda ilmiy-tadqiqot metodologiyasining nazariy asoslari va ilmiy metodlar tizimi yoritilgan bo'lsa, ikkinchi bobda mazkur nazariy bilimlarni amaliyotda qo'llash masalalari izchil ravishda bayon etiladi.

Bob doirasida ilmiy-tadqiqot jarayonida ma'lumotlarni yig'ish, qayta ishlash va tahlil qilish texnologiyalari, ilmiy ishlarning asosiy shakllari (dissertatsiya, ilmiy maqola, tezis) hamda ularni tayyorlash qoidalari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, ilmiy-tadqiqotda akademik halollik, ilmiy etika, plagiat muammosi va huquqiy me'yorlarga rioya qilish masalalari alohida ahamiyat kasb etadi.

Bobda tasviriy san'at sohasida ilmiy-tadqiqot olib borishda innovatsion yondashuvlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish imkoniyatlari hamda ilmiy natijalarni amaliyotga joriy etish masalalari yoritiladi. Mazkur mavzular magistrantlarda tadqiqot madaniyati, amaliy tahlil ko'nikmalari va ilmiy mas'uliyatni shakllantirishga xizmat qiladi.

Natijada ikkinchi bob magistrantlarni tasviriy san'at sohasida mustaqil ilmiy-tadqiqot olib borish, ilmiy ishlarni sifatli tayyorlash va ularni zamonaviy talablar asosida taqdim etishga tayyorlovchi muhim amaliy bosqich sifatida namoyon bo'ladi.

2.1§ Ilmiy tadqiqot jarayonida ma'lumotlarni yig'ish, qayta ishlash va tahlil qilish texnologiyalari

Ilmiy-tadqiqotning samaradorligi ko'p jihatdan tadqiqot jarayonida ma'lumotlarni to'g'ri yig'ish, ularni ilmiy asosda qayta ishlash va tahlil qilish texnologiyalariga bog'liq. Ma'lumotlar ilmiy xulosalarning asosiy manbai sifatida tadqiqot muammosini ochib berish, ilmiy gipotezani tekshirish hamda olingan natijalarning ishonchliligini ta'minlashda hal qiluvchi o'rin tutadi. Shu bois ilmiy-tadqiqotda ma'lumotlar bilan ishlash tadqiqot jarayonining muhim tarkibiy qismi sifatida qaralib, u umumiy ilmiy yondashuv va metodologik asoslarga tayangan holda amalga oshirilishi lozim.

Ayniqsa, tasviriy san'at sohasida ma'lumotlarni yig'ish va tahlil qilish jarayoni o'ziga xos xususiyatlarga ega. Bu sohada tadqiqot ma'lumotlari faqat sonli yoki matnli axborotlar bilan cheklanib qolmay, badiiy asarlar, vizual obrazlar, kompozitsiya yechimlari, rang munosabatlari, ijodiy jarayon natijalari hamda pedagogik kuzatuvlar kabi xilma-xil manbalarni o'z ichiga oladi. Shu sababli, tasviriy san'at tadqiqotlarida ma'lumotlarni yig'ish va tahlil qilish texnologiyalari kompleks, ko'p qirrali va interdissiplinar yondashuvni talab etadi.

Ilmiy-tadqiqot jarayonida ma'lumotlarni yig'ish tadqiqotning dastlabki va eng muhim bosqichlaridan biri hisoblanadi. Ushbu bosqich tadqiqot maqsadi va vazifalaridan kelib chiqqan holda rejalashtirilib, qaysi turdagi ma'lumotlar zarur ekani oldindan aniqlab olinadi. Tasviriy san'at sohasida ma'lumotlarni yig'ish jarayoni o'ziga xos bo'lib, u vizual, matnli hamda empirik axborotlarni qamrab oladi.

Ma'lumotlarni yig'ishda eng keng qo'llaniladigan usullardan biri – kuzatuv hisoblanadi. Kuzatuv orqali badiiy asarlarning kompozitsiyasi, rang munosabatlari, fazoviy yechimlari va obrazlar tizimi bevosita tahlil qilinadi. Tasviriy san'at tadqiqotlarida kuzatuv oddiy estetik mushahada emas, balki oldindan belgilangan ilmiy mezonlar asosida amalga oshiriladigan tizimli jarayon sifatida namoyon bo'ladi.

Masalan, magistrant bir rassomning bir nechta asarlarini tahlil qilar ekan, kompozitsion markaz, rang kontrastlari va obrazlar joylashuvini maxsus kuzatuv jadvali asosida qayd etib boradi.

2.1.1-jadval.

Badiiy asarni kuzatuv asosida tahlil qilish jadvali

Tahlil mezonlari	Kuzatuv ob'ekti	Qayd va tavsif
Kompozitsion markaz	Asar markazidagi asosiy obraz	Markaziy obraz diqqatni o'ziga jalb qiladi, asar g'oyasini ochib beradi
Rang kontrastlari	Asosiy va yordamchi ranglar	Sovuq va issiq ranglar qarama-qarshiligi hissiy ta'sirni kuchaytiradi
Obrazlar joylashuvi	Figuralar o'rtasidagi masofa va harakat	Obrazlar o'zaro bog'liq holda, dinamik tarzda joylashgan
Fazoviy yechim	Oldingi va orqa plan	Oldingi plan aniq, orqa plan shartli berilgan

Ushbu 2.1.1-jadval kuzatuv usulining tasviriy san'at tadqiqotlarida qanday ilmiy mezonlar asosida amalga oshirilishini ko'rsatadi. Bunday tartibdagi kuzatuv natijalarini qayd etish keyinchalik ma'lumotlarni qayta ishlash va ilmiy tahlil qilish uchun mustahkam asos yaratadi.

Shuningdek, suhbat va intervyu usullari ham ma'lumotlarni yig'ishda muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu usullar rassomlar, o'qituvchilar yoki talabalarning ijodiy tajribasi, metodik qarashlari va amaliyotda uchraydigan muammolarni aniqlash imkonini beradi. Masalan, intervyu usuli orqali tasviriy san'at o'qituvchilari bilan suhbat olib borish natijasida rangtasvirni o'qitishda qo'llanilayotgan metodlar, amaliy yondashuvlar va mavjud muammolar haqida qimmatli empirik ma'lumotlar to'plash mumkin. Bunday ma'lumotlar o'qitish amaliyotini ilmiy tahlil qilish va uni takomillashtirish uchun muhim manba

vazifasini bajaradi.

Intervyu uchun namunaviy 5 ta savol. *(tasviriy san'at o'qituvchisi bilan):*

1. Rangtasvirni o'qitishda qaysi metodlardan eng ko'p foydalanasiz va nima uchun?
2. O'quvchilarda rang hissini rivojlantirishda qaysi usullar samarali deb hisoblaysiz?
3. Amaliyotda duch kelinayotgan asosiy qiyinchiliklar nimalardan iborat?
4. An'anaviy va zamonaviy (raqamli) usullarni qanday uyg'unlashtirasiz?
5. O'quvchilarning ijodiy faolligini oshirish uchun qaysi pedagogik yondashuvlarni qo'llaysiz?

Anketa va so'rovnoma usullari pedagogik yo'nalishdagi tadqiqotlarda keng qo'llaniladi. Bu usullar o'quvchilar yoki talabalarning tasviriy savodxonlik darajasi, ijodiy qiziqishlari va ta'lim jarayoniga munosabatini aniqlashga xizmat qiladi. Masalan, tasviriy san'at mashg'ulotlarida o'quvchilarga rang, kompozitsiya va ijodiy mustaqillikka oid savollar kiritilgan anketa o'tkazish orqali ularning amaliy tayyorgarlik darajasi va fanga bo'lgan qiziqishi baholanadi. Anketalashtirish natijalari keyinchalik statistik va qiyosiy tahlil uchun asos bo'ladi.

2.1.2-jadval

Anketa va intervyu usullarining qiyosiy xususiyatlari

Ko'rsatkichlar	Anketa / so'rovnoma	Intervyu
Qamrov	Keng (ko'p respondent)	Cheklangan (alohida shaxs)
Ma'lumot turi	Miqdoriy	Sifatli
Chuqurlik	O'rta	Chuqur
Qo'llanish maqsadi	Umumiy tendensiyani aniqlash	Metodik tajriba va muammoni ochish
Tahlil shakli	Statistik, qiyosiy	Mazmunli, tavsifiy

2.1.2-jadvaldan ko‘rinib turibdiki, anketa va intervyu usullari o‘zaro to‘ldiruvchi xarakterga ega bo‘lib, ularni kompleks qo‘llash tadqiqot natijalarining ishonchliligini oshiradi.

Tasviriy san’at tadqiqotlarida vizual materiallar va hujjatlarni o‘rganish ham ma’lumot yig‘ishning muhim usuli hisoblanadi. Badiiy asarlar, kataloglar, arxiv materiallari, fotosuratlar va raqamli galereyalar tadqiqot uchun ilmiy manba vazifasini bajaradi. Ushbu materiallar asosida badiiy jarayonlar, uslubiy xususiyatlar va ijodiy tendensiyalar aniqlanadi.

Shu tariqa, ma’lumotlarni yig‘ish usullarini to‘g‘ri tanlash va ularni maqsadli qo‘llash tasviriy san’at sohasida olib boriladigan ilmiy-tadqiqotning ishonchli va asosli bo‘lishiga xizmat qiladi.

Ilmiy-tadqiqot jarayonida ma’lumotlarni yig‘ish tadqiqot maqsadi va vazifalaridan kelib chiqqan holda rejalashtiriladi. Bu bosqichda tadqiqot ob’ekti va predmeti aniqlanib, qaysi turdagi ma’lumotlar zarur ekani belgilab olinadi. Ma’lumotlarni to‘plashda kuzatuv, suhbat, anketa, intervyu, pedagogik tajriba-sinov, vizual tahlil, hujjatlar va ilmiy manbalarni o‘rganish kabi turli usullardan foydalaniladi. Masalan, tasviriy san’at ta’limiga oid tadqiqotlarda o‘quvchilarning ijodiy faoliyatini kuzatish orqali ularning tasviriy savodxonlik darajasi aniqlansa, anketa va suhbat usullari yordamida o‘quvchilar va o‘qituvchilarning fikrlari o‘rganiladi. Badiiy asarlarni tahlil qilishda esa vizual tahlil usuli orqali shakl, rang va kompozitsiya yechimlari ilmiy jihatdan baholanadi. To‘plangan ma’lumotlar keyingi bosqichlarda qayta ishlash va tahlil qilish uchun ilmiy material sifatida xizmat qiladi.

Ma’lumotlarni qayta ishlash ilmiy-tadqiqot jarayonining muhim texnologik bosqichi hisoblanadi. Bu bosqichda yig‘ilgan axborotlar tizimlashtiriladi, saralanadi, taqqoslanadi va umumlashtiriladi. Tasviriy san’at tadqiqotlarida, jumladan, badiiy asarlarni tahlil qilish jarayonida alohida vizual elementlar (shakl, rang, kompozitsiya) ajratib olinib, ularning o‘zaro bog‘liqligi va ifodaviy ahamiyati aniqlanadi.

Pedagogik tadqiqotlarda esa tajriba-sinov natijalari jadvallar, diagrammalar yoki tavsifiy tahlil orqali qayta ishlanib, ular asosida ilmiy xulosalar chiqariladi.

Ma'lumotlarni ilmiy tahlil qilish tadqiqot jarayonining eng mas'uliyatli bosqichlaridan biri bo'lib, aynan shu bosqichda ilmiy xulosalar shakllantiriladi. Bu jarayonda tahlil va sintez, qiyoslash, induktsiya va deduktsiya kabi umumilmiy usullar tizimli ravishda qo'llaniladi. Tasviriy san'at sohasida ilmiy tahlil vizual va mazmuniy yondashuvlarning uyg'unligi asosida amalga oshirilib, badiiy asar yoki pedagogik jarayondagi qonuniyatlarni aniqlashga xizmat qiladi. Olingan natijalar ilgari surilgan ilmiy gipoteza bilan taqqoslanib, tadqiqot maqsadiga qay darajada erishilgani baholanadi.

2.1.3-jadval.

Ilmiy-tadqiqot jarayonida ma'lumotlar bilan ishlash bosqichlari

Bosqichlar	Asosiy mazmuni	Qo'llaniladigan usullar	Tasviriy san'at tadqiqotlarida namoyon bo'lishi
Ma'lumotlarni yig'ish	Tadqiqot ob'ekti va predmetiga oid zarur axborotlarni to'plash	Kuzatuv, suhbat, anketa, intervyu, pedagogik tajriba-sinov, vizual tahlil, hujjatlar bilan ishlash	Badiiy asarlarni kuzatish, vizual materiallarni yig'ish, ta'lim jarayonini monitoring qilish
Ma'lumotlarni qayta ishlash	Yig'ilgan ma'lumotlarni tizimlashtirish, saralash va umumlashtirish	Taqqoslash, guruhlash, jadvallash, diagrammalash	Asar elementlarini (shakl, rang, kompozitsiya) ajratish, tajriba natijalarini jadvalga solish

Ma’lumotlarni ilmiy tahlil qilish	Olingan ma’lumotlar asosida ilmiy xulosalar chiqarish	Tahlil, sintez, induksiya, deduksiya, qiyosiy tahlil	Vizual va mazmunli tahlil orqali badiiy qonuniyatlarni aniqlash, gipotezani tekshirish

2.1.3-jadvalda keltirilgan ma’lumotlar ilmiy-tadqiqot jarayonida ma’lumotlar bilan ishlashning bosqichma-bosqich va tizimli xarakterga ega ekanini ko‘rsatadi. Ma’lumotlarni yig‘ish, qayta ishlash va ilmiy tahlil qilish o‘zaro uzviy bog‘liq bo‘lib, har bir bosqich keyingi bosqichning sifatli amalga oshirilishiga xizmat qiladi. Ayniqsa, tasviriy san’at tadqiqotlarida vizual materiallar bilan ishlash ushbu bosqichlarning har birida o‘ziga xos metodologik yondashuvni talab etadi. Mazkur tizimli yondashuv tadqiqot natijalarining ilmiy asosli va ishonchli bo‘lishini ta’minlaydi.

Shu tariqa, ma’lumotlarni yig‘ish, qayta ishlash va tahlil qilish texnologiyalari ilmiy-tadqiqotning mantiqiy izchilligi, natijalarining ishonchliligi va amaliy ahamiyatini ta’minlaydi. Mazkur texnologiyalarni chuqur o‘zlashtirish tasviriy san’at magistrantlariga tadqiqot jarayonini ilmiy asosda tashkil etish, vizual va pedagogik ma’lumotlarni tahlil qilish hamda dalillarga tayangan xulosalar chiqarish imkonini beradi.

Xulosa qilib aytganda, ilmiy-tadqiqot jarayonida ma’lumotlarni yig‘ish, qayta ishlash va ilmiy tahlil qilish o‘zaro uzviy bog‘liq bo‘lgan bosqichlar tizimini tashkil etadi. Har bir bosqich tadqiqot maqsad va vazifalaridan kelib chiqqan holda rejalashtirilib, ilmiy metodologik talablar asosida amalga oshirilishi lozim. Ma’lumotlarni yig‘ish tadqiqot uchun zarur empirik materialni ta’minlasa, ularni qayta ishlash ushbu materialni tizimli va tahlilga tayyor holga keltiradi. Ilmiy tahlil esa olingan ma’lumotlar asosida ilmiy gipotezani tekshirish, qonuniyatlarni aniqlash va asoslangan xulosalar chiqarish imkonini beradi.

Ayniqsa, tasviriy san’at sohasida ma’lumotlar bilan ishlash

jarayoni vizual tahlil, badiiy mushohada va umumilmiy usullarning uyg‘unligida amalga oshirilishi bilan ahamiyatlidir. Bunday tizimli va bosqichli yondashuv magistrantlarda tadqiqot madaniyati, tahlil qilish qobiliyati va ilmiy fikrlashni rivojlantirib, ularning ilmiy, pedagogik hamda ijodiy faoliyati samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

I. Nazariy savollar.

1. Ilmiy-tadqiqot jarayonida ma’lumotlarni yig‘ish, qayta ishlash va tahlil qilish nima uchun o‘zaro uzviy bog‘liq bosqichlar hisoblanadi?
2. Ma’lumotlarni yig‘ish jarayoni tadqiqot maqsadi va vazifalari bilan qanday bog‘liq?
3. Tasviriy san’at sohasida ilmiy ma’lumotlarning o‘ziga xos xususiyatlari nimalardan iborat?
4. Ma’lumotlarni qayta ishlash bosqichining ilmiy-tadqiqotdagi ahamiyatini izohlang.
5. Ilmiy tahlil qilish bosqichida qaysi umumilmiy usullar qo‘llaniladi va ularning mohiyati nimada?

II. Amaliy-metodik savollar.

6. Kuzatuv usuli tasviriy san’at tadqiqotlarida qanday ilmiy mezonlar asosida amalga oshiriladi?
7. Suhbat va intervyu usullarining o‘zaro o‘xshash va farqli jihatlarini misollar asosida tushuntiring.
8. Anketa va so‘rovnoma usullari qanday holatlarda qo‘llaniladi va ular qanday turdagi ma’lumotlarni beradi?
9. Vizual tahlil usuli badiiy asarlarni o‘rganishda qanday ilmiy imkoniyatlar yaratadi?
10. Pedagogik tajriba-sinov natijalarini qayta ishlash va tahlil qilishda qanday usullardan foydalanish mumkin?

III. Tahliliy va ijodiy savollar.

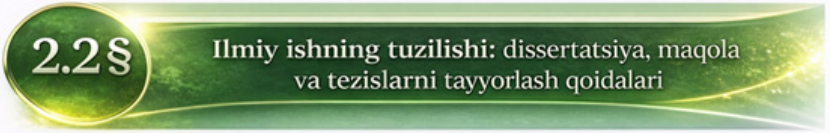
11. Ma’lumotlarni yig‘ishda bir nechta usullarni kompleks qo‘llash tadqiqot natijalarining ishonchliligiga qanday ta’sir ko‘rsatadi?

12. Ilmiy tahlil jarayonida gipotezani tekshirish qanday amalga oshiriladi?

13. Tasviriy san’at tadqiqotlarida vizual va mazmunli tahlil uyg‘unligi nima uchun muhim?

14. Jadval va diagrammalardan foydalanish ma’lumotlarni qayta ishlash jarayonini qanday yengillashtiradi?

15. 2.1 § da bayon etilgan ma’lumotlar bilan ishlash texnologiyalarini o‘z tadqiqot mavzungiz misolida qo‘llab tushuntiring.

Ilmiy-tadqiqot natijalarining qiymati nafaqat olingan ma’lumotlar va chiqarilgan xulosalar bilan, balki ularning ilmiy talablar asosida to‘g‘ri va aniq rasmiylashtirilishi bilan ham belgilanadi. Shu bois ilmiy ishning tuzilishi tadqiqot jarayonining ajralmas qismi hisoblanadi. Ilmiy ish tuzilishi tadqiqot mazmunini izchil bayon etish, ilmiy fikrni mantiqiy asoslash hamda natijalarni o‘quvchi va ilmiy jamoatchilikka tushunarli shaklda taqdim etishga xizmat qiladi. Magistratura bosqichida esa dissertatsiya, ilmiy maqola va tezislarni tayyorlash qoidalarini chuqur o‘zlashtirish magistrantning ilmiy va kasbiy tayyorgarligini belgilab beruvchi muhim omil hisoblanadi.

2.2.1 § Magistirlik dissertatsiyasining tuzilishi va unga qo‘yiladigan asosiy talablar.

Magistrlik dissertatsiyasi oliy ta’lim tizimida magistrantning ilmiy-tadqiqot faoliyati natijasini ifodalovchi, mustaqil ilmiy ish

sifatida muhim ahamiyatga ega. U magistrantning tanlangan ilmiy muammo bo‘yicha nazariy bilimlari, metodologik tayyorgarligi, tadqiqot olib borish ko‘nikmalari hamda olingan natijalarni ilmiy asosda umumlashtirish qobiliyatini namoyon etadi. Shu bois, magistrlik dissertatsiyasini tayyorlash jarayoni tasodifiy emas, balki aniq ilmiy talablar, belgilangan tuzilish va metodologik qoidalar asosida tashkil etilishi lozim.

Magistrlik dissertatsiyasi, avvalo, ilmiy ish sifatida muayyan tarkibiy qismlardan iborat bo‘lib, ushbu qismlar o‘zaro mantiqiy bog‘liqlikda va izchillik asosida joylashtiriladi. Dissertatsiyaning tuzilishi tadqiqot mavzusini to‘liq ochib berish, ilmiy muammoni asoslash, gipotezani tekshirish va xulosalar chiqarishga xizmat qilishi kerak. Ayniqsa, tasviriy san’at sohasida magistrlik dissertatsiyasi badiiy ijod, ta’lim amaliyoti va ilmiy tahlil uyg‘unligida namoyon bo‘ladi, bu esa uning mazmuni va tuzilishiga qo‘shimcha metodik mas’uliyat yuklaydi.

Pedagogik tajriba va ilmiy ishlarni tahlil qilish shuni ko‘rsatadiki, dissertatsiya tuzilishi aniq belgilanmagan yoki ilmiy talablarga javob bermagan hollarda tadqiqot natijalari to‘liq ochilmaydi, ilmiy yangilik va amaliy ahamiyat yetarli darajada namoyon bo‘lmay qoladi. Shu sababli magistrantlar magistrlik dissertatsiyasini tayyorlash jarayonida uning tarkibiy qismlari, har bir qismning vazifasi va o‘zaro bog‘liqligini chuqur anglab olishlari lozim.

Magistrlik dissertatsiyasining tuzilishi, odatda, kirish qismi, asosiy boblar, xulosa, foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati hamda ilovalardan iborat bo‘ladi. Ushbu tarkibiy qismlarning har biri tadqiqot maqsadiga xizmat qilib, ilmiy ishning mantiqiy izchilligi va yaxlitligini ta’minlaydi. Tasviriy san’at sohasida esa ilovalarda badiiy asarlar tahlili, vizual materiallar, jadvallar, diagrammalar va eksperiment natijalarini aks ettirish alohida ahamiyat kasb etadi.

Shu tariqa, magistrlik dissertatsiyasining tuzilishi va unga qo‘yiladigan talablarni chuqur o‘zlashtirish magistrantlarga ilmiy-tadqiqotni rejali, tizimli va natijaga yo‘naltirilgan holda olib borish imkonini beradi. Bu esa kelgusida ilmiy, pedagogik

va ijodiy faoliyatda muvaffaqiyatli ish olib borish uchun mustahkam asos vazifasini bajaradi.

2.2.1-jadval

Magistrlik dissertatsiyasining tuzilishi va tarkibiy qismlarining ilmiy-metodik tavsifi

Tarkibiy qism	Mazmuni	Asosiy vazifasi	Tasviriy san'at sohasiga xos jihatlar
Kirish	Mavzuning dolzarbligi, tadqiqot maqsadi va vazifalari, obyekti va predmeti, ilmiy yangiligi, amaliy ahamiyati	Tadqiqotning umumiy yo'nalishini belgilash, ilmiy muammoni asoslash	Tasviriy savodxonlik, ijodiy kompetensiyalar, badiiy ta'limdagi muammo va ehtiyojlarni asoslash
I-bob (nazariy bob)	Tadqiqot muammosiga oid ilmiy qarashlar, tushunchalar, metodologik asoslar	Muammoning o'rganilganlik darajasini aniqlash, nazariy poydevor yaratish	San'atshunoslik, pedagogika, psixologiya bilan integratsiya, vizual tahlil nazariyalari
II-bob (amaliy-tajriba bob)	Tadqiqot metodlari, tajriba-sinov ishlari, kuzatuv, anketa, tahlil natijalari	Ilmiy gipotezani tekshirish, metodik tizimni sinovdan o'tkazish	Badiiy asar tahlili, ijodiy topshiriqlar, vizual materiallar, pedagogik tajriba
III-bob (tahlil va umumlashtirish)	Olingan natijalarni tahlil qilish, qiyoslash va umumlashtirish	Tadqiqot samaradorligini asoslash	Vizual va statistik tahlil uyg'unligi, badiiy rivojlanish dinamikasi
Xulosa va takliflar	Asosiy ilmiy xulosalar, metodik tavsiyalar	Tadqiqot natijalarini yakunlash	Tasviriy san'at ta'limini takomillashtirish bo'yicha aniq tavsiyalar

Foydalanilgan adabiyotlar	Ilmiy, metodik, normativ va elektron manbalar	Ilmiy halollik va manbashunoslikni ta'minlash	San'atshunoslik manbalari, kataloglar, vizual resurslar
Ilovalar	Jadval, diagramma, vizual materiallar, anketa va topshiriqlar	Tadqiqotni dalillar bilan mustahkamlash	Reproduksiyalar, badiiy asar tahlillari, foto va grafik materiallar

2.2.1-jadvalda magistrlik dissertatsiyasining tarkibiy qismlari va ularning ilmiy-metodik vazifalari tizimli tarzda aks ettirilgan. Jadval dissertatsiya tuzilishining tasodifiy emas, balki aniq ilmiy mantiq asosida shakllanishini yaqqol ko‘rsatadi. Har bir tarkibiy qism tadqiqot maqsadiga xizmat qilib, umumiy ilmiy natijaga olib keluvchi zanjirning muhim bo‘g‘ini hisoblanadi.

Ayniqsa, tasviriy san'at sohasida magistrlik dissertatsiyasining o‘ziga xos jihati shundaki, unda nazariy tahlil bilan bir qatorda vizual va ijodiy materiallar ham muhim ilmiy manba sifatida namoyon bo‘ladi. 2.2.1-jadvalda ilova qismiga alohida e'tibor qaratilishi bejiz emas, chunki badiiy asarlar tahlili, vizual kuzatuvlar, diagrammalar va eksperiment natijalari aynan shu qismda ilmiy dalil sifatida mustahkamlanadi.

Shuningdek, bu jadval magistrantlarga dissertatsiyani rejalashtirish jarayonida har bir bob va bo‘limning vazifasini oldindan aniq anglash imkonini beradi. Bu esa tadqiqotni tizimli olib borish, mazmunan takrorlanish yoki ortiqcha hajmdan qochish, ilmiy yangilik va amaliy ahamiyatni ravshan ko‘rsatishga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, magistrlik dissertatsiyasining ilmiy asoslangan tuzilishi tadqiqotning sifati, ishonchliligi va amaliy ahamiyatini belgilab beruvchi hal qiluvchi omil hisoblanadi. Dissertatsiya tarkibiy qismlarining izchil va mantiqiy ketma-ketlikda joylashtirilishi tadqiqot muammosini to‘g‘ri qo‘yish,

ilmiy gipotezani asoslash, tadqiqot natijalarini tahlil qilish va umumlashtirilgan xulosalar chiqarish imkonini beradi.

Ayniqsa, tasviriy san'at sohasida magistrlik dissertatsiyasining tuzilishi o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, unda nazariy tahlil, vizual materiallar, badiiy asar tahlili va pedagogik tajriba natijalari o'zaro uyg'un holda bayon etilishi talab etiladi. Shu bois dissertatsiya tuzilishida ilova qismi, vizual dalillar va amaliy materiallar muhim ilmiy manba sifatida namoyon bo'ladi.

Magistrant dissertatsiya tuzilishini chuqur anglagan holda ish olib borsa, tadqiqot jarayoni tasodifiy emas, balki aniq maqsadga yo'naltirilgan, metodologik jihatdan asoslangan va natijaga qaratilgan shaklda amalga oshiriladi. Bu esa tasviriy san'at sohasida tayyorlanayotgan magistrlik dissertatsiyalarining ilmiy darajasi, metodik qimmati va amaliyotga tatbiq etilish imkoniyatlarini oshirishga xizmat qiladi.

2.2.2 § Ilmiy maqola tayyorlash qoidalari.

1. Ilmiy maqola tushunchasi va uning vazifasi.

Ilmiy maqola – muayyan ilmiy muammo bo'yicha olingan natijalarni qisqa, aniq va dalillarga tayangan holda ilmiy jamoatchilikka taqdim etish shaklidir. Ilmiy maqolaning asosiy vazifasi tadqiqot yangiligini ochib berish, qo'llanilgan metodlarni asoslash va olingan natijalarning ilmiy hamda amaliy ahamiyatini ko'rsatishdan iborat.

Tasviriy san'at sohasida ilmiy maqolalar, odatda, badiiy asar tahlili, vizual tadqiqot natijalari, pedagogik tajriba-sinov xulosalari yoki metodik yangiliklarni yoritishga qaratilgan bo'ladi.

2. Ilmiy maqolaning tuzilishi (IMRAD modeli asosida).

Zamonaviy ilmiy jurnallarda keng qo'llaniladigan IMRAD modeli quyidagi qismlarni o'z ichiga oladi:

I (Introduction – Kirish): – Mavzuning dolzarbligi, muammo qo'yilishi, tadqiqot maqsadi va vazifalari qisqa bayon etiladi. Tasviriy san'at maqolalarida kirish qismida sohaga oid nazariy

fon va amaliy muammo aniq ifodalanishi muhim.

M (Methods – Metodlar): – Tadqiqotda qo‘llanilgan usullar (vizual tahlil, qiyosiy tahlil, pedagogik tajriba-sinov, anketa, intervyu va h.k.) asoslab beriladi. Bu qism maqolaning ilmiy ishonchliligini ta’minlaydi.

R (Results – Natijalar): – Olingan natijalar qisqa, aniq va tizimli tarzda bayon etiladi. Tasviriy san’at maqolalarida jadvallar, diagrammalar, vizual tahlil natijalariga tayanish maqsadga muvofiq.

A (And) D (Discussion – Muhokama): – Natijalarning ilmiy talqini berilib, ular mavjud tadqiqotlar bilan qiyoslanadi. Bu yerda tadqiqot yangiligi va cheklovlari ochib beriladi.

Xulosa (Conclusion): – Asosiy xulosalar va amaliy tavsiyalar qisqa shaklda ifodalanadi.

3. Tasviriy san’at sohasida maqola yozishga xos talablar.

Tasviriy san’atga oid ilmiy maqolalarda quyidagi jihatlarga alohida e’tibor qaratish lozim:

– vizual materiallarning ilmiy tahlil bilan uyg‘unligi;

– badiiy asarlar tahlilida sub’ektiv fikrdan qochib, dalillarga tayanish;

– terminologiyaning aniq va izchil qo‘llanilishi;

– vizual dalillar (rasm, sxema, jadval) manbasini to‘g‘ri ko‘rsatish.

4. Ilmiy maqola tayyorlashda uchraydigan xatolar (amaliy misollar bilan).

Ilmiy maqolalarda tez-tez uchraydigan xatolar quyidagilar:

– mavzuning haddan tashqari keng qo‘yilishi;

– metodlar qismining yetarlicha asoslanmasligi;

– natijalarni umumiy so‘zlar bilan ifodalash;

– manbalarga noto‘g‘ri yoki to‘liq bo‘lmagan murojaat. Masalan, badiiy asar tahlilida faqat estetik ta’rif bilan cheklanib qolish ilmiy maqolaning qiymatini pasaytiradi.

5. Magistrantlar uchun metodik tavsiyalar.

Magistrantlarga ilmiy maqola tayyorlashda quyidagi tavsiyalar beriladi:

– maqolani magistrlik dissertatsiyasining aniq bir bobi yoki natijasi asosida yozish;

– bir maqolada bitta aniq ilmiy g‘oyani ochish;

– jurnal talablari (hajm, format, iqtibos berish uslubi)ga qat’iy rioya qilish;

– maqolani taqdim etishdan oldin ilmiy rahbar bilan muhokama qilish.

Xulosa qilib aytganda, ilmiy maqola tayyorlash qoidalarini chuqur o‘zlashtirish magistrantning ilmiy-tadqiqot natijalarini tizimli, aniq va ilmiy asoslangan holda bayon etish qobiliyatini shakllantiradi. Ilmiy maqola magistrlik dissertatsiyasida olingan natijalarni qisqa shaklda umumlashtirish, ularni ilmiy jamoatchilikka taqdim etish va ilmiy muhokamaga kiritishning muhim vositasi hisoblanadi.

Ayniqsa, tasviriy san’at sohasida ilmiy maqola tayyorlash jarayoni vizual tahlil, badiiy asarlarning ilmiy talqini va pedagogik tajriba natijalarini uyg‘un holda bayon etishni talab etadi. Maqolaning tuzilishi, metodologik asoslanganligi va manbalar bilan ishlash madaniyati uning ilmiy qimmatini belgilab beradi.

Shu bois ilmiy maqola tayyorlash qoidalariga rioya qilish magistrantlarga o‘z tadqiqot ishlarining ilmiy yangiligi va amaliy ahamiyatini ochib berish, natijalarni xalqaro ilmiy standartlar asosida taqdim etish hamda kelgusida ilmiy faoliyatni samarali olib borish uchun mustahkam poydevor yaratishga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, ilmiy ishning to‘g‘ri va asoslangan tuzilishi hamda ilmiy maqola tayyorlash qoidalarini puxta o‘zlashtirish magistrantning ilmiy-tadqiqot faoliyatini samarali tashkil etishda o‘zaro bog‘liq va bir-birini to‘ldiruvchi omillar hisoblanadi. Magistrlik dissertatsiyasining izchil tuzilishi tadqiqot muammosini tizimli ochib berishga xizmat qilsa, ilmiy maqola ushbu tadqiqot natijalarini qisqa, aniq va ilmiy jamoatchilik uchun tushunarli shaklda taqdim etish imkonini beradi.

Tasviriy san’at sohasida ilmiy ishlarni tayyorlash jarayonida nazariy tahlil, vizual materiallar va amaliy natijalarning uyg‘unligi alohida ahamiyat kasb etadi. Shu bois dissertatsiya va maqola tuzilishida metodologik izchillikka, manbalar bilan

ishlash madaniyatiga va ilmiy ifoda aniqligiga rioya qilish tadqiqot natijalarining ishonchliligi va amaliy qimmatini oshiradi.

Demak, 2.2 § da ko‘rib chiqilgan ilmiy ish tuzilishi va ilmiy maqola tayyorlash qoidalari magistrantlarda tadqiqot madaniyati, ilmiy fikrlash va natijalarni professional darajada taqdim etish ko‘nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi hamda keyingi ilmiy faoliyat uchun mustahkam nazariy-amaliy poydevor yaratadi.

1. Ilmiy ish tuzilishi nima va u nima uchun tadqiqot natijalarining qiymatini belgilaydi?
2. Magistrlik dissertatsiyasi qanday ilmiy vazifani bajaradi?
3. Magistrlik dissertatsiyasining asosiy tarkibiy qismlarini sanab bering.
4. Kirish qismida qaysi ilmiy masalalar yoritilishi lozim?
5. Nazariy, amaliy va tahliliy boblar o‘rtasida qanday mantiqiy bog‘liqlik bo‘lishi kerak?
6. Tasviriy san’at sohasida magistrlik dissertatsiyasi tuzilishining o‘ziga xos jihatlari nimalardan iborat?
7. Ilova qismi magistrlik dissertatsiyasida qanday ilmiy vazifani bajaradi?
8. Ilmiy maqola nima va uning asosiy vazifalari qaysilar?
9. IMRAD modeli nimani anglatadi va uning asosiy qismlarini tushuntirib bering.
10. Ilmiy maqolada metodlar qismi nima uchun muhim hisoblanadi?
11. Tasviriy san’at sohasida ilmiy maqola tayyorlashda qaysi talablarga alohida e’tibor qaratish zarur?
12. Ilmiy maqola yozishda tez-tez uchraydigan xatolarni sanab bering.
13. Magistrant uchun ilmiy maqola tayyorlash qanday amaliy ahamiyatga ega?

14. Magistrlik dissertatsiyasi va ilmiy maqola o‘rtasida qanday o‘xshashlik va farqlar mavjud?

15. Ilmiy ish tuzilishi va maqola tayyorlash qoidalari tadqiqot madaniyatini shakllantirishga qanday xizmat qiladi?

Ilmiy-tadqiqot jarayonida olingan natijalarning haqqoniyligi, ishonchliligi va jamiyat uchun qiymati, avvalo, ilmiy etika tamoyillariga rioya qilinishi bilan belgilanadi. Ilmiy etika tadqiqotchining kasbiy madaniyati, ma’naviy mas’uliyati va ilmiy halolligini ifoda etuvchi muhim mezon hisoblanadi. Shu bois ilmiy-tadqiqotda ilmiy etika qoidalariga amal qilish, plagiat holatlarining oldini olish hamda amaldagi huquqiy me’yorlarni bilish har bir magistrant uchun zarur shart hisoblanadi. Ayniqsa, tasviriy san’at sohasida bu talablar vizual materiallar bilan ishlash xususiyati sabab yanada keskinlashadi.

Shu nuqtai nazardan qaralganda, ilmiy etika faqat umumiy axloqiy qoidalar majmuasi emas, balki ilmiy bilishning ishonchliligi va ob’ektivligini ta’minlovchi metodologik asos sifatida namoyon bo‘ladi. Ilmiy-tadqiqotda etik me’yorlarga amal qilingan taqdirda, tadqiqot natijalari shaxsiy manfaatlar yoki sub’ektiv qarashlar ta’siridan holi bo‘ladi hamda umumilmiy qiymat kasb etadi. Ayniqsa, magistratura bosqichida ilmiy etikaga ongli munosabatning shakllanishi keyinchalik mustaqil ilmiy faoliyatni halol va mas’uliyatli olib borish uchun mustahkam zamin yaratadi.

Ayniqsa, tasviriy san’at sohasida ilmiy-tadqiqot olib borish jarayoni o‘ziga xos xususiyatlarga ega bo‘lib, bunda vizual materiallar, badiiy asarlar, reproduksiyalar va mualliflik ishlaridan foydalanish keng tarqalgan. Bu esa ilmiy etika va mualliflik huquqiga rioya qilish masalasini yanada dolzarb qiladi. Badiiy asarlarni tahlil qilish, vizual materiallardan iqtibos keltirish yoki reproduksiyalarni qo‘llash jarayonida manbani aniq ko‘rsatish va muallif huquqlarini hurmat qilish ilmiy ishning asosiy talablaridan biri hisoblanadi.

Tasviriy san’at tadqiqotlarida vizual materiallardan foydalanish ilmiy ishning dalil bazasini boyitadi, biroq

bu jarayonda mualliflik huquqi va ilmiy etika o‘rtasidagi muvozanatga alohida e’tibor qaratish talab etiladi. Badiiy asar reproduksiyasini keltirish, fotosurat yoki grafik materialdan foydalanish ilmiy maqsadga xizmat qilishi lozim bo‘lib, ularni manbasiz yoki izohsiz qo‘llash ilmiy me’yorlarga zid hisoblanadi. Masalan, magistrant rangtasvir asarini tahlil qilish jarayonida internet manbasidan olingan reproduksiyani keltiradi, ammo uning muallifi va manbasini ko‘rsatmaydi. Bunday holat vizual material ilmiy dalil sifatida qo‘llanilgan bo‘lsa-da, mualliflik huquqi buzilishi va ilmiy etikaga zid harakat sifatida baholanadi. Shu bois vizual materiallarning har biri ilmiy tahlil ob’ekti sifatida qaralib, uning kelib chiqishi, muallifi va qo‘llanilish maqsadi aniq ko‘rsatilishi shart.

Ilmiy etikaning asosiy tamoyillari qatoriga haqqoniylik, xolislik, shaffoflik, mas’uliyat va ilmiy natijalar uchun javobgarlik kiradi. Tadqiqotchi tadqiqot jarayonida ma’lumotlarni soxtalashtirmasligi, natijalarni buzib ko‘rsatmasligi, boshqa olimlar fikrlarini o‘zlashtirib olmasligi hamda o‘z xulosalarini dalillar asosida bayon etishi lozim. Bu talablar ilmiy-tadqiqotning sifati va ishonchliligini ta’minlaydi.

2.3.1-jadval.

Ilmiy etika, plagiat va huquqiy me’yorlarning o‘zaro bog‘liqligi

Ko‘rsatkichlar	Ilmiy etika	Plagiat muammosi	Huquqiy me’yorlar
Asosiy mazmun	Ilmiy halollik, xolislik	Mualliflikni o‘zlashtirish	Qonun va normativ talablar
Tadqiqotda namoyon bo‘lishi	Ma’lumotni soxtalashtirmaslik	Manbasiz iqtibos, reproduksiya	Mualliflik huquqini buzish
Tasviriy san’atda misol	Vizual tahlilda xolislik	Rasmni manbasiz qo‘llash	Reproduksiya huquqi
Oqibati	Ilmiy ishga ishonch yo‘qoladi	Ilmiy obro‘ga putur	Intizomiy/ huquqiy javobgarlik
Oldini olish	Ilmiy madaniyat	To‘g‘ri iqtibos	Qonunga rioya

2.3.1-jadvaldan ko‘rinib turibdiki, ilmiy etika, plagiat va huquqiy me’yorlar ilmiy-tadqiqot jarayonida alohida holda emas, balki o‘zaro bog‘liq tizim sifatida namoyon bo‘ladi. Ilmiy etika tadqiqotchining ichki kasbiy mas’uliyatini belgilasa, huquqiy me’yorlar ushbu mas’uliyatning rasmiy va majburiy chegaralarini belgilab beradi. Plagiat esa aynan ushbu ikki tizim buzilgan holatda yuzaga chiqadigan ilmiy qoidabuzarlik shakli hisoblanadi.

Ilmiy etikaning mazkur tamoyillari tadqiqot jarayonining barcha bosqichlarida – mavzu tanlashdan tortib, natijalarni nashr etishgacha bo‘lgan jarayonda amal qilishi lozim. Masalan, xolislik tamoyili tadqiqot natijalarini baholashda shaxsiy estetik ta’b yoki sub’ektiv fikrlar emas, balki dalillar va tahlillarga tayanishni talab etadi. Mas’uliyat tamoyili esa tadqiqotchi zimmasiga olingan har bir ilmiy xulosaning ilmiy jamoatchilik oldida javobgar ekanini anglatadi. Bu tamoyillarga rioya qilinmagan hollarda ilmiy ishning ishonchliligi shubha ostida qoladi.

Ilmiy etikaning buzilishi ko‘p hollarda plagiat muammosi bilan bog‘liq bo‘ladi. Plagiat – boshqa muallifga tegishli bo‘lgan g‘oya, matn, ilmiy natija yoki vizual materiallarni manbasini ko‘rsatmasdan o‘zlashtirib olishdir. Plagiat nafaqat ilmiy ishning qimmatini yo‘qotadi, balki tadqiqotchining ilmiy obro‘siga ham jiddiy putur yetkazadi. Shu sababli magistrantlar ilmiy ish tayyorlash jarayonida plagiat tushunchasini, uning turlari va oldini olish usullarini chuqur bilishlari lozim.

Plagiatning xavfli jihati shundaki, u ba’zan ongli ravishda emas, balki ilmiy madaniyat yetishmasligi natijasida ham sodir bo‘lishi mumkin. Masalan, magistrant bir necha manbalarda uchraydigan umumiy nazariy fikrni o‘z so‘zlari bilan qayta bayon qiladi, biroq uning ilmiy manbasini ko‘rsatmaydi. Garchi matn ko‘chirilmagan bo‘lsa-da, manba ko‘rsatilmagani sababli bunday holat ham plagiat elementlarini o‘z ichiga oladi. Manbani noto‘g‘ri rasmiylashtirish, parafraz qilingan fikrga iqtibos qo‘ymaslik yoki vizual materialni “umumiy manba” sifatida qabul qilish ham plagiatga olib kelishi ehtimoldan

holi emas. Shu sababli magistrantlar plagiatni faqat qasddan qilingan qoidabuzarlik deb emas, balki ilmiy savodxonlik bilan bog‘liq muammo sifatida ham anglashlari lozim.

Ilmiy-tadqiqotda huquqiy me’yorlarga rioya qilish ham muhim ahamiyatga ega. Mualliflik huquqi, intellektual mulkka oid qonunchilik hujjatlari hamda ta’lim muassasalari tomonidan belgilangan ichki nizomlar ilmiy ishlarni tayyorlash va himoya qilish jarayonida asos bo‘lib xizmat qiladi. Ilmiy ishlarda manbalarga to‘g‘ri murojaat qilish, iqtiboslarni qonunga muvofiq rasmiylashtirish va plagiatga qarshi dasturlar orqali tekshirish zamonaviy ilmiy amaliyotning ajralmas qismi hisoblanadi.

Ilmiy-tadqiqotda huquqiy me’yorlar tadqiqotchining huquq va majburiyatlarini belgilab beruvchi rasmiy asos vazifasini bajaradi. Mualliflik huquqi to‘g‘risidagi qonunlar, intellektual mulkni muhofaza qilishga oid me’yorlar hamda oliy ta’lim muassasalarining ichki hujjatlari ilmiy ishlarni tayyorlash va baholashda muhim mezon hisoblanadi. Ayniqsa, zamonaviy raqamli muhitda ilmiy ishlarni plagiatga qarshi dasturlar orqali tekshirish amaliyoti tadqiqot jarayonining ajralmas qismiga aylanib bormoqda.

Shu tariqa, ilmiy-tadqiqotda ilmiy etika, plagiat muammosi va huquqiy me’yorlar masalalarini chuqur anglash magistrantlarda ilmiy halollik, mas’uliyat va kasbiy madaniyatni shakllantirishga xizmat qiladi. Bu esa tasviriy san’at sohasida olib boriladigan ilmiy-tadqiqotlarning sifatini oshirish, ularning jamiyat va ta’lim amaliyoti uchun ishonchli va qimmatli bo‘lishini ta’minlaydi.

Shu boisdan, ilmiy etika, plagiat muammosi va huquqiy me’yorlar ilmiy-tadqiqot jarayonida alohida-alohida emas, balki o‘zaro uzviy bog‘liq tizim sifatida namoyon bo‘ladi. Ushbu tizimni chuqur anglash magistrantlarga ilmiy ishlarni halol, mas’uliyatli va xalqaro standartlar asosida tayyorlash imkonini beradi. Ayniqsa, tasviriy san’at sohasida vizual va badiiy materiallar bilan ishlashda bu yondashuv tadqiqot natijalarining ishonchliligi va ilmiy qimmatini ta’minlaydi.

Xulosa qilib aytganda, ilmiy-tadqiqotda ilmiy etika, plagiat

muammosi va huquqiy me’yorlarga rioya qilish tadqiqot natijalarining haqqoniyligi, ishonchliligi va ilmiy qimmatini belgilab beruvchi asosiy omil hisoblanadi. Ilmiy etika tadqiqotchining ichki kasbiy madaniyati va mas’uliyatini ifoda etsa, huquqiy me’yorlar ushbu mas’uliyatning rasmiy va majburiy chegaralarini belgilab beradi, plagiat esa ushbu ikki tizim buzilgan holatda yuzaga chiqadigan ilmiy qoidabuzarlik shakli sifatida namoyon bo‘ladi.

Ayniqsa, tasviriy san’at sohasida vizual va badiiy materiallar bilan ishlash jarayoni ilmiy etika va mualliflik huquqiga alohida e’tibor qaratishni talab etadi. Vizual materiallarning manbasini to‘g‘ri ko‘rsatish, iqtibos berish qoidalariga rioya qilish va ilmiy halollik tamoyillariga sodiq qolish magistrantlarda ilmiy savodxonlik va tadqiqot madaniyatini shakllantirishga xizmat qiladi. Shu bois ilmiy etika, plagiat va huquqiy me’yorlarni chuqur anglash va ularga amal qilish tasviriy san’at sohasida olib boriladigan ilmiy-tadqiqotlarning sifatini oshirish, ularni xalqaro ilmiy standartlar darajasida olib borish uchun mustahkam poydevor yaratadi.

I. Nazariy bilishni tekshiruvchi savollar.

1. Ilmiy etika tushunchasi nima va u ilmiy-tadqiqot jarayonida qanday ahamiyatga ega?
2. Ilmiy etika tadqiqotchining qaysi kasbiy va ma’naviy sifatlarini ifoda etadi?
3. Ilmiy-tadqiqotda haqqoniylik va xolislik tamoyillari nima bilan izohlanadi?
4. Plagiat tushunchasiga ta’rif bering va uning ilmiy ish uchun salbiy oqibatlarini tushuntiring.
5. Ilmiy-tadqiqotda huquqiy me’yorlar deganda nimalar tushuniladi?

II. Tushunish va tahlilga yo‘naltirilgan savollar.

6. Ilmiy etika va huquqiy me’yorlar o‘rtasida qanday o‘zaro bog‘liqlik mavjud?

7. Plagiat qanday holatlarda ongli ravishda, qanday holatlarda ongsiz ravishda sodir bo‘lishi mumkin?

8. Tasviriy san’at tadqiqotlarida vizual materiallar bilan ishlashda ilmiy etika qanday namoyon bo‘ladi?

9. Ilmiy ishda manbani noto‘g‘ri rasmiylashtirish qanday holatlarda plagiatga olib kelishi mumkin?

10. Ilmiy natijalarni buzib ko‘rsatish nima uchun ilmiy etikaga zid hisoblanadi?

III. Qiyosiy va tanqidiy fikrlashga yo‘naltirilgan savollar.

11. Ilmiy etika buzilishi bilan plagiat o‘rtasida qanday o‘xshash va farqli jihatlar mavjud?

12. Ilmiy etika talablariga rioya qilinmagan tadqiqot natijalari qanday oqibatlarga olib kelishi mumkin?

13. Vizual materiallardan manbasiz foydalanish ilmiy ishning qaysi jihatlariga salbiy ta’sir ko‘rsatadi?

14. Plagiatga qarshi dasturlar ilmiy-tadqiqot sifatini oshirishda qanday rol o‘ynaydi?

IV. Amaliy-hayotiy vaziyatlarga asoslangan savollar.

15. Magistrant badiiy asar reproduksiyasini ilmiy ishda qo‘llamoqchi. U qanday etik va huquqiy talablarga rioya qilishi lozim?

16. Agar ilmiy ishda biror fikr parafraz qilingan bo‘lsa, manbani ko‘rsatish shartmi? Nima uchun?

17. Ilmiy rahbar tomonidan plagiat aniqlangan holatda magistrant qanday choralar ko‘rishi kerak?

18. Tasviriy san’at sohasida vizual tahlil natijalarini taqdim etishda ilmiy halollik qanday ta’minlanadi?

V. Umumlashtiruvchi savol.

19. Nima uchun ilmiy etika, plagiat muammosi va huquqiy me’yorlar ilmiy-tadqiqotda yagona tizim sifatida qaralishi lozim?

2.3 § uchun amaliy topshiriqlar

1-topshiriq. Ilmiy etika bo‘yicha keys-tahlil.

Maqsad: – Ilmiy etika tamoyillarini amaliyotda qo‘llash va qoidabuzarliklarni aniqlash ko‘nikmasini shakllantirish.

Keys: – Magistrant tasviriy san’atga oid dissertatsiya yozmoqda. U internetdan olingan badiiy asar reproduksiyalarini ishiga kiritgan, ammo ayrim rasmlar manbasini ko‘rsatmagan. Shu bilan birga, u bir olimning fikrini o‘z so‘zlari bilan bayon qilgan, lekin iqtibos keltirmagan.

Topshiriq:

1. Ushbu holatda qaysi ilmiy etika tamoyillari buzilgan?
2. Bu holat plagiat hisoblanadimi? Nima uchun?
3. Qanday choralar bilan bu xatolarni bartaraf etish mumkin?

Natija: – 0,5-1 betlik yozma tahlil.

2-topshiriq. Plagiatni aniqlash va tuzatish mashqi.

Maqsad: – Plagiat turlarini farqlash va to‘g‘ri iqtibos berish ko‘nikmasini rivojlantirish.

Vazifa: – Quyidagi matn parchasini tahlil qiling (o‘qituvchi tomonidan beriladi):

– matnda plagiat elementlari bor-yo‘qligini aniqlang;

– to‘g‘ri iqtibos va parafraz namunasini qayta yozing;

– vizual material bo‘lsa, uni qanday rasmiylashtirish kerakligini ko‘rsating.

Natija: – 1 betlik tuzatilgan matn + qisqa izoh.

3-topshiriq. Ilmiy etika va huquqiy me’yorlar bo‘yicha jadval tuzish.

Maqsad: – Ilmiy etika, plagiat va huquqiy me’yorlar o‘rtasidagi bog‘liqlikni tizimli anglash.

Vazifa: – Quyidagi ustunlar asosida jadval tuzing:

Holat	Ilmiy etika nuqtai nazaridan	Plagiat xavfi	Huquqiy oqibat

Jadvalga kamida 4-5 ta amaliy holat kiriting (vizual material, parafraz, anketa natijasi, rasm reproduksiyasi va h.k.).

Natija: – 1 ta jadval + 3–4 jumladan iborat qisqa xulosa.

4-topshiriq. Refleksiv esse.

Maqsad: – Ilmiy halollikka nisbatan shaxsiy munosabatni shakllantirish.

Mavzu: – "Ilmiy etika va plagiat masalalari mening magistrlik tadqiqotimda qanday ahamiyatga ega?"

Talab: – shaxsiy fikr; – ilmiy asos (etika, mualliflik huquqi, misol); – tasviriy san'at sohasi bilan bog'lash.

Natija: – 0,5-1 bet.

Metodik izoh: Ushbu amaliy topshiriqlar: – magistrantlarda ilmiy halollik; plagiatdan ongli qochish; vizual materiallar bilan to'g'ri ishlash; ilmiy va huquqiy mas'uliyat ko'nikmalarini shakllantiradi.

2.4 § Tasviriy san'at tadqiqotlarida innovatsion yo'nalishlar va axborot texnologiyalarining qo'llanilishi

Zamonaviy ilm-fan rivoji tasviriy san'at sohasida olib borilayotgan ilmiy-tadqiqotlarni ham mazmunan va shaklan yangi bosqichga olib chiqmoqda. Ayniqsa, innovatsion yondashuvlar va axborot texnologiyalarining keng joriy etilishi tasviriy san'at tadqiqotlarining metodologik imkoniyatlarini kengaytirib, ilmiy tahlilning aniqligi, dalillar bazasining boyishi va natijalarning ishonchliligini oshirishga xizmat qilmoqda. Shu bois zamonaviy tasviriy san'at tadqiqotlarini innovatsion va raqamli texnologiyalardan tashqari tasavvur etish qiyin.

Innovatsion yo'nalishlar tasviriy san'at tadqiqotlarida, avvalo, tadqiqot ob'ekt va predmetiga yondashuvning yangilanishida namoyon bo'ladi. An'anaviy san'atshunoslik tahlillari bilan bir qatorda vizual tahlilning raqamli shakllari, interdissiplinar yondashuvlar, pedagogik va psixologik tadqiqotlar bilan integratsiya, shuningdek, statistik va vizual ma'lumotlarni birgalikda tahlil qilish amaliyoti keng qo'llanilmoqda. Bu

esa badiiy asarni faqat estetik ob’ekt emas, balki ijtimoiy, madaniy, ta’limiy va texnologik tizimning bir qismi sifatida o‘rganish imkonini beradi. Tasviriy san’at tadqiqotlarida innovatsion yo‘nalishlar va axborot texnologiyalari raqamli vizual tahlil, elektron manbashunoslik, statistik va interaktiv usullar, shuningdek, fanlararo yondashuvlar orqali namoyon bo‘ladi. Bunday yondashuv tasviriy san’at tadqiqotlarida faqat metodlar majmuasini emas, balki ilmiy tafakkurning yangicha modelini shakllantirishga xizmat qiladi.

2.4.1-jadval.

Tasviriy san’at tadqiqotlarida innovatsion yo‘nalishlar va axborot texnologiyalarining qo‘llanilishi

Innovatsion yo‘nalish	Qo‘llaniladigan texnologiyalar	Tadqiqotdagi vazifasi	Tasviriy san’at tadqiqotlarida namoyon bo‘lishi
Raqamli vizual tahlil	Grafik dasturlar, raqamli tasvirlar	Vizual elementlarni aniqlik bilan tahlil qilish	Rang kontrastlari, kompozitsion markaz va proporsiyalarni raqamli asosda aniqlash
Elektron manbashunoslik	Onlayn kutubxonalar, raqamli arxivlar	Ilmiy manbalar bazasini kengaytirish	Virtual muzeylar orqali badiiy asarlarni solishtirma tahlil qilish
Interdissiplinar yondashuv	AKT + pedagogika + psixologiya	Tadqiqotni kompleks tahlil qilish	Badiiy asarni estetik, pedagogik va psixologik nuqtai nazardan o‘rganish

Statistik va vizual ma'lumotlar integratsiyasi	Diagramma, grafik, jadval	Natijalarni obyektiv baholash	Anketa natijalarini vizual ko'rinishda tahlil qilish
Multimedia va interaktiv vositalar	Video, VR/AR, 3D modellash	Tadqiqot natijalarini namoyish etish	Badiiy asarni virtual muhitda rekonstruksiya qilish
Raqamli ta'lim platformalari	LMS, onlayn so'rovnomalar	Empirik ma'lumot yig'ish	O'quvchilarning ijodiy kompetensiyalarini masofaviy tahlil qilish

2.4.1-jadvaldan ko'rinib turibdiki, innovatsion yo'nalishlar va axborot texnologiyalari tasviriy san'at tadqiqotlarida faqat texnik vosita sifatida emas, balki ilmiy metodologiyani boyituvchi muhim omil sifatida namoyon bo'lmoqda. Raqamli texnologiyalar vizual tahlilni aniq, tizimli va dalillarga tayangan holda amalga oshirish imkonini berib, tadqiqot natijalarining xolisligi va ishonchliligini oshiradi.

2.4.1-jadvalda keltirilgan ma'lumotlar innovatsion yondashuvlar tasviriy san'at tadqiqotlarida nazariy tahlil, empirik ma'lumotlar va amaliy natijalar o'rtasida uzviy bog'liqlikni ta'minlashini ko'rsatadi. Ayniqsa, vizual tahlil, elektron manbalar va statistik ma'lumotlarni birgalikda qo'llash tadqiqot natijalarini sub'ektiv baholashdan xoli etib, ularni ilmiy asoslangan xulosalar darajasiga ko'taradi.

Shu bilan birga, innovatsion texnologiyalar magistrantlarda raqamli tadqiqot madaniyati, vizual-tahliliy fikrlash va interdissiplinar yondashuvni shakllantirishga xizmat qiladi. Bu esa keyingi paragraflarda ko'rib chiqiladigan ilmiy natijalarni amaliyotga joriy etish va ilmiy-tadqiqotlarning istiqbollari uchun mustahkam zamin yaratadi.

Tasviriy san'at tadqiqotlarida axborot texnologiyalarining

qo‘llanilishi ilmiy ma’lumotlarni yig‘ish, qayta ishlash va tahlil qilish jarayonlarini sezilarli darajada yengillashtirdi. Elektron kutubxonalar, raqamli arxivlar, virtual muzeylar va onlayn ma’lumotlar bazalari orqali tadqiqotchilar jahon san’at merosi, ilmiy maqolalar va kataloglar bilan masofadan turib ishlash imkoniyatiga ega bo‘lmoqda. Bu esa ilmiy manbalar qamrovini kengaytirib, tadqiqotning nazariy asoslarini boyitishga xizmat qiladi.

Ayniqsa, vizual tahlil jarayonida raqamli texnologiyalarning ahamiyati kattadir. Badiiy asarlarni yuqori sifatli raqamli formatda tahlil qilish, rang munosabatlari, kompozitsion tuzilish va fazoviy yechimlarni maxsus dasturlar yordamida o‘rganish ilmiy tahlilning aniqligi va xolisligini oshiradi. Masalan, raqamli tasvir tahlili orqali asardagi rang kontrastlari, proporsiyalar va kompozitsion markazlarni aniq belgilash mumkin bo‘ladi, bu esa sub’ektiv mushohadadan ko‘ra ilmiy asoslangan xulosalar chiqarishga zamin yaratadi.

Tasviriy san’at ta’limi va tadqiqotlarida innovatsion yo‘nalishlardan yana biri – interdissiplinar va kompetensiyaviy yondashuvlarni axborot texnologiyalari bilan uyg‘unlashtirishdir. Pedagogik tadqiqotlarda raqamli platformalar, onlayn so‘rovnomalar, virtual tajriba-sinovlar orqali o‘quvchilarning ijodiy kompetensiyalari, tasviriy savodxonligi va badiiy tafakkurini o‘rganish imkoniyati kengaymoqda. Bu usullar tadqiqot natijalarini tezkor, tizimli va tahlil qilishga qulay shaklda olishga xizmat qiladi.

Shuningdek, zamonaviy tasviriy san’at tadqiqotlarida multimedia texnologiyalari, 3D modellash, virtual va qo‘shimcha reallik (VR/AR) elementlaridan foydalanish ham innovatsion yo‘nalish sifatida shakllanmoqda. Bunday texnologiyalar nafaqat badiiy asarlarni tahlil qilish, balki ularni vizual rekonstruksiya qilish, ta’limiy eksperimentlar o‘tkazish va ilmiy natijalarni namoyish etishda ham samarali vosita bo‘lib xizmat qiladi. Bu holat tasviriy san’at tadqiqotlarini faqat tahlil qilish emas, balki tajriba orqali o‘rganish imkoniyatini ham yaratadi.

Shu tariqa, innovatsion yo‘nalishlar va axborot

texnologiyalarining qo‘llanilishi tasviriy san’at tadqiqotlarini mazmunan boyitibgina qolmay, ularning metodologik salohiyatini ham tubdan oshiradi. Mazkur yondashuv magistrantlarga zamonaviy ilmiy tadqiqot talablariga javob beradigan, dalillarga asoslangan va amaliyotga yo‘naltirilgan ilmiy ishlar tayyorlash imkonini beradi. Bu esa keyingi paragrafda ko‘rib chiqiladigan ilmiy natijalarni amaliyotga joriy etish masalalari uchun mustahkam metodik asos yaratadi.

Xulosa qilib aytganda, zamonaviy tasviriy san’at tadqiqotlarida innovatsion yo‘nalishlar va axborot texnologiyalarining qo‘llanilishi ilmiy bilish jarayonini sifat jihatdan yangi bosqichga olib chiqmoqda. Raqamli vizual tahlil, elektron manbalar bilan ishlash, statistik va interaktiv usullar hamda interdissiplinar yondashuvlar tadqiqot natijalarining aniqligi, xolisligi va ishonchliligini ta’minlashga xizmat qiladi.

Innovatsion texnologiyalar badiiy asarni faqat estetik ob’ekt sifatida emas, balki ijtimoiy, madaniy, pedagogik va psixologik omillar bilan bog‘liq murakkab tizim sifatida o‘rganish imkonini yaratadi. Bu esa tadqiqot natijalarini sub’ektiv baholashdan xoli etib, ularni ilmiy asoslangan va dalillarga tayangan xulosalar darajasiga ko‘taradi.

Ayniqsa, raqamli vositalar, multimedia texnologiyalari, virtual va qo‘shimcha reallik elementlaridan foydalanish magistrantlarda vizual-tahliliy fikrlash, raqamli tadqiqot madaniyati va innovatsion yondashuvni shakllantirishga xizmat qiladi. Shu tariqa, innovatsion va axborot texnologiyalarini tizimli va maqsadli qo‘llash tasviriy san’at tadqiqotlarining metodologik salohiyatini oshirib, ilmiy natijalarni ta’lim amaliyotiga samarali joriy etish uchun mustahkam nazariy-amaliy asos yaratadi.

1. Innovatsion yondashuv tushunchasini izohlang. U tasviriy san'at tadqiqotlarida qanday ahamiyat kasb etadi?

2. Nima uchun zamonaviy tasviriy san'at tadqiqotlarini axborot texnologiyalarisiz tasavvur etish qiyin?

3. Raqamli vizual tahlil deganda nimani tushunasiz? U an'anaviy vizual tahlildan qay jihatlari bilan farq qiladi?

4. Tasviriy san'at tadqiqotlarida elektron manbashunoslik (onlayn kutubxonalar, raqamli arxivlar, virtual muzeylar) qanday imkoniyatlarni ochib beradi?

5. Interdissiplinar yondashuv nima va u tasviriy san'at tadqiqotlarida qaysi fanlar bilan integratsiyada namoyon bo'ladi?

6. Pedagogik tadqiqotlarda statistik va vizual ma'lumotlarni integratsiya qilish qanday ilmiy natijalarni ta'minlaydi?

7. Axborot texnologiyalari tasviriy san'at tadqiqotlarida ob'ektivlik va ishonchlilikni oshirishga qanday xizmat qiladi?

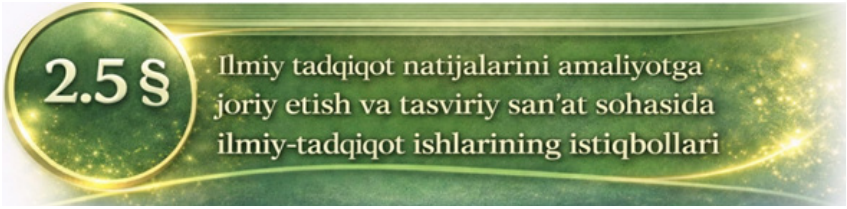
8. Multimedia texnologiyalari, 3D modellash va VR/AR vositalarining tasviriy san'at tadqiqotlarida qo'llanilishini misollar bilan tushuntiring.

9. Raqamli texnologiyalar magistrantlarda qaysi ilmiy va kasbiy kompetensiyalarni shakllantiradi?

10. Innovatsion va raqamli texnologiyalar qo'llanilishi tadqiqot natijalarini amaliyotga joriy etish jarayoniga qanday ta'sir ko'rsatadi?

11. Tasviriy san'at tadqiqotlarida axborot texnologiyalaridan foydalanishda qanday metodologik va etik talablarga e'tibor qaratish lozim?

12. 2.4-paragraf mazmunidan kelib chiqqan holda, innovatsion yondashuvlarning tasviriy san'at ta'limi rivojidagi istiqbolli yo'nalishlarini bayon qiling.

Ilmiy-tadqiqot natijalarining ijtimoiy va ta'limiy qimmati ularning amaliyotda samarali qo'llanilishi bilan yanada oshadi. Ayniqsa, tasviriy san'at sohasida olib borilgan ilmiy-tadqiqotlar faqat nazariy xulosalar bilan cheklanib qolmasdan, ta'lim jarayoni, ijodiy faoliyat va badiiy amaliyotni takomillashtirishga xizmat qilishi lozim. Shu bois ilmiy-tadqiqot natijalarini amaliyotga joriy etish masalasi magistratura bosqichida alohida ahamiyat kasb etadi.

Ilmiy-tadqiqot natijalarini amaliyotga joriy etish deganda, olingan ilmiy xulosalar, ishlab chiqilgan metodik tavsiyalar, innovatsion yondashuvlar va pedagogik modellarni ta'lim muassasalari, ijodiy ustaxonalar yoki madaniy muassasalar faoliyatiga tatbiq etish tushuniladi. Tasviriy san'at sohasida bu jarayon o'quv dasturlarini yangilash, dars metodikasini takomillashtirish, ijodiy mashg'ulotlar mazmunini boyitish hamda o'quvchilarning tasviriy savodxonligi va ijodiy kompetensiyalarini rivojlantirishda namoyon bo'ladi.

2.5.1-jadval.

Ilmiy tadqiqot natijalarini amaliyotga joriy etish shakllari va ularning samaradorligi

Tadqiqot natijasi	Amaliyotga joriy etish shakli	Qo'llaniladigan muhit	Kutilgan amaliy samara
Tasviriy savodxonlikni rivojlantirishga oid metodik tavsiyalar	Dars ishlanmasi va ijodiy topshiriqlar	Umumta'lim va ixtisoslashgan san'at maktablari	O'quvchilarning kompozitsiya va rang bilan ishlash ko'nikmalari rivojlanadi

Vizual tahlil metodikasi	Amaliy mashg‘ulotlar va seminarlar	Oliy ta’lim (magistratura)	Talabalarning tahliliy va tanqidiy fikrlashi shakllanadi
Pedagogik tajriba-sinov natijalari	Ta’lim jarayoniga integratsiya	Dars va to‘garak mashg‘ulotlari	Dars samaradorligi va ijodiy faollik oshadi
Raqamli texnologiyalarga asoslangan yondashuv	Virtual platforma va multimedia vositalari	Masofaviy va gibrid ta’lim	Ilmiy natijalarning qamrovi va ta’siri kengayadi

2.5.1-jadvalda ilmiy-tadqiqot natijalarini amaliyotga joriy etishning asosiy shakllari va ularning samaradorligi tizimli ravishda aks ettirilgan. Jadvaldan ko‘rinib turibdiki, tadqiqot natijalari ta’lim jarayoni, ijodiy amaliyot va raqamli muhitda qo‘llanilganda, tasviriy san’at ta’limining mazmuniy va sifat jihatdan rivojlanishiga xizmat qiladi. Bu esa ilmiy-tadqiqotning amaliy ahamiyatini oshirib, uning jamiyat va ta’lim tizimi uchun qimmatliligini ta’minlaydi.

Amaliyotga joriy etish jarayoni tizimli va bosqichma-bosqich amalga oshirilishi lozim. Avvalo, ilmiy-tadqiqot natijalarining amaliy ahamiyati aniqlanadi, so‘ngra ularni qo‘llash mexanizmi ishlab chiqiladi. Masalan, tasviriy san’at ta’limiga oid tadqiqotlarda ishlab chiqilgan metodik tizim yoki o‘qitish modeli tajriba-sinov mashg‘ulotlari orqali sinovdan o‘tkaziladi. Olingan natijalar tahlil qilinib, samarali tomonlari umumlashtiriladi va keng amaliyotga joriy etish uchun tavsiya etiladi.

Tasviriy san’at sohasida ilmiy-tadqiqot natijalarini amaliyotga tatbiq etishning muhim shakllaridan biri – pedagogik amaliyot bilan integratsiyadir. Magistrantlar tomonidan ishlab chiqilgan ilmiy xulosalar dars ishlanmalari, metodik qo‘llanmalar, vizual materiallar, ijodiy topshiriqlar tizimi orqali ta’lim jarayoniga joriy etilishi mumkin. Bu esa ilmiy-tadqiqot va ta’lim amaliyoti o‘rtasida uzviy bog‘liqlikni

ta’minlaydi. Masalan, kompozitsiyani o‘qitishga bag‘ishlangan ilmiy-tadqiqot natijalari asosida ishlab chiqilgan ijodiy topshiriqlar umumta’lim maktablarining 6-7-sinflarida joriy etilganda, o‘quvchilarning fazoviy fikrlashi va kompozitsion muvozanatni his etish ko‘nikmalari sezilarli darajada yaxshilangan.

Shuningdek, ilmiy-tadqiqot natijalarini amaliyotga joriy etish ijodiy sohada ham muhim ahamiyatga ega. Badiiy asarlarni ilmiy tahlil qilish orqali ishlab chiqilgan xulosalar rassomlar ijodida, ko‘rgazma faoliyatida, dizayn va vizual kommunikatsiya sohalarida qo‘llanilishi mumkin. Bu jarayon tasviriy san’atning nazariy va amaliy qirralarini o‘zaro boyitib, sohaning rivojlanishiga xizmat qiladi. Pedagogik tajriba-sinov jarayonida vizual tahlil metodikasini qo‘llash orqali magistrantlar badiiy asarni tahlil qilishda sub’ektiv baholashdan voz kechib, dalillarga asoslangan ilmiy xulosalar chiqarish ko‘nikmasiga ega bo‘ldilar.

Zamonaviy sharoitda tasviriy san’at sohasida ilmiy-tadqiqot ishlarining istiqbollari axborot texnologiyalari, innovatsion yondashuvlar va interdissiplinar aloqalar bilan uzviy bog‘liq. Raqamli vizual tahlil, virtual muzeylar, multimedia va VR/AR texnologiyalari orqali tadqiqot natijalarini keng jamoatchilikka taqdim etish imkoniyatlari kengaymoqda. Bu esa tasviriy san’at tadqiqotlarining xalqaro ilmiy maydonga chiqishi va ilmiy natijalarning ommalashuviga xizmat qiladi.

Tasviriy san’at sohasida ilmiy-tadqiqot ishlarining istiqbolli yo‘nalishlari quyidagilar bilan xarakterlanadi:

– kompetensiyaviy yondashuv asosida tasviriy san’at ta’limini takomillashtirish;

– vizual madaniyat va badiiy tafakkurni rivojlantirishga qaratilgan tadqiqotlar;

– milliy va jahon san’ati o‘rtasidagi qiyosiy tadqiqotlar;

– raqamli va interdissiplinar metodlarni qo‘llash asosida yangi ilmiy modellar ishlab chiqish. Masalan, raqamli texnologiyalar va virtual galereyalar asosida tashkil etilgan tadqiqot ishlari orqali magistrantlar jahon tasviriy san’at namunalarini masofadan turib tahlil qilish imkoniyatiga ega

bo‘lmoqda, bu esa ilmiy-tadqiqotlarning qamrovi va ta’sir doirasini kengaytiradi.

Shu tariqa, ilmiy-tadqiqot natijalarini amaliyotga joriy etish tasviriy san’at sohasida ilmiy bilimlarni hayotga tatbiq etishning muhim sharti hisoblanadi. Bu jarayon magistrantlarda ilmiy-amaliy fikrlash, tadqiqot natijalarini tatbiq etish ko‘nikmalari va kasbiy mas’uliyatni shakllantiradi. Shuningdek, ilmiy-tadqiqot natijalari rassomlik va dizayn sohasida ham qo‘llanilib, ko‘rgazma loyihalari va ijodiy portfellarni tayyorlashda metodik asos sifatida xizmat qildi. Bu esa ijodiy ishlarning mazmuniy chuqurligi va konseptual yaxlitligini ta’minladi.

Aytish mumkin, tasviriy san’at sohasida olib borilayotgan ilmiy-tadqiqotlar o‘zining haqiqiy qiymatini amaliyotga joriy etilganida namoyon qiladi. Ilmiy natijalarni ta’lim jarayoni, ijodiy faoliyat va madaniy amaliyot bilan uyg‘unlashtirish sohaning barqaror rivojlanishini ta’minlaydi. Zamonaviy innovatsion va raqamli texnologiyalar esa tasviriy san’at tadqiqotlarining istiqbollarini kengaytib, ularni milliy va xalqaro miqyosda rivojlantirish uchun mustahkam asos yaratadi.

Xulosa qilib aytganda, ilmiy-tadqiqot natijalarini amaliyotga joriy etish tasviriy san’at sohasida ilmiy bilimlarning hayotiyligi, samaradorligi va ijtimoiy ahamiyatini belgilab beruvchi hal qiluvchi bosqich hisoblanadi. Ilmiy-tadqiqot natijalari ta’lim jarayoni, ijodiy faoliyat va badiiy amaliyot bilan uyg‘unlashtirilgan taqdirdagina ular nazariy xulosalar doirasidan chiqib, amaliy qiymat kasb etadi.

Tasviriy san’at sohasida ilmiy-tadqiqot natijalarini amaliyotga joriy etish ta’lim mazmunini yangilash, o‘qitish metodikasini takomillashtirish, ijodiy mashg‘ulotlarni boyitish hamda o‘quvchi va talabalarda tasviriy savodxonlik, badiiy tafakkur va ijodiy kompetensiyalarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Bu jarayon ilmiy-tadqiqot va pedagogik amaliyot o‘rtasida uzviy bog‘liqlikni ta’minlab, ta’lim samaradorligini oshirishga olib keladi.

Shu bilan birga, ilmiy-tadqiqot natijalarini ijodiy amaliyotga

tatbiq etish rassomlik, dizayn va vizual kommunikatsiya sohalarida badiiy ishlarning mazmuniy chuqurligi va konseptual yaxlitligini ta’minlaydi. Ilmiy tahlilga asoslangan yondashuv ijodiy qarorlarni sub’ektiv baholashdan xoli etib, ularni dalillarga tayangan, asoslangan va maqsadli shaklda qabul qilish imkonini beradi.

Zamonaviy sharoitda tasviriy san’at sohasida ilmiy-tadqiqot ishlarining istiqbollari innovatsion va raqamli texnologiyalar, interdissiplinar yondashuvlar hamda xalqaro ilmiy hamkorlik bilan uzviy bog‘liqdir. Raqamli vizual tahlil, virtual muzeylar, multimedia va VR/AR texnologiyalaridan foydalanish ilmiy natijalarni keng jamoatchilikka taqdim etish, ularni xalqaro ilmiy maydonga olib chiqish va amaliyotga tatbiq etish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Demak, ilmiy-tadqiqot natijalarini amaliyotga joriy etish va sohadagi ilmiy-tadqiqot ishlarining istiqbollarini belgilash tasviriy san’at ta’limi va ijodiy amaliyotni barqaror rivojlantirishning muhim sharti hisoblanadi. Bu yondashuv magistrantlarda ilmiy-amaliy fikrlash, tadqiqot natijalarini tatbiq etish ko‘nikmalari va kasbiy mas’uliyatni shakllantirib, ularni kelgusida ilmiy, pedagogik va ijodiy faoliyatda raqobatbardosh mutaxassis sifatida tayyorlashga xizmat qiladi.

I. Nazariy bilimlarni tekshiruvchi savollar.

1. Ilmiy-tadqiqot natijalarini amaliyotga joriy etish deganda nima tushuniladi?

2. Nima uchun ilmiy-tadqiqot natijalarining amaliy tatbiqi uning haqiqiy qiymatini belgilaydi?

3. Tasviriy san’at sohasida ilmiy-tadqiqot natijalarini amaliyotga joriy etishning asosiy yo‘nalishlarini sanab bering.

4. Ilmiy-tadqiqot natijalarini amaliyotga joriy etish jarayoni

qaysi bosqichlarni o‘z ichiga oladi?

5. Pedagogik amaliyot bilan ilmiy-tadqiqot o‘rtasida qanday uzviy bog‘liqlik mavjud?

II. Tushunish va tahlilga yo‘naltirilgan savollar

6. Ilmiy-tadqiqot natijalarini ta’lim jarayoniga tatbiq etish qanday metodik o‘zgarishlarga olib keladi?

7. Ilmiy xulosalarni ijodiy amaliyotga joriy etish rassom va dizaynerlar faoliyatiga qanday ta’sir ko‘rsatadi?

8. Ilmiy-tadqiqot natijalarining amaliyotga joriy etilishi tasviriy savodxonlik va ijodiy kompetensiyalarni rivojlantirishda qanday o‘rin tutadi?

9. Pedagogik tajriba-sinov natijalarini umumta’lim va ixtisoslashgan san’at maktablarida qo‘llashning afzalliklarini tushuntirib bering.

10. Ilmiy-tadqiqot natijalarini amaliyotga joriy etishda qanday muammo va cheklovlar uchrashi mumkin?

III. Qiyosiy va tanqidiy fikrlashga yo‘naltirilgan savollar

11. Ilmiy-tadqiqot natijalarini amaliyotga joriy etishning an’anaviy va innovatsion shakllarini qiyosiy tahlil qiling.

12. Nima uchun raqamli texnologiyalar ilmiy-tadqiqot natijalarining amaliyotga tatbiq etilishini tezlashtiradi?

13. Ilmiy-tadqiqot natijalarini amaliyotga joriy etmasdan qolish qanday salbiy oqibatlarga olib kelishi mumkin?

14. Ilmiy-tadqiqot ishlarining istiqbollari qanday omillar bilan belgilanadi?

IV. Amaliy-metodik savollar

15. O‘zingiz olib borayotgan (yoki rejalashtirayotgan) ilmiy-tadqiqot misolida uning natijalarini amaliyotga joriy etish rejasini taklif eting.

16. Tasviriy san’at darslarida ilmiy-tadqiqot natijalaridan foydalanishning aniq misollarini keltiring.

17. Ilmiy-tadqiqot natijalarini ta’lim jarayoniga joriy etish uchun qanday metodik materiallar tayyorlanishi lozim?

18. Ilmiy natijalarni amaliyotga joriy etishda o‘qituvchi va tadqiqotchining roli qanday?

V. Umumlashtiruvchi va ijodiy savollar

19. Tasviriy san’at sohasida ilmiy-tadqiqot ishlarining kelgusi istiqbollarini qanday yo‘nalishlarda ko‘rasiz?

20. Ilmiy-tadqiqot natijalarini amaliyotga joriy etish magistrantning kasbiy shakllanishiga qanday ta’sir ko‘rsatadi?

Xulosa qilib aytganda, ikkinchi bobda ilmiy-tadqiqot metodologiyasining amaliy tahlil bilan bog‘liq asosiy jihatlari, ilmiy-tadqiqot faoliyatini tashkil etish texnologiyalari, shuningdek, ilmiy etika va huquqiy me’yorlarga rioya qilish masalalari nazariy va amaliy jihatdan kompleks tarzda yoritildi. Bob doirasida ilmiy-tadqiqot jarayonida ma’lumotlarni yig‘ish, qayta ishlash va tahlil qilish usullari tadqiqot natijalarining ishonchliligi, xolisligi hamda ilmiy asoslanganligini ta’minlovchi muhim omillar sifatida asoslab berildi.

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, ilmiy ishning tuzilishi va uning metodik jihatdan to‘g‘ri tashkil etilishi magistrlik dissertatsiyasi, ilmiy maqolalar va tezislarni tayyorlashda ilmiy fikrni izchil, mantiqiy hamda xalqaro akademik standartlarga mos ravishda bayon etishda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, tasviriy san’at sohasida ilmiy ish tuzilishida vizual materiallar, badiiy asar tahlili, pedagogik tajriba-sinov ishlari natijalarining ilmiy dalil sifatida qo‘llanilishi tadqiqot mazmunini boyitib, uning amaliy qiymatini oshiradi.

Bobda ilmiy etika, plagiat muammosi va huquqiy me’yorlar ilmiy-tadqiqot faoliyatining ajralmas tarkibiy qismi sifatida

talqin qilinib, ilmiy halollik, mas'uliyat, akademik adolat va kasbiy madaniyat magistrantning ilmiy faoliyatida ustuvor qadriyatlar ekani asoslab berildi. Bu qoidalar tadqiqot natijalarining ishonchliligi va qayta takrorlanuvchanligini ta'minlashga xizmat qiladi. Bu jihatlar ilmiy natijalarning haqqoniyligi va tadqiqot jarayonining shaffofligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etishi ta'kidlandi.

Shu bilan birga, innovatsion yondashuvlar hamda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish ilmiy-tadqiqotlarning metodologik salohiyatini oshirib, tasviriy san'at sohasida olingan ilmiy natijalarni ta'lim amaliyoti, ijodiy faoliyat va madaniy jarayonlarga joriy etish imkoniyatlarini kengaytirishi ilmiy jihatdan asoslandi.

Nihoyat, ikkinchi bobda ilmiy-tadqiqot natijalarini ta'lim, ijodiy faoliyat va madaniy amaliyotga tatbiq etish orqali ilmiy bilimlarning hayotiy va amaliy ahamiyati ochib berildi. Bu esa ushbu bobni ilmiy-tadqiqotning amaliy qirralarini chuqur anglashga xizmat qiluvchi yaxlit tizim sifatida shakllantirib, uchinchi bobda ko'rib chiqiladigan milliy va jahon tajribasiga asoslangan metodologik yondashuvlar uchun mustahkam nazariy-amaliy zamin yaratadi.

I. Nazariy bilimlarni tekshiruvchi savollar.

1. Ilmiy-tadqiqot jarayonida ma'lumotlarni yig'ish, qayta ishlash va tahlil qilishning o'zaro bog'liqligi nimada namoyon bo'ladi?
2. Ilmiy ish tuzilishi nima uchun tadqiqot sifatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi?
3. Magistrlik dissertatsiyasining asosiy tarkibiy qismlarini sanab bering.
4. Ilmiy maqola tayyorlashda IMRAD modeli qanday vazifani bajaradi?
5. Ilmiy etika tushunchasi va uning ilmiy-tadqiqotdagi ahamiyatini izohlang.

II. Tushunish va tahlilga yo‘naltirilgan savollar.

6. Ilmiy-tadqiqotda ma’lumotlarni noto‘g‘ri yig‘ish yoki tahlil qilish qanday salbiy oqibatlarga olib keladi?

7. Tasviriy san’at tadqiqotlarida vizual materiallarning ilmiy dalil sifatidagi o‘rnini tushuntirib bering.

8. Plagiat qanday hollarda ongsiz ravishda yuzaga kelishi mumkin?

9. Ilmiy etika va huquqiy me’yorlar o‘rtasida qanday bog‘liqlik mavjud?

10. Innovatsion va raqamli texnologiyalar ilmiy-tadqiqot natijalarining ishonchliligiga qanday ta’sir ko‘rsatadi?

III. Qiyosiy va tanqidiy fikrlashga yo‘naltirilgan savollar.

11. An’anaviy va raqamli tadqiqot usullarini qiyosiy tahlil qiling.

12. Ilmiy maqola va magistrlik dissertatsiyasining maqsad va vazifalarini solishtiring.

13. Ilmiy etikaga rioya qilinmagan tadqiqot natijalari qanday oqibatlarga olib kelishi mumkin?

14. Ilmiy-tadqiqot natijalarini amaliyotga joriy etishning ahamiyatini asoslab bering.

IV. Amaliy-metodik savollar

15. O‘z tadqiqotingiz misolida ma’lumot yig‘ish va tahlil qilish texnologiyalarini qanday qo‘llar edingiz?

16. Ilmiy ishda vizual materiallarni rasmiylashtirish qoidalariga misol keltiring.

17. Ilmiy maqola tayyorlashda eng ko‘p uchraydigan xatolarni sanab bering.

18. Ilmiy-tadqiqot natijalarini ta’lim amaliyotiga joriy etish bo‘yicha takliflar bering.

KALIT TUSHUNCHALAR:
zamonaviy texnologiyalar, raqamli vositalar, grafik dasturlar, vizual kompetensiya, ijodiy faoliyat, innovatsion yondashuv, fanlararo integratsiya.

Zamonaviy tasviriy san'at ta'limi va tadqiqotlari milliy va jahon tajribasiga tayangan holda rivojlanib bormoqda. Globallashuv, axborot texnologiyalarining jadal taraqqiyoti hamda madaniy aloqalarning kengayishi tasviriy san'at sohasida ilmiy-tadqiqot ishlarini yangi metodologik asoslarda olib borishni taqozo etmoqda. Shu bois, milliy va xorijiy tajribalarni qiyosiy tahlil qilish, ularda qo'llanilayotgan ilmiy yondashuvlar, ta'lim modellari va metodik tizimlarni o'rganish tasviriy san'at tadqiqotlarining dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi.

Ushbu bobda tasviriy san'at ta'limi va tadqiqotlarida qo'llanilayotgan milliy va jahon tajribalari ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Jumladan, O'zbekistonda tasviriy san'at ta'limini rivojlantirishga qaratilgan me'yoriy-huquqiy asoslar, ta'lim standartlari va amaliyotdagi tajribalar, shuningdek, rivojlangan xorijiy mamlakatlarda tasviriy san'at ta'limi va ilmiy-tadqiqotlarni tashkil etishning o'ziga xos xususiyatlari ko'rib chiqiladi.

Bobda milliy va jahon tajribalarini qiyosiy tahlil qilish orqali ularning o'xshash va farqli jihatlari aniqlanib, tasviriy san'at ta'limi va tadqiqotlarini takomillashtirish uchun ilmiy asoslangan xulosalar va amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi. Ayniqsa, innovatsion yondashuvlar, raqamli texnologiyalar va interdissiplinar aloqalarning tasviriy san'at ta'limidagi o'rni alohida e'tibor markazida bo'ladi.

Shu tariqa, ushbu bob ikkinchi bobda shakllangan metodologik asoslarga tayangan holda, tasviriy san'at sohasidagi ilmiy-tadqiqotlarning amaliyotdagi holati va istiqbollarini chuqur

ochib berishga xizmat qiladi hamda keyingi paragraflarda taqdim etiladigan tahlillar uchun mustahkam ilmiy zamin yaratadi.

3.1§ O'zbek tasviriy san'ati va xalq amaliy san'atida tadqiqot metodlari

O'zbek tasviriy san'ati va xalq amaliy san'ati ko'p asrlik tarixiy taraqqiyot, milliy an'analar va boy madaniy merosga tayangan holda shakllangan yaxlit badiiy tizim sifatida alohida ilmiy-tadqiqot ob'ektini tashkil etadi. Mazkur sohada olib boriladigan ilmiy-tadqiqotlar faqat badiiy asarlarni estetik jihatdan baholash bilan cheklanib qolmasdan, balki ularning tarixiy shakllanish bosqichlari, uslubiy xususiyatlari, ramziy-ma'naviy mazmuni, ijtimoiy vazifasi va milliy madaniyat taraqqiyotidagi o'rnini ochib berishga qaratilgan bo'lishi lozim. Shu bois, o'zbek tasviriy san'ati va xalq amaliy san'atini o'rganishda qo'llaniladigan tadqiqot metodlari kompleks, tizimli va fanlararo yondashuv asosida tashkil etilishi talab etiladi. Bu esa tadqiqotchidan nafaqat san'atshunoslik bilimlarini, balki tarixiy, etnografik va madaniy tahlil ko'nikmalarini ham talab etadi.

O'zbek tasviriy san'ati va xalq amaliy san'atini ilmiy o'rganishda qo'llaniladigan tadqiqot metodlarini shartli ravishda tarixiy, uslubiy, qiyosiy, ikonografik va fanlararo metodlarga ajratish mumkin. O'zbek tasviriy san'ati tadqiqotlarida eng avvalo tarixiy-metodologik yondashuv muhim o'rin tutadi. Mazkur metod orqali badiiy asarlarning yaratilish davri, tarixiy sharoiti, muallif shaxsi hamda davrning estetik qarashlari tahlil qilinadi. Miniatyura san'ati, monumental rangtasvir, zamonaviy tasviriy san'at namunalari ana shu metod asosida o'rganilib, ularning milliy san'at taraqqiyotidagi o'rni aniqlanadi. Tarixiy yondashuv san'at asarini o'z davridan ajratmagan holda ilmiy talqin qilish imkonini beradi. Mazkur sohada qo'llaniladigan tadqiqot metodlarini tizimli tarzda yoritish maqsadida quyida ularning

asosiy turlari va ilmiy vazifalariga to‘xtalamiz.

3.1.1-jadval.

O‘zbek tasviriy san’ati va xalq amaliy san’atida qo‘llaniladigan asosiy tadqiqot metodlari

Tadqiqot metodi	Metod mazmuni	Ilmiy vazifasi	Tasviriy san’at va xalq amaliy san’atida qo‘llanilishi
Tarixiy metod	Asarni yaratilish davri va tarixiy sharoitida o‘rganish	San’at asarining paydo bo‘lish omillarini aniqlash	Miniatyura, devoriy rangtasvir, zamonaviy asarlarni davriy tahlil qilish
Uslubiy tahlil	Shakl, rang, kompozitsiya va ifoda vositalarini tahlil qilish	Badiiy uslub xususiyatlarini ochish	Naqqoshlik, kulolchilik, rangtasvir maktablarini tahlil qilish
Qiyosiy metod	Asarlar va uslublarni o‘zaro solishtirish	O‘xshash va farqli jihatlarni aniqlash	Milliy va jahon san’ati namunasi qiyosi
Ikonografik metod	Obraz, ramz va belgilarni tahlil qilish	Asarning ma’naviy-ramziy mazmunini ochish	Islomiy miniatyura, xalq naqshlarida ramzlar tahlili
Fanlararo yondashuv	San’atshunoslikni pedagogika, tarix, etnografiya bilan uyg‘unlashtirish	Kompleks ilmiy xulosa chiqarish	Xalq amaliy san’atini etnomadaniy kontekstda o‘rganish

3.1.1-jadvaldan ko‘rinib turibdiki, o‘zbek tasviriy san’ati va xalq amaliy san’atini ilmiy o‘rganishda qo‘llaniladigan tadqiqot metodlari o‘zaro bog‘liq va bir-birini to‘ldiruvchi xarakterga ega. Tarixiy metod san’at asarining paydo bo‘lish manbaini ochib bersa, uslubiy va ikonografik tahlillar uning badiiy va ma’naviy mazmunini chuqur anglash imkonini yaratadi. Qiyosiy va fanlararo yondashuvlar esa milliy san’atni jahon madaniy jarayonlari bilan bog‘liq holda tadqiq etishga xizmat qiladi. Shu tariqa, mazkur metodlar tizimli qo‘llanilganda o‘zbek

tasviriy san’ati va xalq amaliy san’atining tarixiy taraqqiyoti, estetik qimmati va madaniy ahamiyati ilmiy jihatdan xolis va asosli ochib beriladi. Shu boisdan, keyingi qismlarda mazkur metodlarning xalq amaliy san’ati misolida qanday qo‘llanilishi alohida ko‘rib chiqiladi.

Xalq amaliy san’atini tadqiq etishda esa etnografik va madaniy-antropologik metodlar alohida ahamiyat kasb etadi. Kashtachilik, kulolchilik, yog‘och o‘ymakorligi, zargarlik, gilamdo‘zlik kabi amaliy san’at turlari xalqning turmush tarzi, urf-odatlari, e’tiqodlari va ramziy tasavvurlari bilan uzviy bog‘liq holda shakllangan. Shu sababli mazkur san’at turlarini o‘rganishda nafaqat badiiy shakl, balki ularning marosimiy, maishiy va ramziy vazifalari ham ilmiy tahlil qilinadi. Bu esa tadqiqotning madaniy kontekstini to‘liq ochib berishga xizmat qiladi.

3.1.2-jadval.

Xalq amaliy san’atini etnografik va madaniy-antropologik yondashuvlar asosida tadqiq etish

Xalq amaliy san’ati turi	Madaniy kontekst	Asosiy tadqiqot metodi	Tahlil obyekti	Ilmiy natija
Kashtachilik	Marosimiy va maishiy an’analar	Etnografik, ramziy tahlil	Naqsh, rang va kompozitsiya	Ramziy ma’nolar va hududiy uslublar aniqlanadi
Kulolchilik	Kundalik turmush va marosim	Madaniy-antropologik tahlil	Shakl, bezak, funksional vazifa	Buyumning ijtimoiy va estetik vazifasi ochiladi
Yog‘och o‘ymakorligi	Uy-joy va me’moriy muhit	Tarixiy-etnografik yondashuv	Ornament va bezak tizimi	Milliy bezak tizimining genezisi aniqlanadi

Zargarlik san’ati	E’tiqod va ijtimoiy maqom	Ramziy va qiyosiy tahlil	Taqinchoq shakli va belgilar	Ramzlarning madaniy talqini beriladi
Gilamdo‘zlik	Hududiy madaniyat va an’ana	Etnografik-qiyosiy metod	Naqsh va rang tizimi	Hududiy maktablar farqlanadi

3.1.2-jadvalda keltirilgan ma’lumotlar xalq amaliy san’atini o‘rganishda etnografik va madaniy-antropologik yondashuvlarning hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanini ko‘rsatadi. Jadvaldan ko‘rinib turibdiki, har bir amaliy san’at turi xalqning turmush tarzi, marosimlari, ijtimoiy munosabatlari va ramziy tafakkuri bilan uzviy bog‘liq holda shakllangan. Shu bois mazkur san’at turlarini faqat badiiy shakl nuqtai nazaridan emas, balki ularning madaniy funksiyasi, ijtimoiy vazifasi va ramziy mazmunini hisobga olgan holda tadqiq etish ilmiy jihatdan asosli natijalarga olib keladi. Bunday tizimli yondashuv xalq amaliy san’atini milliy madaniy merosning muhim tarkibiy qismi sifatida xolis va chuqur talqin qilish imkonini beradi.

O‘zbek tasviriy va amaliy san’at tadqiqotlarida qiyosiy-tahliliy metod ham keng qo‘llaniladi. Ushbu metod orqali milliy san’at namunalari boshqa hududlar yoki jahon san’ati namunalariga qiyoslanib, ularning o‘ziga xos va umumiy jihatlari aniqlanadi. Masalan, Sharq miniatyura maktablari yoki Markaziy Osiyo amaliy san’ati an’analari bilan qiyosiy tahlil o‘tkazish milliy san’atning betakror jihatlarini ilmiy asosda yoritish imkonini beradi.

3.1.3-jadval.

O‘zbek tasviriy san’ati va xalq amaliy san’tini qiyosiy metod asosida o‘rganish modeli

Qiyoslash mezonlari	O‘zbek tasviriy san’ati	Xalq amaliy san’ati	Ilmiy tahlil ahamiyati

Yaratilish maqsadi	Estetik, g‘oyaviy, badiiy ifoda	Amaliy, marosimiy, ramziy vazifa	San’at turlarining funksional farqini ochib beradi
Asosiy obraz va shakl	Inson, tabiat, syujetli kompozitsiya	Naqsh, ornament, ramziy belgi	Obrazli va ramziy tafakkur o‘rtasidagi farqni ko‘rsatadi
Uslubiy xususiyatlar	Kompozitsiya, rangtasvir, perspektiva	Takroriy naqsh, simmetriya, ritm	Uslub shakllanish qonuniyatlarini aniqlaydi
Tarixiy manba	Mualliflik an’anasi, maktablar	Avloddan-avlodga o‘tuvchi tajriba	San’at taraqqiyotining ikki xil yo‘lini ochadi
Ijtimoiy vazifa	Madaniy-ma’rifiy, estetik ta’sir	Maishiy, marosimiy, milliy identifikatsiya	San’atning jamiyatdagi o‘rnini belgilaydi
Tadqiqot metodi	Tarixiy-uslubiy, qiyosiy tahlil	Etnografik, madaniy-antropologik tahlil	Metod tanlashda ilmiy asos yaratadi

Ushbu 3.1.3-jadval qiyosiy metodning o‘zbek tasviriy san’ati va xalq amaliy san’tini ilmiy o‘rganishda qanday metodologik imkoniyatlarga ega ekanini yaqqol namoyon etadi. Qiyosiy tahlil orqali tasviriy san’atda badiiy-estetik ifoda ustuvor ekani, xalq amaliy san’atida esa amaliy va ramziy vazifalar yetakchi o‘rin tutishi aniqlanadi.

Shu bilan birga, jadval har ikki san’at turining tarixiy manbalari, uslubiy xususiyatlari va ijtimoiy funksiyalari o‘rtasidagi farq va o‘xshashliklarni tizimli ravishda ochib beradi. Bu esa tadqiqotchidan har bir san’at turi uchun mos ilmiy metodni tanlashni talab qiladi. Qiyosiy metod natijasida o‘zbek milliy san’atining yaxlit tizim sifatida shakllangani, tasviriy va amaliy san’at turlari esa bir-birini to‘ldiruvchi madaniy fenomen

ekani ilmiy asosda isbotlanadi. Bu esa qiyosiy metodni milliy san'atni xalqaro ilmiy maydonda ilmiy asosda taqdim etishning muhim vositasiga aylantiradi.

Shuningdek, O'zbek tasviriy san'ati va xalq amaliy san'atini ilmiy tadqiq etishda ikonografik tahlil metodi muhim o'rin tutadi. Mazkur metod badiiy asar yoki amaliy san'at namunasini faqat tashqi shakl jihatidan emas, balki unda aks etgan belgilar, ramzlar va ularning madaniy-ma'naviy ma'nolari orqali talqin qilishga qaratilgan. Ikonografik yondashuv asardagi vizual obrazlarning kelib chiqishi, tarixi, ramziy yuklamasi hamda milliy dunyoqarash bilan bog'liqligini ochib berish imkonini beradi.

Ayniqsa, xalq amaliy san'atida naqsh, belgilar va ramzlar tizimi muayyan estetik qonuniyatlardan tashqari, xalqning urf-odatlari, diniy tasavvurlari va hayotiy falsafasini ham ifoda etadi. Shu bois ikonografik tahlil o'zbek milliy san'atini o'rganishda qiyosiy va etnografik metodlarni to'ldiruvchi, mazmunan chuqurlashtiruvchi metod sifatida namoyon bo'ladi. Quyida ikonografik tahlil modeli o'zbek tasviriy va xalq amaliy san'ati misolida tizimli shaklda yoritiladi.

3.1.4-jadval.

O'zbek tasviriy va xalq amaliy san'atida ikonografik tahlil modeli

Tahlil bosqichi	Tahlil mazmuni	Tasviriy san'atdan misol	Xalq amaliy san'atidan misol	Ilmiy ahamiyati
Obraz (tasvir)	Asarda berilgan vizual shakl	Inson qomati, tabiat manzarasi, syujet	Naqsh, gul, geometrik belgi	Tahlilning boshlang'ich nuqtasini belgilaydi
Belgi (ikon)	Obrazning shartli ifodasi	Qahramon qiyofasi, rang holati	Qush, gul, aylana, romb	Vizual elementning ma'no yuklamasini ochadi

Ramz (symbol)	Madaniy-ruhiy ma’no	Qahramon – jasorat, nur – poklik	Qush – erkinlik, gul – hayot	Asarning ichki ma’nosini talqin qiladi
Madaniy kontekst	Urf-odat, an’ana, dunyoqarash	Davr estetikasi, tarixiy voqelik	Marosim, maishiy an’ana	Milliy tafakkur bilan bog‘laydi

Ushbu 3.1.4-jadval ikonografik tahlil metodining o‘zbek tasviriy san’ati va xalq amaliy san’atini o‘rganishdagi ilmiy imkoniyatlarini ochib beradi. Ikonografik yondashuv badiiy asar yoki amaliy buyumni faqat tashqi shakl sifatida emas, balki muayyan belgilar va ramzlar tizimi orqali milliy madaniyat, dunyoqarash va ma’naviy qadriyatlar bilan bog‘liq holda tahlil qilish imkonini beradi.

Jadvaldan ko‘rinib turibdiki, tasviriy san’atda ikonografik tahlil inson obrazi va syujetli ifoda orqali g‘oyaviy mazmunni ochishga xizmat qilsa, xalq amaliy san’atida naqsh va belgilar tizimi orqali ramziy-ma’naviy ma’no ifodalanadi. Bu esa xalq amaliy san’atini o‘rganishda ramz va belgiga asoslangan tahlil usullarining ustuvor ekanini ko‘rsatadi.

Ikonografik metod qiyosiy va etnografik yondashuvlar bilan uyg‘un qo‘llanilganda, o‘zbek milliy san’atining yaxlit ramziy tizimini ilmiy asosda ochib berish imkonini beradi. Shu tariqa, mazkur metod milliy badiiy merosni chuqur anglash, uning ma’naviy mazmunini ilmiy talqin qilish va zamonaviy tadqiqotlarga integratsiyalash uchun mustahkam metodologik asos vazifasini bajaradi.

Shuningdek, zamonaviy san’atshunoslik va pedagogik tadqiqotlarda vizual-tahliliy metod muhim ilmiy ahamiyat kasb etadi. Mazkur metod badiiy asarni yaxlit vizual tizim sifatida o‘rganishga qaratilgan bo‘lib, unda asarning kompozitsiya tuzilishi, ranglar munosabati, shakl va plastikasi, bezak elementlari hamda ifodaviy vositalari ilmiy mezonlar asosida tahlil qilinadi.

Ayniqsa, xalq amaliy san’atida keng uchraydigan naqshlar,

ornamentlar va ramziy belgilarni vizual-tahliliy yondashuv orqali tizimlashtirish ularning nafaqat badiiy shaklini, balki ma’naviy-estetik mazmuni, an’anaviy ma’no qatlamlari va madaniy vazifalarini ochib berish imkonini yaratadi. Shu bois vizual-tahliliy metod milliy amaliy san’at namunalarini ilmiy tadqiq etishda muhim metodologik vosita sifatida namoyon bo‘ladi.

3.1.5-jadval.

Xalq amaliy san’at namunalarini vizual-tahliliy metod asosida o‘rganish modeli

Tahlil mezonlari	Vizual ob’ekt	Tahlil yo‘nalishi	Ilmiy ahamiyati
Kompozitsion tuzilma	Naqsh va ornamentlar joylashuvi	Markaz, takrorlanish, simmetriya	Badiiy tizim va tuzilmani aniqlash
Rang tizimi	Asosiy va yordamchi ranglar	Rang uyg‘unligi va kontrasti	Estetik ta’sir va ramziy ma’no
Shakl va plastika	Geometrik va o‘simliksimon shakllar	Ritm va dinamika	Milliy uslub xususiyatlarini ochish
Bezak elementlari	Naqsh, bezak detali	Ornament turlari	An’anaviy bezak maktablarini aniqlash
Ramziy belgilar	Belgilar va ishoralar	Ma’naviy va marosimiy mazmun	Madaniy va antropologik talqin

Ushbu 3.1.5-jadval vizual-tahliliy metodning xalq amaliy san’ati tadqiqotlarida qanday ilmiy tizim asosida qo‘llanilishini yaqqol namoyon etadi. Jadval orqali badiiy ob’ektning tashqi shakli bilan bir qatorda uning ramziy, ma’naviy va madaniy mazmunini ham aniqlash imkoni paydo bo‘ladi. Bu esa xalq amaliy san’atini tasodifiy bezak emas, balki avlodlar tafakkuri, milliy dunyoqarash va estetik ideallarni mujassam etgan murakkab badiiy tizim sifatida ilmiy talqin qilishga xizmat

qiladi.

So‘nggi yillarda O‘zbek tasviriy san’ati va xalq amaliy san’atini o‘rganishda innovatsion va raqamli tadqiqot metodlari keng joriy etilmoqda. Ushbu metodlar raqamli arxivlar, virtual muzeylar, elektron kataloglar hamda grafik va vizual tahlil dasturlariga tayangan holda amalga oshiriladi. Raqamli texnologiyalar tadqiqotchilarga badiiy asarlarni masofadan turib kuzatish, solishtirma tahlil qilish, ularning shakl, rang va kompozitsion tuzilishini aniq ilmiy mezonlar asosida o‘rganish imkonini bermoqda.

Mazkur yondashuv milliy san’at merosini saqlash, hujjatlashtirish va ilmiy muomalaga tizimli ravishda jalb etish bilan bir qatorda, tasviriy san’at tadqiqotlarining ochiqligi va obyektivligini ta’minlovchi muhim metodologik omil sifatida namoyon bo‘lmoqda.

3.1.6-jadval.

O‘zbek tasviriy san’ati va xalq amaliy san’atini o‘rganishda raqamli tadqiqot metodlari

Raqamli metod turi	Qo‘llaniladigan vositalar	Tadqiqot vazifasi	Ilmiy natija
Raqamli arxivlash	Elektron fondlar, skaner, metadata	Asarlarni saqlash va hujjatlashtirish	San’at merosining tizimli bazasi
Virtual muzey tahlili	3D ekspozitsiya, onlayn galereya	Masofaviy solishtirma tahlil	Hududiy va davriy qiyoslash
Elektron kataloglash	Raqamli katalog, QR, tavsif	Mualliflik va uslubni aniqlash	Ilmiy identifikatsiya
Grafik-vizual tahlil	Grafik dasturlar, vizual analiz	Shakl, rang va kompozitsiyani o‘rganish	Obyektiv vizual xulosalar

Raqamli hujjatlashtirish	Foto, video, interaktiv format	Amaliy san'at jarayonini qayd etish	Madaniy kontekstni tiklash

3.1.6-jadvalda keltirilgan ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, raqamli tadqiqot metodlari O'zbek tasviriy san'ati va xalq amaliy san'atini o'rganishda faqat texnik vosita emas, balki ilmiy bilishni chuqurlashtiruvchi metodologik instrument sifatida namoyon bo'lmoqda. Ushbu metodlar orqali milliy san'at merosini saqlash, tizimlashtirish va ilmiy tahlil qilish jarayoni yangi bosqichga ko'tarilib, tasviriy san'at tadqiqotlarining aniqligi, qamrovi va ilmiy ishonchliligi sezilarli darajada oshmoqda. Bu esa milliy san'at tadqiqotlarini xalqaro raqamli ilmiy muhitga integratsiya qilish imkoniyatini kengaytiradi.

Shu tariqa, O'zbek tasviriy san'ati va xalq amaliy san'atini tadqiq etishda tarixiy, etnografik, qiyosiy, vizual-tahliliy hamda innovatsion metodlarning uyg'unligi ilmiy tadqiqotlarning chuqurligi va ishonchliligini ta'minlaydi. Mazkur metodlar asosida olib borilgan tadqiqotlar milliy san'at merosining ilmiy talqinini boyitib, uni zamonaviy ta'lim va ilmiy-amaliy jarayonlarga samarali joriy etish imkonini yaratadi. Bu esa keyingi paragraflarda milliy tajribani xorijiy ilmiy yondashuvlar bilan qiyosiy tahlil qilish uchun mustahkam metodologik asos vazifasini bajaradi.

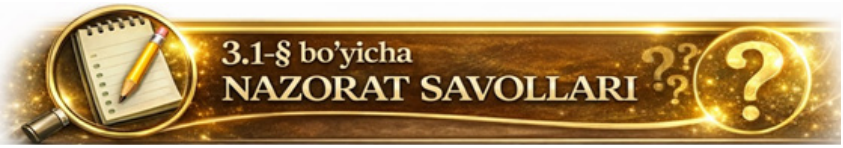
Xulosa qilib aytganda, o'zbek tasviriy san'ati va xalq amaliy san'atini ilmiy tadqiq etishda qo'llaniladigan metodlar mazmunan turli, vazifaviy jihatdan esa o'zaro uzviy bog'liq bo'lgan yaxlit metodologik tizimni tashkil etadi. Tarixiy-metodologik yondashuv milliy san'atning shakllanish bosqichlari va taraqqiyot qonuniyatlarini ochib bersa, etnografik va madaniy-antropologik metodlar xalq amaliy san'atini ijtimoiy hayot, urf-odatlar va marosimlar bilan bog'liq holda talqin qilish imkonini beradi.

Qiyosiy tahlil metodi milliy tasviriy va amaliy san'at namunalarining jahon san'ati kontekstidagi o'rnini aniqlashga

xizmat qilsa, ikonografik yondashuv asarlarda aks etgan obraz, belgi va ramzlar orqali milliy dunyoqarash va ma’naviy qadriyatlarni ilmiy asosda ochib beradi. Vizual-tahliliy metod esa badiiy shakl, rang, kompozitsiya va bezak tizimini xolis ilmiy mezonlar asosida o‘rganish imkonini yaratib, sub’ektiv baholashdan voz kechishga zamin hozirlaydi.

Shu bilan birga, zamonaviy raqamli va innovatsion tadqiqot metodlarining joriy etilishi milliy san’at merosini saqlash, hujjatlashtirish va ilmiy muomalaga keng jalb etish imkoniyatlarini kengaytirib, tadqiqotlarning aniqligi, qamrovi va ishonchliligini oshiradi. Bu metodlar an’anaviy ilmiy yondashuvlarni inkor etmasdan, aksincha, ularni zamonaviy texnologiyalar bilan boyituvchi muhim vosita sifatida namoyon bo‘ladi.

Demak, o‘zbek tasviriy san’ati va xalq amaliy san’atini ilmiy tadqiq etishda tarixiy, etnografik, qiyosiy, ikonografik, vizual-tahliliy va raqamli metodlarning kompleks va uyg‘un qo‘llanilishi milliy badiiy merosni xolis, chuqur va ilmiy asoslangan holda talqin qilish imkonini beradi. Mazkur metodologik tizim keyingi paragraflarda milliy tajribani xorijiy ilmiy yondashuvlar bilan qiyosiy tahlil qilish va amaliy xulosalar chiqarish uchun mustahkam nazariy asos vazifasini bajaradi.

1. O‘zbek tasviriy san’ati va xalq amaliy san’atini alohida ilmiy-tadqiqot ob’ekti sifatida o‘rganishning zarurati nimada namoyon bo‘ladi?

2. Nima uchun mazkur sohada tadqiqot metodlari kompleks va fanlararo yondashuv asosida tashkil etilishi talab etiladi?

3. Tarixiy-metodologik yondashuvning o‘zbek tasviriy san’ati tadqiqotlaridagi ilmiy ahamiyatini izohlang.

4. Miniatyura san’ati va zamonaviy tasviriy san’atni tarixiy

metod asosida o‘rganish qanday ilmiy natijalar beradi?

5. Xalq amaliy san’atini tadqiq etishda etnografik va madaniy-antropologik metodlarning o‘rni va vazifalarini tushuntirib bering.

6. Qaysi sabablarga ko‘ra xalq amaliy san’at namunalarini faqat estetik jihatdan tahlil qilish yetarli hisoblanmaydi?

7. Qiyosiy tahlil metodi milliy tasviriy va amaliy san’atning qanday xususiyatlarini ochib berishga xizmat qiladi?

8. O‘zbek tasviriy san’ati va xalq amaliy san’atini qiyosiy metod asosida o‘rganishning ilmiy afzalliklarini misollar orqali asoslang.

9. Ikonografik tahlil metodining mohiyati nimada va u qaysi holatlarda ustuvor ahamiyat kasb etadi?

10. Tasviriy san’at va xalq amaliy san’atida ramz va belgilarni ikonografik tahlil qilish qanday ilmiy xulosalar chiqarish imkonini beradi?

11. Vizual-tahliliy metodning badiiy asar tahlilidagi ahamiyatini ochib bering.

12. Xalq amaliy san’atida naqsh va ornamentlarni vizual-tahliliy metod asosida o‘rganish qanday natijalarga olib keladi?

13. Zamonaviy raqamli tadqiqot metodlarining o‘zbek tasviriy san’ati tadqiqotlaridagi o‘rni va ahamiyatini baholang.

14. Raqamli arxivlar va virtual muzeylar milliy san’at merosini o‘rganishda qanday ilmiy imkoniyatlarni yaratadi?

15. An’anaviy va zamonaviy tadqiqot metodlarini uyg‘un qo‘llash milliy san’at tadqiqotlarining ishonchliligiga qanday ta’sir ko‘rsatadi?

16. 3.1 § da bayon etilgan metodlarning o‘zaro bog‘liqligi va bir-birini to‘ldiruvchi xususiyatlarini umumlashtirib xulosa qiling.

3.2§ Jahon san’atshunosligida metodologik yondashuvlar va ularning milliy ilmiy maktablarga ta’siri

Jahon san’atshunosligida shakllangan metodologik yondashuvlar badiiy asarlarni ilmiy o‘rganish, tahlil qilish va talqin etishda universal nazariy asos vazifasini bajaradi. Turli

tarixiy davrlar va ilmiy maktablar doirasida ishlab chiqilgan mazkur yondashuvlar san’at asarini faqat estetik ob’ekt sifatida emas, balki ijtimoiy, madaniy, falsafiy va psixologik jarayonlar bilan uzviy bog‘liq murakkab fenomen sifatida tahlil qilish imkonini berdi. Shu bois jahon san’atshunosligi metodologiyasi milliy san’at tadqiqotlarining shakllanishi va rivojlanishida muhim ta’sir manbai hisoblanadi. Shu asosda jahon san’atshunosligida shakllangan formal-tahliliy, ikonologik, strukturalistik, psixoanalitik, marksistik, fenomenologik va interdissiplinar metodologik yondashuvlar milliy san’at tadqiqotlariga nazariy va amaliy ta’sir ko‘rsatgan asosiy ilmiy maktablar sifatida qaraladi.

Jahon san’atshunosligida ilmiy metodologik yondashuvlar avvalo tarixiy-falsafiy tafakkur asosida shakllangan. XIX asr oxiri – XX asr boshlarida tarixiy-stilistik tahlil, formal tahlil va ikonografik yondashuvlar yetakchi o‘rin tutgan bo‘lib, ular badiiy asarlarning shakl, uslub va obrazlar tizimini ilmiy asosda o‘rganishga qaratilgan edi. Bu yondashuvlar san’atni tarixiy jarayon sifatida talqin qilishga xizmat qilib, milliy san’at maktablarining davriy taraqqiyotini belgilashda muhim ahamiyat kasb etdi. Ushbu metodologik yo‘nalishlar san’atni sub’ektiv baholashdan chiqarib, uni ilmiy tahlil ob’ektiga aylantirish, badiiy shakl va mazmun o‘rtasidagi qonuniyatlarni aniqlash hamda san’at taraqqiyotini tizimli ravishda tasniflash ehtiyoji natijasida vujudga kelgan edi.

XX asr davomida jahon san’atshunosligida metodologik qarashlar kengayib, strukturalizm, semiotika, psixoanalitik, sotsiomadaniy va fenomenologik yondashuvlar paydo bo‘ldi. Mazkur yondashuvlar san’at asarini faqat tashqi shakl nuqtai nazaridan emas, balki uning ma’no qatlamlari, ramziy tizimi, ijtimoiy funksiyasi va inson ongidagi qabul qilinishi nuqtai nazaridan tahlil qilish imkonini yaratdi. Ayniqsa, semiotik va ikonologik yondashuvlar vizual obrazlarni belgilar tizimi sifatida talqin etib, badiiy asar mazmunini chuqur ochib berishga xizmat qildi. Ushbu metodologik yondashuvlar keyinchalik turli milliy san’atshunoslik maktablariga kirib borib, ularning tadqiqot metodlarini yangilash, badiiy asarlarni talqin qilish mezonlarini boyitish va ilmiy tahlilning konseptual asoslarini kengaytirishga xizmat qildi.

Evropa san'atshunosligida, ayniqsa nemis va fransuz ilmiy maktablari jahon san'atshunoslik metodologiyasining shakllanishida hal qiluvchi o'rin tutgan. Nemis san'atshunoslik maktabi doirasida tarixiy-stilistik tahlil, formal tahlil hamda ikonografik va ikonologik yondashuvlar tizimli ravishda ishlab chiqildi. Bu yo'nalishda badiiy asar shakli, uslubi va vizual obrazlari tarixiy va madaniy kontekst bilan bog'liq holda tahlil qilinib, san'at asari mustaqil estetik ob'ekt emas, balki muayyan ma'no va g'oyalar tizimini ifodalovchi madaniy fenomen sifatida talqin etildi. Ayniqsa, Ervin Panofsky (1892–1968) tomonidan ishlab chiqilgan ikonologik tahlil modeli vizual obrazni tashqi shakldan tortib, uning madaniy-ma'naviy ma'no qatlamlarigacha bosqichma-bosqich talqin qilishga asoslanadi, bu esa jahon san'atshunosligida metodologik burilish yasadi deb aytish mumkin.

Fransuz san'atshunoslik maktabi esa san'at asarini ijtimoiy, madaniy va psixologik jarayonlar bilan uzviy bog'liq holda tahlil qilishga alohida e'tibor qaratdi. Bu maktab doirasida strukturalizm, semiotika va sotsiomadaniy tahlil usullari rivojlanib, badiiy asar belgilar tizimi va kommunikativ vosita sifatida o'rganildi. Fransuz tadqiqotchilari san'atni jamiyatning madaniy kodlari, ijtimoiy munosabatlari va inson tafakkuri bilan bog'liq holda talqin etib, san'atshunoslikni keng gumanitar fanlar majmuasiga integratsiyalashga xizmat qildilar. Shu tariqa, nemis va fransuz san'atshunoslik maktablari tomonidan shakllantirilgan metodologik yondashuvlar keyinchalik jahon miqyosidagi milliy ilmiy maktablar uchun nazariy va metodik asos vazifasini bajardi.

Evropa san'atshunosligida shakllangan metodologik yondashuvlar keyinchalik milliy ilmiy maktablar, xususan Sharq va Markaziy Osiyo san'atshunosligi rivojiga sezilarli ta'sir ko'rsatdi. Bu ta'sir to'g'ridan-to'g'ri ko'chirish shaklida emas, balki mahalliy madaniy an'analar, tarixiy tajriba va estetik qarashlar bilan uyg'unlashgan holda namoyon bo'ldi. Jahon san'atshunosligida ishlab chiqilgan tarixiy-stilistik, qiyosiy, ikonografik va semiotik metodlar milliy san'at namunalarini tahlil qilishda ilmiy instrument sifatida qabul qilinib, ular milliy mazmun bilan boyitildi.

Ayniqsa, Sharq san'atiga xos ramziy fikrlash, dekorativlik,

shartli ifoda va an’anaviy obrazlar tizimi jahon metodologiyasini qayta talqin qilishni taqozo etdi. Masalan, ikonografik tahlil usuli Sharq miniatyurasi va xalq amaliy san’atida faqat syujetli obrazlarni emas, balki naqsh, rang, ritm va geometrik belgilar orqali ifodalangan ma’naviy-mafkuraviy mazmunni ochib berishga moslashtirildi. Shu tariqa, jahon metodologiyasi milliy san’atni tahlil qilishda universal qolip emas, balki moslashuvchan va transformatsiyalanuvchi ilmiy vosita sifatida namoyon bo‘ldi.

O‘zbek tasviriy san’ati va xalq amaliy san’ati tadqiqotlarida ham mazkur jarayon yaqqol kuzatiladi. Milliy san’atni o‘rganishda jahon san’atshunosligida ishlab chiqilgan metodlar etnografik, madaniy-antropologik va tarixiy manbalar bilan uyg‘un qo‘llanilib, badiiy asarlarning milliy dunyoqarash, urf-odat va ma’naviy qadriyatlar bilan bog‘liq jihatlarini ochib berishga xizmat qilmoqda. Bu esa milliy ilmiy maktablarning shakllanishida jahon tajribasiga tayanish bilan birga, mustaqil metodologik yo‘nalishlarni rivojlantirish imkonini berdi.

Shu ma’noda, jahon san’atshunosligi metodologiyasi milliy ilmiy maktablar uchun tayyor andoza emas, balki ilmiy muloqot va ijodiy o‘zlashtirish manbai hisoblanadi. Ushbu yondashuv milliy san’at tadqiqotlarining ilmiy darajasini oshirish, ularni xalqaro ilmiy makonga integratsiya qilish hamda milliy badiiy merosni zamonaviy ilmiy nuqtai nazardan talqin etish uchun mustahkam nazariy asos yaratadi.

3.2.1-jadval.

Jahon san’atshunosligi metodologiyasi va milliy (jumladan, Sharq) ilmiy maktablar o‘rtasidagi o‘zaro ta’sir

Metodologik yo‘nalish	Jahon san’atshunosligidagi talqin	Milliy (Sharq, o‘zbek) ilmiy maktablarda-gi moslashuvi	Ilmiy ahamiyati

Tarixiy-stilistik tahlil	San’atni davr, uslub va maktablar asosida o‘rganish	Milliy an’analar va davriy bosqichlar bilan uyg‘unlashtirish	Milliy san’at taraqqiyotini davriy asosda ochib beradi
Formal tahlil	Shakl, kompozitsiya, rang va plastikaga e’tibor	Dekorativlik, ritm va shartli ifoda ustuvorligi bilan boyitiladi	Sharq san’ati estetikasini xolis tahlil qilish imkoni
Ikonografik metod	Obraz va syujetlarni ramziy talqin qilish	Naqsh, belgi va ornamentlarni ma’naviy-ramziy tizim sifatida o‘rganish	Milliy dunyoqarash va ma’naviy qatlamni ochib beradi
Semiotik yondashuv	Asarni belgilar tizimi sifatida talqin etish	Rang, shakl va ornamentni madaniy belgi sifatida tahlil qilish	Vizual tilning milliy xususiyatlarini aniqlaydi
Qiyosiy metod	Turli madaniyatlar san’atini solishtirish	Milliy va jahon san’ati o‘rtasidagi o‘xshash va farqli jihatlarni ochish	Milliy san’atning betakrorligini ilmiy asoslaydi
Fanlararo yondashuv	San’atni falsafa, psixologiya, sotsiologiya bilan bog‘lash	Etnografiya, tarix va madaniy tadqiqotlar bilan uyg‘unlashtirish	Milliy san’atni kompleks fenomen sifatida talqin qilish

3.2.1-jadvaldan ko‘rinib turibdiki, jahon san’atshunosligida shakllangan metodologik yondashuvlar milliy ilmiy maktablar uchun tayyor qolip sifatida emas, balki moslashuvchan va ijodiy o‘zlashtiriladigan ilmiy resurs sifatida

xizmat qilgan. yevropa san’atshunosligida ishlab chiqilgan tarixiy, formal, ikonografik va semiotik metodlar Sharq va o‘zbek san’atshunosligida milliy estetika, ramziy fikrlash va an’anaviy dunyoqarash bilan uyg‘un holda qayta talqin etilgan.

Ayniqsa, ikonografik va semiotik yondashuvlarning xalq amaliy san’atida naqsh va belgilar tizimiga moslashtirilishi milliy san’at tadqiqotlarining mazmunan chuqurlashuviga olib kelgan. Bu jarayon milliy ilmiy maktablarning mustaqil metodologik yo‘nalish sifatida shakllanishiga, shu bilan birga ularning jahon ilmiy makoniga integratsiyalashuviga xizmat qildi. Demak, jahon metodologiyasi va milliy ilmiy maktablar o‘rtasidagi o‘zaro ta’sir zamonaviy san’atshunoslik tadqiqotlarining ilmiy salohiyatini oshiruvchi muhim omil hisoblanadi.

Jahon san’atshunosligida shakllangan mazkur metodologik yondashuvlar milliy ilmiy maktablarga bevosita va bilvosita ta’sir ko‘rsatgan. Ko‘plab mamlakatlarda san’atshunoslik fanining rivoji jahon ilmiy an’analari bilan uyg‘un holda kechib, ular milliy madaniy xususiyatlar asosida qayta talqin qilingan. Bu jarayonda tarixiy-stilistik, ikonografik, semiotik va qiyosiy metodlar milliy san’atni o‘rganishga moslashtirilib, mahalliy tarixiy tajriba, etnomadaniy an’analar va ma’naviy qadriyatlar bilan boyitilgan. Natijada milliy ilmiy maktablar jahon metodologiyasiga tayangan holda o‘zining mustaqil ilmiy yo‘nalishlari va tadqiqot an’analarini shakllantirishga erishgan.

Ayniqsa, postsovet makonida va Sharq mamlakatlarida jahon san’atshunosligida shakllangan metodologik yondashuvlar milliy san’at tadqiqotlarini modernizatsiya qilishda muhim rol o‘ynadi. Formal tahlil, ikonografik va qiyosiy metodlarning joriy etilishi milliy tasviriy san’at hamda xalq amaliy san’atini ilmiy asosda, tizimli va qiyosiy tahlil qilish imkonini berdi. Natijada milliy san’at namunalari faqat tavsifiy yoki an’anaviy qarashlar doirasida emas, balki zamonaviy ilmiy mezonlar, umumjahon metodologik talablar va fanlararo yondashuvlar asosida o‘rganila boshlandi. Bu esa milliy

san’at tadqiqotlarining ilmiy darajasini oshirish va ularni xalqaro ilmiy muomalaga kiritish uchun mustahkam zamin yaratdi.

3.2.2-jadval.

Jahon san’atshunosligi metodologiyalarining milliy ilmiy maktablarga ta’siri

Metodologik yo‘nalish (jahon)	Asosiy g‘oya va yondashuv	Shakllangan ilmiy maktablar	Milliy san’at tadqiqotlariga ta’siri	Ilmiy ahamiyati
Tarixiy-stilistik tahlil	San’atni tarixiy taraqqiyot va uslubiy bosqichlar asosida o‘rganish	Nemis va fransuz san’at-shunoslik maktablari	Milliy san’at maktablarining davriy rivojini aniqlash	Davrlash-tirish va ilmiy tasnifni ta’minlaydi
Formal tahlil	Shakl, kompozitsiya, rang va ifoda vositalarini tahlil qilish	Evropa formalistik maktablari	Badiiy shaklni xolis tahlil qilishga zamin yaratadi	Estetik tahlilni sub’ektiv-likdan xoli etadi
Ikonografik va ikonologik yondashuv	Obraz, belgi va ramzlarning ma’nosini ochish	G‘arbiy yevropa ilmiy an’analari	Milliy ramzlar va obrazlar tizimini ilmiy talqin qilish	Ma’naviy-ma’rifiy mazmunni ochadi
Semiotik yondashuv	San’atni belgilar tizimi sifatida talqin etish	Fransuz va italyan maktablari	Vizual obrazlarni ma’no qatlamlari orqali tahlil qilish	Mazmunli tahlil imkoniyatini kengaytiradi
Sotsiomadaniy yondashuv	San’atni jamiyat va madaniyat bilan bog‘liq holda o‘rganish	Ingliz va amerika maktablari	San’atning ijtimoiy funksiyasini ochib beradi	San’at va jamiyat uyg‘unligini asoslaydi
Fanlararo metodologiya	San’atshunoslikni tarix, etnografiya, psixologiya bilan uyg‘unlashtirish	Zamona-viy jahon ilmiy maktablari	Milliy tadqiqotlarda kompleks yondashuvni shakllantiradi	Ilmiy xulosa-larning chuqurligini oshiradi

3.2.2-jadvalda jahon san’atshunosligida shakllangan asosiy metodologik yondashuvlar va ularning milliy ilmiy maktablarga ko‘rsatgan ta’siri tizimli ravishda aks ettirilgan. Jadvaldan

ko‘rinib turibdiki, jahon metodologiyalari san’at asarini faqat estetik ob’ekt sifatida emas, balki tarixiy, madaniy, ramziy va ijtimoiy fenomen sifatida o‘rganishga qaratilgan kompleks ilmiy tizimni shakllantirgan. Bu holat jahon metodologiyalarining milliy san’at tadqiqotlarida ilmiy instrument sifatida barqaror joriy etilganini ko‘rsatadi.

Ayniqsa, tarixiy-stilistik va formal tahlil metodlari milliy san’at maktablarini ilmiy davrlashtirish, uslubiy xususiyatlarini aniqlash va badiiy shaklni xolis tahlil qilishda muhim ahamiyat kasb etgan. Ikonografik va semiotik yondashuvlar esa milliy san’atdagi ramzlar, obrazlar va ma’naviy mazmunni chuqur ochib berishga xizmat qilgan.

Sotsiomadaniy va fanlararo yondashuvlar orqali esa milliy tasviriy va amaliy san’at jamiyat, an’ana va madaniy muhit bilan uzviy bog‘liq holda tahlil qilina boshladi. Bu esa milliy san’at tadqiqotlarini tavsifiy yondoshuvdan ilmiy-tahliliy bosqichga olib chiqib, zamonaviy ilmiy mezonlar asosida qayta shakllantirdi.

Shu tariqa, jahon san’atshunosligida shakllangan metodologik yondashuvlar milliy ilmiy maktablarning rivojlanishiga nazariy va amaliy jihatdan kuchli ta’sir ko‘rsatgan. Umumjahon ilmiy tajribasining milliy san’at tadqiqotlariga moslashtirilishi natijasida mahalliy tarixiy, etnomadaniy va ma’naviy xususiyatlarga tayangan, biroq zamonaviy ilmiy talablarga javob beradigan tadqiqot tizimi shakllandi. Bu esa keyingi paragraflarda milliy va xorijiy tajribalarni qiyosiy tahlil qilish, ularning o‘zaro ta’sir mexanizmlarini ochib berish uchun mustahkam metodologik asos yaratadi.

Shu bilan birga, jahon san’atshunosligi metodologiyasining milliy ilmiy maktablarga ta’siri bir tomonlama emas, balki o‘zaro boyitish va ilmiy muloqot xarakteriga ega ekanini ta’kidlash lozim. Milliy san’at tadqiqotlari jarayonida shakllangan etnografik, ramziy, madaniy va an’anaviy yondashuvlar jahon ilmiy tajribasi bilan uyg‘unlashib, global san’atshunoslik diskursiga kirib bormoqda. Ayniqsa, Sharq va milliy madaniyatga xos obrazlar, ramzlar va vizual tafakkurni tahlil qilishga qaratilgan tadqiqotlar jahon san’atshunosligi metodologiyasini mazmunan

boyitmoqda. Bu jarayon milliy va jahon san'atshunosligi o'rtasidagi ilmiy aloqalarning mustahkamlanishiga, tajriba almashinuvining kengayishiga hamda san'at tadqiqotlarining global ilmiy maydonda integratsiyalashuviga xizmat qiladi.

Demak, jahon san'atshunosligida shakllangan metodologik yondashuvlar milliy ilmiy maktablarning nazariy poydevorini boyitib, ularning ilmiy salohiyatini oshirishga xizmat qilmoqda. Ushbu yondashuvlarni milliy madaniy an'analar bilan uyg'un holda qo'llash orqali tasviriy san'at va xalq amaliy san'atini ilmiy jihatdan xolis, tizimli va chuqur tahlil qilish imkoni yuzaga keladi. Bu esa keyingi paragraflarda jahon tajribasi asosida milliy san'at tadqiqotlarini takomillashtirish masalalarini yoritish uchun mustahkam metodologik asos vazifasini bajaradi.

Xulosa qilib aytganda, jahon san'atshunosligida shakllangan metodologik yondashuvlar milliy ilmiy maktablarning nazariy va metodik poydevorini boyitgan muhim ilmiy manba hisoblanadi. Formal-tahliliy, ikonografik, semiotik, sotsiomadaniy va fanlararo yondashuvlar san'at asarini faqat estetik ob'ekt sifatida emas, balki tarixiy, madaniy va ma'naviy jarayonlar bilan bog'liq murakkab fenomen sifatida o'rganish imkonini berdi.

Ushbu metodologiyalar milliy san'at tadqiqotlariga to'g'ridan-to'g'ri ko'chirib olinmagan, balki mahalliy madaniy an'analar, ramziy tafakkur va tarixiy tajriba asosida ijodiy moslashtirilgan. Ayniqsa, Sharq va o'zbek san'atiga xos shartli ifoda, dekorativlik va ramziylik xususiyatlari jahon metodologiyasini qayta talqin qilishni taqozo etdi. Natijada milliy ilmiy maktablar jahon tajribasiga tayangan holda, biroq mustaqil va o'ziga xos metodologik yo'nalish sifatida shakllandi.

Shu tariqa, jahon san'atshunosligi metodologiyasi milliy ilmiy maktablar uchun tayyor qolip emas, balki ilmiy muloqot, ijodiy o'zlashtirish va o'zaro boyitish manbai sifatida namoyon bo'ladi. Bu yondashuv milliy tasviriy san'at va xalq amaliy san'atini zamonaviy ilmiy talablar asosida tahlil qilish, ularni xalqaro ilmiy maydonga integratsiyalash hamda milliy badiiy merosning ilmiy qimmatini oshirish uchun mustahkam nazariy asos yaratadi.

1. Jahon san'atshunosligida metodologik yondashuvlar qanday ilmiy ehtiyojlar natijasida shakllangan?

2. XIX asr oxiri – XX asr boshlarida yetakchi bo'lgan tarixiy-stilistik va formal tahlil metodlarining asosiy xususiyatlari nimalardan iborat?

3. XX asrda paydo bo'lgan strukturalizm, semiotika va ikonologik yondashuvlar san'at asarini tahlil qilishda qanday yangi imkoniyatlar yaratdi?

4. Nemis va fransuz san'atshunoslik maktablarining jahon metodologiyasi rivojiga qo'shgan hissasi nimada namoyon bo'ladi?

5. Jahon san'atshunosligi metodologiyasi milliy (jumladan, Sharq va o'zbek) ilmiy maktablarga qanday yo'llar orqali ta'sir ko'rsatgan?

6. Ikonografik va semiotik yondashuvlarni milliy tasviriy va xalq amaliy san'atini o'rganishda qo'llashning ahamiyati nimada?

7. Jahon metodologiyalarining milliy san'at tadqiqotlariga moslashtirilishi qanday ilmiy natijalarga olib keldi?

8. Jahon va milliy san'atshunoslik o'rtasidagi o'zaro boyitish jarayonining zamonaviy ilmiy-tadqiqotlar uchun ahamiyatini izohlang.

Zamonaviy ilmiy tadqiqotlarda empirik ma'lumotlarni tizimli yig'ish, qayta ishlash va tahlil qilish jarayoni ilmiy xulosalarning obyektivligi va ishonchliligini ta'minlovchi

muhim metodologik omil hisoblanadi. Ayniqsa, tasviriy san'at tadqiqotlarida statistik va vizual tahlil usullaridan foydalanish badiiy jarayonlarni subyektiv kuzatuv darajasidan chiqarib, dalillarga asoslangan ilmiy tahlil bosqichiga olib chiqadi. Ushbu usullar tadqiqot natijalarining validligi va ilmiy asoslanganligini kuchaytirib, tasviriy san'atni o'rganishda zamonaviy metodologik yondashuv sifatida namoyon bo'ladi.

Tasviriy san'at sohasidagi ilmiy tadqiqotlar, asosan, pedagogik tajriba-sinov natijalari, kuzatuvlar, anketa va so'rovnomalar, o'quvchi hamda talabalarning ijodiy ishlari tahlili, shuningdek, vizual materiallar bilan bevosita bog'liqdir. Mazkur ma'lumotlar asosida ilmiy xulosalar chiqarish uchun statistik qayta ishlash zarur bo'ladi. Statistik tahlil usullari yordamida o'quvchilarning ijodiy faoliyatidagi o'zgarishlar, tasviriy savodxonlik darajasi, rang va kompozitsiya bilan ishlash ko'nikmalarining rivojlanish dinamikasi aniqlanadi. Masalan, tajriba boshida va yakunida bajarilgan ijodiy ishlarning baholash ko'rsatkichlarini qiyosiy tahlil qilish orqali ta'lim jarayonida qo'llangan metodlarning samaradorligi ilmiy asosda aniqlanishi mumkin.

3.3.1-jadval.

Tasviriy san'at tadqiqotlarida subyektiv va statistik tahlilning qiyosiy tavsifi

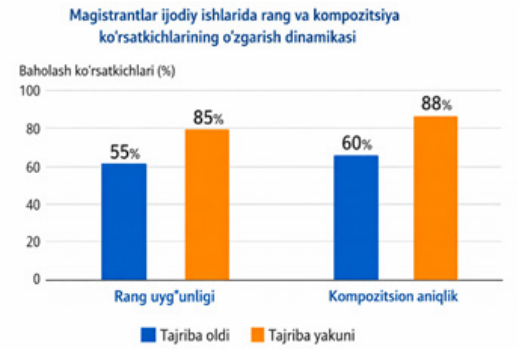
Tahlil turi	Asosiy manbalari	Qayta ishlash jarayoni
Subyektiv kuzatuv	O'qituvchi yoki tadqiqotchining shaxsiy kuzatuvlari, taassurotlari	Tizimli qayta ishlash mavjud emas, baholash intuitiv tarzda amalga oshiriladi
Statistik tahlil	Pedagogik tajriba-sinov natijalari, kuzatuvlar, anketa va so'rovnomalar, ijodiy ishlar hamda vizual materiallar	Ma'lumotlarni guruhlash, qiyoslash, foiz va dinamik ko'rsatkichlar orqali tahlil qilish

Mazkur 3.3.1-jadvaldan ko'rinadiki, tasviriy san'at tadqiqotlarida subyektiv kuzatuvlar dastlabki umumiy tasavvur hosil qilishda muhim bo'lsa-da, ilmiy xulosalar chiqarishda statistik

tahlil usullari ustuvor ahamiyat kasb etadi. Pedagogik tajriba-sinov natijalari, anketa va so‘rovnomalar, shuningdek, ijodiy ishlar hamda vizual materiallarni statistik qayta ishlash tadqiqot natijalarining obyektivligi, ishonchliligi va dalillarga asoslanganligini ta’minlaydi.

Masalan, “Tasviriy san’at” yo‘nalishi magistrantlari bilan o‘tkazilgan pedagogik tajriba jarayonida dastlabki bosqichda ularning ijodiy ishlarida rang uyg‘unligi va kompozitsion yechimlarida barqarorlik yetarli darajada shakllanmaganligi kuzatildi. Tajriba yakunida esa statistik tahlil natijalariga ko‘ra, magistrantlarning ijodiy ishlarida rang muvozanati va kompozitsion aniqlik ko‘rsatkichlari sezilarli darajada oshgani aniqlandi. Mazkur o‘zgarishlar diagramma va vizual tahlil vositalari orqali tasdiqlanib, qo‘llanilgan pedagogik metodlarning samaradorligini ilmiy asosda ko‘rsatib berdi.

3.3.1-diagramma.

3.3.1-diagramma natijalari shuni ko‘rsatadiki, pedagogik tajriba yakunida magistrantlarning ijodiy ishlarida rang uyg‘unligi va kompozitsion aniqlik ko‘rsatkichlari barqaror o‘sishga ega bo‘lgan. Ushbu o‘zgarishlar statistik va vizual tahlil usullarining uyg‘un qo‘llanilishi orqali aniqlanib, qo‘llangan pedagogik metodlarning samaradorligini ilmiy jihatdan tasdiqlaydi.

Ushbu misol tasviriy san’at tadqiqotlarida statistik ko‘rsatkichlarning nafaqat miqdoriy o‘zgarishlarni aniqlash, balki vizual tahlil bilan uyg‘un holda ijodiy jarayonning sifat jihatlarini ochib berishda ham muhim ahamiyatga ega ekanligini ko‘rsatadi. Shu bois, keyingi abzatsda statistik va vizual tahlil usullarining o‘zaro uyg‘un qo‘llanilishi hamda ularning fanlararo imkoniyatlari tizim-

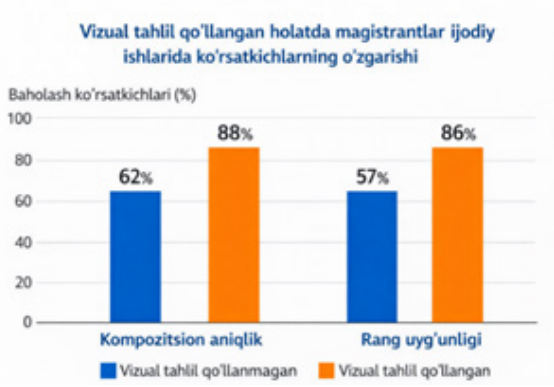
li ravishda yoritiladi.

Shu bilan birga, tasviriy san'at tadqiqotlarida vizual tahlil usullari alohida ilmiy-metodik ahamiyat kasb etadi. Vizual tahlil – bu badiiy asar yoki ijodiy ishning rang munosabatlari, kompozitsion tuzilmasi, shakl va ritmi, ifoda vositalarini grafik, jadval, diagramma, sxema hamda tasviriy modellar orqali tizimli va ko'rgazmali tarzda tahlil qilishga asoslangan ilmiy yondashuvdir. Mazkur yondashuv san'at asarining ichki tuzilishini aniqlash, estetik unsurlar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni ochib berish hamda murakkab badiiy jarayonlarni vizual dalillar asosida izohlash imkonini yaratadi.

Vizual tahlil jarayonida, avvalo, badiiy asarning kompozitsion markazi, asosiy va ikkilamchi shakllar o'rtasidagi nisbat, rang kontrastlari hamda ritmik tuzilma sxema orqali aniqlashtiriladi. Bunday sxematik tahlil san'at asarining umumiy tuzilishini tushunishga yordam berib, badiiy elementlarning o'zaro uyg'unligini ko'rgazmali tarzda namoyon etadi. Shu bilan birga, rang munosabatlari va kompozitsion aniqlik darajasi diagrammalar orqali ifodalanib, vizual tahlil natijalarining aniqligi yanada oshiriladi.

Masalan, "Tasviriy san'at" yo'nalishi magistrantlarining ijodiy ishlari tahlil qilingan pedagogik tajriba jarayonida dastlab ularning asarlarida kompozitsion markazning aniq belgilanmagani hamda rang kontrastlarining yetarli darajada uyg'unlashmagani kuzatildi. Vizual tahlil usullari asosida har bir ijodiy ishning kompozitsion tuzilmasi sxema orqali tahlil qilinib, rang munosabatlari diagramma ko'rinishida ifodalandi. Natijada, magistrantlar o'z ijodiy ishlarida rang uyg'unligi va kompozitsion muvozanatga ongli yondasha boshlaganliklari aniqlandi.

3.3.2-diagramma.

3.3.2-diagramma natijalari shuni ko‘rsatdiki, tajriba yakunida magistrantlarning ijodiy ishlarida rang uyg‘unligi va kompozitsion aniqlik ko‘rsatkichlari sezilarli darajada oshgan. Ushbu o‘zgarishlar vizual tahlil vositalaridan foydalanish nafaqat badiiy jarayonni tushunishni osonlashtirganini, balki ijodiy ishlarni baholashda subyektivlikni kamaytirib, ilmiy asoslangan xulosalar chiqarishga xizmat qilganini tasdiqlaydi.

Ilmiy tahlil sifatida shuni aytishimiz mumkinki, vizual tahlil usullaridan foydalanish tasviriy san’at tadqiqotlarida estetik unsurlarni ko‘rgazmali va tizimli ravishda tahlil qilish imkonini beradi. Bu esa badiiy asarni faqat tavsiflash bilan cheklanib qolmasdan, uning ichki tuzilmasi va ifoda vositalarini ilmiy jihatdan asoslab berishga xizmat qiladi. Natijada, vizual tahlil tasviriy san’at tadqiqotlarining ilmiylik darajasini oshiruvchi muhim metodik vosita sifatida namoyon bo‘ladi.

Vizual tahlil orqali olingan bunday aniqlik va ko‘rgazmalilik tadqiqot natijalarini statistik ko‘rsatkichlar bilan uyg‘un holda tahlil qilish zaruratini yuzaga keltiradi. Shu bois, keyingi abzasda tasviriy san’at tadqiqotlarida statistik va vizual tahlil usullarining o‘zaro integratsiyasi hamda ularning fanlararo imkoniyatlari kengroq yoritiladi.

Zamonaviy ilmiy-amaliy tadqiqotlarda statistik va vizual tahlil usullarining uyg‘un qo‘llanilishi tasviriy san’at tadqiqotlarini fanlararo darajaga olib chiqadi. Statistik tahlil tadqiqot jarayonida olingan ma’lumotlarning miqdoriy jihatini, ya’ni o‘zgarishlar dinamikasi, qiyosiy ko‘rsatkichlar va natijalar samaradorligini aniqlashga xizmat qilsa, vizual tahlil ushbu ma’lumotlarning mazmuniy va estetik tomonlarini ochib beradi. Ushbu uyg‘unlik pedagogika, san’atshunoslik va statistik metodlarning integratsiyasi asosida tadqiqot jarayonida to‘plangan empirik ma’lumotlarni chuqurroq anglash, tizimli qiyoslash va ilmiy umumlashtirish imkonini yaratadi.

Masalan, tasviriy san’at yo‘nalishidagi pedagogik tajriba-sinov jarayonida magistrantlarning ijodiy ishlaridagi o‘zgarishlar dastlab statistik ko‘rsatkichlar orqali aniqlanib, keyinchalik vizual tahlil vositalari yordamida rang uyg‘unligi, kompozitsion aniqlik va ifoda vositalaridagi sifat jihatlari tahlil qilindi. Natijada, statistik va vizual tahlilning birgalikda qo‘llanilishi tadqiqot natijalarini yanada aniq va ishonchli baholash imkonini berdi.

Ilmiy tahlillar shuni ko‘rsatadi, statistik va vizual tahlil usullarining integratsiyasi tasviriy san’at tadqiqotlarida miqdoriy va sifat jihatlarning o‘zaro uyg‘un holda talqin etilishini ta’minlaydi. Bu esa tadqiqot natijalarini faqat raqamlar bilan ifodalash bilan cheklanib qolmasdan, ularning estetik va mazmuniy mohiyatini ham ilmiy asosda ochib berishga xizmat qiladi.

Statistik va vizual tahlil usullarining bunday uyg‘un qo‘llanilishi tasviriy san’at tadqiqotlarida metodologik yondashuvlarning takomillashuvini taqozo etadi. Shu bois, keyingi abzasda ushbu usullarning amaliy qo‘llanish shakllari va ularning ta’lim jarayonidagi metodik imkoniyatlari yoritiladi.

Natijada, tasviriy san’at tadqiqotlarida zamonaviy statistik va vizual tahlil usullaridan tizimli, uyg‘un va maqsadga yo‘naltirilgan holda foydalanish ilmiy ishlarning metodologik pishiqligini ta’minlaydi hamda tadqiqot natijalarining obyektivligi, ishonchliligi va dalillarga asoslanganligini oshiradi. Ushbu yondashuvlar empirik ma’lumotlarni miqdoriy va sifat jihatlari uyg‘unligida tahlil qilish, olingan natijalarni ilmiy asosda umumlashtirish va ularni tasviriy san’at ta’limi hamda ijodiy amaliyotga samarali joriy etish imkonini yaratadi. Statistik va vizual tahlil usullarining integratsiyasi tasviriy san’at ta’limini takomillashtirish, pedagogik texnologiyalar samaradorligini oshirish hamda ijodiy jarayonni ilmiy-metodik jihatdan boshqarish uchun mustahkam metodik asos bo‘lib xizmat qiladi.

I. Bilim va tushunish darajasi.

1. Tasviriy san’at tadqiqotlarida statistik va vizual tahlil usullaridan foydalanishning metodologik ahamiyati nimada?

2. Empirik ma’lumotlar deganda nimani tushunasiz va ular tasviriy san’at tadqiqotlarida qanday manbalardan olinadi?

3. Statistik tahlil va subyektiv kuzatuv o‘rtasidagi asosiy farqlarni izohlang.

4. Vizual tahlil tushunchasiga ta’rif bering va uning asosiy vositalarini sanab o‘ting.

II. Tahlil va qiyoslash darajasi.

5. Statistik tahlil usullari tasviriy savodxonlik va ijodiy ko‘nikmalar rivojlanish dinamikasini aniqlashda qanday imkoniyatlar beradi?

6. Vizual tahlil usullari badiiy asarning ichki tuzilishini ochib berishda qanday ustunliklarga ega?

7. Jadval va diagrammalardan foydalanish ilmiy xulosalarning obyektivligiga qanday ta’sir ko‘rsatadi?

III. Amaliy va ijodiy daraja.

8. Magistrantlar ijodiy ishlari misolida statistik va vizual tahlil usullarining uyg‘un qo‘llanilishi qanday natijalar berganini tushuntiring.

9. Vizual tahlil vositalari (sxema, diagramma) ijodiy ishlarni baholashda subyektivlikni kamaytirishga qanday xizmat qiladi?

IV. Umumlashtirish va xulosa chiqarish.

10. Statistik va vizual tahlil usullarining integratsiyasi tasviriy san’at tadqiqotlarini nega fanlararo darajaga olib chiqadi, deb hisoblaysiz?

3.4§ Magistrlik dissertatsiyasiga qo’yiladigan talablar va uni tayyorlash bosqichlari

Magistrlik dissertatsiyasi oliy ta’lim tizimida mutaxassis tayyorlashning muhim yakuniy bosqichi bo‘lib, magistrantning tanlangan yo‘nalish bo‘yicha nazariy bilimlari, ilmiy-tadqiqot ko‘nikmalari va amaliy tajribasini namoyon etuvchi mustaqil ilmiy ish hisoblanadi. Xususan, tasviriy san’at yo‘nalishida magistrlik dissertatsiyasi san’atshunoslik, pedagogika va metodika sohalarini o‘zaro integratsiyalashgan holda tadqiq etishni, badiiy jarayonlarni ilmiy asosda tahlil qilishni hamda amaliy xulosalar chiqarishni talab etadi.

Magistrlik dissertatsiyasiga qo‘yiladigan umumiy talablar,

avvalo, uning ilmiy yangiligi, nazariy va amaliy ahamiyati, tadqiqot metodologiyasining to‘g‘ri tanlanganligi hamda natijalarning ishonchliligi bilan belgilanadi. Dissertatsiya mavzusi dolzarb bo‘lishi, fan va amaliyot ehtiyojlaridan kelib chiqib tanlanishi hamda mavjud ilmiy tadqiqotlar bilan uzviy bog‘liq holda asoslanishi lozim. Tadqiqotning maqsadi, vazifalari, obyekti va predmeti aniq belgilanishi, qo‘llanilgan metodlar esa tadqiqot mazmuniga mos kelishi talab etiladi.

Masalan, tasviriy san’at yo‘nalishida magistrlik dissertatsiyasi tayyorlayotgan magistrant dastlab “rang tasvirida kompozitsion fikrlashni rivojlantirish” mavzusini tanlagan. Tadqiqot jarayonida mavzuning dolzarbligi zamonaviy ta’lim ehtiyojlari va mavjud ilmiy manbalar asosida asoslanib, tadqiqotning maqsadi va vazifalari aniq belgilandi. Shuningdek, pedagogik tajriba-sinov, vizual va statistik tahlil usullarining to‘g‘ri tanlanishi tadqiqot natijalarining ishonchliligini ta’minlashga xizmat qildi.

Ushbu misol shuni ko‘rsatadiki, magistrlik dissertatsiyasida ilmiy talablarning izchil bajarilishi tadqiqotning nazariy asoslanganligi va amaliy samaradorligini ta’minlaydi. Metodologiyaning to‘g‘ri tanlanishi va tadqiqot tuzilmasining aniqligi ilmiy xulosalarning obyektiv chiqishiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi.

Shu bois, magistrlik dissertatsiyasini tayyorlash jarayonida ushbu umumiy talablar bilan bir qatorda, ishni bosqichma-bosqich rejalashtirish va izchil amalga oshirish masalalari alohida ahamiyat kasb etadi.

Tasviriy san’at yo‘nalishidagi magistrlik dissertatsiyalarida badiiy asarlarni, o‘quvchi yoki talabalar ijodiy ishlarini tahlil qilish, pedagogik tajriba-sinovlar o‘tkazish, shuningdek, statistik va vizual tahlil usullaridan foydalanish alohida ilmiy-metodik ahamiyat kasb etadi. Ushbu yondashuvlar tadqiqot jarayonida olingan natijalarning obyektivligi va ilmiy asoslanganligini ta’minlab, dissertatsiyaning metodologik jihatdan pishiq bo‘lishiga xizmat qiladi. Shuningdek, magistrlik dissertatsiyasi matnida ilmiy uslubga qat’iy rioya etilishi, terminlarning izchil qo‘llanilishi hamda bayonning mantiqiy

ketma-ketligining saqlanishi muhim talablar sirasiga kiradi.

Masalan, tasviriy san'at yo'nalishida magistrlik dissertatsiyasi ustida ishlayotgan magistrant o'quvchilarning rangtasvir ishlari asosida pedagogik tajriba-sinov o'tkazdi. Tadqiqot jarayonida ijodiy ishlar dastlab vizual tahlil orqali kompozitsion tuzilma va rang munosabatlari jihatidan tahlil qilindi, so'ngra esa statistik ko'rsatkichlar asosida umumlashtirildi. Ushbu yondashuv tadqiqot natijalarining subyektiv baholardan holi bo'lishini va ilmiy xulosalarning ishonchliligini ta'minladi.

3.4.1-jadval.

Tasviriy san'at yo'nalishidagi magistrlik dissertatsiyalarida qo'llaniladigan tadqiqot usullari va ularning ilmiy natijalari

Tadqiqot usuli	Qo'llanish mazmuni	Ilmiy natijasi
Vizual tahlil	Ijodiy ishlarning kompozitsiyasi, rang uyg'unligi va ifoda vositalarini sxema va diagrammalar asosida tahlil qilish	Badiiy jarayonning sifat jihatlarini aniqlash
Statistik tahlil	Tajriba oldi va yakuniy natijalarni qiyoslash, dinamikani aniqlash	Natijalarning obyektivligi va ishonchliligi
Pedagogik tajriba-sinov	Ta'lim jarayonida yangi metodlarni sinovdan o'tkazish	Metodlarning samaradorligini ilmiy asoslash
Ijodiy ishlar tahlili	O'quvchi va talabalarning badiiy ishlarini qiyosiy o'rganish	Amaliy xulosalar va tavsiyalar ishlab chiqish

3.4.1-jadvalda keltirilgan ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, tasviriy san'at yo'nalishidagi magistrlik dissertatsiyalarida tadqiqot usullarining uyg'un qo'llanilishi ilmiy xulosalarning asoslanganligini kuchaytiradi. Ayniqsa, vizual va statistik tahlil usullarining birgalikda qo'llanishi badiiy jarayonlarni

miqdoriy va sifat jihatdan chuqur tahlil qilish imkonini beradi. Bu esa dissertatsiyaning metodologik pishiqligini ta’minlab, tadqiqot natijalarining ilmiy qiymatini oshiradi.

Shu asosda, magistrlik dissertatsiyasini tayyorlash jarayonida tadqiqot usullarini tanlash bilan bir qatorda, ishni bosqichma-bosqich rejalashtirish va uni izchil amalga oshirish masalalari alohida e’tibor talab etadi.

Magistrlik dissertatsiyasini tayyorlash jarayoni bir necha izchil bosqichlarda amalga oshiriladi. Dastlabki bosqichda magistrant tadqiqot mavzusini tanlaydi va uning dolzarbligini ilmiy manbalar, zamonaviy ta’lim ehtiyojlari hamda amaliy tajribalar asosida asoslaydi. Mavzuning to‘g‘ri tanlanishi butun tadqiqot jarayonining yo‘nalishini belgilab beruvchi muhim omil hisoblanadi. Keyingi bosqichda tadqiqotning maqsadi va vazifalari aniqlashtirilib, ishning umumiy konsepsiyasi ishlab chiqiladi. Ushbu jarayonda ilmiy adabiyotlar tahlili olib borilib, mavzuning o‘rganilganlik darajasi aniqlanadi va tadqiqotning ilmiy yangiligi asoslanadi.

Masalan, tasviriy san’at yo‘nalishida magistrlik dissertatsiyasi tayyorlayotgan magistrant “Tasviriy san’at darslarida vizual tahlil metodlaridan foydalanish” mavzusini tanladi. Tadqiqotning dolzarbligi zamonaviy ta’lim jarayonida vizual fikrlashni rivojlantirish ehtiyoji bilan asoslandi. Ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish jarayonida ushbu masala bo‘yicha mavjud tadqiqotlar o‘rganilib, mavzuning yetarli darajada tizimli yoritilmagan jihatlari aniqlandi. Natijada, tadqiqotning maqsadi va vazifalari aniq belgilandi hamda ishning umumiy konsepsiyasi shakllantirildi.

3.4.2-jadval.

Magistrlik dissertatsiyasini tayyorlashning dastlabki bosqichlari va ularning ilmiy mazmuni

Bosqich	Asosiy faoliyat	Ilmiy natija
Mavzu tanlash	Dolzarb muammoni aniqlash, fan va amaliyot ehtiyojlarini tahlil qilish	Tadqiqot yo‘nalishining aniqlanishi

Dolzarblikni asoslash	Ilmiy manbalar va normativ hujjatlarni tahlil qilish	Tadqiqot zaruriyatining ilmiy asoslanishi
Maqsad va vazifalarni belgilash	Tadqiqot yo‘nalishini aniqlash, vazifalarni tizimlashtirish	Tadqiqot konsepsiyasining shakllanishi
Adabiyotlar tahlili	Ilmiy ishlar va tadqiqotlarni o‘rganish	Mavzuning o‘rganilganlik darajasini aniqlash

3.4.2-jadvaldan ko‘rinadiki, magistrlik dissertatsiyasini tayyorlashning dastlabki bosqichlari tadqiqotning ilmiy asoslanganligini belgilovchi muhim poydevor vazifasini bajaradi. Mavzuning dolzarb va to‘g‘ri tanlanishi, maqsad hamda vazifalarning aniq belgilanishi keyingi bosqichlarda olib boriladigan tadqiqot ishlarining samaradorligini oshiradi. Ayniqsa, ilmiy adabiyotlar tahlili tadqiqotning yangilik darajasini aniqlash va ilmiy xulosalarning asosli bo‘lishiga xizmat qiladi.

Shu sababli, magistrlik dissertatsiyasini tayyorlash jarayonining navbatdagi bosqichlarida tadqiqot metodlarini tanlash, amaliy ishlarni rejalashtirish va tajriba-sinovlarni tashkil etish masalalari alohida ahamiyat kasb etadi.

Navbatdagi bosqichda tadqiqot metodlari tanlanadi va amaliy ishlar rejalashtiriladi. Tadqiqot metodlarining to‘g‘ri tanlanishi dissertatsiya natijalarining ilmiy asoslanganligi va ishonchliligini ta’minlovchi muhim omil hisoblanadi. Tasviriy san’at yo‘nalishida ushbu jarayon pedagogik tajriba-sinovlar o‘tkazish, o‘quvchi yoki talabalar ijodiy ishlarini tahlil qilish, kuzatuvlar olib borish, anketa va so‘rovnomalar tashkil etish, shuningdek, statistik va vizual tahlil usullarini qo‘llashni o‘z ichiga oladi. Olingan empirik ma’lumotlar tizimli ravishda qayta ishlanib, ilmiy tahlil qilinadi hamda tadqiqot jarayonining borishini aks ettiruvchi oraliq xulosalar shakllantiriladi.

Masalan, tasviriy san’at yo‘nalishida magistrlik dissertatsiyasi ustida ishlayotgan magistrant yangi o‘qitish metodikasining samaradorligini aniqlash maqsadida pedagogik tajriba-sinov o‘tkazdi. Tajriba jarayonida talabalar ijodiy ishlari vizual

tahlil orqali baholanib, anketa va so‘rovnomalar yordamida ularning fikr-mulohazalari yig‘ildi. Olingan ma’lumotlar statistik ko‘rsatkichlar asosida qayta ishlanib, tajriba davomida qo‘llanilgan metodlarning samaradorligi ilmiy jihatdan asoslandi.

3.4.3-jadval.

Tasviriy san’at yo‘nalishida qo‘llaniladigan tadqiqot metodlari va ularning vazifalari

Tadqiqot metodi	Qo‘llanish mazmuni	Ilmiy natijasi
Pedagogik tajriba-sinov	Yangi metod va texnologiyalarni amaliyotda sinash	Metodlarning samaradorligini aniqlash
Ijodiy ishlar tahlili	Talabalar yoki o‘quvchilar ishlarini qiyosiy o‘rganish	Ijodiy rivojlanish dinamikasini aniqlash
Kuzatuv	Ta’lim jarayonidagi o‘zgarishlarni bevosita kuzatish	Sifat jihatidagi o‘zgarishlarni aniqlash
Anketa va so‘rovnoma	Ishtirokchilarning fikr va munosabatlarini aniqlash	Subyektiv baholarni tizimlashtirish
Statistik va vizual tahlil	Ma’lumotlarni miqdoriy va ko‘rgazmali tahlil qilish	Natijalarning obyektivligi va ishonchliligi

3.4.3-jadvalda keltirilgan metodlar majmuasi tasviriy san’at yo‘nalishidagi magistrlik dissertatsiyalarida tadqiqot jarayonini har tomonlama va tizimli tashkil etish imkonini beradi. Ayniqsa, pedagogik tajriba-sinov, statistik va vizual tahlil usullarining uyg‘un qo‘llanilishi empirik ma’lumotlarning chuqur tahlil qilinishini ta’minlab, oraliq xulosalarning ilmiy asoslanganligini oshiradi.

Mazkur bosqichda shakllantirilgan empirik ma’lumotlar keyingi jarayonda tadqiqot natijalarini umumlashtirish,

yakuniy ilmiy xulosalar va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish uchun asos bo‘lib xizmat qiladi.

Yakuniy bosqichda tadqiqot jarayonida to‘plangan empirik ma’lumotlar tizimli ravishda umumlashtirilib, ilmiy xulosalar hamda amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi. Ushbu xulosalar tasviriy san’at ta’limini takomillashtirish, pedagogik texnologiyalar samaradorligini oshirish va ijodiy jarayonni ilmiy-metodik jihatdan boshqarishga qaratilgan bo‘lishi lozim. Tadqiqot natijalarining nazariy asoslanganligi bilan bir qatorda, ularning ta’lim va ijodiy amaliyotda qo‘llash imkoniyatlari ham aniq ko‘rsatib berilishi talab etiladi. Magistrlik dissertatsiyasi belgilangan me’yoriy talablar asosida rasmiylashtirilib, ilmiy ishni himoyaga tayyorlash bosqichi bilan yakunlanadi.

Masalan, tasviriy san’at yo‘nalishidagi magistrlik dissertatsiyasida pedagogik tajriba-sinov natijalari yakuniy tahlil qilinib, talabalar ijodiy ishlarida rang uyg‘unligi va kompozitsion aniqlik sezilarli darajada oshgani aniqlangan. Ushbu natijalar asosida tasviriy san’at darslarida vizual tahlil va interfaol metodlardan foydalanish bo‘yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqilib, ular ta’lim jarayoniga joriy etish uchun tavsiya etilgan.

3.4.4-jadval.

Yakuniy bosqichda amalga oshiriladigan ishlar va ularning natijalari

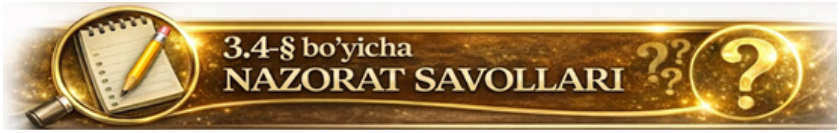
Bosqich faoliyati	Mazmuni	Kutiladigan natija
Natijalarni umumlashtirish	Empirik ma’lumotlarni tizimlashtirish va tahlil qilish	Ilmiy xulosalarning shakllanishi
Ilmiy xulosalar chiqarish	Tadqiqot maqsad va vazifalariga mos xulosalar ishlab chiqish	Tadqiqot natijalarining ilmiy asoslanganligi
Amaliy tavsiyalar ishlab chiqish	Ta’lim va ijodiy jarayon uchun metodik takliflar berish	Natijalarni amaliyotga joriy etish

Rasmiylashtirish va himoya	Dissertatsiyani me'yorlarga muvofiq tayyorlash	Himoyaga tayyor ilmiy ish

3.4.4-jadvaldan ko'rinadiki, magistrlik dissertatsiyasining yakuniy bosqichi tadqiqot natijalarining ilmiy va amaliy qiymatini belgilovchi muhim bosqich hisoblanadi. Ilmiy xulosalar va amaliy tavsiyalarning uyg'unligi dissertatsiyaning nazariy pishiqligini oshirib, uning ta'lim va ijodiy amaliyotga samarali joriy etilishini ta'minlaydi. Bu esa magistrlik dissertatsiyasining umumiy ilmiy salohiyatini yuksaltiradi.

Shu tariqa, magistrlik dissertatsiyasini tayyorlash bosqichlarining izchil va tizimli amalga oshirilishi magistrantning ilmiy-tadqiqot kompetensiyalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Keyingi bo'limda mazkur jarayon bo'yicha umumiy metodik xulosalar va tavsiyalar bayon etiladi.

Shunday qilib, magistrlik dissertatsiyasiga qo'yiladigan talablar va uni tayyorlash bosqichlarining izchil va tizimli amalga oshirilishi magistrantning ilmiy-tadqiqot faoliyatini puxta rejalashtirish, tadqiqot jarayonini metodologik jihatdan asoslash hamda olingan natijalarni ilmiy va amaliy jihatdan ishonchli talqin etish imkonini beradi. Tasviriy san'at yo'nalishidagi magistrlik dissertatsiyalarida nazariy bilimlar, pedagogik tajriba-sinovlar, ijodiy ishlar tahlili, shuningdek, statistik va vizual tahlil usullarining uyg'un qo'llanilishi tadqiqot natijalarining obyektivligi va ilmiy asoslanganligini ta'minlaydi. Dissertatsiyani tayyorlashning dastlabki bosqichidan yakuniy xulosalar va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishgacha bo'lgan jarayonning izchil tashkil etilishi magistrantning ilmiy salohiyatini namoyon etish, tasviriy san'at ta'limini takomillashtirish hamda ta'lim va ijodiy amaliyotga ilmiy asoslangan yangiliklarni samarali joriy etish uchun mustahkam metodik poydevor bo'lib xizmat qiladi.

I. Bilim va tushunish darajasi

1. Magistrlik dissertatsiyasi oliy ta'lim tizimida qanday ilmiy va metodik ahamiyatga ega?

2. Tasviriy san'at yo'nalishidagi magistrlik dissertatsiyasining o'ziga xos jihatlari nimada namoyon bo'ladi?

3. Magistrlik dissertatsiyasiga qo'yiladigan umumiy talablarni sanab bering?

4. Dissertatsiya mavzusining dolzarbligi qanday mezonlar asosida aniqlanadi?

II. Tahlil va izohlash darajasi.

5. Tadqiqot metodologiyasining to'g'ri tanlanishi dissertatsiya natijalarining ishonchliligiga qanday ta'sir ko'rsatadi?

6. Statistik va vizual tahlil usullarining uyg'un qo'llanilishi tasviriy san'at tadqiqotlarida nima sababdan muhim?

7. Ilmiy adabiyotlar tahlili magistrlik dissertatsiyasida qanday vazifani bajaradi?

III. Amaliy va tadqiqot darajasi

8. Pedagogik tajriba-sinov magistrlik dissertatsiyasida qanday maqsadda o'tkaziladi?

9. Ijodiy ishlar tahlili va kuzatuv metodlari orqali qanday empirik ma'lumotlar olinadi?

10. Tadqiqot jarayonida oraliq xulosalar chiqarishning ilmiy ahamiyatini tushuntiring.

IV. Umumlashtirish va xulosa chiqarish darajasi.

11. Magistrlik dissertatsiyasini tayyorlash bosqichlarining izchil bajarilishi magistrantning ilmiy salohiyatiga qanday ta'sir ko'rsatadi?

12. Yakuniy ilmiy xulosalar va amaliy tavsiyalar tasviriy san'at ta'limini rivojlantirishda qanday rol o'ynaydi?

Zamonaviy ilmiy tadqiqotlar faqat milliy doirada emas, balki xalqaro ilmiy maydonda ham tan olinishi va baholanishi orqali o‘zining to‘liq ilmiy qiymatini namoyon etadi. Shu bois, magistrlik dissertatsiyasi doirasida olingan ilmiy natijalarni xalqaro ilmiy hamjamiyatga taqdim etish, ularni impakt-faktorli ilmiy jurnallarda chop etish masalalari bugungi kunda alohida dolzarblik kasb etmoqda. Ushbu jarayon magistrantning ilmiy salohiyati, tadqiqot natijalarining yangiligi va metodologik pishiqligini xalqaro mezonlar asosida baholash imkonini beradi hamda ilmiy faoliyatning sifat jihatdan yangi bosqichga ko‘tarilishiga xizmat qiladi.

Masalan, tasviriy san’at yo‘nalishida magistrlik dissertatsiyasini himoya qilgan magistrant o‘z tadqiqoti asosida tayyorlangan ilmiy maqolani xalqaro ilmiy konferensiyada taqdim etdi. Taqdimot jarayonida tadqiqot natijalari xorijiy mutaxassislar tomonidan muhokama qilinib, metodologik yondashuv va vizual tahlil vositalari ijobiy baholandi. Keyinchalik mazkur tadqiqot asosida tayyorlangan maqola impakt-faktorli ilmiy jurnalga taqdim etildi va chop etish uchun tavsiya qilindi.

Ushbu holat shuni ko‘rsatadiki, ilmiy tadqiqot natijalarini xalqaro ilmiy maydonda taqdim etish magistrantning ilmiy ishini faqat mahalliy doirada emas, balki xalqaro mezonlar asosida sinovdan o‘tkazish imkonini yaratadi. Bu esa tadqiqot natijalarining ilmiy ahamiyatini oshirib, ularning tan olinishi va tarqalishini ta’minlaydi.

Shu sababli, ilmiy tadqiqot natijalarini xalqaro maydonda samarali taqdim etishning shakllari va usullari, xususan, xalqaro ilmiy konferensiyalar va nufuzli jurnallarda ishtirok

etish masalalarini batafsil ko‘rib chiqish zarur bo‘ladi.

Ilmiy tadqiqot natijalarini xalqaro ilmiy maydonda taqdim etishning asosiy shakllariga xalqaro ilmiy konferensiyalar, simpoziumlar, seminarlar hamda ilmiy forumlarda ma’ruza qilish kiradi. Bunday ilmiy tadbirlarda ishtirok etish magistrantga o‘z tadqiqot natijalarini xorijiy olimlar bilan bevosita muhokama qilish, tanqidiy fikr va ilmiy tavsiyalar olish, shuningdek, kelgusidagi ilmiy hamkorlik aloqalarini yo‘lga qo‘yish imkonini yaratadi. Ayniqsa, tasviriy san’at yo‘nalishidagi tadqiqotlar vizual materiallarga boy bo‘lgani sababli, ularni slaydli taqdimotlar, ilmiy posterlar va vizual namoyishlar orqali xalqaro miqyosda ta’sirchan va tushunarli tarzda taqdim etish muhim ahamiyat kasb etadi.

Masalan, tasviriy san’at yo‘nalishida magistrlik dissertatsiyasi ustida ishlayotgan magistrant o‘z tadqiqot natijalarini xalqaro ilmiy konferensiyada poster taqdimoti shaklida namoyish etdi. Taqdimot jarayonida rasmiy diagrammalar, kompozitsion sxemalar va vizual tahlil natijalari xorijiy mutaxassislar e’tiborini tortdi hamda muhokamalar jarayonida tadqiqot metodologiyasi va natijalariga oid qimmatli tavsiyalar berildi. Ushbu tajriba magistrantga ilmiy ishini takomillashtirish va uni xalqaro talablar darajasiga moslashtirish imkonini berdi.

Mazkur holat xalqaro ilmiy tadbirlarda ishtirok etish magistrantning ilmiy fikrlash doirasini kengaytirishi, tadqiqot natijalarini tanqidiy baholashga o‘rganishi hamda ilmiy ishining sifatini oshirishga xizmat qilishini ko‘rsatadi. Vizual taqdimot vositalaridan samarali foydalanish esa ilmiy g‘oyalarni xalqaro auditoriyaga aniq va tushunarli yetkazish imkonini yaratadi.

Shu bois, ilmiy tadqiqot natijalarini xalqaro miqyosda e’tirof ettirishning navbatdagi muhim yo‘li sifatida impakt-faktorli ilmiy jurnallarda maqola chop etish masalalarini alohida ko‘rib chiqish zarur bo‘ladi.

3.5.1-jadval.

Ilmiy tadqiqot natijalarini xalqaro ilmiy maydonda taqdim etish shakllari va ularning ilmiy samarasi

Taqdim etish shakli	Asosiy maqsad	Ilmiy samarasi
Xalqaro konferensiya va simpoziumlar	Tadqiqot natijalarini muhokama qilish	Tanqidiy fikrlar, ilmiy takomillashtirish
Ilmiy poster va vizual taqdimot	Vizual tahlil natijalarini namoyish etish	Ilmiy g‘oyalarning tushunarli yetkazilishi
Impakt-faktorli jurnal maqolasi	Ilmiy e’tirof va indeksatsiya	Tadqiqotning xalqaro tan olinishi
Peer review jarayoni	Ilmiy sifat nazorati	Metodologik pishiqlik va aniqlik
Vizual materiallar (diagramma, sxema)	Natijalarni dalillash	Ilmiy ishonchlilik va ko‘rgazmalilik

3.5.1-jadval ma’lumotlari shuni ko‘rsatadiki, ilmiy tadqiqot natijalarini xalqaro ilmiy maydonda taqdim etish jarayoni bir bosqichli emas, balki o‘zaro bog‘liq va izchil shakllar majmuasidan iborat. Xalqaro konferensiyalar va vizual taqdimotlar tadqiqotni dastlabki ilmiy muhokamadan o‘tkazish imkonini bersa, impakt-faktorli jurnallarda chop etish ilmiy natijalarning xalqaro darajada e’tirof etilishini ta’minlaydi. Ayniqsa, peer review jarayonining mavjudligi tadqiqotning metodologik pishiqligini oshirib, ilmiy xulosalarning dalillarga asoslanganligini kuchaytiradi. Bu holat tasviriy san’at yo‘nalishidagi tadqiqotlarda vizual va statistik tahlil usullarining xalqaro ilmiy talablar bilan uyg‘unlashuvini ta’minlaydi.

Xalqaro ilmiy jurnallarda, xususan impakt-faktor ko‘rsatkichiga ega nashrlarda maqola chop etish ilmiy tadqiqot natijalarini e’tirof

etishning eng muhim va nufuzli shakllaridan biri hisoblanadi. Bunday jurnallar tadqiqotlarning ilmiy darajasi, metodologik pishiqligi, natijalarning yangiligi hamda ilmiy xulosalarning dalillarga asoslanganligiga yuqori talablar qo‘yadi. Shu sababli, impakt-faktorli jurnallarga maqola tayyorlash jarayonida tadqiqot mavzusining dolzarbligi, ilmiy yangiligi, foydalanilgan metodlarning asoslanganligi va xulosalarning aniq hamda mantiqiy bayon etilishiga alohida e’tibor qaratilishi zarur.

Masalan, tasviriy san’at yo‘nalishida magistrlik dissertatsiyasi asosida tayyorlangan ilmiy maqola xorijiy impakt-faktorli jurnalga taqdim etildi. Taqriz jarayonida ekspertlar tadqiqot metodologiyasining aniqligi, statistik va vizual tahlil usullarining uyg‘un qo‘llanilishi hamda natijalarning ilmiy yangiligini ijobiy baholadilar. Shu bilan birga, ayrim xulosalarni yanada aniqroq asoslash bo‘yicha tavsiyalar berildi va maqola muallif tomonidan takomillashtirilib, qayta taqdim etildi.

Mazkur holat shuni ko‘rsatadiki, impakt-faktorli jurnallarda maqola chop etish jarayoni nafaqat ilmiy natijalarni e’tirof ettirish, balki tadqiqotni yanada mukammallashtirish imkonini ham yaratadi. Taqriz (peer review) jarayoni magistrantning tanqidiy fikrlashini rivojlantirib, ilmiy ish sifatining oshishiga xizmat qiladi.

Shu bois, impakt-faktorli jurnallarga maqola taqdim etish jarayonining bosqichlari, jurnal tanlash va tahririy talablarni bajarish masalalarini batafsil ko‘rib chiqish muhim ahamiyat kasb etadi.

Tasviriy san’at yo‘nalishida ilmiy maqolalarni xalqaro jurnallarda chop etishda matnning ilmiy mazmuni bilan bir qatorda vizual materiallarning sifati ham muhim ahamiyat kasb etadi. Grafiklar, diagrammalar, sxemalar va tasviriy tahlil natijalari xalqaro nashr standartlariga mos ravishda tayyorlanishi, ularning aniqligi, estetik jihatdan ravshanligi hamda ilmiy mazmunni to‘liq aks ettirishi lozim. Shuningdek, barcha vizual materiallar bo‘yicha mualliflik huquqi talablariga rioya etilishi, foydalanilgan manbalarga aniq va to‘g‘ri havolalar berilishi maqolaning ilmiy saviyasi va nashrga qabul qilinish ehtimolini sezilarli darajada oshiradi.

Masalan, tasviriy san’at yo‘nalishida tayyorlangan ilmiy maqolada talabalarning ijodiy ishlari asosida tuzilgan diagrammalar va kompozitsion sxemalar xalqaro jurnal talablariga mos ravishda

qayta ishlanib, yuqori aniqlikdagi grafik formatlarda taqdim etildi. Vizual materiallarning izchil nomlanishi, manbalarining ko‘rsatilishi va matn bilan uyg‘unlashtirilishi natijasida maqola tahririyat tomonidan ijobiy baholanib, chop etish uchun qabul qilindi.

Ushbu holat vizual materiallarning sifati ilmiy maqolaning faqat tashqi ko‘rinishini emas, balki uning ilmiy mazmunini tushunarli va ishonchli yetkazishdagi rolini ham belgilashini ko‘rsatadi. Vizual tahlil natijalarining xalqaro standartlarga mos taqdim etilishi tadqiqotning ilmiy darajasini oshirib, maqolaning akademik qadr-qimmatini kuchaytiradi.

Shu sababli, ilmiy maqolani impakt-faktorli jurnalga taqdim etish jarayonining bosqichlari, jumladan jurnal tanlash, maqolani tahririy talablarga moslashtirish va ekspertlar xulosalari bilan ishlash masalalarini alohida ko‘rib chiqish zarur bo‘ladi.

Ilmiy maqolani impakt-faktorli jurnalga taqdim etish jarayoni, odatda, bir necha izchil bosqichlarni o‘z ichiga oladi. Ushbu bosqichlarga mos jurnalni tanlash, maqolani jurnalning texnik va ilmiy talablariga muvofiqlashtirish, tahririyatga yuborish, ekspertlar (peer review) xulosalarini olish hamda bildirilgan e’tiroz va tavsiyalar asosida maqolani qayta ishlash kiradi. Mazkur jarayon magistrantdan ilmiy sabr-toqat, tanqidiy fikrlarni to‘g‘ri qabul qilish va o‘z ilmiy ishini doimiy ravishda takomillashtirish ko‘nikmalarini talab etadi. Shu jihatdan, ilmiy nashrlar bilan ishlash magistrantning ilmiy madaniyati va kasbiy yetukligini shakllantiruvchi muhim bosqich hisoblanadi.

Masalan, tasviriy san’at yo‘nalishida tayyorlangan ilmiy maqola dastlab impakt-faktorli jurnal tahririyati tomonidan ko‘rib chiqilib, ekspertlar tomonidan bir qator metodologik aniqliklar va vizual materiallarni takomillashtirish bo‘yicha tavsiyalar berildi. Magistrant ushbu fikrlarni inobatga olgan holda maqolaning tahliliy qismini boyitdi, grafik va diagrammalarni qayta ishladi hamda manbalarga havolalarni aniqlashtirdi. Natijada, maqola qayta ko‘rib chiqilib, chop etish uchun qabul qilindi.

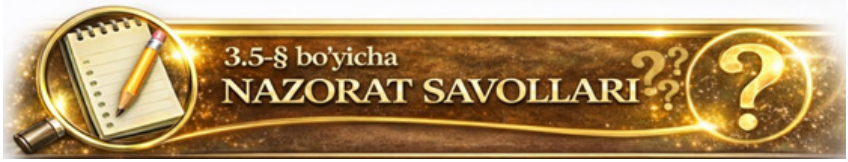
Mazkur misol impakt-faktorli jurnallarda chop etish jarayoni ilmiy tadqiqotni yanada pishitish, metodologik kamchiliklarni bartaraf etish va ilmiy natijalarni xalqaro talablar darajasiga olib chiqishda muhim o‘rin tutishini ko‘rsatadi. Peer review jarayoni

magistrantning tanqidiy tafakkurini rivojlantirib, ilmiy ish sifatining oshishiga xizmat qiladi.

Shu bois, ilmiy tadqiqot natijalarini xalqaro ilmiy maydonda e'tirof ettirish jarayonining umumiy ahamiyati va uning magistrantning kelgusidagi ilmiy faoliyatiga ta'sirini umumlashtirish zarurati yuzaga keladi.

Shunday qilib, ilmiy tadqiqot natijalarini xalqaro ilmiy maydonda taqdim etish va impakt-faktorli jurnallarda chop etish magistrlik dissertatsiyasi doirasida olingan ilmiy xulosalarning to'liq e'tirof etilishini ta'minlovchi muhim va izchil jarayon hisoblanadi. Xalqaro ilmiy konferensiyalar, simpoziumlar hamda vizual taqdimotlar tadqiqotni dastlabki ilmiy muhokamadan o'tkazish, xorijiy mutaxassislar bilan muloqot qilish va tadqiqot natijalarini tanqidiy baholash imkonini bersa, impakt-faktorli jurnallarda chop etish ushbu natijalarning ilmiy yangiligi, metodologik pishiqligi va dalillarga asoslanganligini xalqaro standartlar asosida tasdiqlaydi.

Ayniqsa, tasviriy san'at yo'nalishidagi tadqiqotlarda vizual materiallarning sifatli, aniq va xalqaro nashr talablariga mos taqdim etilishi ilmiy g'oyalarni tushunarli yetkazish va maqolaning akademik qadr-qimmatini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Peer review jarayonida bildirilgan tanqidiy fikrlar asosida ilmiy ishni takomillashtirish magistrantning ilmiy madaniyatini, tanqidiy tafakkurini va kasbiy yetukligini rivojlantiradi. Natijada, xalqaro ilmiy maydonda faol ishtirok etish tasviriy san'at yo'nalishidagi tadqiqotlarni global ilmiy makonga integratsiyalashtirib, milliy ilm-fan salohiyatini xalqaro miqyosda namoyon etish uchun mustahkam ilmiy asos yaratadi.

1. Nima sababdan ilmiy tadqiqot natijalarini xalqaro ilmiy maydonda taqdim etish zamonaviy ilm-fan taraqqiyotida muhim ahamiyat kasb etadi?

2. Xalqaro ilmiy konferensiyalar va simpoziumlarda ishtirok

etish magistrantning ilmiy faoliyatiga qanday imkoniyatlar yaratadi?

3. Tasviriy san’at yo‘nalishidagi tadqiqotlarni xalqaro miqyosda taqdim etishda vizual materiallarning o‘rni va ahamiyati nimada?

4. Impakt-faktorli ilmiy jurnallar qanday mezonlar asosida ilmiy maqolalarni qabul qiladi?

5. Impakt-faktorli jurnallarda chop etiladigan maqolalarga qo‘yiladigan asosiy ilmiy va metodologik talablarni sanab bering.

6. Peer review (taqriz) jarayoni ilmiy maqola sifatiga qanday ta’sir ko‘rsatadi?

7. Ilmiy maqolani impakt-faktorli jurnalga taqdim etish bosqichlari qanday ketma-ketlikda amalga oshiriladi?

8. Tasviriy san’at tadqiqotlarida grafiklar, diagrammalar va sxemalarning xalqaro nashrlardagi ahamiyati nimada namoyon bo‘ladi?

9. Xalqaro ilmiy maydonda faol ishtirok etish magistrantning ilmiy madaniyati va kasbiy yetukligini qanday rivojlantiradi?

10. Ilmiy tadqiqot natijalarini xalqaro darajada e’tirof ettirish milliy ilm-fan salohiyatiga qanday ta’sir ko‘rsatadi?

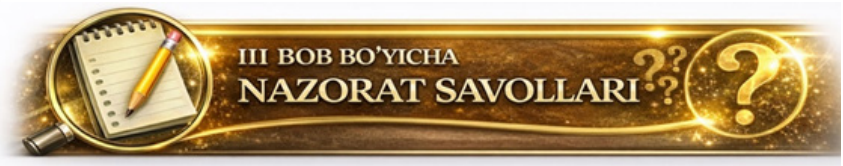
Uchinchi bobda tasviriy san’at sohasida olib boriladigan ilmiy-tadqiqotlarning metodologik asoslari, tadqiqot jarayonida zamonaviy statistik va vizual tahlil usullaridan foydalanish, magistrlik dissertatsiyasini tayyorlashga qo‘yiladigan talablar hamda ilmiy natijalarni xalqaro ilmiy maydonda taqdim etish masalalari nazariy va amaliy jihatdan tizimli ravishda yoritildi. Bob doirasida ilmiy-tadqiqotning nazariy va amaliy qirralari o‘zaro uyg‘un holda tahlil qilinib, tasviriy san’at tadqiqotlarining ilmiy pishiqligi va ishonchliligi

aynan tadqiqot metodlarining to‘g‘ri tanlanishi hamda izchil qo‘llanilishiga bevosita bog‘liq ekani ilmiy jihatdan asoslab berildi.

Olib borilgan tahlillar shuni ko‘rsatadiki, tadqiqot jarayonida statistik va vizual tahlil usullarini uyg‘un qo‘llash badiiy jarayonlarni faqat sub’ektiv mushohada va taassurotlar asosida emas, balki aniq dalillar, tahliliy ko‘rsatkichlar va umumlashtirilgan natijalarga tayangan holda o‘rganish imkonini yaratadi. Magistrlik dissertatsiyasini tayyorlash bosqichlarining ilmiy-metodik jihatdan izchil tashkil etilishi esa magistrantlarda ilmiy-tadqiqot kompetensiyalarini shakllantirish, nazariy bilimlarni amaliy tajriba bilan boyitish va asosli ilmiy xulosalar chiqarishga xizmat qilishi ko‘rsatib berildi.

SHuningdek, ilmiy-tadqiqot natijalarini xalqaro ilmiy maydonda taqdim etish, impakt-faktorli ilmiy jurnallarda chop etish, xalqaro konferensiyalar va ilmiy forumlarda ishtirok etish masalalarining yoritilishi tasviriy san’at yo‘nalishidagi tadqiqotlarning global ilmiy makonga integratsiyalashuvini ta’minlovchi muhim omil ekanini namoyon etdi. Pir-revyu (peer review) jarayoni, vizual va ilmiy taqdimotlar orqali tadqiqot ishlarining sifat jihatdan takomillashuvi, magistrantlarda ilmiy madaniyat, tanqidiy tafakkur va akademik muloqot ko‘nikmalarining rivojlanishi ilmiy jihatdan asoslab berildi.

Umuman olganda, uchinchi bobda bayon etilgan ilmiy-metodik yondashuvlar tasviriy san’at sohasida ilmiy-tadqiqotlarni zamonaviy ilm-fan talablari asosida tashkil etish, ta’lim va ijodiy amaliyotga ilmiy asoslangan qarorlar joriy etish hamda bo‘lajak mutaxassislarning ilmiy salohiyatini yuksaltirish uchun mustahkam metodologik asos bo‘lib xizmat qiladi. Bu yondashuvlar tasviriy san’at tadqiqotlarini xalqaro akademik standartlar bilan uyg‘unlashtirish imkonini yaratadi.

1. Tasviriy san'at sohasida ilmiy tadqiqot olib borishning metodologik asoslari nimadan iborat?

2. Ilmiy tadqiqot metodologiyasi va tadqiqot metodlari o'rtasidagi farqni izohlang.

3. Tasviriy san'at tadqiqotlarida empirik ma'lumotlar qanday manbalar asosida yig'iladi?

4. Pedagogik tajriba-sinov metodining tasviriy san'at tadqiqotlaridagi ahamiyati nimada namoyon bo'ladi?

5. Statistik tahlil usullari tasviriy san'at tadqiqotlarida qanday vazifalarni bajaradi?

6. Vizual tahlil usullarining badiiy asar va ijodiy ishlarni o'rganishdagi o'rni va afzalliklarini tushuntiring.

7. Statistik va vizual tahlil usullarining uyg'un qo'llanilishi ilmiy xulosalarning ishonchliligiga qanday ta'sir ko'rsatadi?

8. Magistrlik dissertatsiyasiga qo'yiladigan asosiy ilmiy va metodologik talablar qaysilar?

9. Magistrlik dissertatsiyasini tayyorlashning dastlabki bosqichlari qanday ilmiy vazifalarni hal etadi?

10. Tadqiqot mavzusining dolzarbligini asoslashda qaysi omillar hisobga olinadi?

11. Tadqiqot metodlarini tanlashda tasviriy san'at yo'nalishining o'ziga xos jihatlari qanday inobatga olinadi?

12. Pedagogik tajriba-sinov va ijodiy ishlar tahlilining ilmiy natijalarga ta'sirini izohlang.

13. Statistik va vizual tahlil natijalari asosida ilmiy xulosalar qanday shakllantiriladi?

14. Ilmiy tadqiqot natijalarini xalqaro ilmiy maydonda taqdim etishning asosiy shakllari qaysilar?

15. Xalqaro ilmiy konferensiyalar va simpoziumlarda ishtirok etish magistrantga qanday ilmiy imkoniyatlar yaratadi?

16. Impakt-faktorli ilmiy jurnallarda chop etiladigan maqo-

lalarga qo‘yiladigan asosiy talablarni sanab bering.

17. Peer review (taqriz) jarayoni ilmiy ish sifatini oshirishda qanday rol o‘ynaydi?

18. Tasviriy san’at yo‘nalishidagi ilmiy maqolalarda vizual materiallarga qo‘yiladigan xalqaro talablar nimalardan iborat?

19. Ilmiy maqolani impakt-faktorli jurnalga taqdim etish jarayonining asosiy bosqichlarini tushuntiring.

20. Ilmiy tadqiqot natijalarini xalqaro darajada e’tirof ettirish magistrantning ilmiy salohiyati va kasbiy rivojlanishiga qanday ta’sir ko‘rsatadi?

21. Statistik va vizual tahlil usullarini uyg‘un qo‘llash tasviriy san’at tadqiqotlarida qanday ilmiy afzalliklar beradi?

Qisqa ilmiy izoh: – Ushbu umumiy nazorat savollari III bobda yoritilgan metodologik yondashuvlar, tadqiqot usullari, dissertatsiya tayyorlash bosqichlari hamda ilmiy natijalarni xalqaro ilmiy maydonda taqdim etish masalalarini kompleks ravishda qamrab olib, magistrantlarning tizimli bilim va ilmiy-tadqiqot kompetensiyalarini baholashga xizmat qiladi.

IV BOB. SEMINAR MASHG'ULOTLARI BO'YICHA KO'RSATMA VA TAVSIYALAR

KALIT TUSHUNCHALAR:
ilmiy-pedagogik integratsiya, amaliyotga joriy etish, ijodiy loyiha, kasbiy kompetensiya, ilmiy natija, istiqbolli yo'nalishlar, ta'lim sifati.

Mazkur IV-bob tasviriy san'at ixtissosligida tahsil olayotgan magistrantlarning ilmiy-tadqiqot faoliyatini metodologik jihatdan shakllantirishga qaratilgan bo'lib, u nazariy bilimlarni amaliy mashqlar, ilmiy bahs-munozaralar va tahliliy faoliyat bilan uzviy bog'liq holda tashkil etishni nazarda tutadi. Bobning asosiy g'oyasi ilmiy tadqiqot metodologiyasini tayyor ta'riflar majmui sifatida emas, balki magistrantning mustaqil ilmiy tafakkurini shakllantiruvchi amaliy jarayon sifatida yoritishdan iborat.

Tasviriy san'at tadqiqotlari o'zining badiiy, estetik va madaniy xususiyatlari bilan ajralib turgani sababli, bu sohada ilmiy izlanishlar ko'pincha subyektiv yondashuv xavfiga duch keladi. Shu bois IV-bobda magistrantlarni metodologik jihatdan qurollantirish, ya'ni tadqiqot mavzusini tanlashdan boshlab, manbalar bilan ishlash, badiiy asarni ilmiy tahlil qilish, ma'lumotlarni yig'ish va qayta ishlash, ilmiy etika masalalariga rioya etish hamda tadqiqot natijalarini milliy va xalqaro ilmiy maydonda taqdim etishgacha bo'lgan jarayonlarni izchil va tizimli ravishda o'zlashtirishga alohida e'tibor qaratiladi.

Bob tarkibidagi seminar mashg'ulotlari 4.1-4.15 paragraflar orqali "nazariya → amaliyot → tahlil → ilmiy xulosa → taqdimot" tamoyili asosida qurilgan bo'lib, magistrantni passiv tinglovchidan faol tadqiqotchi subyektga aylantirishni ko'zda tutadi. Har bir mavzu ilmiy bahs, amaliy mashq, qiyosiy tahlil va refleksiya orqali o'zlashtirilishi rejalashtirilgan bo'lib, bu jarayon magistrantlarda tanqidiy fikrlash, ilmiy pozitsiyani asoslash va metodologik xatolardan xoli tadqiqot olib borish

ko‘nikmalarini shakllantiradi.

Shuningdek, mazkur bobda tasviriy san’at tadqiqotlariga xos bo‘lgan ikonologik, qiyosiy, fanlararo, statistik va vizual tahlil usullarining amaliy qo‘llanilishiga alohida urg‘u beriladi. Bu esa magistrantlarga nafaqat ilmiy ish yozish, balki san’at hodisalarini ilmiy asosda talqin qilish, baholash va umumlashtirish imkonini yaratadi.

Umuman olganda, IV-bob seminar mashg‘ulotlari orqali magistrantning ilmiy-tadqiqot kompetensiyalarini kompleks rivojlantirishga xizmat qilib, keyingi boblarda nazarda tutilgan ilmiy xulosalar, metodik umumlashtirishlar va mustaqil tadqiqot faoliyati uchun mustahkam metodologik poydevor yaratadi.

1. Nazariy yo‘naltirish.

Ilmiy tadqiqot metodologiyasi – bu tadqiqot jarayonini tashkil etish, olib borish va olingan natijalarni ilmiy asosda tahlil qilishga xizmat qiluvchi tamoyillar, yondashuvlar va usullar tizimidir. Metodologiya tadqiqotchiga nima uchun, qanday maqsadda va qaysi usullar orqali tadqiqot olib borish lozimligini belgilab beradi hamda ilmiy izlanishning umumiy yo‘nalishini aniqlaydi.

Tasviriy san’at sohasida ilmiy tadqiqot metodologiyasi alohida ahamiyat kasb etadi, chunki badiiy jarayonlar ko‘pincha subyektiv baholashga moyil bo‘ladi. Metodologik yondashuv esa san’at asarini faqat estetik taassurot asosida emas, balki tarixiy, nazariy, madaniy va pedagogik omillar bilan uzviy bog‘liq holda ilmiy tahlil qilish imkonini yaratadi. Shu bois, metodologiya tasviriy san’at tadqiqotlarida ilmiylik, dalillilik va tizimlilikni ta’minlovchi asosiy tayanch hisoblanadi. Shuningdek, ilmiy tadqiqot metodologiyasi tadqiqotning barcha bosqichlarini – muammoni qo‘yish, manbalarni tanlash,

metodlarni belgilash, tahlil va xulosa chiqarish jarayonlarini yagona mantiqiy tizimga soluvchi “ilmiy yo‘l xaritasi” vazifasini bajaradi.

Mazkur seminar mashg‘uloti metodologiya tushunchasini nazariy jihatdan anglash bilan bir qatorda, magistrantlarni ilmiy bahs yuritishga, o‘z fikrlarini asoslab himoya qilishga va keyingi amaliy tadqiqot mashg‘ulotlariga tayyorlashga xizmat qiladi. Aynan shu sababli ushbu mavzu seminar shaklida, munozara va tahlil asosida olib boriladi.

2. Seminar mashg‘ulotining maqsadi va vazifalari.

Maqsad: – Magistrantlarda ilmiy tadqiqot metodologiyasi haqidagi tizimli tasavvurni shakllantirish hamda uning tasviriy san’at tadqiqotlaridagi o‘rnini anglash ko‘nikmasini rivojlantirish. Mazkur seminar mashg‘uloti magistrantni keyingi amaliy tadqiqot mashg‘ulotlariga tayyorlovchi tayanch bosqich hisoblanadi.

Vazifalar:

– ilmiy tadqiqot metodologiyasi tushunchasining mazmunini ochib berish;

– metodologiya va metod tushunchalari o‘rtasidagi farqni aniqlashtirish;

– tasviriy san’at tadqiqotlarida metodologik yondashuvlarning ahamiyatini tahlil qilish;

– magistrantlarni ilmiy bahs va asoslangan fikr bildirishga yo‘naltirish.

3. Seminar mashg‘ulotini tashkil etish bosqichlari.

4.1.1-jadval.

Seminar mashg‘ulotini tashkil etish bosqichlari

Bosqich	Mazmuni	Amalga oshirish shakli
Tayyorlov bosqichi	Metodologiya tushunchasi bilan tanishtirish	Qisqa ma’ruza, savol-javob

Asosiy faoliyat	Metodologiyaning tasviriy san’atdagi o‘rni haqida bahs	Guruhli muhokama
Tahlil bosqichi	Metodologiyasiz tadqiqot oqibatlarini tahlil qilish	Misollar asosida
Refleksiya	Olingan xulosalarni umumlashtirish	Yozma va og‘zaki fikr

Ushbu 4.1.1-jadvalda keltirilgan bosqichlar ketma-ketligi seminar mashg‘ulotining mantiqiy va samarali tashkil etilishini ta’minlaydi. Ayniqsa, refleksiya bosqichi magistrantlarda metakognitiv fikrlash, ya’ni o‘z ilmiy fikrlash jarayonini anglash va baholash ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

4. Amaliy topshiriqlar.

Individual topshiriq: – Magistrant “Tasviriy san’at tadqiqotida metodologiya nima uchun zarur?” mavzusida 1 betlik yozma ilmiy fikr (ilmiy uslub va asoslangan dalillar talab etiladi).

Guruhiy topshiriq: – Guruh a’zolari quyidagi savol asosida bahs olib boradilar: – “Agar tasviriy san’at tadqiqotida metodologiya bo‘lmasa, ilmiy natijalarga qanday ta’sir ko‘rsatadi?”

Mustaqil ish: – Tasviriy san’atga oid bir ilmiy maqolani tanlab, unda qanday metodologik yondashuv qo‘llanilganini aniqlash va qisqa tahlil yozish.

5. Ilmiy tahlil va muhokama savollari.

1. Ilmiy tadqiqot metodologiyasi va metod tushunchalari o‘rtasidagi asosiy farq nimada?

2. Tasviriy san’atni tadqiq etishda metodologik yondashuv bo‘lmasa, subyektivlik qanday kuchayadi?

3. Metodologiya san’atshunoslik va pedagogik tadqiqotlarni

qanday bog‘laydi?

4. Sizningcha, tasviriy san’at tadqiqotlarida qaysi metodologik yondashuvlar ustuvor bo‘lishi kerak?

6. Kutiladigan natijalar va baholash mezonlari.

Kutiladigan natijalar:

– magistrant ilmiy tadqiqot metodologiyasi tushunchasini anglaydi;

– metodologiyaning tasviriy san’at tadqiqotlaridagi ahamiyatini tushuntira oladi;

– ilmiy bahs yuritish va asoslangan fikr bildirish ko‘nikmasi shakllanadi;

– metodologik yondashuvni amaliy tadqiqot faoliyatida qo‘llashga dastlabki tayyorgarlik hosil qiladi.

Baholash mezonlari:

Mezoni	Tavsifi
Nazariy tushuncha	Metodologiya mohiyatini to‘g‘ri izohlash
Tahliliy fikrlash	Ilmiy asoslangan xulosalar chiqarish
Faollik	Muhokamalarda ishtirok darajasi
Mustaqillik	Yozma topshiriqlarning sifat darajasi

7. Magistrant bilishi va o‘zlashtirishi lozim bo‘lgan nazariy minimum:

– ilmiy tadqiqot metodologiyasi tushunchasi;

– metod va metodologiya o‘rtasidagi farq;

– tasviriy san’at tadqiqotlarida metodologiyaning vazifalari;

– subyektiv va ilmiy yondashuv o‘rtasidagi farq;

– metodologik yondashuvlarning ilmiy xulosalarga ta’siri.

8. Magistrantlar uchun mavzuni chuqur o‘rganish rejasi.

1-bosqich. Asosiy metodologik tushunchalarni anglash.

Magistrant, avvalo, ilmiy tadqiqot metodologiyasi tushunchasining mazmunini chuqur anglab olishi lozim. Bu bosqichda metodologiya va metod o‘rtasidagi farq, metodologiyaning tadqiqot jarayonidagi yo‘l-yo‘riq beruvchi vazifasi hamda uning ilmiy-tadqiqot natijalariga ta’siri tushunib yetiladi. Ushbu bosqich magistrantning keyingi ilmiy fikrlashi uchun nazariy poydevor vazifasini bajaradi.

2-bosqich. Tasviriy san’at tadqiqotlariga metodologiyani tatbiq etish.

Keyingi bosqichda magistrant tasviriy san’at sohasidagi tadqiqotlarning o‘ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda metodologik yondashuvlarning ahamiyatini tahlil qiladi. Bunda badiiy asarni faqat estetik taassurot asosida emas, balki tarixiy, nazariy, madaniy va pedagogik omillar bilan bog‘liq holda ilmiy tahlil qilish zarurligi anglanadi. Ushbu bosqichda subyektiv va ilmiy yondashuv o‘rtasidagi farq alohida e’tibor markazida bo‘ladi.

3-bosqich. Fanlararo bog‘liqlikni anglash.

Mazkur bosqichda magistrant metodologiyaning san’atshunoslik, pedagogika va boshqa fanlar bilan uzviy bog‘liqligini tahlil qiladi. Ilmiy tadqiqot metodologiyasi tasviriy san’at tadqiqotlarida faqat bitta fan doirasida emas, balki fanlararo yondashuv asosida ilmiy xulosalar chiqarishga xizmat qilishi tushuntiriladi. Bu esa magistrantning ilmiy dunyoqarashini kengaytirishga yordam beradi.

4-bosqich. Amaliy refleksiya va ilmiy pozitsiyani shakllantirish.

Yakuniy bosqichda magistrant metodologiyasiz olib borilgan tadqiqotlarning ilmiy oqibatlari haqida mulohaza yuritadi va o‘z ilmiy pozitsiyasini asoslab bayon qiladi. Ushbu bosqich magistrantda tanqidiy fikrlash, ilmiy bahs yuritish va o‘z fikrini dalillar bilan himoya qilish ko‘nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Metodik izoh: – Mazkur o‘rganish rejasi magistrantni tayyor bilimlarni yod olishga emas, balki ilmiy tushunchalarni mustaqil o‘zlashtirish, tahlil qilish va bahs asosida anglashga yo‘naltiradi. Ushbu yondashuv 4-bobning seminar mashg‘ulotlariga mo‘ljallangan umumiy konsepsiyasiga to‘liq mos keladi va keyingi mavzularni o‘zlashtirish uchun mustahkam metodologik asos yaratadi.

9. Tavsiya etiladigan adabiyotlar

Asosiy adabiyotlar:

1. San’atshunoslik va ilmiy tadqiqot metodologiyasiga oid zamonaviy manbalar.
2. Tasviriy san’at ta’limi va tadqiqot metodlariga bag‘ishlangan monografiyalar.
3. Ilmiy tadqiqot metodologiyasi bo‘yicha o‘quv qo‘llanmalar.

Qo‘shimcha adabiyotlar:

4. Xorijiy san’atshunoslik tadqiqotlari va maqolalar.
5. Pedagogik va fanlararo tadqiqot metodlariga oid manbalar.

1. Nima uchun tasviriy san’at tadqiqotlarida metodologiya markaziy o‘rin tutadi?
2. Metodologik yondashuv bo‘lmagan tadqiqot qanday ilmiy xavflarni keltirib chiqaradi?
3. Metodologiya san’atshunoslik va pedagogik tahlilni qanday bog‘laydi?
4. Sizning fikringizcha, metodologiya tadqiqot natijasiga qanday ta’sir qiladi?

4.2 §. Ilmiy tadqiqot mavzusini tanlash: magistrantlarning tadqiqot mavzusi misolida tahlil

1. Nazariy yo‘naltirish.

Ilmiy tadqiqot mavzusini tanlash magistrlik dissertatsiyasi ustida olib boriladigan ilmiy izlanishlarning boshlang‘ich va eng mas’uliyatli bosqichi hisoblanadi. Mavzuning to‘g‘ri tanlanishi tadqiqotning dolzarbligi, ilmiy yangiligi va amaliy ahamiyatini belgilab beruvchi asosiy omil bo‘lib xizmat qiladi. Aynan mavzu tadqiqotning umumiy yo‘nalishini, qo‘llaniladigan metodlarni, manbalar doirasini hamda yakuniy ilmiy xulosalarning sifatini belgilaydi.

Tasviriy san’at sohasida ilmiy tadqiqot mavzusini tanlash alohida murakkablikka ega bo‘lib, bu sohada mavzularning ko‘pligi, badiiy jarayonlarning ko‘p qirrali va subyektiv talqinlarga moyilligi bilan izohlanadi. Shu bois, magistrant mavzu tanlash jarayonida faqat shaxsiy qiziqishlarga emas, balki ilmiy dolzarblik, nazariy asoslanganlik va amaliy ehtiyojlar uyg‘unligiga tayanishi lozim.

Mazkur seminar mashg‘uloti magistrantlarni ilmiy mavzu tanlash mezonlari bilan tanishtirish, noto‘g‘ri tanlangan mavzular oqibatlarini tahlil qilish hamda magistrlik dissertatsiyasi uchun maqbul mavzuni asoslab tanlash ko‘nikmalarini shakllantirishga qaratilgan.

2. Seminar mashg‘ulotining maqsadi va vazifalari

Maqsad: – Magistrantlarda ilmiy tadqiqot mavzusini tanlash bo‘yicha tizimli tasavvur hosil qilish, tasviriy san’at yo‘nalishida dolzarb va ilmiy asoslangan mavzuni tanlash ko‘nikmalarini rivojlantirish.

Vazifalar:

– ilmiy tadqiqot mavzusiga qo‘yiladigan asosiy talablarni aniqlashtirish;

– tasviriy san’at sohasida mavzu tanlashning o‘ziga xos jihatlarini tahlil qilish;

– magistrantlar tomonidan tanlangan mavzularni ilmiy mezonlar asosida baholash;

– mavzu tanlashdagi keng tarqalgan xatolarni aniqlash va muhokama qilish.

3. Seminar mashg‘ulotini tashkil etish bosqichlari.

4.2.1-jadval.

Seminar mashg‘ulotini tashkil etish bosqichlari

Bosqich	Mazmuni	Amalga oshirish shakli
Tayyorlov bosqichi	Ilmiy mavzu tanlash mezonlari bilan tanishtirish	Qisqa ma’ruza
Asosiy faoliyat	Magistrantlar tanlagan mavzularni tahlil qilish	Guruhli muhokama
Tahlil bosqichi	To‘g‘ri va noto‘g‘ri tanlangan mavzularni qiyoslash	Misollar asosida
Refleksiya	Mavzu tanlash bo‘yicha xulosalar chiqarish	Yozma va og‘zaki fikr

Ushbu 4.2.1-jadvalda keltirilgan bosqichlar seminar mashg‘ulotida magistrantlarning mavzu tanlashga oid nazariy bilimlarini amaliy tahlil bilan uyg‘unlashtirish imkonini beradi. Refleksiya bosqichi esa magistrantlarning o‘z tanloviga tanqidiy yondashish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

4. Amaliy topshiriqlar.

Individual topshiriq: – Magistrant o‘z magistrlik dissertatsiyasi mavzusini yozma ravishda bayon etadi va uning dolzarbligi, ilmiy yangiligi hamda amaliy ahamiyatini 1 bet hajmida asoslab beradi.

Guruhiy topshiriq: – Guruh a’zolari quyidagi savol asosida bahs olib boradilar: – “Ilmiy jihatdan dolzarb bo‘lmagan mavzu tadqiqot natijalariga qanday salbiy ta’sir ko‘rsatadi?”

Mustaqil ish: – Tasviriy san’at yo‘nalishida himoya qilingan magistrlik dissertatsiyalaridan 2-3 tasining mavzusini tahlil qilib, ularning kuchli va zaif tomonlari bo‘yicha qisqa yozma xulosa tayyorlash.

5. Ilmiy tahlil va muhokama savollari.

1. Ilmiy tadqiqot mavzusiga qo‘yiladigan asosiy talablar nimalardan iborat?
2. Tasviriy san’at tadqiqotlarida mavzu tanlashda subyektivlik qanday namoyon bo‘ladi?
3. Mavzuning dolzarbligi va ilmiy yangiligi o‘rtasida qanday bog‘liqlik mavjud?
4. Sizningcha, yaxshi tanlangan mavzu tadqiqot jarayonini qanday yengillashtiradi?

6. Kutiladigan natijalar va baholash mezonlari.

Kutiladigan natijalar:

– magistrant ilmiy mavzu tanlash mezonlarini tushunadi;

– tasviriy san’at yo‘nalishida dolzarb mavzuni aniqlay oladi;

– mavzuni ilmiy asoslab himoya qilish ko‘nikmasiga ega bo‘ladi.

Baholash mezonlari:

Mezoni	Tavsifi
Dolzarblik	Mavzuning zamonaviy ilmiy ehtiyojlarga mosligi
Ilmiy asos	Nazariy va amaliy dalillar bilan asoslash
Tahliliy fikrlash	Mavzuga tanqidiy yondashuv
Faollik	Muhokamadagi ishtirok darajasi

7. Magistrant bilishi va o‘zlashtirishi lozim bo‘lgan nazariy minimum.

– ilmiy tadqiqot mavzusi tushunchasi;

– mavzuning dolzarbligi va ilmiy yangiligi;

– tasviriy san’at tadqiqotlarida mavzu tanlash mezonlari;
– noto‘g‘ri tanlangan mavzuning ilmiy oqibatlari.

8. Magistrantlar uchun mavzuni chuqur o‘rganish rejasi:

1-bosqich. Ilmiy tadqiqot mavzusi va uning tarkibiy qismlarini anglash.

2-bosqich. Tasviriy san’at sohasidagi dolzarb muammolarni aniqlash.

3-bosqich. Mavjud ilmiy tadqiqotlarni tahlil qilish va bo‘sh qolgan jihatlarni aniqlash.

4-bosqich. Tanlangan mavzu bo‘yicha shaxsiy ilmiy pozitsiyani shakllantirish.

Metodik izoh: – azkur reja magistrantni mavzuni tasodifiy emas, balki ilmiy tahlil va asoslangan tanlov asosida belgilashga yo‘naltiradi.

9. Tavsiya etiladigan adabiyotlar.

Asosiy adabiyotlar:

1. Ilmiy tadqiqot metodologiyasi va mavzu tanlashga oid o‘quv qo‘llanmalar.

2. Tasviriy san’at va san’atshunoslik bo‘yicha ilmiy monografiyalar.

Qo‘shimcha adabiyotlar:

3. Xorijiy san’atshunoslik tadqiqotlari.

4. Magistrlik dissertatsiyalari va ilmiy maqolalar to‘plamlari.

1. Ilmiy tadqiqot mavzusini tanlash nima uchun muhim bosqich hisoblanadi?

2. Tasviriy san’at sohasida mavzu tanlashning o‘ziga xos jihatlari nimalardan iborat?

3. Dolzarblik va ilmiy yangilik qanday aniqlanadi?

4. Siz tanlagan mavzu ilmiy mezonlarga qanchalik javob beradi?

4.3§ Manbashunoslik: tasviriy san'at tarixi va nazariyasiga oid adabiyotlarni tahlil qilish

1. Nazariy yo'naltirish.

Ilmiy tadqiqotda manbashunoslik tadqiqotning nazariy poydevorini belgilovchi muhim metodologik bosqich hisoblanadi. Manbashunoslik – bu ilmiy izlanish jarayonida foydalaniladigan manbalarni aniqlash, tanlash, tasniflash va tanqidiy tahlil qilishga qaratilgan ilmiy faoliyatdir. Har qanday ilmiy tadqiqotning ilmiy asoslanganligi, yangiligi va ishonchliligi bevosita foydalanilgan manbalar sifati va ularni tahlil qilish darajasiga bog'liq bo'ladi.

Tasviriy san'at sohasida manbashunoslik alohida murakkab va ko'p qirrali xususiyatga ega. Chunki, bu sohada manbalar nafaqat yozma ilmiy adabiyotlar, balki san'at asarlari, kataloglar, albomlar, arxiv materiallari, muzey fondlari, rassomlar ijodiga oid hujjatlar va zamonaviy ilmiy maqolalarni ham o'z ichiga oladi. Shu bois, magistrant manbashunoslik jarayonida tasviriy san'at tarixi va nazariyasiga oid manbalarni tanlashda ularning ilmiy qiymati, ishonchliligi va tadqiqot mavzusi bilan bog'liqligini hisobga olishi zarur.

Mazkur seminar mashg'uloti magistrantlarda tasviriy san'at bo'yicha ilmiy manbalar bilan ishlash, ularni tanqidiy tahlil qilish hamda tadqiqotda to'g'ri qo'llash ko'nikmalarini shakllantirishga qaratilgan.

2. Seminar mashg'ulotining maqsadi va vazifalari.

Maqsad: – Magistrantlarda tasviriy san'at tarixi va nazariyasiga oid ilmiy manbalarni tahlil qilish bo'yicha tizimli tasavvur hosil qilish hamda manbashunoslik ko'nikmalarini rivojlantirish.

Vazifalar:

– manbashunoslik tushunchasi va uning ilmiy tadqiqotdagi o'rnini aniqlashtirish;

– tasviriy san'atga oid manbalar turlarini tasniflash;

– ilmiy, nazariy va tarixiy adabiyotlarni tanqidiy tahlil qilish;

– magistrantlarni manbalar bilan mustaqil va ongli ishlashga yo‘naltirish.

3. Seminar mashg‘ulotini tashkil etish bosqichlari.

4.3.1-jadval.

Seminar mashg‘ulotini tashkil etish bosqichlari

Bosqich	Mazmuni	Amalga oshirish shakli
Tayyorlov bosqichi	Manbashunoslik tushunchasi va manba turlari bilan tanishtirish	Qisqa ma’ruza
Asosiy faoliyat	Tasviriy san’atga oid adabiyotlarni tahlil qilish	Guruhli muhokama
Tahlil bosqichi	Manbalarning ilmiy qiymatini baholash	Misollar asosida
Refleksiya	Olingan xulosalarni umumlashtirish	Yozma va og‘zaki fikr

4.3.1-jadvalda keltirilgan ushbu bosqichlar magistrantlarning manbalar bilan ishlash jarayonini nazariy bilimlar va amaliy tahlil asosida tashkil etish imkonini beradi.

4. Amaliy topshiriqlar.

Individual topshiriq: – Magistrant tasviriy san’at tarixi yoki nazariyasiga oid bitta ilmiy manbani tanlab, uning ilmiy qiymati, muallif pozitsiyasi va tadqiqot uchun ahamiyatini tahlil qiladi.

Guruhiy topshiriq: – Guruh a’zolari quyidagi savol asosida munozara olib boradilar: – “Ilmiy jihatdan ishonchsiz manbalardan foydalanish tadqiqot natijalariga qanday ta’sir ko‘rsatadi?”

Mustaqil ish: – Tasviriy san’atga oid kamida 5 ta manbani tanlab, ularni tarixiy, nazariy va metodologik jihatdan tasniflash.

5. Ilmiy tahlil va muhokama savollari:

1. Manbashunoslik ilmiy tadqiqotda nima uchun muhim

ahamiyatga ega?

2. Tasviriy san'at tadqiqotlarida qanday manba turlaridan foydalaniladi?

3. Ilmiy va ommabop adabiyotlar o'rtasidagi farq nimada?

4. Manbalarni tanqidiy tahlil qilish tadqiqot sifatiga qanday ta'sir ko'rsatadi?

6. Kutiladigan natijalar va baholash mezonlari.

Kutiladigan natijalar:

– magistrant manbashunoslik tushunchasini anglaydi;

– tasviriy san'atga oid manbalarni farqlay oladi;

– ilmiy manbalarni tanqidiy tahlil qilish ko'nikmasiga ega bo'ladi.

Baholash mezonlari:

Mezoni	Tavsifi
Manba tanlash	Ilmiy ahamiyatga ega manbalarni aniqlash
Tahliliy yondashuv	Manbani tanqidiy baholash
Mustaqillik	Topshiriqlarni mustaqil bajarish
Faollik	Muhokamadagi ishtirok

7. Magistrant bilishi va o'zlashtirishi lozim bo'lgan nazariy minimum

– manbashunoslik tushunchasi;

– tasviriy san'atga oid manbalar turlari;

– ilmiy manbalarni tanqidiy tahlil qilish mezonlari;

– manbalar va ilmiy xulosalar o'rtasidagi bog'liqlik.

8. Magistrantlar uchun mavzuni chuqur o'rganish rejasi:

1-bosqich. Tasviriy san'atga oid manbalar tasnifini o'rganish.

2-bosqich. Tarixiy va nazariy adabiyotlarni tahlil qilish.

3-bosqich. Zamonaviy ilmiy tadqiqotlarni aniqlash va o'rganish.

4-bosqich. Tanlangan manbalar asosida shaxsiy ilmiy pozit-

siyani shakllantirish.

Metodik izoh: – Mazkur reja magistrantni manbalarni faqat yig‘ish emas, balki ularni ongli va tanqidiy tahlil qilishga yo‘naltiradi.

9. Tavsiya etiladigan adabiyotlar.

Asosiy adabiyotlar:

1. Tasviriy san’at tarixi va nazariyasiga oid monografiyalar.
2. San’atshunoslik va manbashunoslik bo‘yicha o‘quv qo‘llanmalar.

Qo‘shimcha adabiyotlar:

3. Xorijiy san’atshunoslik tadqiqotlari va maqolalar.
4. Muzey kataloglari va arxiv materiallari.

1. Manbashunoslik nima va u ilmiy tadqiqotda qanday rol o‘ynaydi?
2. Tasviriy san’at tadqiqotlarida manbalarni tanlashda nimalarga e’tibor beriladi?
3. Tanqidiy manba tahlili nima uchun zarur?
4. Manbalar sifati ilmiy xulosalarga qanday ta’sir ko‘rsatadi?

1. Nazariy yo‘naltirish.

Tasviriy san’at asarini ilmiy tahlil qilishda ikonografik (ikonik) va ikonologik yondashuvlar san’atshunoslik tadqiqotlarining asosiy metodologik vositalaridan hisoblanadi. Ikonografik (ikonik) tahlil tasvirda aks etgan obrazlar, belgilar, syujet va ramzlarning tashqi, ko‘rinadigan qatlamini aniqlashga qaratilgan bo‘lsa, ikonologik tahlil ushbu obraz va belgilar ortida yotgan chuqur ma’no, g‘oya va madaniy-tarixiy kontekstni ochib berishga xizmat qiladi.

Tasviriy san’at tadqiqotlarida mazkur yondashuvlar asarni faqat formal yoki estetik jihatdan emas, balki uning mazmuniy, g‘oyaviy va ijtimoiy-madaniy ahamiyatini ilmiy asosda talqin qilish imkonini yaratadi. Shu bois, ikonografik va ikonologik tahlil san’at asarini kompleks o‘rganishda bir-birini to‘ldiruvchi metodlar sifatida qaraladi.

Mazkur seminar mashg‘uloti magistrantlarni tasviriy san’at asarini bosqichma-bosqich tahlil qilish, ramziy tasvirlarni aniqlash va ularni ilmiy asosda talqin etish ko‘nikmalariga yo‘naltirilgan.

2. Seminar mashg‘ulotining maqsadi va vazifalari.

Maqsad: – Magistrantlarda tasviriy san’at asarini ikonik va ikonologik tahlil qilish bo‘yicha amaliy ko‘nikmalarni shakllantirish hamda san’at asarining mazmuniy qatlamlarini ilmiy asosda ochib berish malakasini rivojlantirish.

Vazifalar:

– ikonografik va ikonologik tahlil tushunchalarini aniqlashtirish;

– tasviriy san’at asaridagi obraz va ramzlarni aniqlash;

– asarning g‘oyaviy va madaniy kontekstini tahlil qilish;

– magistrantlarni mustaqil ilmiy talqin va bahs yuritishga yo‘naltirish.

3. Seminar mashg‘ulotini tashkil etish bosqichlari.

4.4.1-jadval.

Seminar mashg‘ulotini tashkil etish bosqichlari

Bosqich	Mazmuni	Amalga oshirish shakli
Tayyorlov bosqichi	Ikonografik va ikonologik tahlil haqida tushuncha berish	Qisqa ma’ruza
Asosiy faoliyat	Tanlangan san’at asarini ikonik tahlil qilish	Guruhli tahlil

Tahlil bosqichi	Asarni ikonologik jihatdan talqin etish	Bahs-munozara
Refleksiya	Olingan ilmiy xulosalarni umumlashtirish	Yozma va og‘zaki fikr

Ushbu bosqichlar san’at asarini tahlil qilish jarayonini izchil va ilmiy asosda tashkil etish imkonini beradi.

4. Amaliy topshiriqlar.

Individual topshiriq: – Magistrant tanlangan bitta tasviriy san’at asarini ikonografik jihatdan tahlil qilib, undagi asosiy obrazlar, ramzlar va syujet elementlarini yozma tarzda bayon etadi.

Guruhiy topshiriq: – Guruh a’zolari tanlangan asar asosida quyidagi savol bo‘yicha munozara olib boradilar: – “Asardagi ramzlar va obrazlar qanday tarixiy va madaniy ma’nolarni ifodalaydi?”

Mustaqil ish: – Ikonologik tahlil asosida asarning g‘oyaviy mazmuni va muallif pozitsiyasini ochib beruvchi qisqa ilmiy izoh tayyorlash.

5. Ilmiy tahlil va muhokama savollari:

1. Ikonografik va ikonologik tahlil o‘rtasidagi asosiy farq nimada?
2. Tasviriy san’at asarida ramzlarni aniqlash nima uchun muhim?
3. Ikonologik tahlil san’at asarining qaysi qatlamlarini ochib beradi?
4. Sizningcha, qaysi holatda ikonografik tahlil yetarli bo‘lmay qoladi?

6. Kutiladigan natijalar va baholash mezonlari.

Kutiladigan natijalar:

– magistrant ikonografik va ikonologik tahlil tushunchalarini anglaydi;

– san’at asaridagi obraz va ramzlarni aniqlay oladi;

– asarni ilmiy asosda talqin qilish ko‘nikmasiga ega bo‘ladi.

Baholash mezonlari:

Mezoni	Tavsifi
Tahlil aniqligi	Obraz va ramzlarni to‘g‘ri aniqlash
Ilmiy talqin	Asarni asoslangan tarzda izohlash
Tahliliy fikrlash	Mazmuniy qatlamlarni ochish
Faollik	Muhokamadagi ishtirok

Yuqorida bayon etilgan ikonologik tahlil bosqichlari va metodologik yondashuvlarni yanada chuqurroq anglash maqsadida quyida zamonaviy o‘zbek tasviriy san’atining yorqin namunasidan biri asosida amaliy tahlil keltiriladi. Ushbu namunaviy tahlil magistrantlarga badiiy asarni ilmiy asosda o‘rganish, vizual va semantik qatlamlarni izchil ochib berish hamda ikonologik talqin qilish ko‘nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Amaliy namuna: Akmal Nur “Sukunat” asarining ikonologik tahlili

Akmal Nur. “Sukunat”. Tuval, moybo‘yoq.

Asar haqida umumiy ma’lumot: – Akmal Nur zamonaviy o‘zbek tasviriy san’atida falsafiy va ramziy yo‘nalishda ijod qilayotgan yetakchi rassomlardan biri hisoblanadi. Uning “Sukunat” asari inson ruhiy olami, ichki kechinmalari va mavjudlik falsafasini obrazli talqin etishga qaratilgan bo‘lib, unda tashqi voqelikdan ko‘ra ichki ruhiy holat ustuvor o‘rin egallaydi. Asarda sokinlik, mulohaza va ichki sukunat g‘oyasi markaziy badiiy mazmun sifatida namoyon bo‘ladi.

Kompozitsion tahlil: – Asarning kompozitsion tuzilishi markazlashgan va muvozanatli xarakterga ega. Asosiy obraz kompozitsiyaning markazida joylashgan bo‘lib, tomoshabin nigohini to‘g‘ridan-to‘g‘ri o‘ziga tortadi. Atrofdagi fazoviy bo‘shliq (negative space) obrazni yanada ajratib ko‘rsatish bilan birga, uning semantik yukini kuchaytiradi. Kompozitsiyada ortiqcha detallar yo‘qligi, shakllarning soddalashtirilganligi va umumlashtirilganligi badiiy ifodaning ichki mazmunga yo‘naltirilganini ko‘rsatadi.

Vertikal va gorizontal yo‘nalishlar o‘rtasidagi muvozanat, shakl va fazo o‘rtasidagi nisbat kompozitsion barqarorlikni ta’minlaydi. Bu esa asarda tasvirlangan sukunat holatini vizual jihatdan mustahkamlaydi.

Rang va kolorit tahlili: – Asarda rang palitrasi sokin, pastel va bir-biriga yaqin tuslardan tashkil topgan bo‘lib, keskin kontrastlar deyarli qo‘llanilmagan. Ranglar o‘rtasidagi nozik o‘tishlar (gradatsiya) ruhiy holatning yumshoqligini va ichki muvozanatini ifodalaydi. Koloritning bunday yechimi tomoshabinda hissiy sokinlik, mulohazakorlik va ichki diqqatni jamlash holatini yuzaga keltiradi.

Ranglarning psixologik ta’siri bu yerda muhim ahamiyat kasb etib, ular faqat tasviriy vosita emas, balki badiiy g‘oyani yetkazuvchi asosiy komponent sifatida namoyon bo‘ladi.

Obraz va semantik tahlil: – Asarda tasvirlangan inson obrazi aniq portret xarakteriga ega bo‘lmasdan, umumlashtirilgan va ramziy shaklda berilgan. Bu esa uni individual shaxs emas, balki umumiy insoniy holat – ichki sukunat, tafakkur va o‘z-o‘zini anglash jarayonining timsoliga aylantiradi.

Obrazning ichki yopiq holati, tashqi dinamik harakatlarning yo‘qligi, uning ichki dunyoga yo‘naltirilganligini anglatadi. Bu yerda sukunat passiv holat emas, balki chuqur ichki faoliyat – fikrlash, anglash va ruhiy muvozanat jarayoni sifatida talqin qilinadi.

Ikonologik tahlil: – Ikonologik nuqtai nazardan qaralganda, “Sukunat” asari inson va borliq o‘rtasidagi ichki uyg‘unlikni ifodalaydi. Sukunat bu yerda oddiy jimlik emas, balki ma’naviy tozalanish, o‘zlikni anglash va ruhiy uyg‘onish holatining ramziy ifodasidir.

Asarda tasviriy vositalar orqali zamonaviy insonning ichki ziddiyatlardan xoli bo‘lishga intilishi, shovqinli tashqi dunyodan ajralib, o‘z ichki olamiga murojaat qilishi g‘oyasi ilgari suriladi. Bu esa asarni nafaqat estetik, balki falsafiy va madaniy kontekstda ham talqin qilish imkonini beradi.

Ilmiy xulosa: – Akmal Nurning “Sukunat” asari tasviriy san’atda ikonologik tahlilning samarali qo‘llanilishi uchun muhim namuna hisoblanadi. Asarda kompozitsiya, rang va obraz vositalari yagona badiiy g‘oyaga bo‘ysundirilgan bo‘lib, ular orqali inson ruhiyati va ichki tafakkur jarayoni chuqur va ta’sirchan tarzda ifodalangan.

Mazkur tahlil shuni ko‘rsatadiki, badiiy asarni ilmiy o‘rganishda vizual, semantik va ikonologik yondashuvlarning uyg‘un qo‘llanilishi asarning mazmunini to‘liq ochib berish imkonini beradi. Bu esa magistrantlarda badiiy asarni nafaqat ko‘rish, balki ilmiy asosda anglash va talqin qilish kompetensiyasini shakllantirishga xizmat qiladi.

7. Magistrant bilishi va o‘zlashtirishi lozim bo‘lgan nazariy minimum:

– ikonografik (ikonik) tahlil tushunchasi;
– ikonologik tahlil tushunchasi;
– san’at asaridagi ramz va obrazlarning ilmiy talqini;
– madaniy-tarixiy kontekstning ahamiyati.

8. Magistrantlar uchun mavzuni chuqur o‘rganish rejasi:

1-bosqich. Tasviriy san’at asarining tashqi belgilarini aniqlash.

2-bosqich. Obraz va ramzlarni ikonografik jihatdan tahlil qilish.

3-bosqich. Asarning tarixiy va madaniy kontekstini aniqlash.

4-bosqich. Ikonologik tahlil asosida asarning g‘oyaviy mazmunini talqin etish.

Metodik izoh: – Mazkur reja magistrantni san’at asarini yuzaki emas, balki chuqur va ilmiy asosda tahlil qilishga yo‘naltiradi.

9. Tavsiya etiladigan adabiyotlar.

Asosiy adabiyotlar:

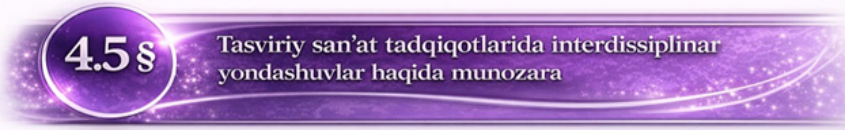
1. San’atshunoslik va ikonologiya bo‘yicha monografiyalar.
2. Tasviriy san’at asarlarini tahlil qilish metodikasiga oid manbalar.

Qo‘shimcha adabiyotlar:

3. Xorijiy san’atshunoslik tadqiqotlari.
4. Muzey kataloglari va ilmiy albomlar.

1. Ikonografik va ikonologik tahlilning farqi nimada?
2. Tasviriy san’at asaridagi ramzlarni tahlil qilish nima uchun muhim?
3. Ikonologik tahlil asarning qaysi jihatlarini ochib beradi?
4. Siz tanlagan asarda ikonologik tahlil qanday natijalar berdi?

1. Nazariy yo‘naltirish.

Zamonaviy ilmiy tadqiqotlarda fanlararo (interdissiplinar) yondashuv muhim metodologik tamoyil sifatida qaraladi. Ayniqsa, tasviriy san’at sohasidagi tadqiqotlar badiiy, tarixiy, madaniy, falsafiy, psixologik va pedagogik omillar bilan uzviy bog‘liq bo‘lgani sababli ularni faqat bitta fan doirasida tahlil qilish ilmiy jihatdan yetarli bo‘lmaydi. Shu bois, interdissiplinar yondashuv tasviriy san’at tadqiqotlarida ilmiy xulosalarning

chuqurligi va asoslanganligini ta’minlaydi.

Interdissiplinar yondashuv san’at asarini san’atshunoslik bilan bir qatorda tarix, madaniyatshunoslik, estetika, psixologiya va pedagogika fanlari kesishmasida tahlil qilish imkonini yaratadi. Bu esa asarning nafaqat badiiy-estetik, balki ijtimoiy, ma’naviy va tarbiyaviy ahamiyatini ham ochib berishga xizmat qiladi. Mazkur yondashuv magistrantlarda kompleks ilmiy fikrlash va keng metodologik dunyoqarashni shakllantiradi.

Ushbu seminar mashg‘uloti magistrantlarni tasviriy san’at tadqiqotlarida fanlararo yondashuvlarning zaruriyati haqida bahs yuritishga, ilmiy dalillar asosida fikr bildirishga va turli fanlar imkoniyatlarini uyg‘unlashtirishga yo‘naltirilgan.

2. Seminar mashg‘ulotining maqsadi va vazifalari.

Maqsad: – Magistrantlarda tasviriy san’at tadqiqotlarida interdissiplinar yondashuvlarning ahamiyati haqida ilmiy tasavvur hosil qilish hamda fanlararo tahlil asosida ilmiy xulosalar chiqarish ko‘nikmalarini rivojlantirish.

Vazifalar:

– interdissiplinar yondashuv tushunchasini aniqlashtirish;

– tasviriy san’at tadqiqotlarida fanlararo bog‘liqlikni tahlil qilish;

– san’atshunoslik, pedagogika va boshqa fanlar integratsiyasini ko‘rsatish;

– magistrantlarni ilmiy munozara va tanqidiy fikrlashga yo‘naltirish.

3. Seminar mashg‘ulotini tashkil etish bosqichlari:

4.5.1-jadval.

Seminar mashg‘ulotini tashkil etish bosqichlari

Bosqich	Mazmuni	Amalga oshirish shakli
Tayyorlov bosqichi	Interdissiplinar yondashuv tushunchasini yoritish	Qisqa ma’ruza

Asosiy faoliyat	Fanlararo bog‘liqlik asosida misollar tahlili	Guruhli muhokama
Tahlil bosqichi	Bir fan doirasidagi va fanlararo tadqiqotlarni qiyoslash	Bahs-munozara
Refleksiya	Ilmiy xulosalarni umumlashtirish	Yozma va og‘zaki fikr

Mazkur bosqichlar magistrantlarda ilmiy muammoni bir yoqlama emas, balki kompleks yondashuv asosida ko‘rib chiqish ko‘nikmasini shakllantiradi.

4. Amaliy topshiriqlar.

Individual topshiriq: – Magistrant tasviriy san’atga oid bir tadqiqot mavzusini tanlab, unda qaysi fanlararo yondashuvlardan foydalanish mumkinligini yozma tarzda asoslaydi.

Guruhiy topshiriq: – Guruh a’zolari quyidagi savol asosida munozara olib boradilar: – “Tasviriy san’at tadqiqotlarini faqat san’atshunoslik doirasida olib borish qanday ilmiy cheklovlarga olib keladi?”

Mustaqil ish: – Interdissiplinar yondashuv asosida olib borilgan bitta ilmiy maqolani tahlil qilib, undagi fanlararo integratsiyani aniqlash.

5. Ilmiy tahlil va muhokama savollari:

1. Interdissiplinar yondashuv nima va u nima uchun zarur?
2. Tasviriy san’at tadqiqotlarida qaysi fanlar bilan integratsiya muhim hisoblanadi?
3. Fanlararo yondashuv ilmiy xulosalarning sifatiga qanday ta’sir ko‘rsatadi?
4. Sizningcha, interdissiplinar yondashuvsiz tadqiqotning zaif tomonlari nimada?

6. Kutiladigan natijalar va baholash mezonlari.

Kutiladigan natijalar:

– magistrant interdissiplinar yondashuv mohiyatini anglaydi;

– fanlararo tahlil asosida ilmiy fikr yurita oladi;
– tasviriy san’at tadqiqotlarini kompleks yondashuv asosida baholaydi.

Baholash mezonlari:

Mezoni	Tavsifi
Nazariy tushuncha	Interdissiplinar yondashuvni to‘g‘ri izohlash
Tahliliy fikrlash	Fanlararo bog‘liqlikni asoslash
Ilmiy bahs	Munozarada dalillar keltirish
Faollik	Seminar jarayonidagi ishtirok

7. Magistrant bilishi va o‘zlashtirishi lozim bo‘lgan nazariy minimum:

– interdissiplinar yondashuv tushunchasi;
– fanlararo integratsiya mohiyati;
– tasviriy san’at tadqiqotlarida pedagogika, tarix va madaniyatshunoslikning o‘rni;
– kompleks ilmiy tahlil tamoyillari.

8. Magistrantlar uchun mavzuni chuqur o‘rganish rejasi:

1-bosqich. Interdissiplinar yondashuv nazariyasini o‘zlashtirish.

2-bosqich. Tasviriy san’at tadqiqotlarida fanlararo bog‘liqlikni aniqlash.

3-bosqich. Bir fanli va fanlararo tadqiqotlarni qiyosiy tahlil qilish.

4-bosqich. Ilmiy xulosa va shaxsiy pozitsiyani shakllantirish.

Metodik izoh: – Ushbu reja magistrantlarda ilmiy muammoni keng doirada ko‘ra olish va kompleks tahlil qilish malakasini shakllantiradi.

9. Tavsiya etiladigan adabiyotlar.

Asosiy adabiyotlar:

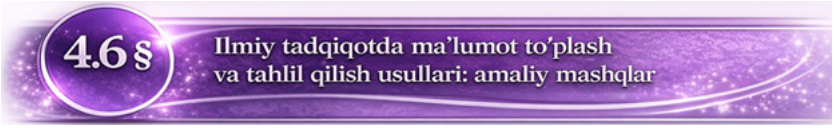
1. Fanlararo tadqiqot metodologiyasiga oid monografiyalar.
2. Tasviriy san’at va madaniyatshunoslikka oid ilmiy manbalar.

Qo‘shimcha adabiyotlar:

3. Xorijiy interdissiplinar tadqiqotlar.
4. Pedagogik va psixologik tahlilga oid maqolalar.

1. Interdissiplinar yondashuvning mohiyati nimada?
2. Tasviriy san’at tadqiqotlarida fanlararo integratsiya nima beradi?
3. Qaysi fanlar bilan hamkorlik qilish eng samarali deb hisoblaysiz?
4. Fanlararo yondashuvsiz tadqiqot qanday ilmiy cheklovlarga ega bo‘ladi?

1. Nazariy yo‘naltirish.

Ilmiy tadqiqot jarayonining muhim va hal qiluvchi bosqichlaridan biri ma’lumot to‘plash va ularni ilmiy asosda tahlil qilishdir. Tadqiqotning nazariy pishiqligi, metodologik asoslanganligi va yakuniy xulosalarning ishonchliligi bevosita to‘plangan empirik ma’lumotlarning sifatiga hamda ularni tahlil qilish usullarining to‘g‘ri tanlanishiga bog‘liq bo‘ladi.

Tasviriy san’at tadqiqotlarida ma’lumotlar turli manbalardan olinadi: badiiy asarlar, ijodiy ishlar, kuzatuv

natijalari, pedagogik tajriba-sinovlar, so‘rovnoma va anketalar, vizual va statistik ko‘rsatkichlar. Ushbu ma’lumotlarni tasodifiy emas, balki ilmiy mezonlar asosida yig‘ish va tizimli tahlil qilish tadqiqot natijalarining obyektivligini ta’minlaydi.

Mazkur seminar mashg‘uloti magistrantlarni ilmiy tadqiqotda ma’lumot to‘plash usullari bilan tanishtirish, ularni amaliy mashqlar orqali sinab ko‘rish hamda empirik ma’lumotlarni ilmiy tahlil qilish ko‘nikmalarini shakllantirishga qaratilgan.

2. Seminar mashg‘ulotining maqsadi va vazifalari.

Maqsad: – Magistrantlarda ilmiy tadqiqotda ma’lumot to‘plash va tahlil qilish usullaridan ongli va maqsadli foydalanish ko‘nikmalarini shakllantirish hamda tasviriy san’at tadqiqotlariga mos empirik tahlil olib borish malakasini rivojlantirish.

Vazifalar:

– ilmiy tadqiqotda empirik ma’lumot tushunchasini aniqlashtirish;

– ma’lumot to‘plashning asosiy usullarini tahlil qilish;

– tasviriy san’at tadqiqotlarida vizual va statistik tahlil imkoniyatlarini ko‘rsatish;

– magistrantlarni empirik ma’lumotlar asosida ilmiy xulosa chiqarishga yo‘naltirish.

3. Seminar mashg‘ulotini tashkil etish bosqichlari

4.6.1-jadval.

Seminar mashg‘ulotini tashkil etish bosqichlari

Bosqich	Mazmuni	Amalga oshirish shakli
Tayyorlov bosqichi	Ma’lumot to‘plash va tahlil tushunchalarini yoritish	Qisqa ma’ruza
Asosiy faoliyat	Empirik ma’lumotlar bilan ishlash usullarini o‘rganish	Amaliy mashqlar

Tahlil bosqichi	Yig‘ilgan ma’lumotlarni ilmiy tahlil qilish	Guruhli ish
Refleksiya	Natijalarni muhokama va umumlashtirish	Og‘zaki va yozma fikr

Ushbu bosqichlar magistrantlarda empirik tadqiqot jarayonini izchil tashkil etish va ilmiy natijalarga erishish ko‘nikmasini shakllantiradi.

4. Amaliy topshiriqlar

Individual topshiriq: – Magistrant tasviriy san’atga oid kichik tadqiqot mavzusini tanlab, unga mos ma’lumot to‘plash usullarini belgilaydi va qisqa izoh bilan asoslaydi.

Guruhiy topshiriq: – Guruh a’zolari birgalikda talabalar ijodiy ishlarini (rasmlar, eskizlar) tahlil qilish uchun vizual tahlil mezonlarini ishlab chiqadilar.

Mustaqil ish: – Pedagogik tajriba-sinov yoki kuzatuv natijalari asosida empirik ma’lumotlarni jadval yoki diagramma ko‘rinishida ifodalash va qisqa ilmiy tahlil yozish.

5. Ilmiy tahlil va muhokama savollari:

1. Ilmiy tadqiqotda empirik ma’lumot nima uchun zarur?
2. Tasviriy san’at tadqiqotlarida qaysi ma’lumot to‘plash usullari samaraliroq?
3. Vizual va statistik tahlilning o‘zaro farqi va uyg‘unligi nimada?
4. Noto‘g‘ri yig‘ilgan ma’lumotlar ilmiy xulosalarga qanday ta’sir ko‘rsatadi?

6. Kutiladigan natijalar va baholash mezonlari.

Kutiladigan natijalar:

– magistrant empirik ma’lumot to‘plash usullarini biladi;

– ma’lumotlarni ilmiy asosda tahlil qila oladi;

– tasviriy san’at tadqiqotlarida vizual va statistik tahlildan foydalana oladi.

Baholash mezonlari:

Mezoni	Tavsifi
Nazariy tushuncha	Ma’lumot to‘plash va tahlil mohiyatini anglash
Amaliy ko‘nikma	Empirik ma’lumot bilan ishlash
Tahliliy fikrlash	Asoslangan ilmiy xulosalar
Faollik	Mashg‘ulotdagi ishtirok

7. Magistrant bilishi va o‘zlashtirishi lozim bo‘lgan nazariy minimum:

– empirik ma’lumot tushunchasi;
– ma’lumot to‘plash usullari (kuzatuv, anketa, tahlil);
– vizual va statistik tahlil asoslari;
– empirik ma’lumotlarning ilmiy xulosalarga ta’siri.

8. Magistrantlar uchun mavzuni chuqur o‘rganish rejasi:

1-bosqich. Empirik tadqiqot mohiyatini anglash.

2-bosqich. Tasviriy san’at tadqiqotlariga mos ma’lumot to‘plash usullarini tanlash.

3-bosqich. Vizual va statistik tahlil asosida natijalarni tahlil qilish.

4-bosqich. Ilmiy xulosa va tavsiyalar ishlab chiqish.

Metodik izoh: – Mazkur reja magistrantlarda empirik tadqiqotni rejalashtirish, amalga oshirish va ilmiy xulosalash ko‘nikmalarini shakllantiradi.

9. Tavsiya etiladigan adabiyotlar.

Asosiy adabiyotlar:

1. Ilmiy tadqiqot metodologiyasi va empirik tahlilga oid qo‘llanmalar.

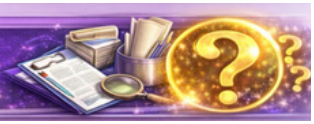
2. Tasviriy san’at ta’limi va tadqiqot metodlariga bag‘ishlangan manbalar.

Qo‘shimcha adabiyotlar:

3. Statistik tahlil asoslariga oid adabiyotlar.

4. Xorijiy empirik tadqiqotlar va ilmiy maqolalar.

4.6-§ bo'yicha NAZORAT SAVOLLARI

1. Ilmiy tadqiqotda empirik ma'lumotning o'rni nimada?
2. Tasviriy san'at tadqiqotlarida qaysi ma'lumot to'plash usullari ko'proq qo'llaniladi?
3. Vizual tahlil ilmiy natijalarga qanday hissa qo'shadi?
4. Empirik ma'lumotlarni tahlil qilishda qanday xatolarga yo'l qo'yilishi mumkin?

4.7 § Ilmiy ish tuzilishi: magistrlik dissertatsiyasi rejasi ustida ishlash

1. Nazariy yo'naltirish.

Ilmiy tadqiqotning samaradorligi nafaqat tanlangan mavzu va metodologiyaga, balki ilmiy ishning to'g'ri va mantiqiy tuzilishiga ham bevosita bog'liqdir. Magistrlik dissertatsiyasi – bu tasodifiy to'plangan bob va paragraflar majmui emas, balki aniq ilmiy mantiq asosida qurilgan, muammodan xulosaga tomon izchil rivojlanib boruvchi yaxlit ilmiy tizimdir.

Ilmiy ish tuzilishi tadqiqotning maqsadi, vazifalari, obyekti va predmeti bilan uzviy bog'liq holda shakllanadi. Ayniqsa, tasviriy san'at yo'nalishidagi magistrlik dissertatsiyalarida nazariy, tarixiy, tahliliy va amaliy bo'limlarning o'zaro uyg'unligi ilmiy ishning sifatini belgilovchi muhim mezon hisoblanadi.

Mazkur seminar mashg'uloti magistrantlarni magistrlik dissertatsiyasining asosiy strukturaviy qismlari bilan tanishtirish, ilmiy ish rejasini mustaqil tuzish va uni metodologik jihatdan asoslash ko'nikmalarini shakllantirishga qaratilgan.

2. Seminar mashg'ulotining maqsadi va vazifalari.

Maqsad: – Magistrantlarda magistrlik dissertatsiyasining ilmiy tuzilishi haqida tizimli tasavvur hosil qilish hamda tadqiqot mavzusiga mos ilmiy ish rejasini tuzish va asoslash ko'nikmalarini rivojlantirish.

Vazifalar:

– ilmiy ish tuzilishining asosiy elementlarini aniqlashtirish;

– magistrlik dissertatsiyasi rejasi va tadqiqot metodologiyasi o‘rtasidagi bog‘liqlikni ko‘rsatish;

– tasviriy san’at yo‘nalishiga mos ilmiy ish rejasini ishlab chiqish;

– magistrantlarni ilmiy mantiq va izchillik asosida reja tuzishga yo‘naltirish.

3. Seminar mashg‘ulotini tashkil etish bosqichlari:

4.7.1-jadval.

Seminar mashg‘ulotini tashkil etish bosqichlari

Bosqich	Mazmuni	Amalga oshirish shakli
Tayyorlov bosqichi	Ilmiy ish tuzilishi bilan tanishtirish	Qisqa ma’ruza
Asosiy faoliyat	Magistrlik dissertatsiyasi rejasi ustida ishlash	Individual va guruhiy ish
Tahlil bosqichi	Rejalarning mantiqiyligi va ilmiyligi	Muhokama
Refleksiya	O‘z rejasini baholash va takomillashtirish	Yozma va og‘zaki fikr

Mazkur bosqichlar magistrantlarda ilmiy ishni rejalashtirish bo‘yicha izchil va ongli yondashuvni shakllantiradi.

4. Amaliy topshiriqlar.

Individual topshiriq: – Magistrant o‘z magistrlik dissertatsiyasi mavzusidan kelib chiqib, ilmiy ishning dastlabki rejasini (kirish, boblar, paragraflar, xulosa) ishlab chiqadi.

Guruhiy topshiriq: – Guruh a’zolari bir-birining ilmiy ish rejasini tahlil qilib, uning mantiqiy ketma-ketligi va metodologik asoslanganligi bo‘yicha fikr bildiradilar.

Mustaqil ish: – Tasviriy san’at yo‘nalishidagi himoya qilingan magistrlik dissertatsiyalaridan birining rejasini o‘rganib, o‘z reja bilan qiyosiy tahlil yozish.

5. Ilmiy tahlil va muhokama savollari:

1. Ilmiy ish tuzilishining tadqiqot natijalariga ta'siri nimada namoyon bo'ladi?

2. Magistrlik dissertatsiyasi rejasi tadqiqot maqsadi va vazifalari bilan qanday bog'lanadi?

3. Tasviriy san'at yo'nalishidagi dissertatsiyalarda qaysi boblar ustuvor ahamiyatga ega?

4. Noto'g'ri tuzilgan reja ilmiy ish sifatiga qanday salbiy ta'sir ko'rsatadi?

6. Kutiladigan natijalar va baholash mezonlari.

Kutiladigan natijalar:

– magistrant magistrlik dissertatsiyasi tuzilishini biladi;

– ilmiy ish rejasini mustaqil tuza oladi;

– reja va metodologiya o'rtasidagi bog'liqlikni tushuntira oladi.

Baholash mezonlari:

Mezoni	Tavsifi
Tuzilma to'g'riligi	Rejaning ilmiy mantiqqa mosligi
Metodologik moslik	Rejaning tadqiqot maqsadiga mosligi
Tahliliy yondashuv	Asoslangan fikrlar
Faollik	Muhokamadagi ishtirok

7. Magistrant bilishi va o'zlashtirishi lozim bo'lgan nazariy minimum:

– ilmiy ish tuzilishining asosiy qismlari;

– magistrlik dissertatsiyasi rejasi tuzish tamoyillari;

– reja va metodologiya o'rtasidagi bog'liqlik;

– ilmiy mantiq va izchillik tushunchasi.

8. Magistrantlar uchun mavzuni chuqur o'rganish rejasi:

1-bosqich. Ilmiy ish tuzilishini nazariy jihatdan anglash.

2-bosqich. Tadqiqot mavzusiga mos reja ishlab chiqish.

3-bosqich. Rejani metodologik jihatdan asoslash.

4-bosqich. Rejani takomillashtirish va yakuniy variantni shakllantirish.

Metodik izoh: – Mazkur o‘rganish rejasi magistrantni ilmiy ishni ongli rejalashtirishga, tadqiqot jarayonini boshqarishga va yakuniy natijaga izchil erishishga yo‘naltiradi.

9. Tavsiya etiladigan adabiyotlar.

Asosiy adabiyotlar:

1. Ilmiy tadqiqot metodologiyasi va ilmiy ish yozish bo‘yicha qo‘llanmalar.

2. Magistrlik dissertatsiyasini tayyorlashga oid me’yoriy hujjatlar.

Qo‘shimcha adabiyotlar:

3. Tasviriy san’at yo‘nalishidagi himoyalangan dissertatsiyalar.

4. Xorijiy ilmiy ishlar va metodik tavsiyalar.

1. Magistrlik dissertatsiyasi tuzilishining asosiy qismlari qaysilar?

2. Ilmiy ish rejasini tuzishda metodologiya qanday rol o‘ynaydi?

3. Tasviriy san’at yo‘nalishida ilmiy ish rejasining o‘ziga xos jihatlari nimada?

4. Rejaning mantiqiy izchilligi ilmiy natijalarga qanday ta’sir ko‘rsatadi?

1. Nazariy yo‘naltirish.

Ilmiy tadqiqot jarayonida ilmiy etika tamoyillariga rioya etish tadqiqot natijalarining ishonchliligi, muallifning ilmiy obro‘si va ilm-fan rivojining barqarorligini ta’minlovchi muhim omil hisoblanadi. Ilmiy etika – bu tadqiqotchi faoliyatida

halollik, mas'uliyat, adolat, mualliflik huquqlariga hurmat va ilmiy xolislikni belgilovchi axloqiy-me'yoriy qoidalar majmuasidir.

Ayniqsa, magistrlik dissertatsiyasi va ilmiy maqolalar tayyorlash jarayonida plagiat muammosi eng dolzarb etik masalalardan biri sifatida namoyon bo'ladi. Plagiat – bu boshqa mualliflarning g'oyalari, matnlari, tasvirlari yoki ilmiy natijalarini manba ko'rsatmasdan o'zlashtirish bo'lib, u ilmiy tadqiqotning asosiy tamoyillariga zid hisoblanadi.

Tasviriy san'at tadqiqotlarida plagiat nafaqat matnli manbalarga, balki vizual materiallarga – reproduksiyalar, fotosuratlar, diagrammalar va grafik tasvirlarga ham taalluqli bo'ladi. Shu sababli, ilmiy etika va plagiat masalalarini amaliy misollar asosida tahlil qilish magistrantlarda mas'uliyatli ilmiy pozitsiyani shakllantirishga xizmat qiladi.

2. Seminar mashg'ulotining maqsadi va vazifalari.

Maqsad: – Magistrantlarda ilmiy etika va plagiat tushunchalari bo'yicha ongli va mas'uliyatli munosabatni shakllantirish hamda ilmiy tadqiqot jarayonida etik me'yorlarga rioya qilish ko'nikmalarini rivojlantirish.

Vazifalar:

– ilmiy etika tushunchasining mazmunini ochib berish;

– plagiatning asosiy turlari va shakllarini aniqlashtirish;

– tasviriy san'at tadqiqotlarida vizual va matnli plagiat holatlarini tahlil qilish;

– magistrantlarni ilmiy halollik va mualliflik mas'uliyatiga yo'naltirish.

3. Seminar mashg'ulotini tashkil etish bosqichlari.

4.8.1-jadval.

Seminar mashg'ulotini tashkil etish bosqichlari

Bosqich	Mazmuni	Amalga oshirish shakli
Tayyorlov bosqichi	Ilmiy etika va plagiat tushunchalari	Qisqa ma'ruza

Asosiy faoliyat	Plagiat holatlarini tahlil qilish	Amaliy misollar
Tahlil bosqichi	Etik buzilishlarning oqibatlari	Guruhli muhokama
Refleksiya	Shaxsiy ilmiy pozitsiyani aniqlash	Yozma fikr

Ushbu bosqichlar magistrantlarda ilmiy mas'uliyat va tanqidiy yondashuvni shakllantirishga xizmat qiladi.

4. Amaliy topshiriqlar.

Individual topshiriq: – Magistrantga plagiat mavjud bo'lgan (maxsus tayyorlangan) ilmiy matn namunasi beriladi va undagi etik buzilishlarni aniqlab, yozma tahlil tayyorlash topshiriladi.

Guruhiy topshiriq: – Quyidagi savol asosida bahs olib boriladi: – "Vizual materiallardan foydalanishda plagiat qachon yuzaga keladi?"

Mustaqil ish: – Magistrant o'z dissertatsiyasi yoki ilmiy maqolasi matnini plagiatga tekshirish dasturi orqali tahlil qilib, xulosalarini qisqa yozma shaklda taqdim etadi.

5. Ilmiy tahlil va muhokama savollari.

1. Ilmiy etika nima va u tadqiqot jarayonida qanday rol o'ynaydi?
2. Plagiatning asosiy turlari qaysilar?
3. Tasviriy san'at tadqiqotlarida vizual plagiat qanday ko'rinishlarda namoyon bo'ladi?
4. Ilmiy etika buzilishi tadqiqot natijalariga qanday salbiy ta'sir ko'rsatadi?

6. Kutiladigan natijalar va baholash mezonlari.

Kutiladigan natijalar:

– magistrant ilmiy etika tushunchasini anglaydi;

– plagiat holatlarini aniqlay oladi;

– ilmiy ishda mualliflik huquqlariga rioya qilish zaruratini tushunadi.

Baholash mezonlari:

Mezoni	Tavsifi
Etik tushuncha	Ilmiy etika mohiyatini anglash
Tahliliy yondashuv	Plagiatni aniqlash qobiliyati
Faollik	Muhokamadagi ishtirok
Mustaqillik	Yozma topshiriq sifati

7. Magistrant bilishi va o‘zlashtirishi lozim bo‘lgan nazariy minimum:

– ilmiy etika tushunchasi va tamoyillari;
– plagiat va uning turlari;
– mualliflik huquqi va iqtibos berish qoidalari;
– vizual materiallardan etik foydalanish talablari.

8. Magistrantlar uchun mavzuni chuqur o‘rganish rejasi:

1-bosqich. Ilmiy etika asoslarini anglash.
2-bosqich. Plagiat holatlarini tahlil qilish.
3-bosqich. Vizual va matnli materiallarda mualliflik mas’uliyatini baholash.
4-bosqich. Shaxsiy ilmiy pozitsiyani shakllantirish.
Metodik izoh: – Mazkur yondashuv magistrantni ilmiy halollikka, mas’uliyatli tadqiqot olib borishga va kelgusidagi ilmiy faoliyatda etik me’yorlarga qat’iy rioya etishga yo‘naltiradi.

9. Tavsiya etiladigan adabiyotlar.

Asosiy adabiyotlar:

1. Ilmiy etika va akademik halollik bo‘yicha qo‘llanmalar.
2. Ilmiy ishlarni rasmiylashtirish va iqtibos berish qoidalari.

Qo‘shimcha adabiyotlar:

3. Xalqaro akademik halollik standartlari.
4. Plagiatni aniqlash va oldini olish bo‘yicha manbalar.

1. Ilmiy etika nima va u nega zarur?
2. Plagiatning asosiy ko'rinishlarini sanab bering.
3. Tasviriy san'at tadqiqotlarida vizual plagiat qanday aniqlanadi?
4. Ilmiy etika buzilishi tadqiqotchi obro'siga qanday ta'sir ko'rsatadi?

1. Nazariy yo'naltirish.

Tasviriy san'at tadqiqotlari milliy va jahon ilmiy an'analari negizida shakllanib, har bir maktab o'zining metodologik yondashuvlari, tahlil usullari va tadqiqot ustuvorliklari bilan ajralib turadi. O'zbek tasviriy san'at tadqiqotlari, asosan, milliy badiiy meros, tarixiy manbalar, an'anaviy estetik qarashlar va pedagogik amaliyot bilan uzviy bog'liq holda rivojlangan bo'lsa, jahon san'atshunosligida strukturalizm, formal tahlil, ikonologiya, semiotika, interdissiplinar yondashuvlar keng qo'llaniladi.

Qiyosiy tahlil metodi ushbu ikki ilmiy maktabning o'zaro umumiy va farqli jihatlarini ochib berish, milliy tadqiqotlarni jahon ilmiy maydoni bilan bog'lash hamda zamonaviy metodologik yondashuvlarni milliy tadqiqotlarga moslashtirish imkonini yaratadi. Shu ma'noda, mazkur seminar mashg'uloti magistrantlarda global va milliy ilmiy fikrlashni uyg'unlashtirish ko'nikmasini shakllantirishga qaratilgan.

2. Seminar mashg'ulotining maqsadi va vazifalari.

Maqsad: – Magistrantlarda o'zbek va jahon tasviriy san'at tadqiqotlari o'rtasidagi metodologik farqlar va mushtarak

jihatlar haqida tizimli tasavvur hosil qilish hamda qiyosiy tahlil asosida ilmiy xulosalar chiqarish ko‘nikmalarini rivojlantirish.

Vazifalar:

– o‘zbek va jahon tasviriy san’at tadqiqotlarining rivojlanish xususiyatlarini tahlil qilish;

– har ikki ilmiy maktabda qo‘llaniladigan metodologik yondashuvlarni aniqlash;

– qiyosiy tahlil asosida ilmiy umumlashtirish ko‘nikmasini shakllantirish;

– magistrantlarni milliy tadqiqotlarni xalqaro ilmiy mezonlar bilan uyg‘unlashtirishga yo‘naltirish.

3. Seminar mashg‘ulotini tashkil etish bosqichlari:

4.9.1-jadval.

Seminar mashg‘ulotini tashkil etish bosqichlari

Bosqich	Mazmuni	Amalga oshirish shakli
Tayyorlov bosqichi	Qiyosiy tahlil tushunchasi bilan tanishtirish	Qisqa ma’ruza
Asosiy faoliyat	O‘zbek va jahon tadqiqotlarini taqqoslash	Guruhli muhokama
Tahlil bosqichi	Metodologik farqlarni aniqlash	Jadval va misollar
Refleksiya	Ilmiy xulosalarni umumlashtirish	Yozma va og‘zaki fikr

Ushbu bosqichlar seminar mashg‘ulotining izchil va mantiqiy olib borilishini ta’minlaydi.

4. Amaliy topshiriqlar.

Individual topshiriq: – Magistrant o‘zbek va jahon san’atshunoslaridan bittadan ilmiy maqolani tanlab, ulardagi metodologik yondashuvlarni qiyosiy tahlil qiladi.

Guruhiy topshiriq: – Quyidagi savol asosida bahs olib boriladi: – “Milliy tasviriy san’at tadqiqotlarini jahon metodologi-

yasi bilan uyg‘unlashtirish zarurmi?”

Mustaqil ish: – Magistrant qiyosiy tahlil asosida 1-2 betlik ilmiy xulosa tayyorlaydi.

5. Ilmiy tahlil va muhokama savollari.

1. O‘zbek tasviriy san’at tadqiqotlarining metodologik xususiyatlari nimalardan iborat?
2. Jahon san’atshunosligida qaysi metodologik yondashuvlar ustuvor hisoblanadi?
3. Qiyosiy tahlil ilmiy xulosalarning chuqurligiga qanday ta’sir ko‘rsatadi?
4. Milliy tadqiqotlarni xalqaro ilmiy maydonga olib chiqishda qaysi omillar muhim?

6. Kutiladigan natijalar va baholash mezonlari.

Kutiladigan natijalar:

– magistrant milliy va jahon tadqiqotlari o‘rtasidagi farqlarni anglaydi;

– qiyosiy tahlil asosida ilmiy xulosalar chiqaradi;

– global ilmiy fikrlash ko‘nikmasi shakllanadi.

Baholash mezonlari:

Mezoni	Tavsifi
Nazariy bilim	Metodologik farqlarni tushunish
Tahliliy yondashuv	Qiyosiy tahlil sifati
Faollik	Muhokamadagi ishtirok
Mustaqillik	Yozma ishning ilmiy darajasi

7. Magistrant bilishi va o‘zlashtirishi lozim bo‘lgan nazariy minimum

– qiyosiy tahlil tushunchasi;

– o‘zbek tasviriy san’at tadqiqotlarining metodologik asoslari;

– jahon san’atshunosligidagi yetakchi yondashuvlar;

– milliy va global ilmiy integratsiya tamoyillari.

8. Magistrantlar uchun mavzuni chuqur o‘rganish rejasi:

1-bosqich. Milliy san’at tadqiqotlari metodologiyasini o‘rganish.

2-bosqich. Jahon san’atshunosligidagi yetakchi yondashuvlarni tahlil qilish.

3-bosqich. O‘xshash va farqli jihatlarni aniqlash.

4-bosqich. Qiyosiy xulosalar asosida ilmiy pozitsiyani shakllantirish.

Metodik izoh: – Mazkur yondashuv magistrantda keng ilmiy dunyoqarashni shakllantirib, milliy san’at tadqiqotlarini jahon ilmiy makoniga olib chiqish uchun zarur asos yaratadi.

9. Tavsiya etiladigan adabiyotlar.

Asosiy adabiyotlar:

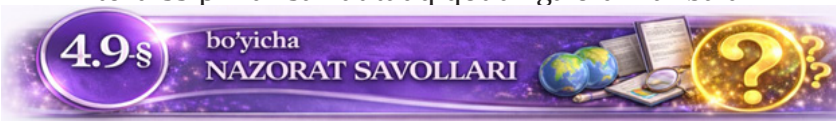
1. O‘zbek tasviriy san’at tarixi va nazariyasiga oid monografiyalar.

2. Jahon san’atshunosligiga oid fundamental tadqiqotlar.

Qo‘shimcha adabiyotlar:

3. Qiyosiy san’atshunoslik bo‘yicha xorijiy maqolalar.

4. Interdissiplinar san’at tadqiqotlariga oid manbalar.

1. Qiyosiy tahlil nima va u nega zarur?

2. O‘zbek va jahon tasviriy san’at tadqiqotlari o‘rtasidagi asosiy farqlar nimalarda namoyon bo‘ladi?

3. Jahon metodologiyalarini milliy tadqiqotlarga tatbiq etishning afzalliklari nimada?

4. Qiyosiy yondashuv ilmiy xulosalarning sifatiga qanday ta’sir ko‘rsatadi?

4.10§ Ilmiy maqola va tezis tayyorlash: magistrantlarning shaxsiy ishlari ustida muhokama

1. Nazariy yo‘naltirish.

Ilmiy tadqiqot natijalarini ilmiy maqola va tezislar orqali rasmiylashtirish va taqdim etish magistrantning ilmiy faoliyatidagi muhim bosqichlardan biri hisoblanadi. Ilmiy maqola – tadqiqot natijalarini kengroq ilmiy jamoatchilikka yetkazishga xizmat qiluvchi mukammal ilmiy matn bo‘lsa, tezis – ilmiy g‘oyalar va asosiy xulosalarning qisqa, lo‘nda va mazmunli bayonidir.

Tasviriy san’at yo‘nalishidagi ilmiy maqola va tezislar o‘ziga xos xususiyatlarga ega bo‘lib, ularda nazariy tahlil bilan bir qatorda vizual materiallar, badiiy asar tahlili, kompozitsion va rang yechimlari kabi jihatlar muhim o‘rin tutadi. Shu sababli, ilmiy matnni tayyorlash jarayonida metodologik aniqlik, mantiqiy tuzilma, ilmiy uslubga rioya etish va manbalardan to‘g‘ri foydalanish alohida ahamiyat kasb etadi.

Mazkur seminar mashg‘uloti magistrantlarning shaxsiy ilmiy ishlari asosida ilmiy maqola va tezis tayyorlash ko‘nikmalarini shakllantirish, ularni tahlil qilish va takomillashtirishga qaratilgan.

2. Seminar mashg‘ulotining maqsadi va vazifalari.

Maqsad: – magistrantlarda ilmiy maqola va tezis tayyorlash bo‘yicha amaliy ko‘nikmalarni shakllantirish hamda shaxsiy ilmiy ishlar ustida tahlil va muhokama olib borish orqali ilmiy yozma madaniyatni rivojlantirish.

Vazifalar:

– ilmiy maqola va tezisning tuzilishi hamda o‘ziga xos jihatlarini tushuntirish;

– tasviriy san’at yo‘nalishida ilmiy matn yozish talablarini tahlil qilish;

– magistrantlarning shaxsiy ilmiy ishlarini muhokama qilish va baholash;

– ilmiy matnni takomillashtirish bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqish.

3. Seminar mashg‘ulotini tashkil etish bosqichlari.

4.10.1-jadval.

Seminar mashg‘ulotini tashkil etish bosqichlari

Bosqich	Mazmuni	Amalga oshirish shakli
Tayyorlov bosqichi	Ilmiy maqola va tezis tushunchasi	Qisqa ma’ruza
Asosiy faoliyat	Shaxsiy ishlarni taqdim etish	Og‘zaki chiqish
Tahlil bosqichi	Ilmiy matnlarni tahlil qilish	Guruhli muhokama
Refleksiya	Takomillashtirish yo‘llari	Yozma xulosa

Ushbu 4.10.1-jadvalda keltirilgan bosqichlar seminar mashg‘ulotining izchil va samarali tashkil etilishini ta’minlaydi.

4. Amaliy topshiriqlar

Individual topshiriq: – Magistrant o‘z magistrlik dissertatsiyasi asosida 1 betlik ilmiy tezis yoki 3-5 betlik ilmiy maqola loyihasini tayyorlaydi.

Guruhiy topshiriq: – Magistrantlar bir-birlarining ilmiy matnlarini quyidagi mezonlar asosida muhokama qiladilar:

– mavzuning dolzarbligi;
– metodologik aniqlik;
– mantiqiy tuzilma;
– vizual materiallardan foydalanish.

Mustaqil ish: – Ilmiy maqola yoki tezisni seminar muhokamasi asosida qayta ishlash va takomillashtirish.

5. Ilmiy tahlil va muhokama savollari.

1. Ilmiy maqola va tezis o‘rtasidagi asosiy farqlar nimada?
2. Tasviriy san’at yo‘nalishidagi ilmiy matnning o‘ziga xos xususiyatlari qaysilar?

3. Ilmiy maqolada vizual materiallardan foydalanishda nimalarga e’tibor berish zarur?

4. Ilmiy matnning sifatini oshirishda peer review muhokamasi qanday rol o‘ynaydi?

6. Kutiladigan natijalar va baholash mezonlari.

Kutiladigan natijalar:

– magistrant ilmiy maqola va tezis tuzilishini biladi;

– shaxsiy ilmiy ishini tahlil qila oladi;

– ilmiy matnni takomillashtirish ko‘nikmasiga ega bo‘ladi.

Baholash mezonlari:

Mezoni	Tavsifi
Ilmiy tuzilma	Matnning mantiqiy ketma-ketligi
Metodologik aniqlik	Tadqiqot usullarining asoslanganligi
Ilmiy uslub	Akademik yozuvga rioya
Faollik	Muhokamadagi ishtirok

7. Magistrant bilishi va o‘zlashtirishi lozim bo‘lgan nazariy minimum:

– ilmiy maqola va tezis tushunchalari;

– ilmiy matn tuzilishi (kirish, asosiy qism, xulosa);

– iqtibos va manbalar bilan ishlash qoidalari;

– vizual materiallarni ilmiy matnga integratsiya qilish usullari.

8. Magistrantlar uchun mavzuni chuqur o‘rganish rejasi:

1-bosqich. Ilmiy maqola va tezis namunalarini o‘rganish.

2-bosqich. Shaxsiy ilmiy ish asosida matn tayyorlash.

3-bosqich. Seminar muhokamasi orqali tahlil qilish.

4-bosqich. Ilmiy matnni takomillashtirish va yakunlash.

Metodik izoh: – Mazkur mashg‘ulot magistrantni ilmiy fikrni yozma shaklda aniq va asosli ifodalashga, tanqidiy mulohazalarni qabul qilishga va ilmiy matn ustida izchil ishlashga o‘rgatadi.

9. Tavsiya etiladigan adabiyotlar.

Asosiy adabiyotlar:

1. Ilmiy maqola va tezis yozish bo‘yicha metodik qo‘llanmalar.

2. Tasviriy san’at tadqiqotlariga oid nufuzli ilmiy jurnallar.

Qo‘shimcha adabiyotlar:

3. Xalqaro ilmiy nashrlar va maqolalar.

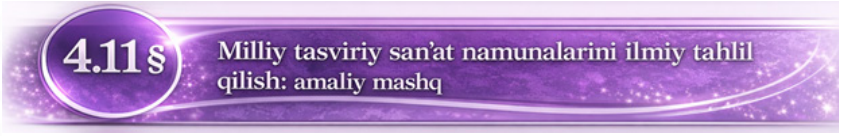

1. Ilmiy maqola va tezisning asosiy vazifalari nimadan iborat?

2. Tasviriy san’at yo‘nalishida ilmiy maqola yozishda qaysi jihatlar muhim?

3. Ilmiy matnni muhokama qilish uning sifatiga qanday ta’sir ko‘rsatadi?

4. Vizual materiallar ilmiy maqolaning qaysi jihatlarini kuchaytiradi?

1. Nazariy yo‘naltirish.

Milliy tasviriy san’at namunalarini ilmiy tahlil qilish san’atshunoslik tadqiqotlarining muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Bunday tahlil jarayonida badiiy asar nafaqat estetik obyekt sifatida, balki tarixiy davr, milliy madaniyat, ijtimoiy muhit va muallif dunyoqarashi bilan uzviy bog‘liq holda o‘rganiladi. Shu bois, milliy san’at namunalarini ilmiy tahlil qilish magistrantdan metodologik aniqlik, tahliliy fikrlash va dalillarga tayangan xulosa chiqarish ko‘nikmalarini talab etadi.

Tasviriy san’at tadqiqotlarida milliy badiiy merosni ilmiy asosda o‘rganish san’at tarixini chuqur anglash, milliy estetik qadriyatlarni tizimlashtirish va ularni jahon san’atshunosligi

kontekstida talqin qilish imkonini beradi. Mazkur seminar mashg‘uloti magistrantlarni milliy tasviriy san’at namunalarini ilmiy-metodik yondashuv asosida tahlil qilishga o‘rgatishga qaratilgan.

2. Seminar mashg‘ulotining maqsadi va vazifalari.

Maqsad: – magistrantlarda milliy tasviriy san’at namunalarini ilmiy tahlil qilish bo‘yicha amaliy ko‘nikmalarni shakllantirish hamda nazariy bilimlarni real badiiy asarlar misolida qo‘llash malakasini rivojlantirish.

Vazifalar:

– milliy tasviriy san’at asarlarini ilmiy tahlil qilish bosqichlarini tushuntirish;

– badiiy asarni tarixiy, mavzuviy va uslubiy jihatdan tahlil qilishni o‘rgatish;

– vizual va ikonografik unsurlarni aniqlash va talqin qilish;

– magistrantlarni ilmiy xulosalar chiqarishga yo‘naltirish.

3. Seminar mashg‘ulotini tashkil etish bosqichlari.

4.11.1-jadval.

Seminar mashg‘ulotini tashkil etish bosqichlari

Bosqich	Mazmuni	Amalga oshirish shakli
Tayyorlov bosqichi	Milliy san’at tahlili tushunchasi	Qisqa ma’ruza
Asosiy faoliyat	Tanlangan asarni tahlil qilish	Amaliy mashq
Tahlil bosqichi	Ilmiy xulosalarni shakllantirish	Guruhli muhokama
Refleksiya	O‘zlashtirilgan bilimlarni baholash	Yozma fikr

4.11.1-jadvalda keltirilga mazkur bosqichlar magistrantlarning nazariy bilimlarini amaliy tahlil bilan uyg‘unlashtirishga xizmat qiladi.

4. Amaliy topshiriqlar.

Individual topshiriq: – Magistrant o‘zbek tasviriy san’atining taniqli namunasini (rangtasvir, grafika yoki monumental asar) tanlab, quyidagi mezonlar asosida ilmiy tahlil qiladi:

– asarning yaratilish davri va tarixiy konteksti;

– mavzusi va g‘oyaviy mazmuni;

– kompozitsion tuzilishi va rang yechimlari;

– badiiy ifoda vositalari.

Guruhiy topshiriq: – Bir nechta milliy san’at asarlari qiyosiy tahlil qilinib, ularning umumiy va farqli jihatlari aniqlanadi.

Mustaqil ish: – Tahlil qilingan asar asosida 2-3 betlik ilmiy tahlil matni tayyorlash.

5. Ilmiy tahlil va muhokama savollari:

1. Milliy tasviriy san’at asarini ilmiy tahlil qilishda qaysi bosqichlar muhim?

2. Tarixiy kontekst badiiy asar talqiniga qanday ta’sir ko‘rsatadi?

3. Kompozitsiya va rang yechimlari asarning g‘oyaviy mazmunini qanday ochib beradi?

4. Milliy san’at namunalarini ilmiy tahlil qilishda subyektivlikni qanday kamaytirish mumkin?

6. Kutiladigan natijalar va baholash mezonlari.

Kutiladigan natijalar:

– magistrant milliy san’at asarlarini ilmiy asosda tahlil qila oladi;

– nazariy bilimlarni amaliy misollarga tatbiq etadi;

– ilmiy xulosa chiqarish ko‘nikmasi shakllanadi.

Baholash mezonlari:

Mezoni	Tavsifi
Tahliliy aniqlik	Asarni chuqur va tizimli tahlil qilish
Metodologik yondashuv	Ilmiy usullardan to‘g‘ri foydalanish

Ilmiy uslub	Tahlil matnining akademik darajasi
Faollik	Muhokamadagi ishtirok

7. Magistrant bilishi va o‘zlashtirishi lozim bo‘lgan nazariy minimum:

– milliy tasviriy san’at tushunchasi;
– badiiy asarni ilmiy tahlil qilish bosqichlari;
– kompozitsion va rang tahlili asoslari;
– tarixiy va madaniy kontekstning ahamiyati.

8. Magistrantlar uchun mavzuni chuqur o‘rganish rejasi:

1-bosqich. Milliy tasviriy san’at namunalarini tanlash va o‘rganish.
2-bosqich. Asarning tarixiy va badiiy kontekstini aniqlash.
3-bosqich. Kompozitsion va rang tahlilini amalga oshirish.
4-bosqich. Ilmiy xulosalar chiqarish va yozma shaklda bayon etish.

Metodik izoh: – Mazkur mashg‘ulot magistrantni milliy badiiy merosni ilmiy yondashuv asosida tahlil qilishga, dalillarga tayangan xulosalar chiqarishga va ilmiy yozma nutqini rivojlantirishga yo‘naltiradi.

9. Tavsiya etiladigan adabiyotlar.

Asosiy adabiyotlar:

1. O‘zbek tasviriy san’at tarixi bo‘yicha monografiyalar.
2. Milliy san’atshunoslikka oid ilmiy tadqiqotlar.

Qo‘shimcha adabiyotlar:

3. Jahon san’atshunosligida milliy san’at talqiniga oid maqolalar.
4. Badiiy asarlarni ilmiy tahlil qilish metodlariga oid manbalar.

1. Milliy tasviriy san'at namunalarini ilmiy tahlil qilish nima uchun muhim?
2. Badiiy asarning tarixiy konteksti tahlilda qanday rol o'ynaydi?
3. Kompozitsiya va rang tahlili ilmiy xulosalarga qanday yordam beradi?
4. Milliy san'at asarlarini tahlil qilishda metodologik yondashuvning ahamiyati nimada?

1. Nazariy yo'naltirish.

Jahon san'atshunosligida shakllangan metodologik yondashuvlar tasviriy san'at asarlarini ilmiy tahlil qilishda universal ilmiy vositalar sifatida xizmat qiladi. Formal tahlil, ikonografik va ikonologik yondashuvlar, strukturaviy, semiotik, sotsiologik hamda psixoanalitik metodlar jahon san'atshunosligida keng qo'llanilib, badiiy asarning shakl, mazmun va ma'no qatlamlarini chuqur ochib berish imkonini yaratadi.

Milliy tasviriy san'at tadqiqotlarida ushbu metodologik yondashuvlarni qiyosiy va moslashtirilgan tarzda qo'llash ilmiy tahlilning chuqurligini oshirib, mahalliy badiiy hodisalarni jahon san'at jarayoni kontekstida talqin qilish imkonini beradi. Shu bois, mazkur seminar mashg'uloti magistrantlarda jahon metodologiyalarini tanqidiy qabul qilish, ularni milliy san'at tadqiqotlariga moslashtirish va ilmiy xulosalar chiqarishda samarali foydalanish ko'nikmalarini shakllantirishga qaratilgan.

2. Seminar mashg‘ulotining maqsadi va vazifalari.

Maqsad: – Magistrantlarda jahon san’atshunosligidagi metodologik yondashuvlarni milliy tasviriy san’at tadqiqotlariga qiyosiy qo‘llash bo‘yicha ilmiy-amaliy ko‘nikmalarni shakllantirish.

Vazifalar:

– jahon san’atshunosligida keng qo‘llaniladigan metodologik yondashuvlarni tavsiflash;

– ushbu yondashuvlarning ilmiy imkoniyatlarini aniqlash;

– milliy san’at tadqiqotlariga moslashtirish yo‘llarini tahlil qilish;

– qiyosiy yondashuv asosida ilmiy xulosalar chiqarishga o‘rgatish.

3. Seminar mashg‘ulotini tashkil etish bosqichlari.

4.12.1-jadval.

Seminar mashg‘ulotini tashkil etish bosqichlari

Bosqich	Mazmuni	Amalga oshirish shakli
Tayyorlov bosqichi	Jahon metodologiyalari bilan tanishtirish	Qisqa ma’ruza
Asosiy faoliyat	Metodlarni milliy tadqiqotlarga tatbiq etish	Amaliy tahlil
Tahlil bosqichi	Qiyosiy xulosalar chiqarish	Guruhli muhokama
Refleksiya	Ilmiy pozitsiyani shakllantirish	Yozma fikr

Ushbu 4.12.1-jadvalda keltirilgan bosqichlar magistrantlarda qiyosiy va tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga xizmat qiladi.

4. Amaliy topshiriqlar

Individual topshiriq: – Magistrant jahon san’atshunosligida qo‘llaniladigan bitta metodologik yondashuvni (masalan, ikonologik yoki formal tahlil) tanlab, uni milliy tasviriy san’at

asari misolida qo‘llab ko‘radi.

Guruhiy topshiriq: – Guruh a’zolari turli metodologik yondashuvlarning milliy tadqiqotlarga tatbiq etilish imkoniyatlari haqida munozara olib boradilar.

Mustaqil ish: – Qiyosiy tahlil asosida 2 betlik ilmiy xulosa tayyorlash.

5. Ilmiy tahlil va muhokama savollari:

1. Jahon san’atshunosligida qaysi metodologik yondashuvlar yetakchi hisoblanadi?
2. Ushbu metodlarni milliy san’at tadqiqotlariga qo‘llashda qanday moslashtirish talab etiladi?
3. Qiyosiy metodologik yondashuv ilmiy xulosalarning sifatiga qanday ta’sir ko‘rsatadi?
4. Jahon metodologiyalaridan tanqidiy foydalanish nima uchun muhim?

6. Kutiladigan natijalar va baholash mezonlari.

Kutiladigan natijalar:

– magistrant jahon metodologik yondashuvlarini biladi;

– ularni milliy tadqiqotlarga tatbiq eta oladi;

– qiyosiy va tanqidiy tahlil asosida ilmiy xulosa chiqaradi.

Baholash mezonlari:

Mezoni	Tavsifi
Nazariy bilim	Metodologiyalar mohiyatini tushunish
Amaliy qo‘llash	Metodlarni moslashtirish darajasi
Tahliliy fikrlash	Qiyosiy xulosalar sifati
Faollik	Muhokamadagi ishtirok

7. Magistrant bilishi va o‘zlashtirishi lozim bo‘lgan nazariy minimum

– jahon san’atshunosligidagi asosiy metodologik yondashuvlar;

– qiyosiy metod tushunchasi;
– milliy va jahon san’at tadqiqotlarining o‘zaro bog‘liqligi;
– metodologik moslashtirish tamoyillari.

8. Magistrantlar uchun mavzuni chuqur o‘rganish rejasi:

1-bosqich. Jahon san’atshunosligi metodlarini o‘rganish.
2-bosqich. Milliy san’at asarlarini tanlash.
3-bosqich. Qiyosiy tahlilni amalga oshirish.
4-bosqich. Ilmiy xulosalar va shaxsiy pozitsiyani shakllantirish.

Metodik izoh: – Mazkur mashg‘ulot magistrantlarda global ilmiy tafakkurni shakllantirib, milliy tasviriy san’at tadqiqotlarini jahon ilmiy maydoni bilan uyg‘unlashtirishga xizmat qiladi.

9. Tavsiya etiladigan adabiyotlar.

Asosiy adabiyotlar:

1. Jahon san’atshunosligiga oid fundamental tadqiqotlar.
2. Metodologik tahlil bo‘yicha ilmiy monografiyalar.

Qo‘shimcha adabiyotlar:

3. Qiyosiy san’atshunoslikka oid xorijiy maqolalar.
4. Fanlararo metodologik yondashuvlar bo‘yicha manbalar.

1. Jahon san’atshunosligidagi metodologik yondashuvlar nima bilan ahamiyatli?
2. Ularni milliy tadqiqotlarga qo‘llashda qaysi omillar e’tiborga olinadi?
3. Qiyosiy metodologik yondashuv ilmiy tahlilni qanday boyitadi?
4. Jahon metodologiyalaridan tanqidiy foydalanish nima uchun zarur?

4.13§ Tasviriy san'at tadqiqotlarida statistik va vizual tahlil usullari: amaliy misollar:

1. Nazariy yo‘naltirish

Zamonaviy tasviriy san'at tadqiqotlarida empirik ma'lumotlarni ilmiy asosda tahlil qilish statistik va vizual tahlil usullarining uyg‘un qo‘llanilishini talab etadi. Statistik tahlil tadqiqot natijalarining miqdoriy jihatlarini (dinamika, qiyoslash, foiz ko‘rsatkichlari) aniqlashga xizmat qilsa, vizual tahlil badiiy jarayonlarning mazmuniy va estetik tomonlarini ko‘rgazmali tarzda ochib beradi.

Tasviriy san'at sohasida statistik va vizual tahlil usullaridan foydalanish subyektiv baholashni kamaytirib, ilmiy xulosalarning obyektivligini oshiradi. Ayniqsa, pedagogik tajriba-sinovlar, ijodiy ishlar tahlili, anketa va so‘rovnomalar natijalarini birgalikda tahlil qilishda ushbu usullar muhim metodologik vosita sifatida namoyon bo‘ladi. Mazkur seminar mashg‘uloti magistrantlarni statistik va vizual tahlil usullarini amaliy misollar asosida qo‘llashga o‘rgatishga qaratilgan.

2. Seminar mashg‘ulotining maqsadi va vazifalari.

Maqsad: – Magistrantlarda tasviriy san'at tadqiqotlarida statistik va vizual tahlil usullaridan foydalanish bo‘yicha amaliy ko‘nikmalarni shakllantirish hamda empirik ma'lumotlarni ilmiy asosda talqin qilish malakasini rivojlantirish.

Vazifalar:

– statistik va vizual tahlil tushunchalarining mohiyatini ochib berish;

– tasviriy san'at tadqiqotlarida qo‘llaniladigan asosiy statistik ko‘rsatkichlarni tahlil qilish;

– diagramma, jadval va sxemalar orqali vizual tahlil o‘tkazish;

– amaliy misollar asosida ilmiy xulosalar chiqarish.

3. Seminar mashg‘ulotini tashkil etish bosqichlari.

4.13.1-jadval.

Seminar mashg‘ulotini tashkil etish bosqichlari

Bosqich	Mazmuni	Amalga oshirish shakli
Tayyorlov bosqichi	Statistik va vizual tahlil tushunchalari	Qisqa ma’ruza
Asosiy faoliyat	Amaliy ma’lumotlar bilan ishlash	Jadval va diagramma
Tahlil bosqichi	Natijalarni ilmiy talqin qilish	Guruhli muhokama
Refleksiya	Olingan xulosalarni baholash	Yozma fikr

Mazkur 4.13.1-jadvalda keltirilgan bosqichlar magistrantlarda miqdoriy va sifat jihatdagi tahlilni uyg‘un olib borish ko‘nikmasini shakllantiradi.

4. Amaliy topshiriqlar.

Individual topshiriq: – Magistrant pedagogik tajriba-sinov natijalari (masalan, talabalar ijodiy ishlarining baholash ko‘rsatkichlari) asosida statistik jadval tuzadi va uning natijalarini qisqa ilmiy izoh bilan tushuntiradi.

Guruhiy topshiriq: – Bir xil mavzuda bajarilgan bir nechta ijodiy ishlar diagramma va vizual sxemalar yordamida qiyosiy tahlil qilinadi.

Mustaqil ish: – Statistik va vizual tahlil asosida 2 betlik ilmiy xulosa tayyorlash.

5. Ilmiy tahlil va muhokama savollari:

1. Statistik tahlil tasviriy san’at tadqiqotlarida qaysi vazifalarni bajaradi?
2. Vizual tahlil usullari ilmiy xulosalarni qanday kuchaytiradi?
3. Statistik va vizual tahlilni uyg‘un qo‘llashning afzalliklari nimada?
4. Empirik ma’lumotlarni tahlil qilishda subyektivlikni qanday kamaytirish mumkin?

6. Kutiladigan natijalar va baholash mezonlari.

Kutiladigan natijalar:

– magistrant statistik va vizual tahlil usullarini farqlaydi;

– empirik ma'lumotlarni jadval va diagrammalar orqali tahlil qila oladi;

– ilmiy asoslangan xulosalar chiqaradi.

Baholash mezonlari:

Mezoni	Tavsifi
Tahliliy aniqlik	Statistik va vizual tahlil sifati
Metodologik yondashuv	Usullarning to‘g‘ri tanlanishi
Ilmiy izoh	Natijalarni tushuntirish darajasi
Faollik	Muhokamadagi ishtirok

7. Magistrant bilishi va o‘zlashtirishi lozim bo‘lgan nazariy minimum:

– statistik tahlil tushunchasi va asosiy ko‘rsatkichlar;

– vizual tahlil usullari (jadval, diagramma, sxema);

– empirik ma'lumotlarni tahlil qilish bosqichlari;

– ilmiy xulosalarni asoslash tamoyillari.

8. Magistrantlar uchun mavzuni chuqur o‘rganish rejasi:

1-bosqich. Empirik ma'lumotlarni yig‘ish.

2-bosqich. Statistik ko‘rsatkichlarni aniqlash.

3-bosqich. Vizual tahlil vositalarini qo‘llash.

4-bosqich. Ilmiy xulosalar chiqarish va yozma bayon etish.

Metodik izoh: – Mazkur mashg‘ulot magistrantlarda ilmiy dalillilikni kuchaytirish, miqdoriy va sifat tahlilni uyg‘unlashtirish hamda tadqiqot natijalarini ilmiy asosda taqdim etish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

9. Tavsiya etiladigan adabiyotlar.

Asosiy adabiyotlar:

1. Ilmiy tadqiqotlarda statistik tahlil bo‘yicha qo‘llanmalar.

2. Tasviriy san'at tadqiqotlarida vizual tahlil metodlariga oid manbalar.

Qo‘shimcha adabiyotlar:

3. Pedagogik tadqiqotlarda empirik tahlil bo‘yicha maqolalar.

4. Xorijiy ilmiy jurnallarda chop etilgan statistik va vizual tahlil namunalari.

1. Statistik va vizual tahlil usullari o‘rtasidagi farq nimada?

2. Tasviriy san’at tadqiqotlarida statistik tahlil nima uchun zarur?

3. Vizual tahlil ilmiy xulosalarning ishonchliligiga qanday ta’sir ko‘rsatadi?

4. Empirik ma’lumotlarni tahlil qilishda qaysi usullarni uyg‘un qo‘llash maqsadga muvofiq?

1. Nazariy yo‘naltirish.

Magistrlik dissertatsiyasi loyihasi ustida ishlash ilmiy tadqiqot jarayonining muhim yakuniy bosqichlaridan biri hisoblanadi. Ushbu bosqichda magistrant tomonidan tanlangan mavzu, tadqiqot maqsadi va vazifalari, metodologik yondashuvlar, rejalashtirilgan amaliy ishlar hamda kutilayotgan ilmiy natijalar yagona ilmiy tizim sifatida shakllantiriladi. Dissertatsiya loyihasi magistrantning ilmiy fikrlash darajasi, metodologik tayyorgarligi va mustaqil tadqiqot olib borish salohiyatini namoyon etuvchi konseptual hujjat hisoblanadi.

Tasviriy san’at yo‘nalishidagi magistrlik dissertatsiyalarida loyiha ustida ishlash jarayoni alohida ahamiyat kasb etadi, chunki badiiy va pedagogik tadqiqotlar ko‘pincha nazariy va amaliy jihatlarning uyg‘unligini talab etadi. Shu bois, dissertatsiya loyihasini bahs-munozara asosida muhokama

qilish magistrantga o‘z ilmiy pozitsiyasini aniqlashtirish, tanqidiy fikrlarni inobatga olish va tadqiqot yo‘nalishini metodologik jihatdan pishitish imkonini beradi.

Mazkur seminar mashg‘uloti magistrantlarning tayyorlangan dissertatsiya loyihalarini taqdim etish, ilmiy bahs yuritish va asoslangan fikrlar orqali loyihani takomillashtirishga yo‘naltirilgan.

2. Seminar mashg‘ulotining maqsadi va vazifalari.

Maqsad: – Magistrantlarda magistrlik dissertatsiyasi loyihasini ilmiy-metodologik asosda ishlab chiqish, uni himoya qilishga tayyorlash hamda ilmiy bahs-munozara orqali tadqiqotni takomillashtirish ko‘nikmalarini shakllantirish.

Vazifalar:

– dissertatsiya loyihasining tarkibiy qismlarini aniqlash va tahlil qilish;

– tadqiqot mavzusi, maqsadi, vazifalari va metodologiyasining o‘zaro uyg‘unligini baholash;

– magistrantlarda ilmiy tanqidni qabul qilish va unga javob berish madaniyatini rivojlantirish;

– ilmiy bahs-munozara orqali tadqiqot loyihasini pishitish.

3. Seminar mashg‘ulotini tashkil etish bosqichlari.

4.14.1-jadval.

Seminar mashg‘ulotini tashkil etish bosqichlari

Bosqich	Mazmuni	Amalga oshirish shakli
Tayyorlov bosqichi	Dissertatsiya loyihasi talablari bilan tanishtirish	Qisqa ma’ruza
Asosiy faoliyat	Magistrantlarning loyiha taqdimoti	Og‘zaki taqdimot
Bahs-munozara	Ilmiy savol-javob va tanqidiy tahlil	Guruhli muhokama

Refleksiya	Xulosalarni umumlashtirish	Yozma fikr

Mazkur 4.14.1-jadvalda keltirilgan bosqichlar magistrantlarning ilmiy muloqot madaniyatini va o‘z tadqiqotiga tanqidiy yondashish ko‘nikmasini shakllantiradi.

4. Amaliy topshiriqlar.

Individual topshiriq: – Magistrant o‘z magistrlik dissertatsiyasi loyihasini (mavzu, maqsad, vazifalar, tadqiqot obyekti va predmeti, metodlar) yozma va og‘zaki shaklda taqdim etadi.

Guruhiy topshiriq: – Taqdim etilgan loyihalar bo‘yicha ilmiy savollar ishlab chiqish va metodologik jihatdan tahlil qilish.

Mustaqil ish: – Bahs-munozara jarayonida bildirilgan tanqidiy fikrlar asosida dissertatsiya loyihasini qayta ko‘rib chiqish va takomillashtirilgan variantini yozma tarzda topshirish.

5. Ilmiy tahlil va muhokama savollari:

1. Magistrlik dissertatsiyasi loyihasida qaysi tarkibiy qismlar asosiy hisoblanadi?
2. Tadqiqot mavzusi va tanlangan metodologiya o‘rtasidagi moslik qanday aniqlanadi?
3. Ilmiy bahs-munozara tadqiqot sifatini qanday oshiradi?
4. Tanqidiy fikrlar tadqiqot loyihasini takomillashtirishda qanday rol o‘ynaydi?

6. Kutiladigan natijalar va baholash mezonlari.

Kutiladigan natijalar:

– magistrant dissertatsiya loyihasini ilmiy asosda ishlab chiqadi;

– tadqiqot komponentlarining o‘zaro bog‘liqligini tushunadi;

– ilmiy bahs va tanqidiy tahlil ko‘nikmalariga ega bo‘ladi.

Baholash mezonlari:

Mezoni	Tavsifi
Metodologik aniqlik	Tadqiqot yondashuvlarining asoslanganligi
Mantiqiy izchillik	Loyiha tarkibining uyg‘unligi
Ilmiy nutq	Taqdimot va bahsdagi aniqlik
Tanqidiy fikrlash	Savol-javoblarga asosli javob

7. Magistrant bilishi va o‘zlashtirishi lozim bo‘lgan nazariy minimum

– magistrlik dissertatsiyasi loyihasining tuzilishi;

– tadqiqot mavzusi, maqsadi va vazifalarining o‘zaro bog‘liqligi;

– metodologik yondashuvlarni tanlash mezonlari;

– ilmiy bahs-munozara madaniyati.

8. Magistrantlar uchun mavzuni chuqur o‘rganish rejasi:

1-bosqich. Dissertatsiya loyihasini tuzish.

2-bosqich. Metodologik asoslarni aniqlashtirish.

3-bosqich. Ilmiy taqdimot va bahs-munozara.

4-bosqich. Tanqidiy fikrlar asosida loyihani takomillashtirish.

Metodik izoh: – Mazkur seminar mashg‘uloti magistrantni magistrlik dissertatsiyasini yozishga bevosita tayyorlaydi hamda 4-bobning barcha mavzularida shakllangan metodologik bilim va ko‘nikmalarni yagona ilmiy tizimga keltiradi.

9. Tavsiya etiladigan adabiyotlar.

Asosiy adabiyotlar:

1. Magistrlik dissertatsiyasini yozish metodikasiga oid qo‘llanmalar.

2. Ilmiy tadqiqot metodologiyasi bo‘yicha zamonaviy manbalar.

Qo‘shimcha adabiyotlar:

3. Xorijiy dissertatsiya loyihalari va metodik tavsiyalar.

4. Ilmiy bahs va akademik muloqot madaniyatiga oid maqolalar.

4.14§ bo'yicha NAZORAT SAVOLLARI

1. Magistrlik dissertatsiyasi loyihasining asosiy tarkibiy qismlari qaysilar?
2. Tadqiqot metodologiyasini tanlashda nimalarga e'tibor beriladi?
3. Ilmiy bahs-munozara tadqiqot loyihasini qanday takomillashtiradi?
4. Tanqidiy fikrlar bilan ishlash magistrantning ilmiy rivojiga qanday ta'sir ko'rsatadi?

4.15§ Ilmiy tadqiqot natijalarini xalqaro maydonda taqdim etish: magistrantlar tajribasi asosida muhokama

1. Nazariy yo'naltirish.

Ilmiy tadqiqot natijalarini xalqaro ilmiy maydonda taqdim etish zamonaviy ilmiy faoliyatning ajralmas qismi hisoblanadi. Bugungi kunda ilmiy tadqiqotning haqiqiy qiymati faqat milliy miqyosda emas, balki xalqaro ilmiy hamjamiyat tomonidan tan olinishi, muhokama qilinishi va baholanishi orqali namoyon bo'ladi. Shu bois, magistrlik dissertatsiyasi doirasida olingan ilmiy natijalarni xalqaro konferensiyalar, seminarlar, forumlar hamda impakt-faktorli jurnallar orqali taqdim etish magistrantning ilmiy yetukligini belgilovchi muhim ko'rsatkich hisoblanadi.

Tasviriy san'at yo'nalishidagi tadqiqotlarda xalqaro maydonda taqdimot alohida ahamiyat kasb etadi, chunki bunday tadqiqotlar ko'pincha vizual materiallarga, badiiy tahlil va fanlararo yondashuvlarga tayangan bo'ladi. Shu sababli, ilmiy natijalarni xalqaro auditoriyaga tushunarli, dalillarga asoslangan va vizual jihatdan puxta shaklda yetkazish talab etiladi.

Mazkur seminar mashg'uloti magistrantlarning ilmiy tadqiqot natijalarini xalqaro maydonda taqdim etish bo'yicha shaxsiy tajribalarini muhokama qilish, uchraydigan

muammolarni tahlil etish va samarali taqdimot ko‘nikmalarini shakllantirishga yo‘naltirilgan.

2. Seminar mashg‘ulotining maqsadi va vazifalari.

Maqsad: – Magistrantlarda ilmiy tadqiqot natijalarini xalqaro ilmiy maydonda taqdim etish bo‘yicha nazariy bilimlar va amaliy ko‘nikmalarni shakllantirish hamda ularni ilmiy muloqotga tayyorlash.

Vazifalar:

– xalqaro ilmiy maydon va uning asosiy shakllari bilan tanishtirish;

– ilmiy natijalarni og‘zaki va vizual taqdim etish talablarini tahlil qilish;

– magistrantlarning xalqaro konferensiya va nashrlar bo‘yicha tajribasini muhokama qilish;

– ilmiy taqdimot jarayonida uchraydigan muammolar va ularni bartaraf etish yo‘llarini aniqlash.

3. Seminar mashg‘ulotini tashkil etish bosqichlari.

4.15.1-jadval.

Seminar mashg‘ulotini tashkil etish bosqichlari

Bosqich	Mazmuni	Amalga oshirish shakli
Tayyorlov bosqichi	Xalqaro ilmiy taqdimot tushunchasi bilan tanishtirish	Qisqa ma’ruza
Asosiy faoliyat	Magistrantlar tajribasi taqdimoti	Og‘zaki chiqish
Bahs-munozara	Muammolar va yechimlarni muhokama qilish	Guruhli bahs
Refleksiya	Xulosalarni umumlashtirish	Yozma va og‘zaki fikr

Mazkur 4.15.1-jadvalda keltirilgan bosqichlar magistrantlarning ilmiy taqdimot madaniyatini va xalqaro muloqot ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

4. Amaliy topshiriqlar.

Individual topshiriq: – Magistrant o‘z ilmiy tadqiqoti doirasida xalqaro miqyosda taqdim etilgan (yoki rejalashtirilgan) chiqish yoki maqola haqida qisqa tahliliy taqdimot tayyorlaydi.

Guruhiy topshiriq: – Magistrantlar taqdim etilgan tajribalar asosida xalqaro ilmiy taqdimotning kuchli va zaif jihatlarini aniqlaydilar.

Mustaqil ish: – Xalqaro ilmiy konferensiya yoki jurnal talablarini o‘rganib, ularga mos ilmiy taqdimot yoki maqola rejasi ishlab chiqish.

5. Ilmiy tahlil va muhokama savollari:

1. Ilmiy tadqiqot natijalarini xalqaro maydonda taqdim etish nima uchun zarur?
2. Tasviriy san’at tadqiqotlarida vizual materiallar qanday rol o‘ynaydi?
3. Xalqaro ilmiy auditoriya bilan muloqot qilishda qaysi muammolar uchraydi?
4. Magistrant tajribasi ilmiy taqdimot sifatini qanday oshiradi?

6. Kutiladigan natijalar va baholash mezonlari.

Kutiladigan natijalar:

– magistrant xalqaro ilmiy taqdimot shakllarini biladi;
– ilmiy natijalarni tushunarli va asosli taqdim eta oladi;
– xalqaro ilmiy muloqotga tayyorlik shakllanadi.

Baholash mezonlari:

Mezoni	Tavsifi
Taqdimot sifati	Ilmiy aniqlik va mantiqiylik
Vizual ifoda	Materiallarning aniqligi va mosligi
Faollik	Bahs-munozarada ishtirok
Tahliliy fikrlash	Tajribani umumlashtirish

7. Magistrant bilishi va o‘zlashtirishi lozim bo‘lgan nazariy minimum:

– xalqaro ilmiy maydon tushunchasi;
– ilmiy taqdimot va maqola shakllari;
– vizual materiallardan foydalanish tamoyillari;
– ilmiy muloqot va akademik etika asoslari.

8. Magistrantlar uchun mavzuni chuqur o‘rganish rejasi:

1-bosqich. Xalqaro ilmiy maydon talablarini o‘rganish.
2-bosqich. Ilmiy natijalarni taqdimotga moslashtirish.
3-bosqich. Magistrantlar tajribasini tahlil qilish.
4-bosqich. Shaxsiy ilmiy taqdimot strategiyasini shakllantirish.

Metodik izoh: – Mazkur seminar 4-bob davomida o‘zlashtirilgan metodologik bilim va ko‘nikmalarni xalqaro ilmiy faoliyat bilan bog‘laydi hamda magistrantni mustaqil ilmiy maydonga chiqishga tayyorlaydi.

9. Tavsiya etiladigan adabiyotlar

Asosiy adabiyotlar:

1. Ilmiy taqdimot va akademik yozuv bo‘yicha qo‘llanmalar.
2. Xalqaro ilmiy konferensiyalar va jurnallar talablari.

Qo‘shimcha adabiyotlar

3. Xorijiy ilmiy maqolalar va taqdimot namunalar.
4. Akademik muloqot madaniyatiga oid manbalar.

1. Ilmiy tadqiqot natijalarini xalqaro maydonda taqdim etishning ahamiyati nimada?
2. Tasviriy san’at tadqiqotlarida vizual taqdimot nima uchun muhim?
3. Magistrant tajribasi ilmiy taqdimot sifatiga qanday ta’sir ko‘rsatadi?
4. Xalqaro ilmiy muloqotda qaysi ko‘nikmalar muhim hisoblanadi?

IV BOB BO‘YICHA UMUMIY ILMIY XULOSA

Mazkur bobda ilmiy-tadqiqot metodologiyasining tasviriy san’at sohasidagi nazariy, metodik va amaliy jihatlari maxsus ishlab chiqilgan seminar mashg‘ulotlari tizimi asosida izchil, mantiqiy va yaxlit tarzda yoritildi. Bob mazmuni magistrantni tayyor bilimlarni passiv o‘zlashtiruvchi sub’ekt sifatida emas, balki ilmiy muammoni mustaqil anglay oladigan, metodologik jihatdan asoslangan qarorlar qabul qiladigan hamda o‘z ilmiy pozitsiyasini dalillarga tayangan holda himoya qila oladigan tadqiqotchi sifatida shakllantirishga qaratilgani bilan ajralib turadi.

IV-bobda ilmiy-tadqiqot metodologiyasi faqat umumiy nazariy kategoriya sifatida emas, balki tasviriy san’at tadqiqotlarida sub’ektiv yondashuvlarni cheklovchi, ilmiylik va dalillarga tayangan tahlilni ta’minlovchi asosiy metodologik tayanch sifatida talqin etildi. Metodologiyaning tadqiqot mavzusini tanlashdan boshlab, manbashunoslik bilan ishlash, ikonografik va ikonologik tahlil, fanlararo (interdissiplinar) yondashuv, statistik va vizual tahlil usullarini qo‘llash, ilmiy etika talablariga rioya etish hamda tadqiqot natijalarini milliy va xalqaro ilmiy maydonda taqdim etishgacha bo‘lgan barcha bosqichlarni yagona mantiqiy va metodologik tizimda birlashtirishi ilmiy jihatdan asoslab berildi.

Bob doirasida ishlab chiqilgan seminar mashg‘ulotlari tizimi magistrantlarda ilmiy fikrlash, tanqidiy tahlil, bahs-munozara yuritish, refleksiya hamda ilmiy pozitsiyani asoslab ifodalash kabi muhim tadqiqot kompetensiyalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Amaliy mashqlar, real tadqiqot holatlari va magistrantlar tajribasiga tayangan muhokamalar tasviriy san’at tadqiqotlarini faqat nazariy mulohazalar doirasida emas, balki ilmiy-amaliy faoliyat darajasida olib borish zarurligini yaqqol namoyon etdi.

Shuningdek, bobda ilmiy-tadqiqotning fanlararo

xarakteri alohida ta'kidlanib, san'atshunoslik, pedagogika, madaniyatshunoslik, statistik va vizual tahlil yondashuvlarining uyg'un qo'llanilishi zamonaviy tasviriy san'at tadqiqotlarining metodologik pishiqligini ta'minlovchi muhim omil ekani ilmiy jihatdan asoslab berildi. Ilmiy etika, plagiat muammosi va xalqaro ilmiy maydonda faol ishtirok etish masalalarining yoritilishi esa magistrantni nafaqat tadqiqotchi, balki akademik madaniyatga ega, mas'uliyatli va professional olim sifatida shakllantirishga xizmat qilishi ko'rsatib berildi.

Umuman olganda, IV-bob mazmuni magistrantlarning ilmiy-tadqiqot kompetensiyalarini izchil va kompleks ravishda rivojlantirishga, tasviriy san'at sohasida olib boriladigan tadqiqotlarni metodologik jihatdan mustahkam asoslashga hamda ularni milliy va xalqaro ilmiy maydonga olib chiqishga tayyorlovchi mustahkam metodik poydevor vazifasini bajaradi. Ushbu bobda taklif etilgan seminar mashg'ulotlari tizimi va metodologik yondashuvlar tasviriy san'at yo'nalishi uchun maxsus ishlab chiqilgan yaxlit model sifatida ilmiy-tadqiqot metodologiyasi sohasida nafaqat milliy, balki mintaqaviy miqyosda ham muhim ilmiy-uslubiy yangilik sifatida e'tirof etilishi mumkin. Ushbu model darslikning ilmiy yangiligini amaliyotda tasdiqlovchi asosiy pedagogik mexanizm sifatida namoyon bo'ladi.

Mazkur darslik tasviriy san’at yo‘nalishida ilmiy-tadqiqot metodologiyasini nazariy, metodik va amaliy jihatdan yaxlit hamda tizimli konsepsiya asosida yoritishga qaratilgan bo‘lib, u magistratura bosqichida tahsil olayotgan talabalarning ilmiy tafakkurini shakllantirishga xizmat qiluvchi kompleks ilmiy-metodik manba sifatida ishlab chiqildi. Darslikda ilmiy-tadqiqot metodologiyasi alohida fan yoki mavhum nazariy tushunchalar majmui sifatida emas, balki tasviriy san’at sohasida ilmiy izlanish olib borishning uzviy, mantiqiy va amaliyot bilan chambarchas bog‘liq jarayoni sifatida talqin etildi.

Darslikning birinchi bobida ilmiy-tadqiqot metodologiyasining umumiy nazariy asoslari, ilmiy bilish jarayonining mohiyati hamda tasviriy san’at tadqiqotlarining o‘ziga xos xususiyatlari ochib berildi. Ushbu bob tasviriy san’atni tadqiq etishda sub’ektiv estetik baholashdan ilmiy, dalillarga tayangan va tizimli metodologik yondashuvga o‘tish zarurligini asoslab berib, keyingi boblar uchun mustahkam nazariy poydevor vazifasini bajardi.

Ikkinchi va uchinchi boblarda ilmiy-tadqiqot metodologiyasining amaliy qo‘llanish mexanizmlari chuqur tahlil qilinib, tadqiqot mavzusini tanlash, manbashunoslik bilan ishlash, metod va metodologiya o‘rtasidagi munosabat, pedagogik va san’atshunoslik yondashuvlar, shuningdek, statistik va vizual tahlil usullarining ilmiy ahamiyati izchil asoslab berildi. Ushbu boblarda ilmiy-tadqiqot jarayoni alohida bosqichlarga bo‘lingan holda emas, balki yagona metodologik tizim sifatida talqin qilinib, tasviriy san’at tadqiqotlarida fanlararo yondashuvning hal qiluvchi ahamiyatga egaligi ilmiy

dalillar asosida ko‘rsatib berildi.

To‘rtinchi bobda ilmiy-tadqiqot metodologiyasini o‘zlashtirish jarayoni seminar mashg‘ulotlari tizimi asosida tashkil etilib, magistrantlarda ilmiy fikrlash, tanqidiy tahlil, bahs-munozara yuritish, refleksiya hamda ilmiy pozitsiyani asoslab himoya qilish kompetensiyalarini shakllantirishga alohida e’tibor qaratildi. Mazkur bobda metodologiya nazariy tushuncha sifatida emas, balki bevosita ilmiy-amaliy faoliyatda qo‘llaniladigan samarali tadqiqot vositasi sifatida namoyon bo‘lib, ikonografik va ikonologik tahlil, fanlararo yondashuv, ilmiy etika, plagiat muammosi hamda tadqiqot natijalarini milliy va xalqaro ilmiy maydonda taqdim etish masalalari uzviy holda yoritildi.

Umuman olganda, darslik mazmuni ilmiy-tadqiqot metodologiyasini tasviriy san’at sohasiga moslashtirilgan holda tizimli o‘zlashtirishga, magistrantni tayyor bilimlarni mexanik ravishda o‘zlashtiruvchi emas, balki mustaqil fikrlovchi, metodologik jihatdan puxta tayyorlangan va ilmiy mas’uliyatga ega tadqiqotchi sifatida shakllantirishga xizmat qiladi. Darslikda taklif etilgan nazariy qarashlar, metodik yondashuvlar va seminar mashg‘ulotlari modeli tasviriy san’at yo‘nalishi uchun maxsus ishlab chiqilgan bo‘lib, u milliy ta’lim tizimi ehtiyojlariga mos, ayni paytda xalqaro ilmiy standartlar bilan uyg‘unlashgan yaxlit ilmiy-metodik yechimni ifodalaydi.

Xulosa sifatida ta’kidlash joizki, mazkur darslik tasviriy san’at sohasida ilmiy-tadqiqot olib borishga doir metodologik madaniyatni shakllantirishga, ilmiy-tadqiqotlar sifatini oshirishga hamda milliy san’atshunoslik va pedagogika fanlarining ilmiy salohiyatini xalqaro ilmiy maydonda munosib namoyon etishga xizmat qiluvchi mustahkam metodologik asos hisoblanadi. Shu bois ushbu darslik oliy ta’lim muassasalarida, xususan tasviriy san’at magistraturasi ta’lim yo‘nalishida o‘quv jarayonida keng qo‘llash uchun tavsiya etiladi.

1. Ilmiy tadqiqot metodologiyasi tasviriy san'at tadqiqotlarida nima sababdan markaziy o'rin tutadi? Javobingizni subyektiv va ilmiy yondashuvlar qiyosi asosida izohlang.

2. Ilmiy tadqiqot mavzusini tanlashda metodologik asos yo'q bo'lsa, bu tadqiqot natijalariga qanday salbiy ta'sir ko'rsatadi? Magistrlik mavzusi misolida tahlil qiling.

3. Manbashunoslik metodologiyaning qaysi bosqichini tashkil etadi va tasviriy san'at tadqiqotlarida u nima uchun muhim?

4. Ikonik va ikonologik tahlil metodlari o'rtasidagi farq nimada va ularning ilmiy afzalligi nimasi bilan belgilanadi?

5. Tasviriy san'at tadqiqotlarida fanlararo (interdissiplinar) yondashuv nima uchun zarur? Aniq fanlar misolida izohlang.

6. Ilmiy tadqiqotda ma'lumot to'plash usullarining noto'g'ri tanlanishi qanday metodologik xatolarga olib keladi?

7. Magistrlik dissertatsiyasi tuzilishi va metodologiya o'rtasida qanday mantiqiy bog'liqlik mavjud?

8. Ilmiy etika va plagiat muammosi tadqiqotning ilmiy qiymatiga qanday tahdid soladi? Metodologik nuqtayi nazardan asoslang.

9. Milliy va jahon tasviriy san'at tadqiqotlarini qiyosiy tahlil qilishda metodologik yondashuv qanday rol o'ynaydi?

10. Ilmiy maqola va tezis tayyorlash jarayonida metodologik aniqlik nima sababdan muhim?

11. Milliy tasviriy san'at namunalarini ilmiy tahlil qilishda qaysi metodologik tamoyillar ustuvor bo'lishi kerak?

12. Jahon san'atshunosligidagi metodologik yondashuvlarni milliy tadqiqotlarga tatbiq etishda qanday ilmiy muammolar yuzaga keladi?

13. Statistik va vizual tahlil usullarining uyg'un qo'llanilishi tasviriy san'at tadqiqotlarida qanday ilmiy ustunlik beradi?

14. Magistrlik dissertatsiyasi loyihasi ustida ishlash jaray-

onida ilmiy bahs va munozaraning metodologik ahamiyati nimada?

15. Ilmiy tadqiqot natijalarini xalqaro ilmiy maydonda taqdim etish magistrantning ilmiy shakllanishiga qanday ta'sir ko'rsatadi?

16. Taklif etilgan seminar mashg'ulotlari modeli tasviriy san'at magistrantlarida qaysi ilmiy-tadqiqot kompetensiyalarini shakllantiradi va qanday mexanizmlar orqali?

4-BOB UCHUN BAHOLASH RUBRIKASI

(Seminar mashg'ulotlari va nazorat savollariga javoblar uchun)

№	Baholash mezoni	Tavsifi	Ball
1	Nazariy bilim	Metodologik tushunchalarni to'g'ri va aniq izohlashi	0-5
2	Tahliliy fikrlash	Qiyoslash, sabab-oqibatni ochib bera olishi	0-5
3	Ilmiy asoslanganlik	Dalillar, misollar va mantiqiy xulosalar	0-5
4	Fanlararo yondashuv	San'atshunoslik, pedagogika va boshqa fanlar bog'liqligi	0-3
5	Mustaqil pozitsiya	Shaxsiy ilmiy fikr va xulosalarning mavjudligi	0-2
	JAMI		20 ball

Baholash darajalari:

18-20 ball – a'lo (yuqori ilmiy tafakkur)

14-17 ball – yaxshi

10-13 ball – qoniqarli

0-9 ball – yetarli emas

1-MAVZU: ILMIY TADQIQOT METODOLOGIYASI BO‘YICHA ZAMONAVIY NAZARIY QARASHLAR TAHLILI

1. Mavzuning maqsadi:

– Mazkur mustaqil ta’lim mavzusining asosiy maqsadi – talabalarda ilmiy tadqiqot metodologiyasiga oid zamonaviy nazariy qarashlar, yondashuvlar va konsepsiyalar haqida tizimli bilimlarni shakllantirish, ularni tasviriy san’at sohasidagi ilmiy izlanishlarda ongli va asosli qo‘llash ko‘nikmasini rivojlantirishdan iborat.

2. O‘rganishdan kutiladigan natijalar (Learning outcomes).

Mazkur mavzu bo‘yicha mustaqil ta’limni bajargan talaba:

– ilmiy tadqiqot metodologiyasi tushunchasining mazmun-mohiyatini anglaydi;

– zamonaviy ilmiy metodologik qarashlarning asosiy yo‘nalishlarini farqlay oladi;

– turli metodologik yondashuvlarning afzallik va cheklovlarini tahlil qiladi;

– tasviriy san’at tadqiqotlarida metodologik tanlovni ilmiy asoslay oladi;

– o‘z dissertatsiya mavzusiga mos metodologik yondashuvni belgilashga tayyor bo‘ladi.

3. Asosiy nazariy masalalar (yo‘naltiruvchi savollar).

Talaba quyidagi savollarga tayanilgan holda ish olib boradi:

3.1. Ilmiy tadqiqot metodologiyasi nima va u metodlardan nimasi bilan farqlanadi?

3.2. Zamonaviy ilm-fanda qaysi metodologik yondashuvlar yetakchi hisoblanadi?

3.3. Pozitivistik, tizimli, faoliyatga yo‘naltirilgan va fanlararo metodologiyalar mohiyati nimada?

3.4. San’atshunoslik tadqiqotlarida metodologik plural-

izmning ahamiyati nimadan iborat?

3.5. Tadqiqot mavzusiga mos metodologiyani tanlash qanday mezonlarga asoslanadi?

4. Bajarish shakli va usullari.

Mavzu quyidagi mustaqil ish shakllaridan biri asosida bajariladi:

– analitik yozma tahlil (esse);
– ilmiy manbalar sharhi;
– qiyosiy jadval asosida tahlil;
– konseptual xarita (mind map) tuzish.

5. Talaba uchun yo‘riqnoma (qadamma-qadam):

5.1. Ilmiy tadqiqot metodologiyasiga oid kamida 5-7 ta ilmiy manbani tanlang.

5.2. Har bir manbada yoritilgan metodologik qarashlarni aniqlang.

5.3. Turli mualliflar qarashlarini qiyosiy tahlil qiling.

5.4. Zamonaviy metodologik yondashuvlarning tasviriy san’at tadqiqotlari uchun ahamiyatini izohlang.

5.5. O‘z bo‘lajak ilmiy ishingiz uchun mos metodologiyani asoslab bering.

5.6. Xulosani umumlashtiruvchi ilmiy fikrlar bilan yakunlang.

6. Hajm va texnik talablar:

– Yozma ish hajmi: 5-7 bet (A4);
– Shrift: Times New Roman, 14;
– Interval: 1,5;
– Havolalar va foydalanilgan adabiyotlar ilmiy talablar asosida rasmiylashtiriladi.

7. Baholash mezonlari:

Mezoni	Tavsifi	Ball
Nazariy bilim	Mavzuni to‘liq ochib berish	30
Tahliliy yondashuv	Qiyosiy va tanqidiy fikrlash	30
Mustaqillik	Mualliflik yondashuvi	20
Rasmiylashtirish	Texnik va ilmiy talablar	20
Jami		100

8. Mustaqil ish natijasini taqdim etish shakli

– yozma ilmiy ish;
– qisqa og‘zaki himoya;
– slaydli taqdimot (10-12 slayd).

9. Tavsiya etiladigan adabiyotlar

1. Ilmiy tadqiqot metodologiyasi bo‘yicha zamonaviy darslik va monografiyalar;
2. San’atshunoslik va pedagogika sohasidagi ilmiy maqolalar;
3. Elektron ilmiy ma’lumotlar bazalari (Scopus, Google Scholar va boshqalar).

QISQA METODIK XULOSA

Mazkur mustaqil ta’lim mavzusi talabalarda ilmiy fikrlash madaniyatini shakllantirishga, metodologik savodxonlikni oshirishga hamda magistrlik dissertatsiyasi uchun mustahkam nazariy poydevor yaratishga xizmat qiladi.

2-MAVZU: TASVIRIY SAN’AT SOHASIDA ILMIY TADQIQOT MAVZUSINI TANLASH MEZONLARI

1. Mavzuning maqsadi:

– Mazkur mustaqil ta’lim mavzusining asosiy maqsadi – talabalarda tasviriy san’at sohasida ilmiy tadqiqot mavzusini tanlashning nazariy, metodik va amaliy mezonlari haqida tizimli bilimlarni shakllantirish, dolzarb, ilmiy asoslangan va bajarilishi mumkin bo‘lgan tadqiqot mavzularini aniqlash

ko‘nikmasini rivojlantirishdan iborat.

2. O‘rganishdan kutiladigan natijalar (Learning outcomes).

Mazkur mavzu bo‘yicha mustaqil ta’limni bajargan talaba:

– ilmiy tadqiqot mavzusini tanlash jarayonining mohiyatini anglaydi;

– tasviriy san’at sohasida dolzarb ilmiy muammolarni aniqlay oladi;

– mavzuning ilmiy yangilik va amaliy ahamiyatini asoslaydi;

– tadqiqot mavzusini tanlash mezonlarini tizimli tahlil qiladi;

– o‘z magistrlik dissertatsiyasi uchun ilmiy asoslangan mavzuni shakllantira oladi.

3. Asosiy nazariy masalalar (yo‘naltiruvchi savollar).

Talaba quyidagi savollarga tayangan holda ish olib boradi:

3.1. Ilmiy tadqiqot mavzusi tushunchasi va uning ilmiy izlanishdagi o‘rni nimadan iborat?

3.2. Tasviriy san’at sohasida tadqiqot mavzusining dolzarbligi qanday aniqlanadi?

3.3. Ilmiy yangilik va mavzuning o‘rganilganlik darajasi o‘rtasidagi bog‘liqlik nimada?

3.4. Tadqiqot mavzusining amaliy ahamiyati va bajarilish imkoniyati qanday baholanadi?

3.5. Fanlararo integratsiya va milliy-madaniy omillar mavzu tanlashda qanday rol o‘ynaydi?

4. Bajarish shakli va usullari.

Mavzu quyidagi mustaqil ish shakllaridan biri asosida bajariladi:

– analitik yozma tahlil (esse);

– ilmiy manbalar va dissertatsiya mavzulari sharhi;

– mavzularni qiyosiy tahlil qilish (jadval asosida);

– tadqiqot mavzusini konseptual asoslash (concept note).

5. Talaba uchun yo‘riqnoma (qadamma-qadam).

5.1. Tasviriy san’at sohasiga oid dolzarb muammolar ro‘yxatini shakllantiring.

5.2. Tanlangan muammo bo‘yicha kamida 5-7 ta ilmiy manbani o‘rganing.

5.3. Mavzuning o‘rganilganlik darajasini tahlil qiling.

5.4. Ilmiy yangilik va amaliy ahamiyatni asoslab bering.

5.5. Tadqiqot mavzusining chegaralarini aniqlang (obyekt, predmet).

5.6. Yakunda tanlangan mavzuni qisqa ilmiy asos bilan rasmiylashtiring.

6. Hajm va texnik talablar.

– Yozma ish hajmi: 5-7 bet (A4);

– Shrift: Times New Roman, 14;

– Interval: 1,5;

– Havolalar va foydalanilgan adabiyotlar ilmiy talablar asosida rasmiylashtiriladi.

7. Baholash mezonlari:

Mezoni	Tavsifi	Ball
Dolzarblik	Mavzuning zamonaviy muammolarga mosligi	30
Ilmiy asos	Nazariy va manbaviy tahlil darajasi	30
Mantiqiylik	Mavzu formulirovkasining aniqligi	20
Rasmiylashtirish	Texnik va ilmiy talablar	20
Jami		100

8. Mustaqil ish natijasini taqdim etish shakli:

– yozma ilmiy ish;

– qisqa og‘zaki himoya;

– slaydli taqdimot (10-12 slayd).

9. Tavsiya etiladigan adabiyotlar:

1. Ilmiy tadqiqot metodologiyasi bo‘yicha zamonaviy darslik

va monografiyalar;

2. San’atshunoslik va pedagogika sohasidagi ilmiy maqolalar;

3. Elektron ilmiy ma’lumotlar bazalari (Scopus, Google Scholar va boshqalar).

QISQA METODIK XULOSA

Mazkur mustaqil ta’lim mavzusi talabalarda ilmiy muammoni aniqlash, asosli tadqiqot mavzusini tanlash va uni ilmiy jihatdan to‘g‘ri formulalash ko‘nikmalarini shakllantiradi. Ushbu mavzu magistrlik dissertatsiyasini rejalashtirish bosqichida muhim metodik tayanch vazifasini bajaradi.

3-MAVZU: O‘ZBEK TASVIRIY SAN’AT TARIXIGA OID ASOSIY MANBALAR VA ULARNING TAHLILI

1. Mavzuning maqsadi:

– Mazkur mustaqil ta’lim mavzusining asosiy maqsadi – talabalarda o‘zbek tasviriy san’ati tarixini o‘rganishda foydalaniladigan asosiy ilmiy, tarixiy va san’atshunoslik manbalari haqida tizimli tasavvur hosil qilish, ushbu manbalarni ilmiy tahlil qilish hamda ularni tadqiqot ishlarida asosli qo‘llash ko‘nikmalarini shakllantirishdan iborat.

2. O‘rganishdan kutiladigan natijalar (Learning outcomes).

Mazkur mavzu bo‘yicha mustaqil ta’limni bajargan talaba:

– o‘zbek tasviriy san’ati tarixiga oid asosiy manba turlarini biladi;

– birlamchi va ikkilamchi manbalarni farqlay oladi;

– san’atshunoslik manbalarini ilmiy tahlil qilish usullarini qo‘llaydi;

– tanlangan manbalarning ilmiy ishonchliligini baholaydi;

– o‘z tadqiqot mavzusiga mos tarixiy-manbaviy asosni shakllantira oladi.

3. Asosiy nazariy masalalar (yo‘naltiruvchi savollar).

Talaba quyidagi savollarga tayangan holda ish olib boradi:

3.1. O‘zbek tasviriy san’ati tarixini o‘rganishda qanday manbalar asosiy hisoblanadi?

3.2. Yozma manbalar, arxiv hujjatlari va vizual asarlarning ilmiy ahamiyati nimada?

3.3. San’atshunoslik adabiyotlari va kataloglarning tadqiqotdagi o‘rni qanday?

3.4. Tarixiy manbalarni tanqidiy tahlil qilish qanday mezonlarga asoslanadi?

3.5. O‘zbek tasviriy san’ati bo‘yicha manbalar bilan ishlashda fanlararo yondashuv qanday namoyon bo‘ladi?

4. Bajarish shakli va usullari.

Mavzu quyidagi mustaqil ish shakllaridan biri asosida bajariladi:

– ilmiy manbalar sharhi (review);

– tanlangan manbalarni tahliliy yozma bayon etish;

– qiyosiy jadval asosida manbalarni solishtirish;

– tarixiy-san’atshunoslik tahlili.

5. Talaba uchun yo‘riqnoma (qadamma-qadam):

5.1. O‘zbek tasviriy san’ati tarixiga oid asosiy manbalar ro‘yxatini tuzing.

5.2. Kamida 5-7 ta yozma va vizual manbani tanlang.

5.3. Har bir manbaning muallifi, yaratilish davri va ilmiy yo‘nalishini aniqlang.

5.4. Manbalarning ilmiy ishonchliligi va tadqiqotdagi ahamiyatini tahlil qiling.

5.5. Tanlangan manbalarni o‘z ilmiy mavzuingiz bilan bog‘lab izohlang.

5.6. Yakunda umumlashtiruvchi ilmiy xulosani bayon eting.

6. Hajm va texnik talablar:

– Yozma ish hajmi: 5-7 bet (A4);

– Shrift: Times New Roman, 14;

– Interval: 1,5;

– Havolalar va foydalanilgan adabiyotlar ilmiy talablar asosida rasmiylashtiriladi.

7. Baholash mezonlari:

Mezoni	Tavsifi	Ball
Manbaviy bilim	Asosiy manbalarni bilish darajasi	30
Tahliliy yondashuv	Manbalarni tanqidiy tahlil qilish	30
Mantiqiylik	Bayonning izchilligi va aniqligi	20
Rasmiylashtirish	Ilmiy va texnik talablar	20
Jami		100

8. Mustaqil ish natijasini taqdim etish shakli:

– yozma ilmiy ish;
– qisqa og‘zaki himoya;
– slaydli taqdimot (10-12 slayd).

9. Tavsiya etiladigan adabiyotlar:

1. O‘zbek tasviriy san’ati tarixi bo‘yicha monografiyalar va albomlar;
2. San’atshunoslikka oid ilmiy maqolalar va kataloglar;
3. Muzey va arxiv materiallari;
4. Elektron ilmiy ma’lumotlar bazalari (Google Scholar va boshqalar).

QISQA METODIK XULOSA

Mazkur mustaqil ta’lim mavzusi talabalarda o‘zbek tasviriy san’ati tarixini ilmiy manbalar asosida o‘rganish, tarixiy va san’atshunoslik materiallarini tahlil qilish hamda ularni tadqiqot jarayonida samarali qo‘llash ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Ushbu mavzu keyingi tarixiy-nazariy tadqiqotlar uchun mustahkam manbaviy poydevor yaratadi.

4-MAVZU: JAHON SAN'ATSHUNOSLIGIDAGI METODOLOGIK MAKTABLAR: QIYOSIY O'RGANISH

1. Mavzuning maqsadi:

– Mazkur mustaqil ta'lim mavzusining asosiy maqsadi – talabalarda jahon san'atshunosligida shakllangan asosiy metodologik maktablar va yondashuvlar haqida tizimli bilimlarni shakllantirish, ularning nazariy asoslari va tadqiqot usullarini qiyosiy tahlil qilish hamda tasviriy san'at sohasidagi ilmiy izlanishlarda ongli va tanqidiy qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirishdan iborat.

2. O'rganishdan kutiladigan natijalar (Learning outcomes).

Mazkur mavzu bo'yicha mustaqil ta'limni bajargan talaba:

– jahon san'atshunosligidagi asosiy metodologik maktablarni biladi;

– turli maktablarning nazariy asoslari va tadqiqot yondashuvlarini farqlay oladi;

– metodologik maktablarni qiyosiy tahlil qiladi;

– muayyan tadqiqot vazifasi uchun mos metodologik yondashuvni tanlay oladi;

– tasviriy san'at tadqiqotlarida metodologik pluralizmning ahamiyatini asoslaydi.

3. Asosiy nazariy masalalar (yo'naltiruvchi savollar).

Talaba quyidagi savollarga tayangan holda ish olib boradi:

3.1. Jahon san'atshunosligida qanday asosiy metodologik maktablar shakllangan?

3.2. Formalistik, ikonografik, sotsiologik va psixoanalitik maktablarning mohiyati nimada?

3.3. Strukturaviy va semiotik yondashuvlarning san'at tahlilidagi o'rni qanday?

3.4. Turli metodologik maktablarning afzallik va cheklovlari nimadan iborat?

3.5. Zamonaviy san'atshunoslikda metodologik integratsiya va pluralizm qanday namoyon bo'ladi?

4. Bajarish shakli va usullari.

Mavzu quyidagi mustaqil ish shakllaridan biri asosida bajariladi:

– metodologik maktablar sharhi (review);
– qiyosiy tahlil (jadval asosida);
– tanlangan san'at asari misolida metodologik tahlil;
– analitik yozma bayon (esse).

5. Talaba uchun yo'riqnoma (qadamma-qadam).

5.1. Jahon san'atshunosligidagi asosiy metodologik maktablar ro'yxatini tuzing.

5.2. Har bir maktabning yetakchi vakillari va asosiy g'oyalarini aniqlang.

5.3. Metodologik yondashuvlarning o'xshash va farqli jihatlarini qiyosiy tahlil qiling.

5.4. Har bir maktabning tasviriy san'at tadqiqotlari uchun imkoniyatlarini baholang.

5.5. O'z ilmiy mavzuingiz uchun mos metodologik yondashuvni asoslab bering.

5.6. Umumlashtiruvchi ilmiy xulosani bayon eting.

6. Hajm va texnik talablar:

– Yozma ish hajmi: 5-7 bet (A4);
– Shrift: Times New Roman, 14;
– Interval: 1,5;
– Havolalar va foydalanilgan adabiyotlar ilmiy talablar asosida rasmiylashtiriladi.

7. Baholash mezonlari:

Mezoni	Tavsifi	Ball
Nazariy bilim	Metodologik maktablarni bilish	30
Qiyosiy tahlil	O'xshash va farqli jihatlarni aniqlash	30
Tahliliy fikrlash	Metodologik tanlovni asoslash	20
Rasmiylashtirish	Ilmiy va texnik talablar	20
Jami		100

8. Mustaqil ish natijasini taqdim etish shakli:

– yozma ilmiy ish;
– qisqa og‘zaki himoya;
– slaydli taqdimot (10-12 slayd).

9. Tavsiya etiladigan adabiyotlar:

1. Jahon san’atshunosligi bo‘yicha nazariy monografiyalar;
2. Yetakchi san’atshunos olimlarning ilmiy maqolalari;
3. San’at nazariyasiga oid ensiklopedik nashrlar;
4. Elektron ilmiy ma’lumotlar bazalari (Scopus, Google Scholar va boshqalar).

QISQA METODIK XULOSA

Mazkur mustaqil ta’lim mavzusi talabalarda jahon san’atshunosligidagi metodologik maktablarni tanqidiy va qiyosiy o‘rganish, turli yondashuvlarni uyg‘unlashtirish hamda o‘z ilmiy tadqiqotlarida metodologik jihatdan ongli tanlov qilish ko‘nikmalarini shakllantiradi. Ushbu mavzu keyingi metodik va amaliy tadqiqotlar uchun muhim nazariy tayanch vazifasini bajaradi.

4-MAVZU: JAHON SAN’ATSHUNOSLIGIDAGI METODOLOGIK MAKTABLAR: QIYOSIY O‘RGANISH

1. Mavzuning maqsadi:

– Mazkur mustaqil ta’lim mavzusining asosiy maqsadi – talabalarda jahon san’atshunosligida shakllangan asosiy metodologik maktablar va yondashuvlar haqida tizimli bilimlarni shakllantirish, ularning nazariy asoslari va tadqiqot usullarini qiyosiy tahlil qilish hamda tasviriy san’at sohasidagi ilmiy izlanishlarda ongli va tanqidiy qo‘llash ko‘nikmalarini rivojlantirishdan iborat.

2. O‘rganishdan kutiladigan natijalar (Learning outcomes).

Mazkur mavzu bo‘yicha mustaqil ta’limni bajargan talaba:

– jahon san’atshunosligidagi asosiy metodologik maktablarni biladi;

– turli maktablarning nazariy asoslari va tadqiqot yondashuvlarini farqlay oladi;

– metodologik maktablarni qiyosiy tahlil qiladi;

– muayyan tadqiqot vazifasi uchun mos metodologik yondashuvni tanlay oladi;

– tasviriy san'at tadqiqotlarida metodologik pluralizmning ahamiyatini asoslaydi.

3. Asosiy nazariy masalalar (yo'naltiruvchi savollar).

Talaba quyidagi savollarga tayangan holda ish olib boradi:

3.1. Jahon san'atshunosligida qanday asosiy metodologik maktablar shakllangan?

3.2. Formalistik, ikonografik, sotsiologik va psixoanalitik maktablarning mohiyati nimada?

3.3. Strukturaviy va semiotik yondashuvlarning san'at tahlilidagi o'rni qanday?

3.4. Turli metodologik maktablarning afzallik va cheklovlari nimadan iborat?

3.5. Zamonaviy san'atshunoslikda metodologik integratsiya va pluralizm qanday namoyon bo'ladi?

4. Bajarish shakli va usullari.

Mavzu quyidagi mustaqil ish shakllaridan biri asosida bajariladi:

– metodologik maktablar sharhi (review);

– qiyosiy tahlil (jadval asosida);

– tanlangan san'at asari misolida metodologik tahlil;

– analitik yozma bayon (esse).

5. Talaba uchun yo'riqnoma (qadamma-qadam):

5.1. Jahon san'atshunosligidagi asosiy metodologik maktablar ro'yxatini tuzing.

5.2. Har bir maktabning yetakchi vakillari va asosiy g'oyalarini aniqlang.

5.3. Metodologik yondashuvlarning o'xshash va farqli jihatlarini qiyosiy tahlil qiling.

5.4. Har bir maktabning tasviriy san'at tadqiqotlari uchun

imkoniyatlarini baholang.

5.5. O‘z ilmiy mavzuingiz uchun mos metodologik yondashuvni asoslab bering.

5.6. Umumlashtiruvchi ilmiy xulosani bayon eting.

6. Hajm va texnik talablar:

– Yozma ish hajmi: 5-7 bet (A4);

– Shrift: Times New Roman, 14;

– Interval: 1,5;

– Havolalar va foydalanilgan adabiyotlar ilmiy talablar asosida rasmiylashtiriladi.

7. Baholash mezonlari:

Mezoni	Tavsifi	Ball
Nazariy bilim	Metodologik maktablarni bilish	30
Qiyosiy tahlil	O‘xshash va farqli jihatlarni aniqlash	30
Tahliliy fikrlash	Metodologik tanlovni asoslash	20
Rasmiylashtirish	Ilmiy va texnik talablar	20
Jami		100

8. Mustaqil ish natijasini taqdim etish shakli:

– yozma ilmiy ish;

– qisqa og‘zaki himoya;

– slaydli taqdimot (10-12 slayd).

9. Tavsiya etiladigan adabiyotlar:

1. Jahon san’atshunosligi bo‘yicha nazariy monografiyalar;

2. Yetakchi san’atshunos olimlarning ilmiy maqolalari;

3. San’at nazariyasiga oid ensiklopedik nashrlar;

4. Elektron ilmiy ma’lumotlar bazalari (Scopus, Google Scholar va boshqalar).

QISQA METODIK XULOSA

Mazkur mustaqil ta’lim mavzusi talabalarda jahon san’atshunosligidagi metodologik maktablarni tanqidiy va qiyosiy o‘rganish, turli yondashuvlarni uyg‘unlashtirish hamda o‘z ilmiy tadqiqotlarida metodologik jihatdan ongli tanlov qilish ko‘nikmalarini shakllantiradi. Ushbu mavzu keyingi metodik va amaliy tadqiqotlar uchun muhim nazariy tayanch vazifasini bajaradi.

5-MAVZU: ILMIY TADQIQOTDA IKONIK VA IKONOLOGIK TAHLILNING AMALIY AHAMIYATI

1. Mavzuning maqsadi:

– Mazkur mustaqil ta’lim mavzusining asosiy maqsadi – talabalarda tasviriy san’at asarlarini ilmiy tahlil qilishda ikonik va ikonologik yondashuvlarning nazariy asoslari hamda amaliy imkoniyatlari haqida tizimli bilimlarni shakllantirish, ushbu metodlarni san’atshunoslik va pedagogik tadqiqotlarda asosli qo‘llash ko‘nikmalarini rivojlantirishdan iborat.

2. O‘rganishdan kutiladigan natijalar (Learning outcomes).

Mazkur mavzu bo‘yicha mustaqil ta’limni bajargan talaba:

– ikonik va ikonologik tahlil tushunchalarining mohiyatini anglaydi;

– ushbu ikki metod o‘rtasidagi farq va bog‘liqlikni tushuntira oladi;

– tasviriy san’at asarlarini ramziy va mazmuniy jihatdan tahlil qiladi;

– ikonik va ikonologik tahlilning amaliy ahamiyatini asoslaydi;

– o‘z ilmiy tadqiqotida mazkur metodlardan ongli foydalana oladi.

3. Asosiy nazariy masalalar (yo‘naltiruvchi savollar).

Talaba quyidagi savollarga tayangan holda ish olib boradi:

3.1. Ikonik va ikonologik tahlil tushunchalari nimani anglatadi?

3.2. Ikonik tahlilning tasviriy unsurlarni aniqlashdagi o‘rni qanday?

3.3. Ikonologik tahlil orqali san’at asarining chuqur mazmuni qanday ochiladi?

3.4. Ushbu metodlarning san’atshunoslik tadqiqotlaridagi amaliy ahamiyati nimada?

3.5. Ikonik va ikonologik yondashuvlar boshqa metodlar bilan qanday uyg‘unlashadi?

4. Bajarish shakli va usullari.

Mavzu quyidagi mustaqil ish shakllaridan biri asosida bajariladi:

– tanlangan san’at asarini ikonik va ikonologik tahlil qilish;

– metodik tahlil asosida yozma esse;

– qiyosiy jadval yordamida tahlil;

– ilmiy manbalar asosida tahliliy sharh.

5. Talaba uchun yo‘riqnoma (qadamma-qadam):

5.1. Ikonik va ikonologik tahlilga oid asosiy nazariy manbalarni tanlang.

5.2. Tahlil uchun bitta tasviriy san’at asarini aniqlang.

5.3. Asarning tasviriy unsurlarini (ikonik daraja) tahlil qiling.

5.4. Asardagi ramz, obraz va mazmunlarni (ikonologik daraja) izohlang.

5.5. Olingan natijalarni ilmiy nuqtai nazardan umumlashtiring.

5.6. Metodlarning amaliy ahamiyati yuzasidan xulosa chiqaring.

6. Hajm va texnik talablar:

– Yozma ish hajmi: 5-7 bet (A4);

– Shrift: Times New Roman, 14;

– Interval: 1,5;

– Havolalar va foydalanilgan adabiyotlar ilmiy talablar asosida rasmiylashtiriladi.

7. Baholash mezonlari:

Mezoni	Tavsifi	Ball
Nazariy bilim	Metodlar mohiyatini tushunish	30
Amaliy tahlil	Asarni tahlil qilish sifati	30
Tahliliy fikrlash	Xulosalarning asoslanganligi	20
Rasmiylashtirish	Ilmiy va texnik talablar	20
Jami		100

8. Mustaqil ish natijasini taqdim etish shakli:

– yozma ilmiy ish;
– qisqa og‘zaki himoya;
– slaydli taqdimot (10-12 slayd).

9. Tavsiya etiladigan adabiyotlar:

1. Ikonografiya va ikonologiya bo‘yicha nazariy asarlar;
2. San’atshunoslikka oid ilmiy maqolalar;
3. Tasviriy san’at asarlari kataloglari va albomlar;
4. Elektron ilmiy ma’lumotlar bazalari (Google Scholar va boshqalar).

QISQA METODIK XULOSA

Mazkur mustaqil ta’lim mavzusi talabalarda tasviriy san’at asarlarini chuqur va ko‘p qatlamli tahlil qilish, ramziy mazmunni anglash hamda ilmiy tadqiqotlarda ikonik va ikonologik metodlardan samarali foydalanish ko‘nikmalarini shakllantiradi. Ushbu mavzu san’atshunoslik tadqiqotlarining ilmiy saviyasini oshirishda muhim metodik asos bo‘lib xizmat qiladi.

6-MAVZU: TASVIRIY SAN’AT TADQIQOTLARIDA SEMIOTIK VA GERMENEVTIK YONDASHUVLAR

1. Mavzuning maqsadi:

– Mazkur mustaqil ta’lim mavzusining asosiy maqsadi – talabalarda tasviriy san’at asarlarini ilmiy tahlil qilishda semiotik va germenevtik yondashuvlarning nazariy asoslari,

tushunchaviy apparati va amaliy imkoniyatlari haqida tizimli bilimlarni shakllantirish, mazkur yondashuvlarni san'atshunoslik tadqiqotlarida asosli va tanqidiy qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirishdan iborat.

2. O'rganishdan kutiladigan natijalar (Learning outcomes).

Mazkur mavzu bo'yicha mustaqil ta'limni bajargan talaba:

– semiotik va germenevtik yondashuvlarning mohiyatini tushuntira oladi;

– tasviriy san'at asarini belgilar tizimi sifatida tahlil qiladi;

– asarning mazmunini tarixiy, madaniy va mualliflik kontekstida talqin etadi;

– semiotik va germenevtik tahlilning o'zaro bog'liqligini asoslaydi;

– o'z ilmiy tadqiqotida mazkur yondashuvlardan ongli foydalanadi.

3. Asosiy nazariy masalalar (yo'naltiruvchi savollar).

Talaba quyidagi savollarga tayangan holda ish olib boradi:

3.1. Semiotik yondashuv tushunchasi va uning san'atshunoslikdagi o'rni nimada?

3.2. Tasviriy san'at asarida belgi, ramz va ma'no qanday talqin qilinadi?

3.3. Germenevtik yondashuv san'at asarini tushunishda qanday imkoniyatlar yaratadi?

3.4. Muallif, asar va tomoshabin o'rtasidagi ma'no munosabatlari qanday shakllanadi?

3.5. Semiotik va germenevtik yondashuvlarning integratsiyasi tadqiqot samaradorligini qanday oshiradi?

4. Bajarish shakli va usullari.

Mavzu quyidagi mustaqil ish shakllaridan biri asosida bajariladi:

– tanlangan san'at asarini semiotik va germenevtik tahlil qilish;

– nazariy manbalar asosida tahliliy esse yozish;

– qiyosiy jadval yordamida yondashuvlarni solishtirish;

– ilmiy manbalar sharhi (review).

5. Talaba uchun yo‘riqnoma (qadamma-qadam):

5.1. Semiotika va germenevtikaga oid asosiy nazariy manbalarni tanlang.

5.2. Tahlil uchun bitta tasviriy san’at asarini aniqlang.

5.3. Asardagi belgilar va ramzlarni semiotik nuqtai nazardan tahlil qiling.

5.4. Asarning mazmunini tarixiy-madaniy kontekstda germenevtik talqin eting.

5.5. Har ikki yondashuv asosida olingan natijalarni qiyoslang.

5.6. Yakunda umumlashtiruvchi ilmiy xulosani bayon eting.

6. Hajm va texnik talablar:

– Yozma ish hajmi: 5-7 bet (A4);

– Shrift: Times New Roman, 14;

– Interval: 1,5;

– Havolalar va foydalanilgan adabiyotlar ilmiy talablar asosida rasmiylashtiriladi.

7. Baholash mezonlari:

Mezoni	Tavsifi	Ball
Nazariy bilim	Yondashuvlar mohiyatini tushunish	30
Tahliliy yondashuv	Asarni chuqur tahlil qilish	30
Mantiqiy fikrlash	Talqinlarning asoslanganligi	20
Rasmiylashtirish	Ilmiy va texnik talablar	20
Jami		100

8. Mustaqil ish natijasini taqdim etish shakli:

– yozma ilmiy ish;

– qisqa og‘zaki himoya;

– slaydli taqdimot (10-12 slayd).

9. Tavsiya etiladigan adabiyotlar:

1. Semiotika va germenevtika bo‘yicha nazariy asarlar;

2. San’atshunoslik va madaniyatshunoslikka oid ilmiy maqolalar;

3. Tasviriy san’at tahliliga bag‘ishlangan monografiyalar;

4. Elektron ilmiy ma’lumotlar bazalari (Google Scholar va boshqalar).

QISQA METODIK XULOSA

Mazkur mustaqil ta’lim mavzusi talabalarda tasviriy san’at asarlarini belgi va ma’no tizimi sifatida chuqur anglash, mazmunni kontekstual talqin qilish hamda semiotik va germenevtik yondashuvlarni ilmiy tadqiqotlarda samarali qo‘llash ko‘nikmalarini shakllantiradi. Ushbu mavzu san’atshunoslik tadqiqotlarida interpretatsion savodxonlikni oshirishga xizmat qiladi.

7-MAVZU: ILMIY ISHDA ZAMONAVIY AXBOROT-TAHLIL TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH

1. Mavzuning maqsadi:

– Mazkur mustaqil ta’lim mavzusining asosiy maqsadi – talabalarda ilmiy tadqiqot jarayonida zamonaviy axborot-tahlil texnologiyalaridan samarali foydalanish bo‘yicha tizimli bilimlarni shakllantirish, ilmiy ma’lumotlarni izlash, tahlil qilish, qayta ishlash va taqdim etish ko‘nikmalarini rivojlantirishdan iborat.

2. O‘rganishdan kutiladigan natijalar (Learning outcomes).

Mazkur mavzu bo‘yicha mustaqil ta’limni bajargan talaba:

– ilmiy axborot-tahlil texnologiyalarining turlari va imkoniyatlarini biladi;

– elektron ilmiy ma’lumotlar bazalarida samarali qidiruv olib boradi;

– ilmiy manbalarni tizimlashtiradi va tahlil qiladi;

– raqamli vositalar yordamida ilmiy natijalarni vizual taqdim etadi;

– o‘z ilmiy ishida axborot texnologiyalaridan ongli va etik foydalanadi.

3. Asosiy nazariy masalalar (yo‘naltiruvchi savollar).

Talaba quyidagi savollarga tayangan holda ish olib boradi:

3.1. Ilmiy tadqiqotda axborot-tahlil texnologiyalari nima va ularning vazifasi nimadan iborat?

3.2. Elektron ilmiy ma’lumotlar bazalaridan foydalanishning afzalliklari qanday?

3.3. Ilmiy manbalarni boshqarish va bibliografik tahlil qilish qanday amalga oshiriladi?

3.4. Raqamli tahlil va vizualizatsiya vositalarining ilmiy ishdagi o‘rni nimada?

3.5. Axborot texnologiyalaridan foydalanishda akademik halollik qanday ta’minlanadi?

4. Bajarish shakli va usullari.

Mavzu quyidagi mustaqil ish shakllaridan biri asosida bajariladi:

– ilmiy manbalar bilan ishlash bo‘yicha amaliy tahlil;

– elektron bazalar asosida mavzuga oid adabiyotlar sharhi;

– bibliografik ro‘yxatni raqamli vositalar yordamida tuzish;

– ilmiy ma’lumotlarni grafik va jadval ko‘rinishida taqdim etish.

5. Talaba uchun yo‘riqnoma (qadamma-qadam):

5.1. Ilmiy tadqiqot mavzuingizga mos kalit so‘zlarni aniqlang.

5.2. Elektron ilmiy ma’lumotlar bazalarida manbalarni izlang.

5.3. Topilgan manbalarni saralang va tahlil qiling.

5.4. Bibliografik ma’lumotlarni raqamli dastur yordamida tartibga soling.

5.5. Olingan ilmiy ma’lumotlarni jadval, diagramma yoki slayd ko‘rinishida tayyorlang.

5.6. Axborotdan foydalanishda akademik halollik qoidalariga rioya qiling.

6. Hajm va texnik talablar:

– Yozma ish hajmi: 5-7 bet (A4);

– Shrift: Times New Roman, 14;

– Interval: 1,5;

– Havolalar va foydalanilgan adabiyotlar ilmiy talablar asosida rasmiylashtiriladi.

7. Baholash mezonlari:

Mezoni	Tavsifi	Ball
Axborot savodxonligi	Texnologiyalardan to‘g‘ri foydalanish	30
Tahliliy yondashuv	Manbalarni tanlash va tahlil qilish	30
Amaliy ko‘nikma	Raqamli vositalardan foydalanish	20
Rasmiylashtirish	Ilmiy va texnik talablar	20
Jami		100

8. Mustaqil ish natijasini taqdim etish shakli:

– yozma ilmiy ish;

– qisqa og‘zaki himoya;

– slaydli taqdimot (10-12 slayd).

9. Tavsiya etiladigan adabiyotlar:

1. Ilmiy tadqiqotda axborot texnologiyalariga oid darslik va qo‘llanmalar;

2. Akademik yozuv va bibliografik tahlil bo‘yicha ilmiy maqolalar;

3. Elektron ilmiy ma’lumotlar bazalari va raqamli platformalar;

4. Ochiq ilmiy resurslar (open access).

QISQA METODIK XULOSA

Mazkur mustaqil ta’lim mavzusi talabalarda ilmiy axborot bilan ishlash madaniyatini shakllantiradi, tadqiqot jarayoning samaradorligini oshiradi hamda zamonaviy raqamli muhitda ilmiy ishlarni sifatli bajarish uchun zarur bo‘lgan amaliy

ko‘nikmalarni rivojlantiradi. Ushbu mavzu magistrlik dissertatsiyasini tayyorlashda muhim metodik tayanch hisoblanadi.

8-MAVZU: MAGISTRLIK DISSERTATSIYASI MAVZUSINI ILMIY ASOSLASH: SHAXSIY LOYIHA ISHLANMASI

1. Mavzuning maqsadi:

– Mazkur mustaqil ta’lim mavzusining asosiy maqsadi – talabalarda magistrlik dissertatsiyasi mavzusini ilmiy jihatdan to‘g‘ri tanlash va asoslash bo‘yicha tizimli bilim va amaliy ko‘nikmalarni shakllantirish, shaxsiy ilmiy loyiha konsepsiyasini ishlab chiqish hamda uni metodologik, nazariy va amaliy jihatdan asoslashga yo‘naltirishdan iborat.

2. O‘rganishdan kutiladigan natijalar (Learning outcomes).

Mazkur mavzu bo‘yicha mustaqil ta’limni bajargan talaba:

– magistrlik dissertatsiyasi mavzusini ilmiy asoslash bosqichlarini biladi;

– mavzuning dolzarbligi, ilmiy yangiligi va amaliy ahamiyatini asoslay oladi;

– tadqiqot obyekt va predmetini aniq belgilaydi;

– tadqiqot maqsadi va vazifalarini mantiqiy shakllantiradi;

– shaxsiy ilmiy loyiha (concept note)ni ishlab chiqadi.

3. Asosiy nazariy masalalar (yo‘naltiruvchi savollar).

Talaba quyidagi savollarga tayangan holda ish olib boradi:

3.1. Magistrlik dissertatsiyasi mavzusini ilmiy asoslash nima va u nimani o‘z ichiga oladi?

3.2. Mavzuning dolzarbligi qanday ilmiy mezonlar asosida asoslanadi?

3.3. Ilmiy yangilik va amaliy ahamiyat qanday ifodalanadi?

3.4. Tadqiqot obyekt, predmet, maqsad va vazifalari o‘rtasidagi bog‘liqlik nimada?

3.5. Shaxsiy ilmiy loyiha ishlanmasining tuzilishi qanday bo‘lishi kerak?

4. Bajarish shakli va usullari.

Mavzu quyidagi mustaqil ish shakllaridan biri asosida ba-

jariladi:

– magistrlik dissertatsiyasi mavzusini ilmiy asoslash (yozma loyiha);

– concept note (ilmiy loyiha konsepsiyasi) tayyorlash;

– tanlangan mavzu bo‘yicha qisqa prezentatsiya;

– ilmiy rahbar bilan muhokama asosida loyiha takomillashtirish.

5. Talaba uchun yo‘riqnoma (qadamma-qadam):

5.1. Magistrlik dissertatsiyasi uchun tanlangan mavzuni aniqlang.

5.2. Mavzuning dolzarbligini ilmiy va amaliy jihatdan asoslang.

5.3. Tadqiqot obyekt va predmetini aniq belgilang.

5.4. Tadqiqot maqsadi va vazifalarini mantiqiy shakllantiring.

5.5. Ilmiy yangilik va kutilayotgan natijalarni bayon eting.

5.6. Shaxsiy ilmiy loyiha ishlanmasini umumlashtiruvchi xulosa bilan yakunlang.

6. Hajm va texnik talablar:

– Yozma ish hajmi: 5-7 bet (A4);

– Shrift: Times New Roman, 14;

– Interval: 1,5;

– Havolalar va foydalanilgan adabiyotlar ilmiy talablar asosida rasmiylashtiriladi.

7. Baholash mezonlari:

Mezoni	Tavsifi	Ball
Ilmiy asos	Mavzuning dolzarbligi va yangiligi	30
Mantiqiylik	Tuzilma va asoslash izchilligi	30
Loyihaviy yondashuv	Shaxsiy loyiha sifati	20
Rasmiylashtirish	Ilmiy va texnik talablar	20
Jami		100

8. Mustaqil ish natijasini taqdim etish shakli:

– yozma ilmiy loyiha (concept note);
– qisqa og‘zaki himoya;
– slaydli taqdimot (10-12 slayd).

9. Tavsiya etiladigan adabiyotlar:

1. Magistrlik dissertatsiyasini yozish metodikasiga oid darslik va qo‘llanmalar;
2. Ilmiy tadqiqot metodologiyasi bo‘yicha zamonaviy manbalar;
3. Oliy ta’limda ilmiy tadqiqotlar bo‘yicha me’yoriy hujjatlar;
4. Elektron ilmiy ma’lumotlar bazalari (Google Scholar va boshqalar).

QISQA METODIK XULOSA

Mazkur mustaqil ta’lim mavzusi talabalarda magistrlik dissertatsiyasini rejalashtirish, ilmiy jihatdan asoslash va shaxsiy ilmiy loyiha sifatida shakllantirish ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Ushbu mavzu magistrlik tadqiqotining keyingi barcha bosqichlari uchun metodik tayanch vazifasini bajaradi.

9-MAVZU: TASVIRIY SAN’AT ASARLARINI TAHLIL QILISHDA INNOVATSION METODLAR

1. Mavzuning maqsadi:

– Mazkur mustaqil ta’lim mavzusining asosiy maqsadi – talabalarda tasviriy san’at asarlarini tahlil qilishda qo‘llanilayot-

gan innovatsion metodlar va zamonaviy yondashuvlar haqida tizimli bilimlarni shakllantirish, an'anaviy va yangi metodlarni uyg'unlashtirish hamda ularni ilmiy tadqiqot va pedagogik amaliyotda samarali qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirishdan iborat.

2. O'rganishdan kutiladigan natijalar (Learning outcomes).

Mazkur mavzu bo'yicha mustaqil ta'limni bajargan talaba:

– tasviriy san'at asarlarini tahlil qilishda innovatsion metodlarni biladi;

– an'anaviy va zamonaviy tahlil usullarini farqlay oladi;

– raqamli, vizual va fanlararo yondashuvlarni tahlilda qo'llaydi;

– innovatsion metodlarning afzallik va cheklovlarini asoslaydi;

– o'z ilmiy ishida mos innovatsion tahlil metodini tanlay oladi.

3. Asosiy nazariy masalalar (yo'naltiruvchi savollar).

Talaba quyidagi savollarga tayangan holda ish olib boradi:

3.1. Tasviriy san'at asarlarini tahlil qilishda innovatsion metodlar tushunchasi nimani anglatadi?

3.2. Raqamli texnologiyalar va vizual tahlil vositalari san'at tahliliga qanday ta'sir ko'rsatadi?

3.3. Fanlararo (interdistsiplinar) yondashuv innovatsion metod sifatida qanday imkoniyatlar yaratadi?

3.4. Interaktiv va refleksiv tahlil metodlarining o'rni nimada?

3.5. Innovatsion metodlarni qo'llashda ilmiylik va obyektivlik qanday ta'minlanadi?

4. Bajarish shakli va usullari.

Mavzu quyidagi mustaqil ish shakllaridan biri asosida bajariladi:

– tanlangan san'at asarini innovatsion metod asosida tahlil qilish;

– an’anaviy va innovatsion metodlarni qiyosiy tahlil qilish;
– raqamli vositalar yordamida vizual tahlil tayyorlash;
– analitik yozma esse.

5. Talaba uchun yo‘riqnoma (qadamma-qadam):

5.1. Tahlil uchun bitta tasviriy san’at asarini tanlang.

5.2. Asarni an’anaviy tahlil metodi asosida qisqacha tahlil qiling.

5.3. Shu asarga nisbatan bitta yoki bir nechta innovatsion metodni tanlang.

5.4. Innovatsion metod yordamida asarning yangi jihatlarini ochib bering.

5.5. Olingan natijalarni qiyosiy tahlil qiling.

5.6. Innovatsion metodlarning ilmiy va amaliy ahamiyati yuzasidan xulosa chiqaring.

6. Hajm va texnik talablar:

– Yozma ish hajmi: 5-7 bet (A4);
– Shrift: Times New Roman, 14;
– Interval: 1,5;
– Havolalar va foydalanilgan adabiyotlar ilmiy talablar asosida rasmiylashtiriladi.

7. Baholash mezonlari:

Mezoni	Tavsifi	Ball
Metodik bilim	Innovatsion metodlarni tushunish	30
Amaliy tahlil	Asarni innovatsion tahlil qilish	30
Tahliliy fikrlash	Qiyosiy va tanqidiy yondashuv	20
Rasmiylashtirish	Ilmiy va texnik talablar	20
Jami		100

8. Mustaqil ish natijasini taqdim etish shakli:

– yozma ilmiy ish;
– qisqa og‘zaki himoya;
– slaydli taqdimot (10-12 slayd).

9. Tavsiya etiladigan adabiyotlar:

1. Tasviriy san’at tahliliga oid zamonaviy metodik qo‘llanmalar;
2. Innovatsion pedagogik va san’atshunoslik tadqiqotlari;
3. Raqamli san’at va vizual tahlil bo‘yicha ilmiy maqolalar;
4. Elektron ilmiy ma’lumotlar bazalari (Google Scholar va boshqalar).

QISQA METODIK XULOSA

Mazkur mustaqil ta’lim mavzusi talabalarda tasviriy san’at asarlarini tahlil qilishda yangicha fikrlash, innovatsion metodlardan foydalanish va ularni ilmiy asosda qo‘llash ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Ushbu mavzu san’atshunoslik tadqiqotlarining zamonaviy talablar darajasida olib borilishiga xizmat qiladi.

10-MAVZU: O‘ZBEK MINIATYURASI VA RANGTASVIRINI TADQIQ QILISHDA METODOLOGIK YONDASHUVLAR

1. Mavzuning maqsadi:

Mazkur mustaqil ta’lim mavzusining asosiy maqsadi – talabalarda o‘zbek miniatyurasi va rangtasvirini ilmiy o‘rganishda qo‘llaniladigan asosiy metodologik yondashuvlar haqida tizimli bilimlarni shakllantirish, milliy san’at namunalarini tarixiy, badiiy va madaniy jihatdan tahlil qilish hamda ularni zamonaviy ilmiy metodlar asosida tadqiq etish ko‘nikmalarini rivojlantirishdan iborat.

2. O‘rganishdan kutiladigan natijalar (Learning outcomes).

Mazkur mavzu bo‘yicha mustaqil ta’limni bajargan talaba:

– o‘zbek miniatyurasi va rangtasvirining tadqiqot obyekti sifatidagi xususiyatlarini biladi;

– milliy san’atni o‘rganishda qo‘llaniladigan metodologik yondashuvlarni farqlaydi;

– tarixiy, ikonografik, semiotik va qiyosiy metodlarni tahlilda qo‘llaydi;

– o‘zbek va jahon san’ati o‘rtasidagi metodologik bog‘liqli-

kni asoslaydi;

– tanlangan metodologiyani ilmiy tadqiqotida ongli qo‘llay oladi.

3. Asosiy nazariy masalalar (yo‘naltiruvchi savollar).

Talaba quyidagi savollarga tayangan holda ish olib boradi:

3.1. O‘zbek miniatyurasi va rangtasvirini tadqiq qilishda qanday metodologik yondashuvlar yetakchi hisoblanadi?

3.2. Tarixiy va manbaviy yondashuv milliy san’atni o‘rganishda qanday ahamiyatga ega?

3.3. Ikonografik va ikonologik metodlar miniatyura tahlilida qanday qo‘llaniladi?

3.4. Qiyosiy va fanlararo yondashuvlar milliy rangtasvir tadqiqotlarini qanday boyitadi?

3.5. Zamonaviy metodologik yondashuvlar o‘zbek san’atini talqin etishda qanday imkoniyatlar yaratadi?

4. Bajarish shakli va usullari.

Mavzu quyidagi mustaqil ish shakllaridan biri asosida bajariladi:

– o‘zbek miniatyurasi yoki rangtasvir namunalarini metodologik tahlil qilish;

– turli metodologik yondashuvlar asosida qiyosiy tahlil;

– ilmiy manbalar va tasviriy materiallar sharhi;

– analitik yozma esse.

5. Talaba uchun yo‘riqnoma (qadamma-qadam):

5.1. Tahlil uchun o‘zbek miniatyurasi yoki rangtasviriga oid bitta asarni tanlang.

5.2. Asarning yaratilish davri va tarixiy kontekstini aniqlang.

5.3. Asarni kamida ikki xil metodologik yondashuv asosida tahlil qiling.

5.4. Har bir yondashuvning tahlildagi imkoniyat va cheklovlarini baholang.

5.5. Milliy san’atni tadqiq etishda metodologik uyg‘unlikni asoslab bering.

5.6. Umumlashtiruvchi ilmiy xulosani bayon eting.

6. Hajm va texnik talablar:

– Yozma ish hajmi: 5-7 bet (A4);

– Shrift: Times New Roman, 14;

– Interval: 1,5;

– Havolalar va foydalanilgan adabiyotlar ilmiy talablar asosida rasmiylashtiriladi.

7. Baholash mezonlari:

Mezoni	Tavsifi	Ball
Metodik bilim	Metodologik yondashuvlarni tushunish	30
Milliylik va tahlil	Milliy san'atni ilmiy tahlil qilish	30
Qiyosiy fikrlash	Turli metodlarni uyg'unlashtirish	20
Rasmiylashtirish	Ilmiy va texnik talablar	20
Jami		100

8. Mustaqil ish natijasini taqdim etish shakli:

– yozma ilmiy ish;

– qisqa og'zaki himoya;

– slaydli taqdimot (10-12 slayd).

9. Tavsiya etiladigan adabiyotlar:

1. O'zbek miniatyurasi va rangtasviri tarixiga oid monografiyalar;

2. Milliy va xorijiy san'atshunoslikka oid ilmiy maqolalar;

3. Muzey kataloglari va albomlar;

4. Elektron ilmiy ma'lumotlar bazalari (Google Scholar va boshqalar).

QISQA METODIK XULOSA

Mazkur mustaqil ta'lim mavzusi talabalarda o'zbek miniatyurasi va rangtasvirini ilmiy asosda o'rganish, milliy san'atni zamonaviy metodologik yondashuvlar asosida tahlil qilish hamda uni jahon san'atshunosligi kontekstida talqin etish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Ushbu mavzu milliy san'at merosini ilmiy jihatdan anglash va tadqiq etishda muhim

metodik tayanch bo‘lib xizmat qiladi.

11-MAVZU: ILMIY ISHDA PLAGIATDAN HOLI YOZISH VA ILMIY ETIKA QOIDALARI

1. Mavzuning maqsadi:

– Mazkur mustaqil ta’lim mavzusining asosiy maqsadi – talabalarda ilmiy ishlarni plagiatdan holi, akademik halollik tamoyillariga asoslangan holda yozish bo‘yicha bilim va ko‘nikmalarni shakllantirish, ilmiy etika qoidalariga rioya etishning ahamiyatini anglatish hamda mustaqil va mas’uliyatli ilmiy faoliyat olib borishga yo‘naltirishdan iborat.

2. O‘rganishdan kutiladigan natijalar (Learning outcomes).

Mazkur mavzu bo‘yicha mustaqil ta’limni bajargan talaba:

– plagiat tushunchasi va uning turlarini biladi;

– ilmiy etika va akademik halollik tamoyillarini tushuntira oladi;

– iqtibos keltirish va manbalarga to‘g‘ri havola berish qoidalarini qo‘llaydi;

– plagiatning ilmiy va huquqiy oqibatlarini anglaydi;

– o‘z ilmiy ishini mustaqil va etik me’yorlar asosida yozadi.

3. Asosiy nazariy masalalar (yo‘naltiruvchi savollar).

Talaba quyidagi savollarga tayangan holda ish olib boradi:

3.1. Plagiat nima va u ilmiy faoliyatda nima uchun salbiy holat hisoblanadi?

3.2. Ochiq, yashirin va o‘z-o‘zini plagiat qilish tushunchalari nimani anglatadi?

3.3. Ilmiy etika va akademik halollikning asosiy tamoyillari nimalardan iborat?

3.4. Iqtibos va havolalarni rasmiylashtirishda qanday qoidalarga amal qilinadi?

3.5. Plagiatni oldini olishda zamonaviy tekshiruv vositalarining o‘rni qanday?

4. Bajarish shakli va usullari.

Mavzu quyidagi mustaqil ish shakllaridan biri asosida bajariladi:

– ilmiy etika bo‘yicha tahliliy esse;
– plagiat misollari asosida qiyosiy tahlil;
– iqtibos va havola berish bo‘yicha amaliy mashq;
– ilmiy matnni plagiatdan holi qayta ishlash.

5. Talaba uchun yo‘riqnoma (qadamma-qadam):

5.1. Plagiat va ilmiy etika bo‘yicha asosiy me’yoriy manbalarni o‘rganing.

5.2. Ilmiy matnda plagiat yuzaga keladigan holatlarni aniqlang.

5.3. To‘g‘ridan-to‘g‘ri va bilvosita iqtibos keltirishni mashq qiling.

5.4. Foydalanilgan manbalarni ilmiy talablar asosida rasmiylashtiring.

5.5. Ilmiy ishni plagiat tekshiruv dasturi orqali tahlil qiling.

5.6. Ilmiy etika qoidalariga amal qilgan holda xulosa chiqaring.

6. Hajm va texnik talablar:

– Yozma ish hajmi: 5-7 bet (A4);
– Shrift: Times New Roman, 14;
– Interval: 1,5;
– Havolalar va foydalanilgan adabiyotlar ilmiy talablar asosida rasmiylashtiriladi.

7. Baholash mezonlari:

Mezoni	Tavsifi	Ball
Etik bilim	Ilmiy etika va plagiatni tushunish	30
Amaliy ko‘nikma	Iqtibos va havola berish sifati	30
Mustaqillik	Mualliflik yondashuvi	20
Rasmiylashtirish	Ilmiy va texnik talablar	20
Jami		100

8. Mustaqil ish natijasini taqdim etish shakli:

– yozma ilmiy ish;
– qisqa og‘zaki himoya;
– slaydli taqdimot (10-12 slayd).

9. Tavsiya etiladigan adabiyotlar:

1. Ilmiy etika va akademik halollik bo‘yicha me’yoriy hujjatlar;
2. Ilmiy yozuv va iqtibos keltirish metodikasiga oid qo‘llanmalar;
3. Oliy ta’limda plagiatga qarshi kurash bo‘yicha materiallar;
4. Elektron ilmiy ma’lumotlar bazalari va plagiat tekshiruv platformalari.

QISQA METODIK XULOSA

Mazkur mustaqil ta’lim mavzusi talabalarda ilmiy mas’uliyat, akademik halollik va etik madaniyatni shakllantiradi. Plagiatdan holi yozish ko‘nikmalarining rivojlanishi ilmiy ishlarning sifatini oshiradi hamda magistrlik dissertatsiyasini muvaffaqiyatli va qonuniy himoya qilish uchun muhim metodik asos bo‘lib xizmat qiladi.

12-MAVZU: TASVIRIY SAN’AT TADQIQOTLARIDA STATISTIK MA’LUMOTLARDAN FOYDALANISH USULLARI

1. Mavzuning maqsadi:

– Mazkur mustaqil ta’lim mavzusining asosiy maqsadi – talabalarda tasviriy san’at tadqiqotlarida statistik ma’lumotlardan foydalanishning nazariy asoslari va amaliy usullari haqida

tizimli bilimlarni shakllantirish, empirik ma’lumotlarni yig‘ish, qayta ishlash va ilmiy tahlil qilish ko‘nikmalarini rivojlantirishdan iborat.

2. O‘rganishdan kutiladigan natijalar (Learning outcomes).

Mazkur mavzu bo‘yicha mustaqil ta’limni bajargan talaba:

– statistik ma’lumotlarning ilmiy tadqiqotdagi o‘rnini tushuntira oladi;

– tasviriy san’at tadqiqotlarida qo‘llaniladigan asosiy statistik usullarni biladi;

– empirik ma’lumotlarni yig‘ish va tizimlashtirishni amalga oshiradi;

– statistik natijalarni jadval va diagrammalar orqali talqin etadi;

– statistik tahlil asosida ilmiy xulosalar chiqara oladi.

3. Asosiy nazariy masalalar (yo‘naltiruvchi savollar).

Talaba quyidagi savollarga tayangan holda ish olib boradi:

3.1. Statistik ma’lumotlar nima va ular ilmiy tadqiqotda nima uchun zarur?

3.2. Tasviriy san’at tadqiqotlarida qanday empirik ma’lumotlar yig‘iladi?

3.3. Statistik tahlilning tavsifiy (deskriptiv) va solishtirma usullari nimadan iborat?

3.4. Diagramma va grafiklar orqali ilmiy natijalarni ifodalashning afzalliklari qanday?

3.5. Statistik natijalarni talqin etishda ilmiy obyektivlik qanday ta’minlanadi?

4. Bajarish shakli va usullari.

Mavzu quyidagi mustaqil ish shakllaridan biri asosida bajariladi:

– empirik ma’lumotlar asosida statistik tahlil;

– so‘rovnoma yoki kuzatuv natijalarini qayta ishlash;

– jadval va diagrammalar asosida tahliliy yozma bayon;

– statistik natijalarni ilmiy talqin qilish.

5. Talaba uchun yo‘riqnoma (qadamma-qadam):

5.1. Tadqiqot mavzuingizga mos empirik ma’lumot turini aniqlang.

5.2. So‘rovnoma, kuzatuv yoki tajriba orqali ma’lumotlarni yig‘ing.

5.3. Olingan ma’lumotlarni jadval shaklida tizimlashtiring.

5.4. Statistik ko‘rsatkichlarni (foiz, taqqoslash, dinamik o‘zgarish) hisoblang.

5.5. Diagramma yoki grafiklar yordamida natijalarni vizuallashtiring.

5.6. Statistik tahlil asosida ilmiy xulosalarni bayon eting.

6. Hajm va texnik talablar:

– Yozma ish hajmi: 5-7 bet (A4);

– Shrift: Times New Roman, 14;

– Interval: 1,5;

– Jadval va diagrammalar ilmiy talablar asosida rasmiylashtiriladi.

7. Baholash mezonlari:

Mezoni	Tavsifi	Ball
Statistik bilim	Usullarni tushunish va qo‘llash	30
Amaliy tahlil	Ma’lumotlarni qayta ishlash sifati	30
Tahliliy fikrlash	Natijalarni ilmiy talqin qilish	20
Rasmiylashtirish	Ilmiy va texnik talablar	20
Jami		100

8. Mustaqil ish natijasini taqdim etish shakli:

– yozma ilmiy ish;

– qisqa og‘zaki himoya;

– slaydli taqdimot (10-12 slayd).

9. Tavsiya etiladigan adabiyotlar:

1. Ilmiy tadqiqotlarda statistik tahlil bo‘yicha darslik va qo‘llanmalar;

2. Pedagogik va san’atshunoslik tadqiqotlarida empirik metodlarga oid manbalar;

3. Ilmiy ma’lumotlarni vizuallashtirish bo‘yicha metodik qo‘llanmalar;

4. Elektron ilmiy resurslar va ochiq ma’lumotlar bazalari.

QISQA METODIK XULOSA

Mazkur mustaqil ta’lim mavzusi talabalarda tasviriy san’at tadqiqotlarida empirik va statistik yondashuvlardan foydalanish madaniyatini shakllantiradi. Statistik tahlil asosida olingan natijalar ilmiy xulosalarning ishonchliligini oshiradi va tadqiqotning amaliy qiymatini kuchaytiradi.

13-MAVZU: MILLIY VA JAHON TASVIRIY SAN’AT MUAMMOLARI BO‘YICHA ILMIY MAQOLA TAYYORLASH

1. Mavzuning maqsadi:

– Mazkur mustaqil ta’lim mavzusining asosiy maqsadi – talabalarda milliy va jahon tasviriy san’ati muammolari asosida ilmiy maqola tayyorlash bo‘yicha nazariy bilim va amaliy ko‘nikmalarni shakllantirish, ilmiy fikrni mantiqiy bayon etish, dalillash va xulosalash madaniyatini rivojlantirishdan iborat.

2. O‘rganishdan kutiladigan natijalar (Learning outcomes).

Mazkur mavzu bo‘yicha mustaqil ta’limni bajargan talaba:

– ilmiy maqolaning mazmuni va tuzilishini biladi;

– milliy va jahon tasviriy san’ati muammolarini aniqlay oladi;

– ilmiy muammo va tadqiqot savolini to‘g‘ri shakllantiradi;

– ilmiy manbalar asosida tahliliy maqola yozadi;

– ilmiy maqolani nashrga tayyorlash talablariga amal qiladi.

3. Asosiy nazariy masalalar (yo‘naltiruvchi savollar).

Talaba quyidagi savollarga tayangan holda ish olib boradi:

3.1. Ilmiy maqola nima va uning ilmiy tadqiqotdagi o‘rni qanday?

3.2. Milliy va jahon tasviriy san’ati muammolari qanday

aniqlanadi?

3.3. Ilmiy maqolaning tuzilishi (annotatsiya, kalit so‘zlar, kirish, asosiy qism, xulosa) qanday bo‘ladi?

3.4. Tahlil va munozara (discussion) bo‘limida ilmiy fikr qanday asoslanadi?

3.5. Ilmiy maqolani nashrga tayyorlashda qanday talablar qo‘yiladi?

4. Bajarish shakli va usullari.

Mavzu quyidagi mustaqil ish shakllaridan biri asosida bajariladi:

– milliy yoki jahon tasviriy san’ati muammosi bo‘yicha ilmiy maqola yozish;

– ilmiy maqolalar tahlili (review);

– qiyosiy-tahliliy yondashuv asosida yozma ish;

– ilmiy rahbar bilan muhokama asosida maqolani takomillashtirish.

5. Talaba uchun yo‘riqnoma (qadamma-qadam):

5.1. Milliy yoki jahon tasviriy san’atiga oid dolzarb ilmiy muammoni tanlang.

5.2. Muammo bo‘yicha ilmiy manbalarni to‘plang va tahlil qiling.

5.3. Tadqiqot maqsadi va ilmiy savolni aniqlang.

5.4. Ilmiy maqola tuzilmasiga amal qilgan holda matnni yozing.

5.5. Tahlil va munozara bo‘limida shaxsiy ilmiy pozitsiyani asoslang.

5.6. Xulosa va takliflar bilan maqolani yakunlang.

6. Hajm va texnik talablar:

– Ilmiy maqola hajmi: 8-12 bet (A4);

– Shrift: Times New Roman, 14;

– Interval: 1,5;

– Annotatsiya va kalit so‘zlar 2-3 tilda rasmiylashtiriladi;

– Havolalar va adabiyotlar ilmiy jurnal talablariga mos bo‘lishi kerak.

7. Baholash mezonlari:

Mezoni	Tavsifi	Ball
Ilmiy muammo	Dolzarblik va aniqlik	30
Tahliliy yondashuv	Nazariy va amaliy tahlil	30
Ilmiy bayon	Mantiqiylik va uslub	20
Rasmiylashtirish	Jurnal talablariga moslik	20
Jami		100

8. Mustaqil ish natijasini taqdim etish shakli:

– yozma ilmiy maqola;
– qisqa og‘zaki taqdimot;
– maqolani ilmiy jurnalga topshirish uchun tayyor variant.

9. Tavsiya etiladigan adabiyotlar:

1. Ilmiy maqola yozish metodikasi bo‘yicha qo‘llanmalar;
2. Milliy va jahon tasviriy san’atiga oid ilmiy monografiyalar;
3. Yetakchi ilmiy jurnallarda chop etilgan maqolalar;
4. Elektron ilmiy ma’lumotlar bazalari (Scopus, Google Scholar va boshqalar).

QISQA METODIK XULOSA

Mazkur mustaqil ta’lim mavzusi talabalarda ilmiy maqola yozish madaniyatini shakllantiradi, milliy va jahon tasviriy san’ati muammolarini ilmiy asosda yoritish ko‘nikmalarini rivojlantiradi hamda magistrlik dissertatsiyasi natijalarini ilmiy jamoatchilikka taqdim etish uchun mustahkam tayyorgarlik vazifasini bajaradi.

14-MAVZU: TASVIRIY SAN’AT SOHASIDA ILMIY-TADQIQOT NATIJALARINI AMALIYOTGA JORIY QILISH YO‘LLARI

1. Mavzuning maqsadi:

– Mazkur mustaqil ta’lim mavzusining asosiy maqsadi – talabalarda tasviriy san’at sohasida olib borilgan ilmiy-tadqiqot natijalarini ta’lim va ijodiy amaliyotga samarali joriy etishning nazariy asoslari va amaliy mexanizmlari haqida tizimli

bilimlarni shakllantirish, ilmiy g‘oyalarni real pedagogik va badiiy jarayonlarga tatbiq etish ko‘nikmalarini rivojlantirishdan iborat.

2. O‘rganishdan kutiladigan natijalar (Learning outcomes).

Mazkur mavzu bo‘yicha mustaqil ta’limni bajargan talaba:

– ilmiy-tadqiqot natijalarini amaliyotga joriy etish bosqichlarini biladi;

– tasviriy san’at ta’limida innovatsion yechimlarni ishlab chiqadi;

– ilmiy xulosalarni pedagogik va ijodiy faoliyatga moslashtira oladi;

– metodik tavsiyalar va amaliy modellarni ishlab chiqadi;

– tadqiqot natijalarining samaradorligini baholay oladi.

3. Asosiy nazariy masalalar (yo‘naltiruvchi savollar).

Talaba quyidagi savollarga tayangan holda ish olib boradi:

3.1. Ilmiy-tadqiqot natijalarini amaliyotga joriy qilish nimani anglatadi?

3.2. Tasviriy san’at sohasida amaliyotga joriy etishning asosiy yo‘llari qaysilar?

3.3. Metodik tavsiyalar va o‘quv-uslubiy materiallarning o‘rni nimada?

3.4. Ilmiy natijalarni ta’lim jarayoniga tatbiq etishda qanday muammolar yuzaga keladi?

3.5. Amaliyotga joriy etilgan ilmiy natijalarning samaradorligi qanday baholanadi?

4. Bajarish shakli va usullari:

Mavzu quyidagi mustaqil ish shakllaridan biri asosida bajariladi:

– ilmiy natijalarni amaliyotga joriy etish bo‘yicha loyiha ishlab chiqish;

– metodik tavsiyalar tayyorlash;

– tajriba-sinov mashg‘ulotlarini rejalashtirish;

– amaliyotga joriy etish jarayonini tahliliy bayon etish.

5. Talaba uchun yo‘riqnoma (qadamma-qadam):

5.1. Ilmiy tadqiqotingizdan olingan asosiy natijalarni aniqlang.

5.2. Ushbu natijalarni qo‘llash mumkin bo‘lgan amaliy sohani belgilang.

5.3. Natijalarni amaliyotga joriy etish shaklini tanlang (dars, mashg‘ulot, metodik qo‘llanma).

5.4. Amaliy joriy etish bo‘yicha aniq reja va mexanizm ishlab chiqing.

5.5. Joriy etish natijalarini kuzatish va tahlil qilish mezonlarini belgilang.

5.6. Olingan natijalar asosida umumlashtiruvchi ilmiy-amaliy xulosa chiqaring.

6. Hajm va texnik talablar:

– Yozma ish hajmi: 5-7 bet (A4);

– Shrift: Times New Roman, 14;

– Interval: 1,5;

– Ilovalar (reja, jadval, metodik materiallar) ilmiy talablar asosida rasmiylashtiriladi.

7. Baholash mezonlari:

Mezoni	Tavsifi	Ball
Amaliy yo‘naltirilganlik	Natijalarni joriy etish darajasi	30
Metodik asos	Tavsiyalar va model sifati	30
Innovatsionlik	Yangi yondashuv va yechimlar	20
Rasmiylashtirish	Ilmiy va texnik talablar	20
Jami		100

8. Mustaqil ish natijasini taqdim etish shakli:

– yozma ilmiy-amaliy loyiha;

– qisqa og‘zaki himoya;

– slaydli taqdimot (10-12 slayd).

9. Tavsiya etiladigan adabiyotlar:

1. Ilmiy tadqiqot natijalarini amaliyotga joriy etish bo‘yicha metodik qo‘llanmalar;

2. Tasviriy san’at ta’limiga oid innovatsion loyihalar va tajribalar;

3. Pedagogik innovatsiyalar bo‘yicha ilmiy maqolalar;

4. Elektron ilmiy ma’lumotlar bazalari va ochiq ta’lim resurslari.

QISQA METODIK XULOSA

Mazkur mustaqil ta’lim mavzusi talabalarda ilmiy-tadqiqot natijalarini real ta’lim va ijodiy amaliyotga tatbiq etish ko‘nikmalarini shakllantiradi. Tadqiqotdan olingan ilmiy xulosalarning amaliyotga joriy etilishi tasviriy san’at ta’limi samaradorligini oshiradi hamda ilm-fan va amaliyot integratsiyasini ta’minlaydi.

15-MAVZU: ILMIY TADQIQOT NATIJALARINI XALQARO ILMIY JURNAL VA KONFERENSIYALARDA TAQDIM ETISH

1. Mavzuning maqsadi:

– Mazkur mustaqil ta’lim mavzusining asosiy maqsadi – talabalarda ilmiy tadqiqot natijalarini xalqaro ilmiy maydonda taqdim etish bo‘yicha nazariy bilim va amaliy ko‘nikmalarni shakllantirish, xalqaro ilmiy jurnal va konferensiyalar talablari bilan tanishtirish hamda ilmiy natijalarni global ilmiy hamjamiyatga to‘g‘ri, asosli va samarali yetkazish madaniyatini rivojlantirishdan iborat.

2. O‘rganishdan kutiladigan natijalar (Learning outcomes).

Mazkur mavzu bo‘yicha mustaqil ta’limni bajargan talaba:

– xalqaro ilmiy jurnal va konferensiyalarning turlari va xususiyatlarini biladi;

– ilmiy maqolani xalqaro talablarga mos tayyorlay oladi;

– konferensiya ma’ruzasi va taqdimotini samarali tashkil etadi;

– ilmiy natijalarni ingliz tilida (yoki boshqa xorijiy tilda) taqdim etish ko‘nikmasiga ega bo‘ladi;

– ilmiy muloqot va akademik etika qoidalariga amal qiladi.

3. Asosiy nazariy masalalar (yo‘naltiruvchi savollar).

Talaba quyidagi savollarga tayangan holda ish olib boradi:

3.1. Xalqaro ilmiy jurnal va konferensiyalar ilmiy faoliyatda qanday o‘rin tutadi?

3.2. Xalqaro ilmiy maqolalarga qo‘yiladigan asosiy talablar nimalardan iborat?

3.3. Konferensiya tezisi va to‘liq maqola o‘rtasidagi farq nimada?

3.4. Ilmiy natijalarni og‘zaki va vizual taqdim etishning samarali usullari qanday?

3.5. Xalqaro ilmiy maydonda ilmiy etika va muloqot madaniyati qanday ta’minlanadi?

4. Bajarish shakli va usullari.

Mavzu quyidagi mustaqil ish shakllaridan biri asosida bajariladi:

– xalqaro ilmiy jurnal talablari asosida maqola tayyorlash;

– konferensiya uchun tezis yoki ma’ruza matni yozish;

– ilmiy taqdimot (PowerPoint) tayyorlash;

– xalqaro nashr va konferensiyalarni tahlil qilish (review).

5. Talaba uchun yo‘riqnoma (qadamma-qadam):

5.1. Tadqiqot natijalaringizga mos xalqaro jurnal yoki konferensiyani tanlang.

5.2. Tanlangan nashrning rasmiy talablari (scope, format, til) bilan tanishing.

5.3. Ilmiy maqola yoki tezisni xalqaro standartlar asosida yozing.

5.4. Annotatsiya, kalit so‘zlar va xulosani aniq va lo‘nda shakllantiring.

5.5. Og‘zaki ma’ruza yoki slaydli taqdimotni tayyorlang.

5.6. Ilmiy savollarga javob berish va munozarada ishtirok etishga tayyorlaning.

6. Hajm va texnik talablar:

– Ilmiy maqola hajmi: jurnal talablariga muvofiq (odatda 8-15 bet);

– Konferensiya tezisi: 1-3 bet;

– Shrift: Times New Roman, 12-14 (nashr talabiga ko‘ra);
– Taqdimot: 10-15 slayd;
– Barcha materiallar xalqaro akademik talablar asosida rasmiylashtiriladi.

7. Baholash mezonlari:

Mezoni	Tavsifi	Ball
Ilmiy sifat	Natijalarning ilmiy asoslanganligi	30
Xalqaro talablar	Format va uslubga moslik	30
Taqdimot mahorati	Og‘zaki va vizual ifoda	20
Akademik etika	Ilmiy muloqot madaniyati	20
Jami		100

8. Mustaqil ish natijasini taqdim etish shakli:

– xalqaro jurnalga topshirishga tayyor ilmiy maqola;
– konferensiya tezisi yoki ma’ruzasi;
– slaydli taqdimot va og‘zaki himoya.

9. Tavsiya etiladigan adabiyotlar:

1. Xalqaro ilmiy maqola yozish metodikasi bo‘yicha qo‘llanmalar;
2. Yetakchi xalqaro ilmiy jurnallar va konferensiyalar talablari;
3. Akademik ingliz tili bo‘yicha metodik manbalar;
4. Elektron ilmiy ma’lumotlar bazalari (Scopus, Web of Science, Google Scholar).

QISQA METODIK XULOSA

Mazkur mustaqil ta’lim mavzusi talabalarda ilmiy tadqiqot natijalarini xalqaro ilmiy hamjamiyatga taqdim etish ko‘nikmalarini shakllantiradi. Ushbu mavzu magistrlik dissertatsiyasi natijalarini xalqaro miqyosda ommalashtirish, ilmiy reyting va tadqiqotchi imidjini oshirish uchun mustahkam metodik asos bo‘lib xizmat qiladi.

UMUMIY ILMIY XULOSA

(15 ta mustaqil ta'lim mavzulari asosida)

Mazkur mustaqil ta'lim mavzulari majmuasi tasviriy san'at sohasida ilmiy-tadqiqot faoliyatini tashkil etish, olib borish va natijalarini amaliyotga tatbiq etishning nazariy, metodologik hamda amaliy asoslarini yaxlit tizim sifatida yoritishga qaratilgan. Ushbu 15 ta mavzu o'zaro mantiqiy bog'langan holda, magistrantlarda ilmiy fikrlash madaniyatini shakllantirish, mustaqil tadqiqot olib borish ko'nikmalarini rivojlantirish va kasbiy kompetensiyalarni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Tadqiqot metodologiyasiga bag'ishlangan dastlabki mavzular orqali talabalarda ilmiy bilishning zamonaviy nazariy qarashlari, metodologik yondashuvlar va tadqiqotni ilmiy asosda rejalashtirish ko'nikmalari shakllantirildi. Bu bosqichda metodologiya, metod va usullar o'rtasidagi farqni anglash, tadqiqot mavzusini tanlash mezonlarini bilish hamda milliy va jahon san'atshunosligi tajribasiga tayanish muhim ahamiyat kasb etdi.

Keyingi mavzularda tasviriy san'at asarlarini tahlil qilishning an'anaviy va zamonaviy usullari, jumladan, ikonik, ikonologik, semiotik, germenevtik, qiyosiy va fanlararo yondashuvlar ilmiy asosda ochib berildi. Bu esa talabalarga san'at asarini faqat estetik ob'ekt sifatida emas, balki tarixiy, madaniy, ijtimoiy va ma'naviy kontekstda talqin qilish imkoniyatini yaratdi. Ayniqsa, milliy san'at – o'zbek miniatyurasi va rangtasvirini tadqiq qilishda metodologik uyg'unlikka erishish masalasi alohida ahamiyat kasb etdi.

Mustaqil ta'lim mavzulari tarkibida zamonaviy axborot-tahlil texnologiyalaridan foydalanish, statistik ma'lumotlarni yig'ish va tahlil qilish, ilmiy etika va plagiatdan holi yozish masalalariga alohida e'tibor qaratildi. Bu mavzular orqali magistrantlarda raqamli ilmiy savodxonlik, akademik halollik va tadqiqot natijalarining ishonchliligini ta'minlash ko'nikmalari shakllantirildi.

Shuningdek, ilmiy-tadqiqot natijalarini amaliyotga joriy qilish, ilmiy maqola tayyorlash, hamda natijalarni milliy va xalqaro ilmiy jurnallar va konferensiyalarda taqdim etishga

bag‘ishlangan mavzular magistrantni to‘liq ilmiy faoliyat sikliga tayyorlashga xizmat qildi. Bu esa tadqiqotning faqat nazariy emas, balki amaliy va ijtimoiy ahamiyatini oshirishga qaratilgan muhim bosqich hisoblanadi.

Umuman olganda, ishlab chiqilgan 15 ta mustaqil ta’lim mavzusi:

– tasviriy san’at sohasida ilmiy-tadqiqot olib borishning metodologik poydevorini yaratadi;

– magistrantlarni mustaqil, tanqidiy va ijodiy fikrlaydigan tadqiqotchi sifatida shakllantiradi;

– ilmiy natijalarni amaliyot va xalqaro ilmiy maydonga olib chiqishga tayyorlaydi.

Mazkur mavzular majmuasi magistratura bosqichida ilmiy-tadqiqot kompetensiyalarini kompleks rivojlantirishga xizmat qiluvchi yaxlit metodik tizim sifatida baholanishi mumkin.

KIRISH

Bugungi kunda oliy ta'lim tizimida mutaxassis tayyorlash jarayonida talabaning mustaqil ta'limi markaziy o'rin egallamoqda. Ayniqsa, tasviriy san'at yo'nalishida ta'lim olayotgan magistrantlarning ilmiy-tadqiqot kompetensiyalarini shakllantirish, ularni mustaqil fikrlovchi, tahlilchi va ijodkor tadqiqotchi sifatida tayyorlash jarayonida mustaqil ta'limning metodik jihatdan to'g'ri tashkil etilishi muhim ahamiyat kasb etadi.

Tasviriy san'at sohasi o'zining murakkabligi, ko'p qatlamli mazmuni va fanlararo xususiyati bilan ajralib turadi. Shu bois, mazkur yo'nalishda talaba mustaqil ta'limi faqat nazariy bilimlarni o'zlashtirish bilangina cheklanmasdan, balki san'at asarlarini tahlil qilish, ilmiy manbalar bilan ishlash, metodologik yondashuvlarni tanlash, empirik ma'lumotlarni tahlil etish va ilmiy xulosalar chiqarish kabi murakkab faoliyat turlarini qamrab olishi zarur.

Mazkur umumiy metodik tavsiyalar 15 ta mustaqil ta'lim mavzusi asosida shakllantirilib, tasviriy san'at yo'nalishidagi magistrantlar uchun mustaqil ta'limni rejalashtirish, tashkil etish, nazorat qilish va baholashning yagona, izchil va samarali tizimini yaratishga qaratilgan. Ushbu tavsiyalar talabaning ilmiy-tadqiqot faoliyatini bosqichma-bosqich rivojlantirish, nazariy bilimlarni amaliy va ilmiy faoliyat bilan uyg'unlashtirish hamda ta'lim jarayonida shaxsga yo'naltirilgan yondashuvni ta'minlashga xizmat qiladi.

I-BOB. UMUMIY METODIK YONDASHUVNING KONSEPTUAL ASOSLARI

Talaba mustaqil ta'limini samarali tashkil etish quyidagi konseptual asoslarga tayanadi:

1.1. Ilmiylik va metodologik izchillik tamoyili.

Mustaqil ta’lim jarayoni ilmiy tadqiqot metodologiyasining asosiy qonun-qoidalariga tayanishi lozim. Har bir topshiriq talabaning ilmiy fikrlashini rivojlantirishi, metodologik ongini shakllantirishi va tadqiqot madaniyatini oshirishga xizmat qilishi zarur.

1.2. Tizimlilik va bosqichma-bosqichlik.

Mustaqil ta’lim mavzulari oddiydan murakkabga, umumiydan xususiyga qarab izchil tashkil etilishi lozim. 15 ta mavzuning aynan shu tartibda joylashtirilishi talabaning ilmiy tayyorgarligini bosqichma-bosqich chuqurlashtirishga imkon beradi.

1.3. Fanlararo integratsiya.

Tasviriy san’at tadqiqotlari pedagogika, psixologiya, tarix, madaniyatshunoslik, falsafa va axborot texnologiyalari bilan uzviy bog‘liq holda olib boriladi. Mustaqil ta’lim jarayonida fanlararo yondashuvdan foydalanish ilmiy natijalarning chuqur va ishonchli bo‘lishini ta’minlaydi.

1.4. Talaba shaxsiga yo‘naltirilganlik.

Mustaqil ta’lim topshiriqlari talabaning ilmiy qiziqishi, individual tayyorgarligi va ijodiy imkoniyatlarini inobatga olgan holda tashkil etilishi lozim. Bu yondashuv talabaning ilmiy faolligini oshiradi va mustaqil qaror qabul qilish ko‘nikmasini shakllantiradi.

1.5. Nazariya va amaliyot uyg‘unligi.

Mustaqil ta’lim faqat nazariy bilimlar bilan cheklanmasdan, ularni amaliy tahlil, tajriba, metodik ishlanmalar va ilmiy loyiha faoliyati bilan uyg‘unlashtirishni talab etadi.

II-BOB. TALABA MUSTAQIL TA’LIMINI TASHKIL ETISHNING ASOSIY SHAKLLARI VA USULLARI

Talaba mustaqil ta’limining samaradorligi uni qanday shakl va usullar asosida tashkil etishga bevosita bog‘liq. Tasviriy

san’at yo‘nalishida mustaqil ta’lim nafaqat nazariy bilimlarni mustahkamlash, balki ilmiy-tadqiqot kompetensiyalarini rivojlantirish, badiiy tafakkur va ijodiy fikrlashni chuqurlashtirishga xizmat qilishi lozim. Shu sababli mustaqil ta’lim shakl va usullari ilmiylik, tizimlilik va talaba faolligini oshirish tamoyillariga asoslanib tanlanadi.

2.1. Mustaqil ta’limning asosiy shakllari

Tasviriy san’at sohasida talaba mustaqil ta’limi quyidagi asosiy shakllarda tashkil etilishi tavsiya etiladi:

2.1.1. Nazariy-analitik mustaqil ishlar

Bu shakl ilmiy adabiyotlar bilan ishlash, manbalarni tahlil qilish va nazariy xulosalar chiqarishga qaratiladi. Unga:

– ilmiy manbalar sharhi (review);

– konseptual tahlil;

– metodologik yondashuvlarni qiyosiy o‘rganish kabi topshiriqlar kiradi. Ushbu shakl talabaning ilmiy tafakkuri va tahliliy fikrlashini rivojlantiradi.

2.1.2. Amaliy-tahliliy mustaqil ishlar

Mazkur shakl tasviriy san’at asarlarini tahlil qilish, metodlarni amaliy qo‘llashga yo‘naltiriladi. Bunda:

– ikonografik va ikonologik tahlil;

– semiotik va germenevtik tahlil;

– qiyosiy san’atshunoslik tahlili kabi topshiriqlar bajariladi. Bu ishlar nazariya va amaliyot uyg‘unligini ta’minlaydi.

2.1.3. Tadqiqotga yo‘naltirilgan mustaqil ishlar

Ushbu shakl magistrlik dissertatsiyasi bilan bevosita bog‘liq bo‘lib, talabaning mustaqil ilmiy izlanish olib borish malakasini shakllantiradi. Jumladan:

– tadqiqot loyihasi (concept note);

– empirik ma’lumotlar yig‘ish va tahlil;

– ilmiy maqola va tezislar tayyorlash ushbu shakl doirasida amalga oshiriladi.

2.1.4. Ijodiy va refleksiv mustaqil ishlar

Tasviriy san’at yo‘nalishida ijodiy tafakkur muhim o‘rin tutadi. Shu bois:

– ijodiy esse;

– shaxsiy ilmiy refleksiya;

– portfolio va mini-loyihalar talabaning o‘z ilmiy rivojlanishini anglashiga yordam beradi.

2.2. Mustaqil ta’limni amalga oshirishning samarali usullari

Mustaqil ta’lim jarayonida quyidagi usullardan tizimli foydalanish tavsiya etiladi:

2.2.1. Muammoli ta’lim usuli

Talabaga tayyor bilim berish emas, balki ilmiy muammo qo‘yish orqali uni mustaqil izlanishga undash ushbu usulning asosini tashkil etadi. Bu yondashuv ilmiy savol qo‘yish va yechim topish malakasini rivojlantiradi.

2.2.2. Qiyosiy-tahliliy usul

Turli metodologik yondashuvlar, san’at maktablari yoki asarlarni qiyoslash orqali talabaning tanqidiy fikrlashi shakllanadi. Bu usul ayniqsa jahon va milliy san’atni solishtirishda samaralidir.

2.2.3. Loyihaviy faoliyat usuli

Talabaning mustaqil ta’limi aniq loyiha asosida tashkil etiladi. Natijada u:

– rejalashtirish;

– bajarish;

– natijani baholash bosqichlarini mustaqil bajaradi.

2.2.4. Raqamli va axborot-tahlil usullari

Zamonaviy ilmiy izlanishlarda elektron ma’lumotlar bazalari va raqamli vositalardan foydalanish muhimdir. Ushbu usullar:

– ilmiy axborotni tez va samarali izlash;
– ma’lumotlarni tizimlashtirish;
– natijalarni vizual taqdim etish imkonini beradi.

2.3. O‘qituvchi va talaba faoliyatining metodik uyg‘unligi

Mustaqil ta’lim samaradorligi o‘qituvchi va talaba o‘rtasidagi to‘g‘ri metodik hamkorlikka bog‘liq.

O‘qituvchi: – yo‘naltiruvchi, maslahatchi va ilmiy rahbar vazifasini bajaradi.

Talaba: – faol subyekt sifatida mustaqil qaror qabul qiladi, tahlil qiladi va xulosa chiqaradi.

Bu uyg‘unlik mustaqil ta’limni rasmiy topshiriqdan haqiqiy ilmiy faoliyat darajasiga ko‘taradi.

III-BOB. MUSTAQIL TA’LIMNI REJALASHTIRISH, NAZORAT QILISH VA BAHOLASH MEZONLARI

Talaba mustaqil ta’limining samaradorligi uni to‘g‘ri rejalashtirish, izchil monitoring qilish va adolatli baholash tizimiga bevosita bog‘liq. Tasviriy san’at sohasida mustaqil ta’lim nafaqat bajarilgan ish hajmi bilan, balki ilmiy tafakkur darajasi, tahliliy yondashuv va ijodiy yechimlar sifati bilan baholanishi lozim. Shu bois mazkur bobda mustaqil ta’limni boshqarishning metodik mexanizmlari batafsil yoritiladi.

3.1. Mustaqil ta’limni rejalashtirishning metodik asoslari

Mustaqil ta’limni rejalashtirish jarayoni o‘quv fanining maqsadi, talabaning individual tayyorgarligi va magistrlik dissertatsiyasi yo‘nalishi bilan uyg‘un holda amalga oshirilishi zarur.

Rejalashtirishda quyidagi omillar inobatga olinadi:
– mustaqil ta’lim mavzularining mantiqiy ketma-ketligi;
– har bir topshiriqning ilmiy murakkablik darajasi;
– bajarish muddati va kutilayotgan natijalar;
– talabaning ilmiy qiziqishi va individual imkoniyatlari.

Rejalashtirish natijasida talaba uchun shaxsiy mustaqil ta’lim trayektoriyasi shakllantiriladi. Bu trayektoriya magistrantni bosqichma-bosqich ilmiy izlanishning yuqori darajasi-

ga olib chiqadi.

3.2. Mustaqil ta’lim jarayonini nazorat qilish (monitoring)

Nazorat mustaqil ta’limni cheklash vositasi emas, balki talabaning ilmiy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlovchi metodik mexanizm sifatida qaraladi. Monitoring jarayoni muntazam va konstruktiv bo‘lishi lozim.

Mustaqil ta’limni nazorat qilishning asosiy shakllari:

– oraliq yozma hisobotlar;
– ilmiy suhbat va konsultatsiyalar;
– taqdimot va muhokamalar;
– portfolio va loyiha materiallari tahlili.

Monitoring jarayonida o‘qituvchi:

– talabaning ilmiy fikrlash darajasini;
– metodologik tanlovining asoslanganligini;
– manbalar bilan ishlash madaniyatini baholab boradi.

Bu jarayon talabaning ilmiy xatolarini o‘z vaqtida aniqlash va ularni bartaraf etishga xizmat qiladi.

3.3. Mustaqil ta’limni baholash mezonlari va indikatorlari

Baholash tizimi shaffof, mezonlarga asoslangan va talabaning ilmiy rivojlanishini aks ettiruvchi bo‘lishi zarur. Tasviriy san’at sohasida mustaqil ta’limni baholashda quyidagi asosiy mezonlar tavsiya etiladi:

3.3.1. Nazariy tayyorgarlik darajasi

– ilmiy tushunchalarni to‘g‘ri qo‘llash;
– metodologik bilimlarning chuqurligi.

3.3.2. Tahliliy va tanqidiy fikrlash

– muammoni mustaqil tahlil qila olish;
– qiyosiy va mantiqiy xulosalar chiqarish.

3.3.3. Mustaqillik va ijodkorlik

– mualliflik pozitsiyasining mavjudligi;

– original yondashuv va ilmiy yangilikka intilish.

3.3.4. Amaliy va ilmiy natija

– topshiriqning tadqiqot maqsadiga mosligi;
– olingan natijalarning amaliy ahamiyati.

3.3.5. Rasmiylashtirish va akademik etika

– ilmiy uslubga rioya qilish;
– plagiatdan holi yozish va to‘g‘ri havolalar.

3.4. Refleksiya va teskari aloqa (feedback) tizimi

Mustaqil ta’limning muhim tarkibiy qismi – refleksiya hisoblanadi. Refleksiya orqali talaba:

– o‘z ilmiy rivojlanishini baholaydi;
– kuchli va zaif tomonlarini anglaydi;
– keyingi bosqich uchun xulosalar chiqaradi.

O‘qituvchi tomonidan beriladigan konstruktiv feedback esa talabaning ilmiy motivatsiyasini oshiradi va mustaqil ta’lim sifatini yaxshilaydi.

3.5. Mustaqil ta’lim samaradorligini oshirish shartlari

Mustaqil ta’lim samaradorligi quyidagi shartlarga amal qilinganda ta’minlanadi:

– aniq reja va tushunarli topshiriqlar;
– muntazam metodik maslahatlar;
– adolatli va shaffof baholash;
– ilmiy muhit va ijodiy erkinlik.

IV-BOB. TASVIRIY SAN’AT YO‘NALISHIDA TALABA MUSTAQIL TA’LIMINI SAMARALI TASHKIL ETISH BO‘YICHA UMUMIY METODIK TAVSIYALAR

Mazkur bo‘lim tasviriy san’at yo‘nalishida talaba mustaqil ta’limini samarali tashkil etish bo‘yicha umumlashtirilgan, amaliyotga yo‘naltirilgan va tatbiq etishga tayyor metodik tavsiyalarni o‘z ichiga oladi. Ushbu tavsiyalar 15 ta mustaqil ta’lim mavzusi, ularning ilmiy xulosalari hamda oliy ta’lim amaliyo-

ti talablari asosida ishlab chiqilgan bo‘lib, o‘qituvchi va talaba faoliyatini yagona metodik tizimga birlashtirishga xizmat qiladi.

4.1. Mustaqil ta’limni tashkil etishning asosiy tamoyillari

Tasviriy san’at yo‘nalishida mustaqil ta’limni samarali tashkil etishda quyidagi tamoyillarga qat’iy amal qilish tavsiya etiladi:

Ilmiylik va metodologik asoslanganlik – har bir mustaqil ish ilmiy muammo, metod va xulosalarga tayanishi lozim;

Bosqichma-bosqichlik – topshiriqlar oddiydan murakkabga qarab beriladi;

Talaba faolligi va mustaqilligi – talaba ilmiy faoliyatning passiv ijrochisi emas, balki faol subyekti sifatida ishtirok etadi;

Nazariya va amaliyot uyg‘unligi – ilmiy bilimlar amaliy tahlil va ijodiy faoliyat bilan mustahkamlanadi;

Akademik halollik – plagiatdan holi yozish va ilmiy etika qoidalariga rioya etish majburiy hisoblanadi.

4.2. O‘qituvchi uchun metodik tavsiyalar

O‘qituvchi mustaqil ta’lim jarayonida nazoratchi emas, balki ilmiy yo‘naltiruvchi va maslahatchi sifatida faoliyat yuritishi lozim. Shu munosabat bilan quyidagilar tavsiya etiladi:

– mustaqil ta’lim mavzularini aniq maqsad va kutilayotgan natijalar bilan ta’minlash;

– talabalarga metodologik tanlovda yo‘naltiruvchi savollar berish;

– muntazam ilmiy konsultatsiyalar tashkil etish;

– talabaning individual ilmiy yo‘nalishini qo‘llab-quvvatlash;

– baholashda shaffof mezonlarga amal qilish va konstruktiv feedback berish.

4.3. Talaba uchun metodik tavsiyalar

Talaba mustaqil ta’lim jarayonida quyidagi qoidalarga amal qilishi tavsiya etiladi:

– mustaqil ishni reja asosida va belgilangan muddatlarda bajarish;

– ilmiy manbalar bilan tizimli va tanqidiy ishlash;

– o‘z fikrini ilmiy dalillar bilan asoslash;

– har bir topshiriqni magistrlik dissertatsiyasi mavzusi bilan bog‘lash;

– refleksiya orqali o‘z ilmiy rivojlanishini tahlil qilib borish.

4.4. Mustaqil ta’limni samarali tashkil etishning bosqichma-bosqich yo‘l xaritasi

Tasviriy san’at yo‘nalishida mustaqil ta’limni samarali tashkil etish quyidagi bosqichlarda amalga oshirilishi maqsadga muvofiq:

1. Tayyorgarlik bosqichi – ilmiy metodologik bilimlarni shakllantirish;

2. Tahliliy bosqich – san’at asarlarini turli metodlar asosida tahlil qilish;

3. Tadqiqot bosqichi – empirik ma’lumotlar yig‘ish va ilmiy xulosalar chiqarish;

4. Umumlashtirish bosqichi – ilmiy maqola va dissertatsiya materiallarini tayyorlash;

5. Taqdimot bosqichi – ilmiy natijalarni milliy va xalqaro miqyosda taqdim etish.

4.5. Kutilayotgan natijalar va metodik samaradorlik

Ushbu umumiy metodik tavsiyalarni amaliyotga tatbiq etish natijasida:

– magistrantlarda ilmiy-tadqiqot kompetensiyalari shakllanadi;

– mustaqil ta’lim sifati va samaradorligi oshadi;

– ilmiy ishlarning nazariy va amaliy qiymati kuchayadi;

– tasviriy san’at ta’limida ilm-fan va amaliyot integratsiyasi ta’minlanadi.

UMUMIY ILMIY–METODIK INTEGRATIV XULOSA

Mazkur ilmiy-metodik ishda tasviriy san’at yo‘nalishida talaba mustaqil ta’limini samarali tashkil etish masalasi yaxlit, tizimli va bosqichma-bosqich metodik model asosida ishlab chiqildi. Tadqiqot jarayonida 15 ta mustaqil ta’lim mavzusi, ular asosida shakllantirilgan umumiy ilmiy xulosalar hamda 4 bobdan iborat metodik tavsiyalar tizimi o‘zaro integratsiyalashgan holda yagona konseptual yondashuv sifatida asoslab berildi.

Ishning asosiy ilmiy-metodik yangiligi shundan iboratki, unda tasviriy san’at sohasida ilmiy-tadqiqot faoliyatini rivojlantirishga qaratilgan mustaqil ta’lim alohida topshiriqlar majmui emas, balki metodologiya → tahlil → tadqiqot → amaliyot → taqdimot zanjiri asosida qurilgan yaxlit pedagogik tizim sifatida talqin qilindi. Ushbu yondashuv magistrantni ilmiy jarayonning barcha bosqichlariga izchil tayyorlash imkonini beradi.

Metodik tavsiyalarda mustaqil ta’limni tashkil etishning konseptual asoslari, shakl va usullari, rejalashtirish, monitoring va baholash mexanizmlari hamda amaliy yo‘l xaritasi aniq va dalillangan holda yoritildi. Natijada talaba mustaqil ta’limi passiv o‘quv faoliyatidan faol ilmiy-tadqiqot jarayoniga aylantirildi. Bu esa talabalarda tanqidiy fikrlash, metodologik savodxonlik, ilmiy mas’uliyat va ijodiy mustaqillik kompetensiyalarining shakllanishiga xizmat qiladi.

Mazkur metodik modelning amaliy ahamiyati shundaki, u oliy ta’lim muassasalarida tasviriy san’at yo‘nalishida magistrantlar bilan ishlash jarayoniga bevosita joriy etilishi mumkin. Tavsiyalar o‘qituvchi uchun aniq metodik yo‘naltiruvchi, talaba uchun esa ilmiy rivojlanish trayektoriyasi vazifasini bajaradi. Shu orqali ta’lim jarayonida nazariya va amaliyot integratsiyasi, akademik halollik va ilmiy natijadorlik ta’minlanadi.

Xulosa qilib aytganda, ishlab chiqilgan ilmiy-metodik tizim tasviriy san’at yo‘nalishida talaba mustaqil ta’limini samarali tashkil etishning zamonaviy, amaliy va barqaror modeli sifati-

da baholanadi. Ushbu model magistrlik ta'limi sifatini oshirish, ilmiy tadqiqot natijadorligini kuchaytirish hamda raqobatbardosh, mustaqil fikrlovchi mutaxassislar tayyorlashga xizmat qiluvchi muhim metodik asos bo'lib xizmat qiladi.

№	Termin (o'zbekcha)	Русский	English	Izoh (ilmiy, qisqa)
1	Metodologiya	Методология	Methodology	Ilmiy tadqiqotni tashkil etish tamoyillari, usullari va yondashuvlari tizimi.
2	Ilmiy tadqiqot	Научное исследование	Scientific research	Yangi ilmiy bilim olishga qaratilgan maqsadli bilish jarayoni.
3	Metod	Метод	Method	Ilmiy tadqiqotda qo'llaniladigan muayyan amaliy yoki nazariy usul.
4	Fanlararo yondashuv	Междисциплинарный подход	Interdisciplinary approach	Bir necha fanlar metodlarini uyg'un qo'llashga asoslangan tadqiqot yondashuvi.
5	Ilmiy muammo	Научная проблема	Research problem	Ilmiy yechim talab qiluvchi nazariy yoki amaliy masala.
6	Ilmiy gipoteza	Научная гипотеза	Research hypothesis	Tekshirishni talab etuvchi ilmiy taxmin.

7	Ilmiy tahlil	Научный анализ	Scientific analysis	Tadqiqot ob'ektini qismlarga ajratib o'rganish usuli.
8	Sintez	Синтез	Synthesis	Ilmiy ma'lumotlarni umumlashtirish va yaxlit xulosa chiqarish usuli.
9	Dialektik yondashuv	Диалектический подход	Dialectical approach	Hodisalarni rivojlanish va o'zaro bog'liqlikda o'rganish usuli.
10	Ilmiy bilish	Научное познание	Scientific cognition	Ob'ektiv voqelikni ilmiy usullar asosida anglash jarayoni.
11	Badiiy asar	Художественное произведение	Artwork	Estetik va g'oyaviy mazmunga ega ijod mahsuli.
12	Vizual tahlil	Визуальный анализ	Visual analysis	Badiiy obrazlarni ko'rish orqali ilmiy tahlil qilish usuli.
13	Ikonografiya	Иконография	Iconography	Badiiy asar mazmunidagi ramz va obrazlarni o'rganish usuli.
14	Ikonologiya	Иконология	Iconology	Badiiy obrazlarning chuqur ma'naviy-g'oyaviy mazmunini tahlil qilish usuli.

15	Kompozitsion tahlil	Композиционный анализ	Compositional analysis	Asar tuzilishi va element-lari o‘zaro bog‘liqligini o‘rganish.
16	Ijodiy eksperiment	Творческий эксперимент	Creative experiment	YAngi badiiy va ilmiy g‘oyalarni sinovdan o‘tkazish jarayoni.
17	Pedagogik tadqiqot	Педагогическое исследование	Educational research	Ta’lim jaray-onini ilmiy o‘rganishga qaratilgan tadqiqot.
18	Tajriba-sinov ishlari	Опытно-экспериментальная работа	Experimental work	Ilmiy gipotezani amaliyotda tekshirish jarayoni.
19	Ilmiy natija	Научный результат	Research result	Tadqiqot nati-jasida olingan ilmiy xulosa yoki yangilik.
20	Ilmiy xulosa	Научное заключение	Scientific conclusion	Tadqiqot natijalarini umumlashtiruvchi fikr.
21	Akademik halollik	Академическая честность	Academic integrity	Ilmiy ishda halollik va mas’uliyat tamoyili.
22	Ilmiy etika	Научная этика	Research ethics	Ilmiy faoliyatda axloqiy me’yorlarga rioya qilish.
23	Plagiat	Плагиат	Plagiarism	Boshqa mu-allif ishlarini o‘zlashtirib ko‘rsatish holati.

24	Ilmiy manba	Научный источник	Academic source	Ilmiy tadqiqotda foydalaniladigan adabiyot yoki hujjat.
25	Manbashunoslik	Источниковедение	Source studies	Ilmiy manbalarni o‘rganish va baholash sohasi.
26	Nazariya	Теория	Theory	Ilmiy bilimlarni umumlashtiruvchi tizim.
27	Amaliyot	Практика	Practice	Nazariy bilimlarni qo‘llash jarayoni.
28	Ilmiy yondashuv	Научный подход	Research approach	Tadqiqotni olib borish usuliy yo‘li.
29	Tadqiqot dizayni	Дизайн исследования	Research design	Tadqiqotning tuzilishi va rejasi.
30	Statistik tahlil	Статистический анализ	Statistical analysis	Miqdoriy ma’lumotlarni tahlil qilish usuli.
31	Tadqiqot ob’ekti	Объект исследования	Research object	Ilmiy o‘rganilayotgan voqelik yoki jarayon.
32	Tadqiqot predmeti	Предмет исследования	Research subject	Ob’ektning muayyan jihati.
33	Ilmiy konsepsiya	Научная концепция	Scientific concept	Tadqiqotning umumiy g‘oyaviy asosi.
34	Ilmiy model	Научная модель	Scientific model	Ob’ektni shartli tarzda ifodalovchi tizim.

35	Ilmiy yondashuvlar tizimi	Система научных подходов	System of research approaches	Bir necha metodlar-ni uyg‘un qo‘llash tizimi.
36	Tadqiqot usullari	Методы исследования	Research methods	Ilmiy ma’lumot olish vositalari.
37	Ilmiy kompetensiya	Научная компетенция	Research competence	Ilmiy tadqiqot olib borish qobiliyati.
38	Tanqidiy tafakkur	Критическое мышление	Critical thinking	Ilmiy fikrlarni tahlil va baho-lash qobiliyati.
39	Ilmiy madaniyat	Научная культура	Academic culture	Ilmiy faoliyat-dagi umumiy me’yorlar majmui.
40	Ilmiy innovatsiya	Научная инновация	Scientific innovation	Ilmiy tadqiqotdagi yangi g‘oya yoki yechim.

I BOB BO‘YICHA TEST SAVOLLARI

(Ilmiy tadqiqot metodologiyasining nazariy asoslari)

1. Ilmiy tadqiqot metodologiyasi tushunchasi nimani ifoda etadi?

A) Faqat tadqiqot usullari majmuini

B) Ilmiy ishni rasmiylashtirish qoidalarini

C) Ilmiy tadqiqotni tashkil etish tamoyillari va yondashuvlari tizimini

D) Ilmiy ish natijalarini taqdim etish shakllarini

To‘g‘ri javob: C

2. Metod va metodologiya o‘rtasidagi asosiy farq qaysi javobda to‘g‘ri ko‘rsatilgan?

A) Metod – nazariya, metodologiya – amaliyot

B) Metod – alohida usul, metodologiya – usullar va tamoyillar tizimi

C) Metod – falsafiy tushuncha, metodologiya – pedagogik tushuncha

D) Ular o‘rtasida farq yo‘q

To‘g‘ri javob: B

3. Quyidagilardan qaysi biri fanlararo (interdissiplinar) yondashuvning mohiyatini ifodalaydi?

A) Bir fan doirasida tadqiqot olib borish

B) Faqat san’atshunoslik metodlaridan foydalanish

C) Bir nechta fanlar metodlarini uyg‘un qo‘llash

D) Faqat nazariy tahlilga tayanish

To‘g‘ri javob: C

4. Ilmiy muammo deb nimaga aytiladi?

A) Ilmiy ish mavzusining nomi

B) yechimi oldindan ma’lum bo‘lgan masala

C) Ilmiy yechim talab qiladigan nazariy yoki amaliy masala

D) Ilmiy ishning rejasi

To‘g‘ri javob: C

5. Ilmiy gipotezaning asosiy vazifasi nimadan iborat?

A) Tadqiqot natijalarini rasmiylashtirish

B) Ilmiy taxminni ilgari surish va uni tekshirish

C) Manbalar ro‘yxatini tuzish

D) Ilmiy xulosani tayyorlash

To‘g‘ri javob: B

6. Dialektik yondashuv ilmiy tadqiqotda nimani nazarda tutadi?

A) Hodisalarni o‘zgarmas holda o‘rganish

B) Faqat natijalarni tahlil qilish

C) Hodisalarni rivojlanish va o‘zaro bog‘liqlikda o‘rganish

D) Ilmiy ishni bosqichlarga bo‘lish

To‘g‘ri javob: C

7. Ilmiy bilish jarayonining asosiy maqsadi nima?

A) Ilmiy ish hajmini oshirish

B) Ob’ektiv voqelik haqida ishonchli ilmiy bilim olish

C) Ilmiy terminlarni ko‘paytirish

D) Ilmiy ishni himoya qilish

To‘g‘ri javob: B

8. Tasviriy san’at tadqiqotlarida metodologiyaning ahamiyati nimada namoyon bo‘ladi?

A) Faqat asarni estetik baholashda

B) Badiiy asarni ilmiy, tizimli va dalillarga tayangan holda tahlil qilishda

C) Asar muallifini aniqlashda

D) Faqat tarixiy ma’lumot berishda

To‘g‘ri javob: B

9. Qaysi javob ilmiy tadqiqot metodologiyasining falsafiy asoslariga tegishli?

A) Test savollari tuzish

B) Ilmiy etika qoidalari

C) Ilmiy bilish, tafakkur va bilish nazariyasi

D) Manbalarni alfavit bo‘yicha joylashtirish

To‘g‘ri javob: C

10. Ilmiy tadqiqotda nazariya va amaliyotning uyg‘unligi nimani ta’minlaydi?

A) Ilmiy ish hajmini

B) Ilmiy ishning rasmiy shaklini
C) Ilmiy natijalarning asoslanganligi va amaliyotga joriy etilishini
D) Ilmiy ishning bezagini
To‘g‘ri javob: C

II BOB BO‘YICHA TEST SAVOLLARI

(Ilmiy tadqiqotni tashkil etish, ilmiy etika va axborot texnologiyalari)

1. Ilmiy tadqiqotni tashkil etishda birinchi navbatda qaysi bosqich amalga oshiriladi?
A) Natijalarni tahlil qilish
B) Manbalar ro‘yxatini tuzish
C) Tadqiqot muammosi va maqsadini belgilash
D) Ilmiy xulosa chiqarish
To‘g‘ri javob: C

2. Ilmiy tadqiqot rejasi (dizayni) nima uchun zarur?
A) Ilmiy ish hajmini oshirish uchun
B) Tadqiqotni tizimli va izchil tashkil etish uchun
C) Manbalar sonini ko‘paytirish uchun
D) Ilmiy ishni tez tugatish uchun
To‘g‘ri javob: B

3. Manbashunoslik tadqiqot jarayonida qanday vazifani bajaradi?
A) Ilmiy ishni bezash
B) Ilmiy manbalarni tanlash, tahlil qilish va baholash
C) Ilmiy ishni himoya qilish
D) Natijalarni taqdim etish
To‘g‘ri javob: B

4. Ilmiy etika deganda nima tushuniladi?
A) Ilmiy ishning hajmi
B) Ilmiy ishni rasmiylashtirish qoidalari
C) Ilmiy faoliyatda axloqiy me’yorlarga rioya qilish
D) Ilmiy ish mavzusini tanlash
To‘g‘ri javob: C

5. Plagiat nima?

A) Ilmiy manbalardan foydalanish

B) Ilmiy ishni tahrir qilish

C) Boshqa muallif ishini manbasiz o‘zlashtirish

D) Ilmiy ishni taqrizdan o‘tkazish

To‘g‘ri javob: C

6. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan (AKT) foydalanish ilmiy tadqiqotda nimani ta’minlaydi?

A) Faqat vizual bezakni

B) Ilmiy ish hajmini

C) Ma’lumotlarni yig‘ish, tahlil qilish va saqlash samaradorligini

D) Ilmiy ishning mavzusini

To‘g‘ri javob: C

7. Ilmiy maqola tayyorlashda qaysi talab asosiy hisoblanadi?

A) Ko‘p rasm qo‘yish

B) Mantiqiy tuzilish va dalillarga tayanish

C) Hajmning katta bo‘lishi

D) Faqat mahalliy manbalardan foydalanish

To‘g‘ri javob: B

8. Magistrlik dissertatsiyasining ilmiy qiymati nimada namoyon bo‘ladi?

A) Sahifalar sonida

B) Bezak va dizaynda

C) Ilmiy yangilik va asoslangan xulosalarda

D) Faqat adabiyotlar ro‘yxatida

To‘g‘ri javob: C

9. Ilmiy tadqiqot natijalarining ishonchliligi qaysi omil bilan bog‘liq?

A) Ilmiy ish mavzusining dolzarbligi

B) Manbalar soni

C) Tadqiqot metodlarining to‘g‘ri tanlanishi va qo‘llanilishi

D) Ilmiy ishning nomi

To‘g‘ri javob: C

10. Ilmiy tadqiqot natijalarini amaliyotga joriy etish nimaga xizmat qiladi?

A) Ilmiy ishni yakunlashga
B) Ilmiy ishni himoya qilishga
C) Ilmiy bilimlarning hayotiy ahamiyatini oshirishga
D) Ilmiy ish hajmini oshirishga

To‘g‘ri javob: C

III BOB BO‘YICHA TEST SAVOLLARI

(Statistik va vizual tahlil, ilmiy natijalarni taqdim etish, xalqaro standartlar)

1. Statistik tahlil ilmiy tadqiqotda qanday vazifani bajaradi?

A) Ilmiy ishni bezash
B) Ma’lumotlarni tasodifiy tanlash
C) Miqdoriy ma’lumotlarni ilmiy asosda tahlil qilish
D) Ilmiy ish mavzusini belgilash

To‘g‘ri javob: C

2. Vizual tahlilning asosiy maqsadi nimadan iborat?

A) Asar muallifini aniqlash
B) Badiiy obrazlarni ilmiy tahlil qilish va interpretatsiyalash
C) Asar hajmini belgilash
D) Ilmiy ish matnini qisqartirish

To‘g‘ri javob: B

3. Statistik va vizual tahlil usullarini uyg‘un qo‘llash qanday natija beradi?

A) Ilmiy ish hajmini oshiradi
B) Sub’ektiv baholashni kuchaytiradi
C) Ilmiy tahlilning xolisligi va ishonchliligini oshiradi
D) Faqat nazariy natija beradi

To‘g‘ri javob: C

4. Magistrlik dissertatsiyasiga qo‘yiladigan asosiy ilmiy talab qaysi?

A) Rasmlar sonining ko‘pligi
B) Ilmiy yangilik va asoslangan xulosalar
C) Boblar sonining ko‘pligi

D) Faqat mahalliy manbalardan foydalanish

To‘g‘ri javob: B

5. Ilmiy natijalarni taqdim etishda qaysi omil eng muhim hisoblanadi?

A) Matn hajmi

B) Ilmiy uslub va mantiqiy izchillik

C) Rasmiy bezak

D) Faqat diagrammalar

To‘g‘ri javob: B

6. Xalqaro ilmiy jurnallarda maqola chop etishda qaysi talab ustuvor?

A) Maqolaning uzun bo‘lishi

B) Ilmiy yangilik va xalqaro standartlarga muvofiqlik

C) Faqat mahalliy manbalar

D) Rasmlar soni

To‘g‘ri javob: B

7. Peer review jarayonining asosiy vazifasi nimadan iborat?

A) Maqolani tez nashr qilish

B) Muallifni baholash

C) Ilmiy ish sifatini xolis baholash va takomillashtirish

D) Ilmiy ishni qisqartirish

To‘g‘ri javob: C

8. Ilmiy tadqiqot natijalarini vizual shaklda taqdim etish qaysi holatda samarali?

A) Faqat dizayn uchun

B) Ma’lumotlarni tushunarli va aniq ifodalash uchun

C) Ilmiy ish hajmini oshirish uchun

D) Faqat konferensiyalarda

To‘g‘ri javob: B

9. Ilmiy tadqiqotning xalqaro maydonga integratsiyasi nimaga xizmat qiladi?

A) Ilmiy ish mavzusini o‘zgartirishga

B) Ilmiy natijalarning global tan olinishiga

C) Ilmiy ish hajmini oshirishga

D) Faqat reyting uchun

To‘g‘ri javob: B

10. Ilmiy tahlilda dalillarga tayangan yondashuv qanday natija beradi?

A) Sub'ektiv fikrlarni kuchaytiradi

B) Ilmiy xulosalarning ishonchliligini oshiradi

C) Ilmiy ishni murakkablashtiradi

D) Faqat nazariy natija beradi

To‘g‘ri javob: B

IV BOB BO‘YICHA TEST SAVOLLARI

(Seminar mashg‘ulotlari, metodologik amaliyot va ilmiy-tadqiqot kompetensiyalari)

1. Seminar mashg‘ulotlarining asosiy maqsadi nima?

A) Nazariy bilimlarni takrorlash

B) Tayyor ma'lumotlarni yodlash

C) Ilmiy fikrlash va tadqiqot kompetensiyalarini shakllantirish

D) Ilmiy ish hajmini oshirish

To‘g‘ri javob: C

2. Metodologik amaliyot deganda nima tushuniladi?

A) Ilmiy ishni bezash jarayoni

B) Metodologiya qoidalarini amaliy tadqiqotda qo‘llash

C) Faqat nazariy tahlil

D) Ilmiy ishni himoya qilish

To‘g‘ri javob: B

3. Seminar mashg‘ulotlarida qaysi faoliyat turi ustuvor hisoblanadi?

A) Ma'ro‘za tinglash

B) Tayyor javoblarni yozish

C) Muammoli vaziyatlarni tahlil qilish va bahs-munozara

D) Nazorat ishlarini bajarish

To‘g‘ri javob: C

4. Qaysi kompetensiya seminar mashg‘ulotlari orqali shakllantiriladi?

A) Faqat estetik baholash

B) Ilmiy muammoni qo‘yish va tadqiqot olib borish

C) Ilmiy matnni ko‘chirish

D) Rasmiy hujjat tuzish

To‘g‘ri javob: B

5. Seminar mashg‘ulotlarida fanlararo yondashuv qachon samarali hisoblanadi?

A) Faqat bir fan doirasida qolganda

B) Nazariy bilimlar yetarli bo‘lmaganda

C) Bir nechta fan metodlari uyg‘un qo‘llanilganda

D) Faqat amaliy ishlarda

To‘g‘ri javob: C

6. Ilmiy tadqiqot kompetensiyalari tizimiga qaysi jihat kiradi?

A) Ilmiy ish hajmini belgilash

B) Ilmiy muammoni tahlil qilish va xulosa chiqarish

C) Ilmiy ishni bezash

D) Manbalarni ko‘paytirish

To‘g‘ri javob: B

7. Seminar mashg‘ulotlarida refleksiya nimaga xizmat qiladi?

A) Ilmiy ishni tez tugatishga

B) Ilmiy natijalarni taqdim etishga

C) O‘quv va tadqiqot faoliyatini tahlil qilishga

D) Ilmiy ish hajmini oshirishga

To‘g‘ri javob: C

8. Ilmiy pozitsiyani asoslab himoya qilish qanday ko‘nikmani talab qiladi?

A) YOdlash qobiliyatini

B) Tanqidiy tafakkur va dalillarga tayanishni

C) Rasmiy yozish uslubini

D) Tez yozishni

To‘g‘ri javob: B

9. Seminar mashg‘ulotlari natijasida magistrantlarda qanday o‘zgarish kuzatiladi?

A) Faqat nazariy bilim oshadi

B) Ilmiy ish hajmi ortadi

C) Ilmiy-tadqiqot faoliyatiga tayyorlik shakllanadi

D) Faqat estetik baholash kuchayadi

To‘g‘ri javob: C

10. Seminar mashg‘ulotlari modeli darslikda qanday ahamiyatga ega?

A) Qo‘shimcha material sifatida

B) Ilmiy yangilikni amaliyotda tasdiqlovchi asosiy mexanizm sifatida

C) Faqat nazorat uchun

D) Ilmiy ishni bezash uchun

To‘g‘ri javob: B

Ochiq (ijodiy-tadqiqotga yo‘naltirilgan) savollar

1. Ilmiy tadqiqot metodologiyasi nima uchun tasviriy san’at sohasida faqat nazariy emas, balki amaliy zarurat hisoblanadi?

Javobingizda badiiy ijod va ilmiy tahlil uyg‘unligini asoslab bering.

2. Metod va metodologiya tushunchalari o‘rtasidagi farq tasviriy san’at tadqiqotlarida qanday ilmiy oqibatlarga olib keladi?

Misollar orqali izohlang.

3. Fanlararo (interdissiplinar) yondashuv tasviriy san’at tadqiqotlarining ilmiy sifatini qanday oshiradi?

Pedagogika, psixologiya yoki falsafa bilan bog‘lab javob bering.

4. Ikonografik va ikonologik tahlil usullarini tasviriy san’at tadqiqotlarida qo‘llash qanday yangi ilmiy xulosalar chiqarish imkonini beradi?

5. Vizual tahlil va statistik tahlil usullarining uyg‘un qo‘llanilishi badiiy tadqiqotlarda sub’ektivlik muammosini qanday hal qiladi?

6. Ilmiy etika va akademik halollik talablariga rioya qilinmasligi tasviriy san’at tadqiqotlarida qanday salbiy ilmiy oqibatlarga olib kelishi mumkin?

7. Magistratura bosqichida seminar mashg‘ulotlarining ilmiy-tadqiqot kompetensiyalarini shakllantirishdagi o‘rnini baholang.

Qanday metodik yechimlar eng samarali, deb hisoblaysiz?

8. Ijodiy eksperimentni ilmiy tadqiqot metodi sifatida qo‘llashda qanday metodologik shartlar ta’minlanishi lozim?

9. Tasviriy san’at sohasida olib borilgan ilmiy tadqiqot natijalarini ta’lim amaliyotiga joriy etish mexanizmlarini taklif eting.

10. Tasviriy san’at tadqiqotlarining xalqaro ilmiy maydonga integratsiyasi qanday metodologik tayyorgarlikni talab qiladi?

Peer review, xalqaro standartlar va ilmiy madaniyat nuqtai nazaridan javob bering.

I. Me'yoriy-huquqiy hujjatlar

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – T.: O'zbekiston, amaldagi tahrir.

2. O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi Qonuni. – T., 2020.

3. O'zbekiston Respublikasining «Ilm-fan va innovatsion faoliyat to'g'risida»gi Qonuni. – T., 2020.

4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining oliy ta'limni rivojlantirishga oid farmon va qarorlari to'plami. – T.: Adolat, 2017-2024.

II. Prezident asarlari

5. Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. – T.: "O'zbekiston", 2017. – 48 b.

6. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob xalqimiz bilan birga quramiz. – T.: O'zbekiston, 2017. – 488 b.

7. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2021. – 464 b.

III. Milliy (o'zbek va rus tilidagi) manbalar

8. Abdirasilov S. Tasviriy san'atni o'qitish metodikasi. – T.: O'qituvchi, 2018.

9. Sulaymonov A. San'atshunoslik asoslari. – T.: Fan, 2016.

10. Xasanov R. Tasviriy san'at va badiiy ta'lim muammolari. – T.: Fan, 2019.

11. Bulatov S. Badiiy ta'limda zamonaviy yondashuvlar. – T.: YAngi asr avlodi, 2020.

12. Shovdirov S. Tasviriy san'at ta'limida ilmiy-pedagogik yondashuvlar. – T.: Fan, 2021.

13. Ibrohimov X. Pedagogik tadqiqot metodologiyasi. – T.: Fan, 2017.

14. Jo'rayev R. Ta'lim sifatini baholash metodologiyasi. – T.:

O‘qituvchi, 2018.
15. G‘oziyev ye. Psixologiya. – T.: O‘qituvchi, 2019.
16. Davlatshina D. Ijodiy tafakkur psixologiyasi. – T.: Fan, 2016.

IV. Rus tilidagi manbalar

17. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте. – М.: Педагогика, 2019. 18. Краевский В.В. Методология педагогического исследования. – М.: Академия, 2018.
19. Новиков А.М., Новиков Д.А. Методология научного исследования. – М.: ЛЕНАНД, 2020. 20. Бархин Б.Г. Методология художественного анализа. – М.: Искусство, 2017.

V. Ingliz tilidagi (xalqaro) manbalar

21. Creswell J.W. Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches. – London: Sage, 2018.
22. Denzin N.K., Lincoln Y.S. The SAGE Handbook of Qualitative Research. – London: Sage, 2018.
23. Gray C., Malins J. Visualizing Research: A Guide to the Research Process in Art and Design. – London: Routledge, 2016.
24. Sullivan G. Art Practice as Research. – London: Sage, 2017.
25. Eisner E. The Arts and the Creation of Mind. – Yale University Press, 2019.
26. Borgdorff H. The Conflict of the Faculties: Perspectives on Artistic Research. – Leiden University Press, 2017.
27. Biggs M., Karlsson H. The Routledge Companion to Research in the Arts. – London: Routledge, 2019.

Mazkur «Ilmiy tadqiqot metodologiyasi» darsligi 70110501 – Tasviriy san'at magistratura ixtisosligi uchun mo'ljallangan bo'lib, magistrantlarning ilmiy-tadqiqot faoliyatiga tayyorgarligini tizimli va bosqichma-bosqich shakllantirishga qaratilgan. Darslikdan foydalanish jarayonida uning mazmuni, tuzilishi va didaktik imkoniyatlarini to'liq hisobga olish tavsiya etiladi.

1. Darslikning o'quv jarayonidagi o'rni

Darslik magistratura ta'limining ilmiy-tadqiqotga yo'naltirilgan bosqichiga mos holda ishlab chiqilgan bo'lib, u:

– ilmiy tadqiqot metodologiyasining nazariy asoslarini o'zlashtirish;

– tasviriy san'at sohasida tadqiqot olib borish ko'nikmalarini shakllantirish;

– magistrlik dissertatsiyasi ustida ishlashga tayyorgarlikni ta'minlash kabi vazifalarni bajaradi.

2. Darslik boblarini o'qitish ketma-ketligi

Darslik to'rt bobdan iborat bo'lib, ularni quyidagi izchillikda o'qitish maqsadga muvofiq:

I bob – ilmiy tadqiqot metodologiyasining nazariy va falsafiy asoslarini ochib beradi. Ushbu bob magistrantlarda metodologik tafakkurni shakllantirishga xizmat qiladi.

II bob – ilmiy tadqiqotni tashkil etish, manbashunoslik, ilmiy etika va axborot texnologiyalaridan foydalanish masalalariga bag'ishlangan.

III bob – statistik va vizual tahlil, ilmiy natijalarni taqdim etish hamda xalqaro ilmiy standartlar bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

IV bob – seminar mashg'ulotlari orqali ilmiy-tadqiqot kompetensiyalarini amaliyotda shakllantirishga qaratilgan.

3. Nazariy mashg‘ulotlar va seminarlarni uyg‘un tashkil etish

Darslikdan foydalanishda nazariy mashg‘ulotlar seminar va amaliy mashg‘ulotlar bilan uyg‘un holda olib borilishi tavsiya etiladi. Nazariy materiallar:

– seminar mashg‘ulotlarida muhokama qilish;

– muammoli savollar va keyslar orqali tahlil etish;

– magistrantlarning mustaqil fikr bildirishini rag‘batlantirish orqali o‘zlashtirilishi lozim.

4. Nazorat va baholashni tashkil etish

Darslikda berilgan:

– test savollari;

– ochiq (ijodiy-tadqiqotga yo‘naltirilgan) savollar;

– seminar topshiriqlari magistrantlarning bilim, ko‘nikma va kompetensiyalarini kompleks baholash imkonini beradi. Baholash jarayonida faqat nazariy bilim emas, balki ilmiy tahlil, dalil keltirish va xulosa chiqarish qobiliyati ham inobatga olinishi lozim.

5. Mustaqil ta’limni tashkil etish

Darslik magistrantlarning mustaqil ta’limini samarali tashkil etish uchun ham xizmat qiladi. Mustaqil ta’lim doirasida:

– ilmiy manbalar bilan ishlash;

– badiiy asarlarni ilmiy tahlil qilish;

– ilmiy maqola va tezislar tayyorlash kabi faoliyat turlari tavsiya etiladi.

6. Darslikdan ilmiy tadqiqotda foydalanish

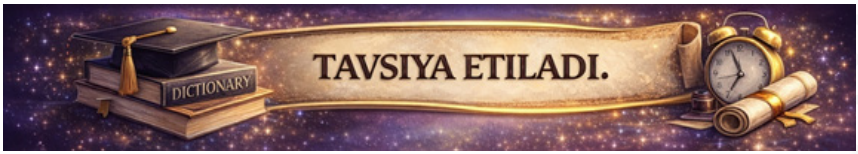
Mazkur darslik magistrantlar uchun:

– magistrlik dissertatsiyasi mavzusini tanlash;

– tadqiqot dizaynini ishlab chiqish;

– tadqiqot natijalarini ilmiy asosda baholash jarayonlarida metodik qo‘llanma vazifasini bajaradi.

Qisqacha xulosa qilib aytsak, ushbu metodik ko‘rsatmalar darslikdan foydalanish jarayonini tizimli tashkil etishga, nazariya va amaliyot uyg‘unligini ta’minlashga hamda magistrantlarning ilmiy-tadqiqot kompetensiyalarini izchil rivojlantirishga xizmat qiladi.

Mazkur «Ilmiy tadqiqot metodologiyasi» darsligi 70110501 – Tasviriy san'at magistratura ixtisosligi uchun mo'ljallangan bo'lib, magistrantlarning ilmiy-tadqiqot kompetensiyalarini shakllantirish, metodologik tafakkurini rivojlantirish hamda badiiy ijod va ilmiy tahlil uyg'unligini ta'minlashga qaratilgan kompleks o'quv-metodik manba hisoblanadi.

Darslik mazmuni ilmiy tadqiqot metodologiyasining nazariy, metodik va amaliy jihatlarini yaxlit tizimda qamrab olgan bo'lib, unda tasviriy san'at sohasiga xos bo'lgan ikonografik va ikonologik tahlil, vizual tahlil, ijodiy eksperiment, pedagogik tajriba-sinov ishlari hamda fanlararo yondashuvlar ilmiy asosda yoritilgan.

Mazkur darslik:

– tasviriy san'at magistraturasi talabalari uchun ilmiy tadqiqot faoliyatiga tayyorgarlikni ta'minlovchi asosiy o'quv qo'llanma sifatida;

– professor-o'qituvchilar uchun «Ilmiy tadqiqot metodologiyasi» fanini o'qitishda metodik qo'llanma sifatida;

– ilmiy rahbarlar va tadqiqotchilar uchun magistrlik dissertatsiyalari, ilmiy maqolalar va tadqiqot loyihalarini rejalashtirish hamda amalga oshirishda amaliy manba sifatida foydalanishga tavsiya etiladi.

Shuningdek, darslik materiallaridan tasviriy san'at, san'atshunoslik va badiiy ta'lim yo'nalishlarida ilmiy tadqiqot olib borish, ta'lim jarayonini takomillashtirish hamda ilmiy natijalarni ta'lim amaliyotiga joriy etishda foydalanish mumkin.

Umuman olganda, mazkur darslik oliy ta'lim muassasalarida tasviriy san'at sohasi bo'yicha magistrlar tayyorlash jarayonida keng qo'llash uchun tavsiya etiladi.

CONTENTS

INTRODUCTION 13

CHAPTER I. THEORETICAL FOUNDATIONS AND SCIENTIFIC METHODS OF RESEARCH METHODOLOGY 16

1.1 § Theoretical foundations of research methodology and its significance in visual arts 16

1.2 § Methods of selecting a research topic and defining its goals and objectives 25

1.3 § Methods of working with scientific sources and literature in the field of visual arts 33

1.4 § Research methods: comparative analysis, iconic and iconological approaches 42

1.5 § Modern methods and interdisciplinary approaches in the scientific analysis of visual art works 51

CHAPTER II. PRACTICAL ANALYSIS OF RESEARCH METHODOLOGY AND ETHICS OF SCIENTIFIC WORK 61

2.1 § Technologies for collecting, processing and analyzing data in the research process 62

2.2 § Structure of scientific work: rules for preparing dissertations, articles and theses 69

2.3 § Scientific ethics in research, plagiarism issues and legal norms 78

2.4 § Innovative directions and the application of information technologies in visual arts research 85

2.5 § Implementation of research results into practice and prospects of scientific research in the field of visual arts . 100

CHAPTER III. NATIONAL AND INTERNATIONAL EXPERIENCE IN RESEARCH METHODOLOGY, MODERN APPROACHES AND IMPLEMENTATION OF RESULTS 101

3.1 § Research methods in Uzbek visual arts and traditional

applied arts 112

3.2 § Methodological approaches in world art studies and their influence on national scientific schools 122

3.3 § Modern statistical and visual analysis methods in visual arts research 128

3.4 § Requirements for the master's dissertation and stages of its preparation 136

3.5 § Presentation of research results in the international scientific arena and publication in impact-factor journals 147

CHAPTER IV. GUIDELINES AND RECOMMENDATIONS FOR SEMINAR CLASSES 137

4.1 § Discussion on the concept of research methodology and its importance in visual arts 149

4.2 § Selecting a research topic: analysis based on master's students' research topics 154

4.3 § Source studies: analysis of literature on the history and theory of visual arts 157

4.4 § Practical exercise on iconic and iconological analysis of a visual artwork 161

4.5 § Discussion on interdisciplinary approaches in visual arts research 167

4.6 § Methods of collecting and analyzing research data: practical exercises 171

4.7 § Structure of scientific work: developing a master's dissertation plan 174

4.8 § Scientific ethics and plagiarism issues: analysis of practical cases 181

4.9 § Comparative analysis of Uzbek and world visual arts research 184

4.10 § Preparation of scientific articles and theses: discussion of students' works 188

4.11 § Scientific analysis of national visual art samples: practical exercise 191

4.12 § Comparative application of methodological approaches of world art studies to national research 191

4.13 § Statistical and visual analysis methods in visual arts research: practical examples 195

4.14 § Working on a master's dissertation project and academic debate 198

4.15 § Presentation of research results in the international arena: discussion based on students' experience..... 205

Independent learning and assignments 202

General methodological recommendations for organizing students' independent learning 256

Glossary 267

Appendices 272

List of references 282

СОДЕРЖАНИЕ

ВВЕДЕНИЕ 13

ГЛАВА I. ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ И НАУЧНЫЕ МЕТОДЫ МЕТОДОЛОГИИ ИССЛЕДОВАНИЯ.....16

1.1 § Теоретические основы методологии научного исследования и её значение в изобразительном искусстве.....16

1.2 § Методы выбора темы исследования и определения её целей и задач 25

1.3 § Методы работы с научными источниками и литературой в области изобразительного искусства ..33

1.4 § Методы исследования: сравнительный анализ, иконический и иконологический подходы 42

1.5 § Современные методы и междисциплинарные подходы в научном анализе произведений изобразительного искусства 51

ГЛАВА II. ПРАКТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ МЕТОДОЛОГИИ ИССЛЕДОВАНИЯ И ЭТИКА НАУЧНОЙ РАБОТЫ 61

2.1 § Технологии сбора, обработки и анализа данных в процессе исследования.....62

2.2 § Структура научной работы: правила подготовки диссертации, статьи и тезисов.....69

2.3 § Научная этика, проблемы плагиата и правовые нормы в научном исследовании 78

2.4 § Инновационные направления и применение информационных технологий в исследованиях изобразительного искусства 85

2.5 § Внедрение результатов научного исследования в практику и перспективы развития научных исследований в области изобразительного искусства 91

ГЛАВА III. НАЦИОНАЛЬНЫЙ И МИРОВОЙ ОПЫТ МЕТОДОЛОГИИ ИССЛЕДОВАНИЯ, СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ И ВНЕДРЕНИЕ РЕЗУЛЬТАТОВ.....100

3.1 § Методы исследования в узбекском изобразительном искусстве и народном прикладном искусстве 101

3.2 § Методологические подходы в мировом искусствоведении и их влияние на национальные научные школы.....112

3.3 § Современные статистические и визуальные методы анализа в исследованиях изобразительного искусства 122

3.4 § Требования к магистерской диссертации и этапы её подготовки.....128

3.5 § Представление результатов научных исследований

на международной научной арене и публикация в журналах с импакт-фактором.....136
ГЛАВА IV. МЕТОДИЧЕСКИЕ УКАЗАНИЯ И РЕКОМЕНДАЦИИ ПО ПРОВЕДЕНИЮ СЕМИНАРСКИХ ЗАНЯТИЙ. РЕКОМЕНДУЕМЫЕ ТЕМЫ СЕМИНАРСКИХ ЗАНЯТИЙ 147
4.1 § Дискуссия о понятии методологии научного исследования и её значении в области изобразительного искусства.....149
4.2 § Выбор темы научного исследования: анализ на примере тем магистерских исследований 154
4.3 § Источниковедение: анализ литературы по истории и теории изобразительного искусства.....154
4.4 § Практическое упражнение по иконическому и иконологическому анализу произведения изобразительного искусства.....161
4.5 § Обсуждение междисциплинарных подходов в исследованиях изобразительного искусства 167
4.6 § Методы сбора и анализа данных в научном исследовании: практические упражнения.....171
4.7 § Структура научной работы: работа над планом магистерской диссертации 174
4.8 § Научная этика и проблема плагиата: анализ практических примеров.....178
4.9 § Сравнительный анализ узбекских и мировых исследований в области изобразительного искусства 181
4.10 § Подготовка научной статьи и тезисов: обсуждение индивидуальных работ магистрантов 184
4.11 § Научный анализ образцов национального изобразительного искусства: практическое упражнение 188
4.12 § Сравнительное применение методологических подходов мирового искусствоведения в национальных

исследованиях 191

4.13 § Методы статистического и визуального анализа в исследованиях изобразительного искусства: практические примеры 195

4.14 § Работа над проектом магистерской диссертации и научная дискуссия 198

4.15 § Представление результатов научных исследований на международной научной арене: обсуждение на основе опыта магистрантов 205

Самостоятельное обучение и самостоятельные задания 212

Общие методические рекомендации по эффективной организации самостоятельной работы студентов .. 256

Толковый словарь 267

Приложения 272

Список литературы 282

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

S.A.SHOVDIROV

ILMIY TADQIQOT METADOLOGIYASI

Mas’ul muharrir: Shahina Usmonova
Sahifalovchi va korrektor: Ziyodulla Xamidullayev

Nashriyot litsenziyasi: № 2323743 / N1087007

«Ta’lim innovatsiyalari» nashriyotida tayyorlandi va **“Sharq Nashr”** MCHJ tomonidan chop etildi.

Manzil: 111800, Toshkent viloyati,
Zangiota tumani, Nurafshon MFY,
Mustaqillik ko‘chasi, 27-uy.

Buyurtma № 58. Adadi: 100 nusxa.
E-mail: sharqnashr@gmail.com.

7383

ISBN 978-0-99-702549-1

9 780997 025491